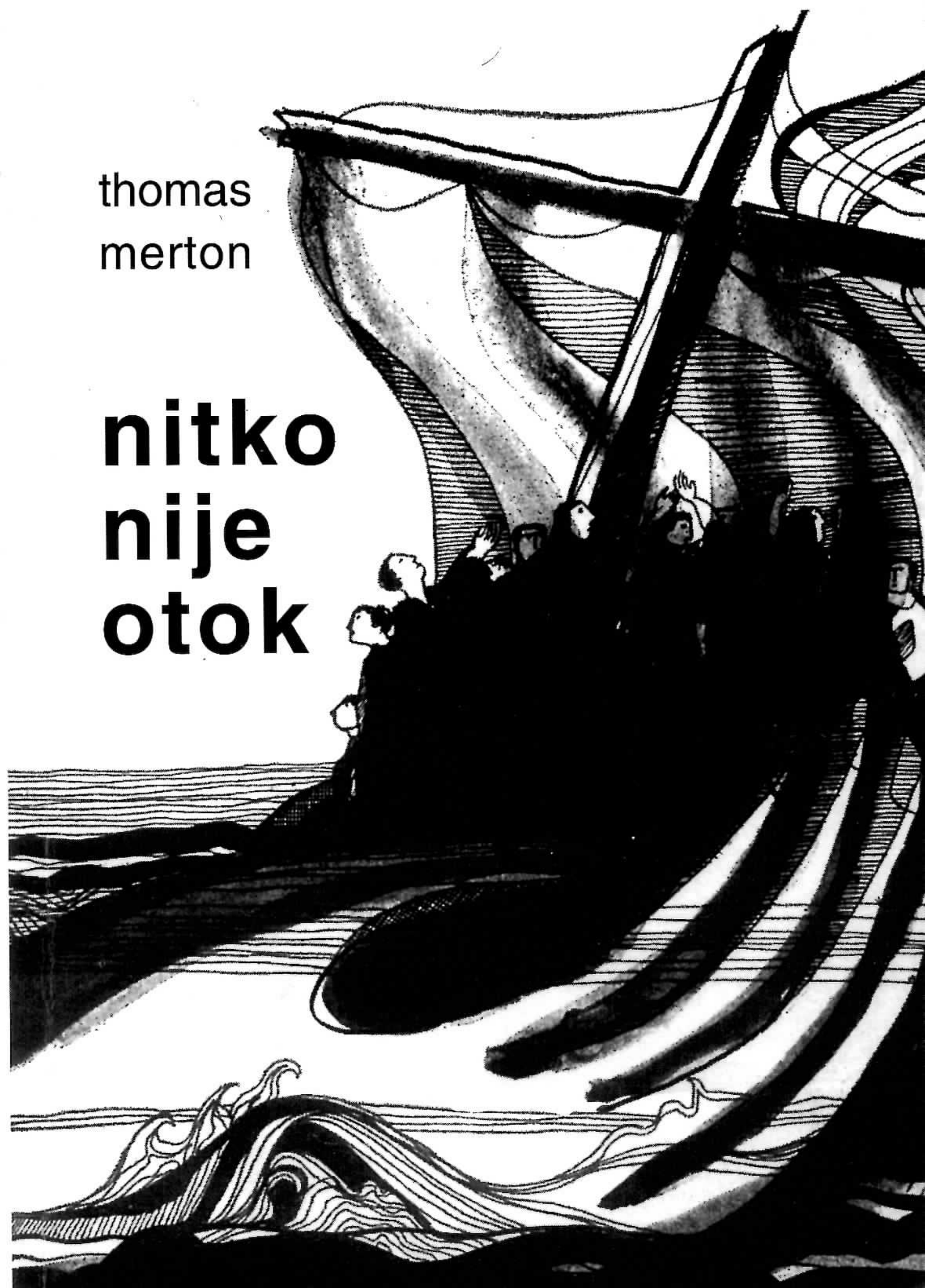
thomas
merton

nitko nije otok

Thomas Merton: "NITKO NIJE OTOK"

SIMPOSION
BIBLIOTEKA ASKETSKO-MISTIČNIH DJELA

KNJIGA IX

UREDNIK
S. MARIJA OD PRESV. SRCA
(Anka Petričević)

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Splitu

UDK 241

MERTON, Thomas
Nitko nije otok / Thomas Merton; [preveo s izvornika (engleskog) Mihael Cukovečki]. - 2. izd. - Split: Samostan sv. Klare, 1997. - 265 str.: portret autora; 20 cm. - (Symposion: biblioteka asketsko-mističnih djela; knj. 9)

Prijevod djela: No man is an island. - Str. 255-265: Tajanstveni izvori ljubavi / Marija od Presv. Srca.

ISBN 953-6261-26-X

ISBN 953-6261-26-X

THOMAS MERTON

NITKO NIJE OTOK

II. izdanje

SYMPOSION
SPLIT, 1997.

NASLOV ORIGINALA:
THOMAS MERTON: NO MAN IS AN ISLAND

PREVEO S IZVORNIKA (ENGLESKOG):
O. MIHAEL CUKOVEČKI, franjevac,
1965 — 1966. u Koprivnici

izd. A Doubleday Image Book Garden City,
New York, 1967.

LEKTOR I KOREKTOR:
MOPS

Naslovnu stranu izradila:
Eva Köberle — Augsburg

Dozvolom samog autora od 1. 7. 1961.

S dopuštenjem Nadbiskupskog ordinarijata — Split
Br. 864/78. od 30. ožujka 1978.

IZDAJE I ODGOVARA:
SAMOSTAN SV. KLARE, SPLIT, ul. Sv. Klare 1A

THOMAS MERTON

NITKO NIJE OTOK

Posvećeno
Presvetom Trojstvu
u Srcu moje Zlatne Majke

AUTOROVA PRIMJEDBA

U ovom bih djelu jedino želio da saopćim čitaocu svoja vlastita razmišljanja o izvjesnim pogledima na duhovni život, a sisteme prepuštam drugima i ne kanim isticati općenita načela koja su razložili sposobniji od mene u svojim knjigama. Smatram da je duhovni život pravoga čovječjeg ja, život onoga nutarnjeg ja kojemu je plamen tako često pridušen pepelom tjeskobe i isprazníh briga. Iako je orijentiran prema Bogu, a ne udovoljavanju životnih materijalnih potreba, duhovni se život ne sastoji od obmana niti sanja. Naprotiv, bez duhovna života, sve naše postojanje postaje nestvarno i prazno.

Uključujući nas u red koji je Bog postavio, duhovni nas život stavlja u samo središte stvarnosti, ne takvo kakvo mi zamišljamo, nego kakvo jest. On to čini tako da postajemo svjesni onoga što uistinu jesmo i stavlja nas u Božju prisutnost.

Ova knjiga, dakle, nastavlja Sjemenke kontemplacije. Ali mjesto da počinje ondje gdje ona prestaje, vraća se natrag da izloži izvjesne istine koje smo pretpostavljali prije nego su Sjemenke bile započete. Želimo da ova knjiga bude jednostavnija, temeljitija, detaljnija. Raspravlja o nekim važnim istinama o kojima ovisi duhovni život, a posvećene su skolasticima koji se pripravljaju na svećeništvo u Getsemanskoj Opatiji, koji će ovdje pronaći neke ideje primljene u duhovnom vodstvu.

Brat Lujo, o. c. s. o.

Getsemanska Opatija, siječanj 1955.

Thomas Merton (o. Lujo)

NITKO NIJE OTOK

Ma kakav bio pad čovjeka i njegove sredine, ma kako bio strašan njegov očaj, tako dugo dok je čovjek, njegova mu čovječja narav neprestano govori da život ima smisao. To je, uostalom, jedan razlog radi kojega čovjek teži da se buni protiv sama sebe. Kada bi on mogao bez napora shvatiti smisao života, kada bi bez muke mogao ispuniti svoje konačne ciljeve, nikada ne bi posumnjao u vrijednost postojanja. Ili, kada bi neposredno vidio da život nema ni cilja ni smisla, pitanje se ne bi više ni postavljalo. Ni u jednom ni u drugom slučaju ne bi on bio sebi takva zagonetka.

Naš život, kao pojedinačnih osoba i kao članova jedne smetene i stalno u borbi rase, očevidno nas izaziva da on mora imati smisao. Dio toga smisla još ne shvaćamo. Naša je zadaća u životu da otkrijemo taj smisao i da se uskladimo s njim. Stoga imamo razlog da za nešto živimo. Razvijanje življenja, rastenja i postajanja osobom, jest upravo postepeni porast svijesti nečega što je nešto. To je iz mnogo razloga teška zadaća.

Ponajprije, premda ljudi imaju zajedničku sudbinu, ipak svaki pojedinac mora ostvarivati svoj

vlastiti spas strahom i drhtanjem. Sigurno je da se možemo međusobno pomagati u pronalaženju životnog smisla. Ali na kraju krajeva svaki pojedinac mora proživjeti svoj život i »naći se sam« te za to odgovarati. Ako on stalno prebacuje tu odgovornost na nekoga drugog, neće uspjeti pronaći smisao svoga vlastitoga postojanja. Vi ne možete reći meni tko sam ja, niti ja mogu reći vama tko ste vi. Ako vi ne poznajete svoj ja, tko će vas to naučiti? Drugi vam mogu dati neko ime ili broj, ali vam nikada ne mogu reći tko ste zapravo. To možete jedino vi sami otkriti iznutra.

Ovo nas dovodi do drugog problema. Premda smo na kraju krajeva sami sposobni da se stvarno upoznamo, ipak instinktivno želimo vidjeti kako drugi postizavaju to znanje. Učimo živjeti živeći zajedno sa drugima, i živeći slično njima — postupak koji škodi i koristi.

Najteža je neprilika što smo odviše raspoloženi usvojiti tuđa lažna rješenja životnih problema. Naravna nas lijenost potiče da prihvatimo najlakša rješenja — ona koja su savremena među našim prijateljima. Zato neki optimistički pogled na život nije nužno uvijek neka vrlina. U današnje doba samo »tvrdi« imaju dovoljno otpornosti da sačuvaju svoja vedra načela da ih tjeskoba ne zamagli. Takav optimizam može biti udoban: ali da li je siguran? U svijetu kojim prolazi svaka laž, nije li tjeskoba najistinitija i najljudskija reakcija?

No tjeskoba je znak duhovne nesigurnosti. Ona je plod pitanja koja su ostala bez odgovora. Ali pitanja ne mogu ostati bez odgovora, ako nisu najprije postavljena. Ima još daleko gora tjeskoba, daleko teža nesigurnost, a dolazi od straha da se

postave ispravna pitanja — jer i ona mogu ostati bez ikakva odgovora. Jedna od moralnih bolesti što je u društvu prenosimo jedni na druge dolazi od toga što se guramo jedni uz druge pod blijedo svjetlo nedovoljna odgovora na pitanje koje se bojimo postaviti.

Ali ima i drugih bolesti. Postoji takva lijenost koja teži da se uzvisi u ime očaja, a uči nas da ne priznamo ni pitanja ni odgovore. Postoji očaj koji se prerušava u znanost ili u filozofiju i zabavlja se spretnim odgovorima na spretna pitanja, a oba nemaju nikakve veze sa životnim problemima. Napokon postoji najgori i najpodmukliji očaj koji se može maskirati kao mistika ili proroštvo i koji daje proročke odgovore na proročka pitanja. To bi moglo, mislim, izvrći redovnika zvaničnoj opasnosti, zato se ograđujem pred tim već na početku, poput Amosa koji se tužio: »Nisam ni prorok, niti sam sin proroka, nego pastir što bere divlje smokve« (**Amos**, 7, 14)!

Proročka iluzija — veoma općenita u naše vrijeme — nalazi se u krajnjoj protivnosti sa masovnom iluzijom, koja je, u svako doba, još općenitija. Lažan će prorok prihvatiti bilo koji odgovor, samo ako je njegov vlastiti, a nije odgovor mase. Masovni mentalitet, s druge strane, prihvaća svaki odgovor koji kola u vlastitom stadu, samo ako to nije odgovor nekog proroka koji ne bi bio mrtav najmanje već pet stotina godina.

Ako poznajem nešto umne časti, a nisam sasvim siguran, čini mi se da ispravno gledište leži negdje u sredini. Zbog toga će razmišljanja u ovoj knjizi biti istovremeno tradicionalna, moderna i moja vla-

stita. Ne kanim se udaljivati ni u jednom pitanju od katoličke tradicije. Ali ne kanim ni slijepo prihvaćati pitanja te tradicije, a da ih ne razumijem, ni stvarno ne proživim. Čini mi se, naime, da je prva odgovornost jednoga vjernika da vjera bude stvaran dio njegova života, ne da mudruje o njoj nego da je proživljava.

Napokon, ova su promatranja razmišljanja o pitanjima koja su meni relativno ili čak apsolutno važna. Njima se nipošto ne kani dati konačan odgovor na konačna pitanja, niti ona nikako ne smjeraju da suoče ta pitanja u njihovoj najdubljoj biti. Ali mogu se barem nadati da su to misli koje sam pošteno pronašao ja sâm i da, u dobru i u zlu, nešto znače u mom životu i u životu onih s kojima živim. One naglasuju ono što je, po mojem mišljenju, smisao života. One ne žele uključiti sve što bi život mogao značiti niti zadiru općenitim pogledom u sve i svašta. One su jednostavna zapažanja nekoliko stvari koje su meni izgledale važne. Ako ih sve povezuje neka jedinstvena nit, moram reći da je to slijedeća misao:

Svaki čovjek, u životu, traži svoj spas i onih oko sebe. Pod spasenjem razumijevam prije svega puno otkriće onoga što je stvarno on sam. Zatim usavršavanje vlastitih sposobnosti što su mu darovane od Boga tako da ljubi druge i Boga. Također razumijevam otkriće po kojem on ne može naći sebe jedino u sebi, nego po kojem mora naći sebe u i po drugima. Dva retka iz Evanđelja i jedna rečenica sv. Pavla izrazuju te misli: »Ako netko želi spasiti svoj život, mora ga izgubiti«, »Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio«. »Svi smo mi udovi jedni drugima«.

Spasenje o kojem govorim nije samo neka subjektivna, psihološka stvar — samoostvarivanje u naravnom redu. To je objektivna i mistička stvarnost — pronalaženje sebe u Kristu, u Duhu, ili, ako vam je draže, u nadnaravnom redu. Taj obuhvaća, uzvisuje i usavršava naravno samoostvarivanje koje do neke granice pretpostavlja, obično izvodi i uvijek nadilazi. Zato je to otkrivanje sebe uvijek neko gubljenje sebe — smrt i uskrsnuće. »Vaš je život sakriven s Kristom u Bogu.« Pronaći sebe u Bogu i Boga u nama, ljubavlju koja i sve druge ljude pronalazi s nama u Bogu, nije nikako pronalaženje nas nego Krista. To znači, najprije, razumjeti da »Živim — ali ne ja, nego Krist živi u meni« — i zatim, prodrijeti tu golemu tajnu koju je sv. Pavao izložio smiono — i nejasno — u svojim velikim Poslanicama: tajnu obnove, sadržaj svega u Kristu. To znači vidjeti svijet, svoj početak i svoj svršetak u Kristu. Vidjeti sve kako izvire iz Boga u Riječi koja se utjelovljuje, silazi u najniže dubine svoga stvaranja i skuplja sve k sebi da konačno sve vrati Ocu na posljednji dan. Naći »sebe«, ne znači nikako naći samo svoju siromašnu, ograničenu i smetenu dušu; nego naći Božju silu koja je uskrsla Krista od mrtvih i po kojoj naša »vlastita zgrada postaje Božji stan« (**Ef.** 2, 22).

To otkrivanje Krista nije nikada pravo, ako je samo bijeg od sama sebe. To ne može biti neko bježanje. To mora biti usavršavanje. Ja ne mogu otkriti Boga u sebi niti sebe u Njemu ako nemam snage da se gledam upravo onakvim kakav jesam, sa svim svojim ograničenjima i prihvatiti druge kakvi jesu, sa svim njihovim ograničenjima. Reli-

gijski odgovor nije religijski ako nije potpuno stvaran. Bježanje je odgovor praznovjerja.

To je pitanje »spasenja«, kada se pronicavo gleda, vrlo jednostavna stvar. Ali kada ga analiziramo, mijenja se u kompliciran čvor suprotnosti.

Mi postajemo mi umirući sami sebi. Dobivamo samo ono što dajemo, i ako sve dajemo, sve dobivamo. Ne možemo sebe pronaći unutar sebe, nego samo u drugima, ipak u isto vrijeme prije nego idemo drugima moramo najprije naći sebe. Moramo zaboraviti sami sebe da postanemo istinski svjesni onoga što smo. Najbolji put da ljubimo sebe jest ljubiti druge, ipak ne možemo ljubiti druge, ako ne ljubimo sebe, jer je pisano: »Ljubi bližnjega kao sama sebe.« Ali ako ljubimo sebe na krivi način, postajemo nesposobni da ljubimo ikoga. I uistinu kada sebe ljubimo na krivi način, mi se mrzimo; ako mrzimo sebe, moramo mrziti i druge. A ipak, u nekom izvjesnom smislu moramo mrziti i ostaviti druge da nađemo Boga. Isus je rekao: »Ako netko dolazi k meni, a ne mrzi svoga oca i svoju majku... čak i svoj vlastiti život, ne može biti moj učenik« (**Lk.**, 14, 26). Što se tiče toga »nalaženja« Boga, ne možemo ga čak ni tražiti ako Ga već nismo našli, i ne možemo Ga naći, ako On nije prvi našao nas. Ne možemo ni početi da Ga tražimo bez posebnoga dara Njegove milosti, ipak ako čekamo milost da nas pokrene, prije nego počnemo da Ga tražimo, vjerojatno nećemo nikada početi.

Jedino uspješno rješenje problema — kako se spasiti, mora biti tako široko da istovremeno obuhvati obje suprotne krajnosti. Radi toga to rješenje ili odgovor mora biti nadnaravno. Zato su sva rješenja koja nisu nadnaravna, vrlo nesavršena: budući da zahvaćaju samo jedan od protuslovnih uvjeta, a taj može uvijek biti nijekan od drugoga.

Uzmimo tu suprotnost između ljubavi prema sebi i ljubavi prema drugomu. Tako dugo dok je pitanje o materijalnim stvarima, te se dvije ljubavi protive. Koliko više dobra čuvam za svoje vlastito uživanje, manje ga ima za druge. Svojim nasladama i ugodnostima, u nekom smislu, oduzimam drugima. I kada su moja uživanja i ugodnosti neuredne, nisam ih samo oduzeo drugomu, nego ukrao. Moram se naučiti odricati dobrih stvari da ih dadem drugima kojima su potrebnije nego meni. I tako moram, u izvjesnom smislu, »mrziti« sebe da ljubim druge.

Ali postoji i duhovna sebičnost koja čak truje to dobro djelo davanja drugomu. Duhovna su dobra veća nego materijalna, i moguće je da sebično ljubim baš u samom činu dok se odričem materijalnih stvari u korist drugoga. Ako namjeravam da ga svojim darom privežem uza se, da ga obvežem, da vršim neku vrst skrivene moralne tiranije nad njegovom dušom, tada ljubeći njega zapravo ljubim sebe. A to je veća i podmuklija sebičnost, jer trguje ne tijelom i krvi nego dušama drugih osoba.

Naravna pokora daje različite nedovoljne odgovore na taj problem. Svaki odgovor sadrži neku sakrivenu napast. Prva je napast na slasti Erosa — tjelesne ljubavi: odričemo se upravo toliko da dijelimo s nekim životna uživanja. Dopuštamo izvjesnu sebičnost i osjećamo da smo, dok tako radimo, stvarni. Naša je samozataja upravo dovoljna

da zdravo poveća naša uzajamna zadovoljstva. U građanskom svijetu Eros se znade maskirati kao kršćanska ljubav.

Nakon toga dolazi napast da uništimo sebe iz ljubavi prema drugomu. Jedina je vrijednost ljubav prema drugomu. Žrtvovanje sama sebe ima apsolutnu vrijednost samo po sebi. Nije važno što ljubitelj želi, dat ćemo svoj život ili čak svoju dušu da mu se svidimo. To je Erosovo odricanje, komu je čast da slijedi ljubljenoga čak i u pakao. Kakvu veću žrtvu može čovjek prinijeti na oltar ljubavi nego što je žrtva njegove vlastite duše? Herojstvo se u takvoj žrtvi mjeri ludošću: ono je toliko veće za koliko je neznatniji razlog prinešeno.

Treća napast ide do druge krajnosti. Ona kaže sa Sartre-om: »L'enfer, c'est les autres!« (»Pakao, to su drugi«). U tom slučaju, ljubav sama postaje velika napast i veliki grijeh. Budući da je ona neizbježivi grijeh, ona je i pakao. Ali to je također samo prerušeni oblik Erosa — Erosa u samoći. To je ljubav koja je smrtno ranjena svojom nesposobnosti da ljubi drugoga, i bježi od drugih da im se ne mora davati. Čak i u svojoj osamljenosti taj Eros jako se muči radi svoje neizbježive potrebe za drugima, ne zbog njih nego radi vlastitog usavršavanja!

Sva ta tri odgovora nisu dovoljna. Treći kaže da moramo ljubiti samo sebe. Drugi kaže da moramo ljubiti samo drugoga. Prvi veli da u međusobnoj ljubavi jednostavno tražimo najuspješniji način da ljubimo sami sebe. Istiniti odgovor, a taj je nadnaravan, govori nam da moramo ljubiti sebe zato da budemo sposobni ljubiti druge, da moramo

naći sebe dajući se njima. Kristove su riječi jasne: »Ljubi bližnjega kao sama sebe.«

To nije samo spasonosni savjet, to je temeljni zakon ljudske opstojnosti. To je dio prve i najveće zapovijedi, te izvire iz obaveze da ljubimo Boga svim svojim srcem, dušom i snagom. Ta dvostruka zapovijed daje nam dva vidika iste ljubavi i prisiljava nas na drugo odricanje, koje nije odgovor Erosa (požude, tjelesne ljubavi), nego odgovor Božje ljubavi — Agápe.

Štogod budemo mogli reći na slijedećim stranicama počiva na tom temelju. Sebičnost dijeli čovjeka protiv njega, protiv Boga i protiv njegova brata. To se dijeljenje ne može izliječiti ljubavlju koja se stavlja samo na jednu stranu pukotine. Ljubav mora sezati do obiju strana i stezati ih skupa. Ne možemo ljubiti sebe ako ne ljubimo druge, i ne možemo ljubiti druge ako ne ljubimo sebe. Ali sebična ljubav prema sebi čini nas nesposobnima da ljubimo druge. Poteškoća te zapovijedi leži u protuslovlju da bismo morali ljubiti sebe nesebično, jer naša ljubav prema sebi jest nešto što dugujemo drugima.

Ta se istina nikada ne razjašnjava dokle god pretpostavljamo da je svaki od nas, pojedinačno, središte svemira. Ne postojimo samo za sebe, i istom tada kada smo se potpuno uvjerili u to, počinjemo ljubiti sebe i druge kako treba. Što mislim pod pravom ljubavi prema sebi? Mislim, ponajprije, želju za životom, prihvatiti život kao vrlo veliki dar i veliko dobro, ne radi onoga što nam daje, nego zbog toga što nas osposobljava da dajemo drugima. Moderni svijet počinje otkrivati, sve više,

da kakvoća i životnost čovječjega života ovisi o njegovoj tajnoj volji nastaviti živjeti. Postoji u nama neka tamna sila za uništavanjem, koju je netko nazvao »smrtni nagon«. Strašna je moć ta sila rođena od našeg osujećenog samoljublja koje se bori sa sobom. Ta se sila samoljublja okreće u samomržnju i dok se klanja sebi, klanja se strašilu koje ju uništava.

Zato je od krajnje važnosti da pristanemo živjeti ne za sebe nego za druge. Kada učinimo tako bit ćemo prije svega sposobni da uočimo i prihvatimo svoja vlastita ograničenja. Dokle god se tajno klanjamo sebi, naši će nas nedostaci mučiti prividnim kaljanjem. Ali ako živimo za druge, postepeno ćemo otkriti da nitko ne očekuje od nas da budemo »kao bogovi«. Vidjet ćemo da smo ljudi, kao i ostali, da svi imamo slabosti i nedostatke i da ta naša ograničenja igraju prevažnu ulogu u svim našim životima, jer radi njih trebamo druge i drugi trebaju nas. Nismo svi slabi na istim mjestima, zato zamjenjujemo i dopunjujemo jedan drugoga, svaki uzdižući u sebi ono što je palo u drugoga.

Jedino kada se gledamo u pravom ljudskom sklopu, kao članovi rase kojoj je namijenjeno da bude jedan organizam i »jedno tijelo«, počet ćemo razumijevati pozitivnu vrijednost ne samo uspjeha nego i padova i nezgoda u našem životu. Moji uspjesi nisu moji. Put do njih pripravili su drugi. Plod mojih napora nije moj: jer pripravljam put da ga postigne drugi. Niti moji padovi nisu moji, mogu potjecati od pada drugih, ali i biti nadoknađeni postignućem drugih. Zato ne smijem tražiti smisao svoga života samo u potpunom zbroju svih svojih postignuća. Treba ga gledati jedino u potpunom

sklopu mojih postignuća i padova sa postignućima i padovima moje generacije, društva i vremena. Treba ga gledati, iznad svega, u mojem uklopljenju u Kristovu tajnu. Upravo je to pjesnik John Donne shvatio za vrijeme teške bolesti kada je čuo pogrebnu zvonjavu za drugoga. »Crkva je katolička, sveopća«, rekao je, »takva su sva njezina djela, sve što ona čini pripada svima... Tko otklanja svoje uho nekom zvonu koje zvoni bilo kojom prigodom? Ali tko ga može otkinuti od toga zvona koje daje dio sebe izvan toga svijeta?«

Svaki je drugi čovjek dio mene, jer sam ja dio i član ljudskoga roda. Svaki je kršćanin dio moga tijela, jer smo Kristovi udovi. Što ja činim, učinjeno je također za njih s njima i po njima. Što oni čine učinjeno je u meni po meni i za mene. Ali svaki od nas odgovara za svoj dio u životu cijeloga tijela. Ljubav ne može biti ono što mora biti, dokle god ne vidim da moj život predstavlja moj dodijeljeni dio u životu čitavoga nadnaravnog organizma komu pripadam. Jedino kada je ta istina apsolutno središte, ostale nauke pristaju u svoj pravi okvir. Samoća, poniznost, samozataja, posao i promatranje, sakramenti, samostanski život, porodica, rat i mir — ništa od toga nema smisla osim u vezi sa centralnom stvarnosti, a to je Božja ljubav koja živi i radi u onima koje je On utjelovio u svoga Krista. Ništa nikako nema smisla, ako ne dopustimo sa John Donne-om, da:

»Nitko nije otok, dostatan sam sebi,
»Svaki je čovjek dio kontinenta,
dio cjeline«.

LJUBAV MOŽEMO SAČUVATI JEDINO AKO JE DAJEMO

1. — Sreća koju tražimo samo za sebe ne može se nikada naći: jer sreća koja se umanjuje dijeljenjem nije dovoljno velika da nas usreći.

Postoji lažna i trenutna sreća u samozadovoljstvu, ali ona uvijek vodi u žalost, jer sužuje i slabi naš duh. Prava se sreća nalazi u nesebičnoj ljubavi, ljubavi koja raste toliko koliko se dijeli. Budući da dijeljenje ljubavi nema kraja, zato i moguća sreća takve ljubavi je bez granica. Beskrajno dijeljenje, davanje zakon je Božjega nutarnjeg života. On je učinio davanje nas samih zakonom našega bića, zato kada ljubimo druge najbolje ljubimo sami sebe. U nesebičnoj aktivnosti najbolje usavršavamo svoje sposobnosti biti i raditi.

Ali nikada se ne može postići sreća silom. Nije dovoljno da se ljubav dijeli: mora se dijeliti slobodno. To će reći — mora se davati, ne samo primati. Nesebična ljubav koja se izlijeva na sebični predmet ne donosi savršene sreće: ne zato što ljubav zahtijeva uzvrat ili nagradu za ljubljenje, nego jer ona počiva u sreći ljubljenoga. I ako ljubljeni prima ljubav sebično, ljubitelj nije zadovoljan, jer vidi da njegova ljubav nije mogla usrećiti ljubljenoga. Nije probudila njegovu sposobnost da ljubi nesebično.

Odatle to protuslovlje da se nesebična ljubav može savršeno smiriti samo u ljubavi koja je savršeno uzajamna: jer znade da se istinski mir nalazi jedino u nesebičnoj ljubavi. Nesebična ljubav pristaje da bude nesebično ljubljena radi ljubljenoga. Čineći tako, ona se usavršava.

Dar ljubavi je dar moći i sposobnosti ljubiti, i, zato dati ljubav sa punim učinkom znači također primiti je. Stoga, ljubav se može čuvati jedino davanjem, a savršeno se može samo tada davati kada se i prima.

2. — Ljubav ne samo da više cijeni dobro drugoga nego svoje; ona ih čak nikada ne uspoređuje. Ona ima samo jedno dobro: ono od ljubljenoga, koje je u isto vrijeme i moje. Ljubav uživa to dobro s drugim, ali ga ne dijeli s njim, nego sebe poistovjećuje s njim tako da njegovo dobro postaje njezino. Isto dobro uživaju u njegovoj cjelini dvojica u jednom duhu, ne prepolovljeno niti razdijeljeno među dvije duše. Gdje je ljubav uistinu nesebična, ljubitelj se nikako ne zaustavlja da istraži da li može bez straha prisvojiti neki dio dobra koje želi svom prijatelju. Ljubav traži svoje čitavo dobro u dobru ljubljenoga, i dijeliti to dobro značilo bi umanjivati ljubav. Takva bi dioba ne samo slabila djelovanje ljubavi, nego bi umanjila i svoje veselje. Jer ljubav ne traži svoje veselje koje slijedi iz njezina djelovanja: njezino je veselje to djelovanje samo, a to je dobro ljubljenoga. Prema tome, ako je moja ljubav čista ne smijem čak niti tražiti zadovoljstvo da ljubim. Ljubav traži samo jedno: dobro ljubljeno-

ga. Pušta sve druge sporedne učinke po strani. Radi toga je ljubav sama sebi nagrada.

3. — Ljubiti drugoga znači stvarno htjeti što je dobro za njega. Takva se ljubav mora temeljiti na istini. Ljubav koja ne razlikuje između dobra i zla, nego ljubi slijepo samo da ljubi, više je mržnja nego ljubav. Ljubiti slijepo znači ljubiti sebično, jer cilj takve ljubavi nije stvarna korist ljubljenoga nego samo vježbanje ljubavi u našoj duši. Takva ljubav ne može izgledati ljubav ako se ne pretvara da traži dobro nekog ljubljenoga. Ali jer se stvarno ništa ne brine za istinu, i nikada ne misli da može zalutati na krivi put, sama dokazuje da je sebična. Ona ne traži istinitu korist ljubljenoga, a niti svoju. Ona se ne zanima za istinu, već samo za sebe. Izjavljuje da je zadovoljna sa prividnim dobrom: a to je u ljubavi radi same ljubavi, bez obzira na njezine posljedice bile one dobre ili zle.

Kada takva ljubav postoji na razini tjelesne strasti, lako je prepoznamo kakva je. Ona je sebična i radi toga nije ljubav. Oni kojima ljubav ne nadilazi tjelesne želje, uglavnom niti ne nastoje da se varaju dobrim razlozima. Oni slijede svoje strasti. Budući da se ne obmanjuju, mnogo su pošteniji, kao i bjedniji, nego oni koji tvrde da se ljube duhovno, a da ne razumiju da je njihova »nesebičnost« samo prevara.

4. — (Dobrotvorna) ljubav* nije slaba niti slijepa. Ona je u biti razborita, pravedna, umjerena i jaka. Ako se sve druge kreposti ne slažu u ljubavi (dobrotvornoj), naša ljubav nije iskrena. Nitko tko stvarno želi ljubiti drugoga neće pristati da ga ljubi lažno. Ako uopće želimo ljubiti druge, moramo

* Caritas

udesiti svoja srca tako da ih ljubimo dobro. Inače je naša ljubav samo varka.

Prvi korak nesebičnoj ljubavi jest priznanje da naša ljubav može biti obmana. Moramo najprije očistiti svoju ljubav odričući se uživanja da ljubimo zbog ljubavi. Dokle god je naš cilj uživanje, bit ćemo nepošteni prema sebi i onima koje ljubimo. Nećemo tražiti njihovo dobro, nego svoje uživanje.

5. — Jasno je, dakle, ako želimo druge dobro ljubiti, da moramo najprije voljeti istinu. I budući da je ljubav predmet praktičnih i stvarnih ljudskih odnosa, istina, koju moramo voljeti kada ljubimo svoju braću, nije samo neko misleno mudrovanje: ona je ćudoredna istina koju moramo utjeloviti i oživjeti u našoj i njihovoj sudbini. Ta istina znači više nego hladno shvaćanje neke obaveze koja izvire iz moralnih zapovijedi. Ta istina koju moramo ljubiti ljubeći našu braću jest stvarna sudbina i svetost što ih ljubav prema Bogu želi za njih. Tko stvarno ljubi drugoga ne pokreće ga samo želja da ga vidi zadovoljna, zdrava i sretna na tom svijetu. Ako moram ljubiti svoga brata, moram duboko prodrijeti u tajnu Božje ljubavi prema njemu. Mora me pokretati ne samo ljudska simpatija, nego ona božanska simpatija koja nam je objavljena u Isusu i koja obogaćuje naše živote izlijevanjem Duha Svetoga u naša srca.

Istina koju ljubim ljubeći svoga brata ne može biti nešto čisto filozofsko i pojmovno. Ona mora biti istovremeno nadnaravna i stvarna, praktična i životna. I ne mislim te riječi ni u kakvom prenese-

nom značenju. Istina koju moram ljubiti u svojem bratu jest sam Bog, koji živi u njem. Moram tražiti život Duha Božjega koji diše u njemu. A taj tajanstveni život mogu razabrati i slijediti samo djelovanjem istoga Svetoga Duha koji živi i djeluje u dubinama moga vlastitog srca.

6. — Dobrotvorna me ljubav potiče da tražim daleko više nego da zadovoljim svoje želje, iako su one upravljene na dobro drugoga. Ona mora također učiniti iz mene sredstvo Božje Providnosti u njihovu životu. Moram se uvjeriti i prožeti tim shvaćanjem, da oni možda neće, bez moje ljubavi prema njima, ostvariti ono što Bog hoće od njih. Moja volja mora biti sredstvo Božje volje koja im pomaže da ostvare svoj životni put. Moja ljubav mora im biti »sakramenat« tajinstvene i beskrajno nesebične ljubavi koju Bog ima prema njima. Moja im ljubav mora biti predstavnik ne moga duha nego Svetoga Duha. Riječi koje im govorim ne smiju biti drugo nego riječi Kristove koji se dostoji objavljivati Sebe njima u meni.

Takav pojam o ljubavi, iznad svega, pripada svećeniku. To je jedino gledište milosti Sv. Reda. Ona je, tako reći, nedjeljiva od svećeništva, i svećenik ne može biti u miru sa sobom ni s Bogom ako ne nastoji ljubiti druge ljubavlju koja nije samo njegova nego Božja ljubav. Samo nas ta ljubav koja je jaka i sigurna kao sami Božji Duh može spasiti od žalosne zablude da izlijevamo na druge ljubav koja ih vodi u zabludu i sili da traže sreću gdje se nikada ne može naći.

7. — Da druge ljubim savršeno moram biti ispravan prema njima, sebi i Bogu.

Prava je korist nekog bića u isto vrijeme savršeno njegova vlastita i zajednička čitavom Božjem Kraljevstvu. To je zbog toga što su sve te koristi usredotočene u Božjim namjerama za njega. Gospodin je odredio da sudbina svakoga od nas ulazi u sudbinu cijeloga njegovog Kraljevstva. I što smo mi savršenije mi, to smo sposobniji da pridonesemo dobru cijele Božje Crkve. Jer svaki se čovjek usavršava krepostima Božjega djeteta, a te se kreposti u svakom drukčije pokazuju, jer dolaze na svjetlo u životima svakog pojedinog sveca pod drukčijim položajem providnosnih okolnosti.

Ako budemo ljubili jedan drugoga istinitom ljubavlju, naša će ljubav biti urešena dalekovidnom razboritošću koja vidi i poštuje te Božje namjere sa svakom pojedinom dušom. Naša ljubav prema drugima mora biti ukorijenjena u dubokoj pobožnosti prema Božanskoj Providnosti, pobožnosti koja prepušta naše ograničene planove u Božje ruke i traži samo da se uključi u nevidljiv posao koji gradi njegovo Kraljevstvo. Samo ljubav koja naslućuje namjere Providnosti može se savršeno sjediniti sa Božjim providnosnim djelovanjem na dušama. Vjerno podlaganje Božjem tajnom djelovanju u svijetu ispunit će našu ljubav pobožnošću, tj. nadnaravnim strahom i poštivanjem. To poštivanje, ta pobožnost daju našoj ljubavi značaj obožavanja, bez kojega naša dobrotvorna ljubav ne može nikada biti sasvim potpuna. Jer ljubav mora ne samo tražiti istinu u životima onih oko nas; ona je mora tu naći. Ali kada nađemo istinu koja oblikuje naše živote, našli smo više nego neki pojam. Našli smo Osobu. Naišli smo na djelovanje Onoga koji je još sakriven, ali Njegovo djelo pro-

glasuje da je On svet i vrijedan klanjanja. A u Njemu pronalazimo i sebe.

8. — Sebična ljubav rijetko poštuje pravo ljubljenoga da bude samostalna osoba. Daleko od toga da poštuje pravu osobnost drugoga i da dozvoli njegovoj ličnosti prostor da raste i da se razvija na svoj originalan način, ta ga ljubav želi podvrgnuti sebi. Uporno nastoji da se on prilagodi nama i upotrebljava sve moguće načine da ga privoli na to. Sebična ljubav vene i umire ako je ne podržava pažnja ljubljenoga. Kada tako ljubimo, naši prijatelji postoje samo zato da ih mi možemo ljubiti. Ljubeći ih tražimo da od njih učinimo ljubimce, da ih pripitomimo. Takva se ljubav ne boji ničega više nego bijega ljubljenoga. Ona zahtijeva njegovu podložnost koja je potrebna da hrani naše osjećaje.

Sebična ljubav često izgleda kao nesebična, jer je voljna učiniti neke ustupke ljubljenomu samo da ga drži zarobljena. Ali vrhunac je sebičnosti kupovati ono što je najbolje u osobi, njezinu slobodu, njezino poštenje, njezino samostalno dostojanstvo kao osobe, pod cijenu daleko manjih dobara. Takva je sebičnost još odvratnija kada samodopadno uživa u svojim ustupcima, varajući se da su to sve djela nesebične ljubavi.

Stoga, ljubav koja je nesebična, koja pošteno traži istinu, ograničava popuštanja ljubljenomu.

Neka me Bog sačuva od ljubavi prijatelja koji se neće nikada usuditi da me prekori. Neka me sačuva od prijatelja koji traži samo kako bi me mijenjao i ispravljao. Ali neka me sačuva još više od onoga komu se ljubav jedino tada zadovoljava kada ga kore.

Ako svoju braću ljubim istinito, moja ljubav prema njima bit će istinita ne samo prema njima nego i prema meni.

Ne mogu biti istinit prema njima ako nisam istinit prema sebi.

»Gospodin kuša pravedna i opaka, ali tko ljubi opačinu mrzi svoju dušu« (**Ps.** 10, 6).

»Opačina« je nejednakost, nepravda, koja traži više za mene nego moja prava dopuštaju i koja daje drugima manje nego im je dužna. Ljubiti sebe više nego druge znači biti neistinit sebi kao i njima. Koliko više tražim da iskoristim druge, toliko ću manje biti osoba, jer nemir za posjedovanjem onoga što ne smijem imati steže i umanjuje moju dušu.

Stoga čovjek koji ljubi sebe odviše mnogo, nesposoban je da ljubi ikoga djelotvorno, uključujući i sebe. Kako se dakle može nadati da ljubi drugoga?

»Nepravedan čovjek zavodi svoga prijatelja i vodi ga zlim putem« (**Posl.** 16, 29).

9. — Dobrotvorna ljubav nas uči da je prijateljstvo sveta stvar i da to nije u skladu s ljubavlju ni sveto temeljiti svoje prijateljstvo na laži. Možemo biti, u nekom smislu, prijatelji svim ljudima, jer nema čovjeka na zemlji s kojim nemamo nešto zajedničko. Ali bilo bi lažno da se vladamo prema odviše velikom broju ljudi kao intimni prijatelji. Nije moguće da budemo intimni sa mnogo njih nego sa vrlo malo, jer ih ima veoma malo na tom svijetu s kojima stvarno imamo sve zajedničko.

Ljubav, dakle, mora biti iskrena prema onima koje ljubimo, prema nama samima, a također i prema svojim vlastitim zakonima. Ne mogu biti iskren prema sebi ako tvrdim da imam više zajedničkoga nego što stvarno imam s nekim koga mogu voljeti iz sebičnih i nevrijednih razloga.

Ipak postoji jedan sveopći temelj za prijateljstvo sa svim ljudima: Bog nas sve ljubi i ja bih želio svima da Ga ljube svim silama. Ali ostaje činjenica da ne mogu, na toj zemlji, ući dublje u tajnu njihove ljubavi prema Njemu i Njegove ljubavi prema njima.

Veliki svećenici, sveci poput Arškog župnika, koji su zagledali u sakrivene dubine tisuću duša, uza sve to nisu imali mnogo intimnih prijatelja. Nitko nije osamljeniji nego svećenik koji ima golemu službu. Tajne su ga njegovih bližnjih natjerale u strašnu pustinju.

10. — Pošto smo sve ovo kazali, ostaje istina da je naša sudbina ljubiti jedan drugoga kao što je Krist nas ljubio. Isus je imao vrlo malo prisnih prijatelja dok je bio na zemlji, a ipak je ljubio i ljubi sve ljude i svakoj je duši koja dolazi na taj svijet najintimniji prijatelj.

Životi svih ljudi koje sretamo i poznajemo isprepliću se sa našim, a ujedno i sa životima mnogih koje nećemo nikada upoznati na zemlji. Ali neki su od njih, vrlo malo, naši intimni prijatelji. Budući da imamo više zajedničkog s njima, sposobni smo da ih ljubimo posebnom nesebičnom savršenošću, jer imamo više da dijelimo. Oni su nedjeljivi od naše sudbine i zato je naša ljubav prema njima

posebno sveta: ona je očitovanje Boga u našim životima.

11. — Savršena ljubav daje najvišu hvalu Božjoj slobodi. Ona priznaje Njegovu moć da daje Sebe onima koji Ga ljube čisto i da ne kalja čistoću njihove ljubavi. Još više: budući da nesebična ljubav prima od Boga dar Njega Samoga, postaje sposobna, tim samim, da ljubi savršenom čistoćom. Jer sam Bog stvara čistoću i ljubav onih koji ljube Njega i koji se ljube međusobno savršenom ljubavlju.

Njegovu ljubav ne smijemo zamišljati kao glad. Ona je gozba nebeskoga Kralja, na koju su mnogi pozvani od velikoga Kralja. Mnogi nisu mogli doći na tu gozbu, jer su željeli nešto onkraj toga, nešto samo za sebe — posjed, ženu, jaram volova. Nisu znali da bi, kada bi tražili najprije gozbu i Kraljevstvo, sve ostalo primili uz to.

Ljubav nije gladna. Ona je juge convivium — vječna gozba gdje nema sitosti, svečanost na kojoj se hranimo više time što služimo drugima nego da jedemo sami. To je i razborita gozba, na kojoj znademo dati svakomu njegovu pravednu mjeru.

I Gospodin je rekao: »Tko je, dakle, onaj vjerni i razboriti upravitelj, koga će gospodar postaviti nad svojom obitelju, da im u pravo vrijeme daje hranu? Blago onomu sluzi, koga njegov gospodar, kada dođe, nađe da radi tako« (**Lk.** 12, 42—43)!

Ali hraniti druge ljubavlju znači hraniti ih Kruhom Života, a to je Krist, i učiti ih da ljube ljubavlju koja ne pozna nikakva glada.

»Ja sam Kruh života: tko dolazi k meni, neće ogadnjeti. Tko vjeruje u me, neće nigda ožednjeti« (**Iv.** 6, 35).

MISLI O NADI

1. — Nismo tako dugo slobodni dok ne živimo u čistoj nadi. Kada je naša nada čista, tada se ne pouzdajemo samo u ljudska i vidljiva sredstva i ne zaustavljamo se na nekom vidljivom cilju. Onaj koji se ufa u Boga, pouzdaje se da će ga Bog, koga nikad ne vidi, dovesti u posjed stvari koje su onkraj mašte.

Kada ne želimo stvari toga svijeta radi njih samih, postajemo sposobni da ih gledamo onako kakve jesu. Istovremeno uviđamo njihovu dobrotu i svrhu i možemo ih procijeniti kao nikada prije. Čim se oslobodimo od njih, one počinju da nam se sviđaju. Čim smo prestali da se pouzdajemo samo u njih, one su sposobne da nam služe. Budući da nismo ovisni ni o uživanju ni o pomoći njihovoj, one nam pružaju jedno i drugo, po Božjoj naredbi. Isus je rekao: »Tražite najprije kraljevstvo Božje i njegovu pravednost, i sve te stvari (tj. sve što vam treba za život na zemlji) dat će vam se uz to (**Mt,** 6, 33).

Nadnaravna je nada krepost koja nas lišava svega da nam dade sve. Ne nadamo se u ono što imamo. Zato, živjeti u nadi znači živjeti u siromaštvu, bez ičega. Ako se prepustimo brizi Božanske Providnosti, imamo sve čemu se nadamo. Vjerom upoznajemo Boga, iako Ga ne vidimo. Nadom posjedujemo Boga, iako ne osjećamo Njegovu prisutnost. Ako se nadamo u Boga, nadom Ga već posjedujemo, jer je nada neko uvjerenje koje On stvara u našim dušama kao tajni dokaz da nas je On usvojio. Tako duša koja se ufa u Boga pripada već Njemu, a pripadati Njemu je isto kao imati Njega, jer se On daje potpuno onima koji se predaju Njemu. Jedino što nam vjera i nada ne daju, jest jasno gledanje Onoga koga posjedujemo. Sjedinjeni smo s Njim u tami jer se moramo nadati. Nada koja gleda nije nada.

Nada nas lišava svega što nije Bog, zato da sve stvari mogu služiti svojoj pravoj svrsi: voditi nas Bogu.

Nada je ravnomjerna odricanju. Ona nas vodi u stanje najsavršenijeg odricanja. Na taj način obnavlja sve vrijednosti stavljajući ih na njihovo pravo mjesto. Nada ispražnjava naše ruke da možemo njima raditi. Pokazuje nam da imamo zašto raditi i uči nas kako raditi.

Bez nade, naša nas vjera samo upoznaje s Bogom. Bez ljubavi i nade, vjera Ga samo upoznaje kao stranca. Nada nas baca u ruke Njegova milosrđa i Njegove providnosti. Ako se ufamo u Nj, nećemo samo saznati da je milosrdan, nego ćemo iskusiti Njegovo milosrđe u svojem životu.

2. — Ako se, mjesto pouzdanja u Boga, uzdajem samo u svoju bistrinu, svoju snagu, i u svoju razboritost, iznevjerit će me sredstva koja mi je Bog dao da nađem svoj put prema Njemu. Ništa stvoreno

nema konačne koristi bez nade. Staviti svoju nadu u vidljive stvari znači živjeti u očaju.

Međutim, ako se ufam u Boga, moram se također sa povjerenjem služiti naravnim pomoćima koje me, sa milošću, osposobljavaju da dođem k Njemu. Ako je On dobar, i ako je moj razum Njegov dar, onda moram pokazati svoje pouzdanje u Njegovu dobrotu služeći se njim. Moram dopustiti vjeri da podiže, liječi i preobražava svjetlo moga duha. Ako je On milosrdan, i ako je moja sloboda dar Njegova milosrđa, moram pokazati svoje povjerenje u Njegovo milosrđe služeći se svojom slobodnom voljom. Moram dozvoliti nadi i ljubavi da očiste i ojačaju moju ljudsku slobodu i da me dignu u slavnu nezavisnost Božjih sinova.

Neki koji misle da se uzdaju u Boga, griješe protiv nade, jer se ne služe voljom i prosuđivanjem koje im je On dao. Čemu služi ufati se u milost, ako se ne usudim učiniti voljni čin koji odgovara milosti? Čemu koristi da se pasivno predam Njegovoj volji, ako nemam voljne snage da slušam Njegove zapovijedi? Zato, ako se pouzdajem u Božju milost, moram također pokazati povjerenje u naravne sposobnosti koje mi je On dao, ne zato što su moje sposobnosti, nego zato jer su Njegov dar. Ako vjerujem u Božju milost, moram također računati na svoju slobodnu volju bez koje bi se Njegova milost izlijevala beskorisno na moju dušu. Ako vjerujem da On može ljubiti mene, moram također vjerovati da ja mogu ljubiti Njega. Ako ne vjerujem da ja mogu ljubiti Njega, onda ne vjerujem Onomu koji nam je dao prvu zapovijed: »Ljubi Gospodina Boga svim svojim srcem, svim umom i svom snagom, a bližnjega kao sama sebe.«

3. — Možemo ljubiti Boga jer se nečemu nadamo od Njega ,ili se ufamo u Njega jer znademo da nas On ljubi. Katkada počinjemo prvom vrstom nade i rastemo u drugu. U tom slučaju nada i ljubav surađuju kao prisni sudionici i obje ostaju u Bogu. Tada svaki čin nade može otvoriti vrata kontemplaciji, jer takva se nada u nju razvija.

Bolje je da stavimo svu svoju nadu u Njegovu samu ljubav, nego da se nešto nadamo od Gospodina, pored Njegove ljubavi. Ta je nada tako sigurna kao sam Bog. Ona ne može biti prevarena. Ona je više nego obećanje u njezino ispunjenje. Ona je učinak prave ljubavi koja se nada. Ona traži ljubav, jer je već našla ljubav. Ona traži Boga znajući da je On već našao nju. Ona putuje prema nebu shvaćajući nejasno da je tamo već stigla.

4. — Od svih želja jedna ne može prevariti. Jedina želja koja se nepogrešivo ispunjava jest želja da nas Bog ljubi. Mi to ne možemo uspješno željeti, a da u isto vrijeme ne želimo da Ga ljubimo, a želja ljubiti Njega ne može promašiti. Čim samo želimo da Ga ljubimo, već počinjemo činiti ono što želimo. Sloboda je savršena kada nikakva druga ljubav ne može zapriječiti našu želju da ljubi Boga.

Ali ako ljubimo Boga zbog nečeg manjeg nego što je On, gojimo želju koja nas može prevariti. Izvrgavamo se opasnosti da Ga zamrzimo, ako ne postignemo ono čemu se nadamo.

Pravo je da ljubimo sve stvari i da ih tražimo, čim postanu sredstva da ljubimo Boga. Sve možemo tražiti od Njega ako to želimo zbog toga da Ga više ljubimo mi sami ili drugi ljudi.

5. — Griješili bismo kada bi ograničili svoju nadu u Boga. Moramo Ga ljubiti bez mjere. Svaki grijeh ima svoj korijen u nedostatku ljubavi. Svaki je grijeh oduzimanje ljubavi Bogu, da ljubimo nešto drugo. Grijeh stavlja granice našoj nadi i zaključava našu ljubav u tamnicu. Ako postavimo naš konačni cilj u nešto ograničeno, odvukli smo svoja srca posve od službe živomu Bogu. Ako nastavimo ljubiti Njega kao svoj cilj, ali stavimo svoju nadu u nešto drugo uz Njega, naša ljubav i naša nada nisu što bi morale biti, jer nitko ne može služiti dvojici gospodara.

6. — Nada je živo srce askeze (odricanja). Ona nas uči da zaboravimo sebe i ostavimo svijet, ne zato što bismo mi ili svijet bili zli, nego zato ako nas nadnaravna nada ne uzdigne iznad vremenitih stvari, nismo nikako sposobni da se savršeno služimo ni svojima ni svjetskim istinitim dobrima. Ali posjedujemo sebe i sve stvari u nadi, jer ih u nadi imamo ne kakve su u sebi nego kakve su u Kristu: pune obećanja. Sve su stvari u isto vrijeme dobre i nesavršene. Njihova dobrota svjedoči o Božjoj dobroti. Ali njihova nas nesavršenost potiče da ih ostavimo zato da živimo u nadi. Same su po sebi nedovoljne. Moramo ići preko njih Onome u kome imaju svoje pravo biće.

Dobre stvari ovoga svijeta ostavljamo ne zato što nisu dobre, nego zato što su jedino dobre za nas utoliko ukoliko su dio obećanja. One, sa svoje strane, ovise o našoj nadi i o našem odricanju da ispune svoje određenje. Ako ih zlorabimo, uništavamo sebe i njih. Ako se njima služimo kao djeca Božjih obećanja, vodimo ih zajedno s nama Bogu.

»Ta i samo stvorenje željno čeka ovo objavljenje sinova Božjih..., jer će se i samo stvorenje osloboditi ropstva raspadljivosti, da učestvuje u slavnoj slobodi djece Božje« (**Rim**, 8, 9—21).

Dakle o našoj nadi ovisi sloboda cijelog svemira. Jer naša je nada jamstvo za novo nebo i novu zemlju, u kojima će sve stvari biti ono što moraju biti. Ustat će, zajedno s nama, u Kristu. Životinje će i drveće jednoga dana dijeliti s nama novo stvaranje i mi ćemo ih gledati kao što ih Bog gleda i upoznati da su veoma dobre.

Međutim, ako ih uzmemo zbog njih samih, otkrivamo i njih i sebe kao zle. To je plod drveta poznavanja dobra i zla — odvratnost prema stvarima koje smo zlorabili i mržnja na sebe jer smo ih zlorabili.

Ali dobrota stvorenja ulazi u okvir svete nade. Sve stvorenje naviješta Božju vjernost Svojim obećanjima, i sili nas, radi nas i radi sebe, da se odričemo i da živimo u nadi i da očekujemo opći sud i uskrsnuće.

Svaka askeza koja čitava ne ovisi o tom Božjem obećanju nešto je manje nego kršćanska.

7. — Đavao vjeruje u Boga ali on nema nikakvoga Boga. Gospodin nije n j e g o v Bog. Biti neprijatelj životu znači ne imati zašto živjeti. Živjeti zauvijek bez života jest neprestano umiranje: ali to je živa i budna smrt bez utjehe zaboravi. Prava je bît te smrti to što nema nade. Osuđeni su otvrdnuli u vjeri da se ne mogu ufati u Boga. Mi katkada mislimo o osuđenima kao ljudima koji jedino sebe smatraju kao dobre, jer svaki grijeh izvire iz

oholosti koja odbija ljubav. Ali oholost onih koji žive kao da vjeruju da su bolji nego drugi izvire iz tajnog pomanjkanja vjere u njihovu dobrotu. Ako sam dovoljno pametan da shvatim da sam dobar zato što je Bog htio da budem dobar, bit ću u isto vrijeme sposoban da jasnije uvidim dobrotu drugih ljudi i Božju. I bit ću svjesniji svojih nedostataka. Ne mogu biti ponizan, ako prije svega ne znam da sam dobar, i ako ne znam da što je dobra u meni nije moje vlasništvo, i ako ne znam kako lagano po svom vlastitom izboru zamjenjujem zlo za dobro koje mi je darovao Bog.

8. — Oni koji su sve napustili da traže Boga znadu dobro da je On Bog siromašnih. Isto je reći da je On Bog siromašnih i da je On ljubomoran Bog — reći da je On ljubomoran Bog i beskrajno milosrdan Bog. Ne postoje dva Boga, jedan ljubomoran, koga se moramo bojati, i jedan milosrdan u koga se moramo ufati. Naša se nada ne sastoji u tom da postavljamo jednoga od tih bogova protiv drugoga, miteći jednoga da umiri drugoga. Gospodin svake pravednosti ljubomoran je na svoj naslov milosrdna Oca, i najviši izražaj Njegove pravednosti jest da oprašta onima kojima inače nikada nitko ne bi oprostio.

Zato je On, iznad svega, Bog onih koji se mogu nadati tamo gdje nema nikakve nade. Raskajani je razbojnik, koji je umro s Kristom, bio sposoban da vidi Boga ondje gdje su zakonski učitelji upravo dokazivali da je nemoguć Isusov zahtjev za božansku narav.

9. — Samo čovjek koji se morao suočiti sa očajem stvarno je uvjeren da mu treba milosrđe. Oni

koji ne trebaju milosrđa nikada ga ne traže. Bolje je naći Boga na pragu očaja nego izvrći opasnosti svoje živote u samodopadnosti da nismo nikada osjetili potrebu praštanja. Život bez problema može doslovno biti beznadniji nego život koji neprestano graniči sa očajem.

10. — Krepost nade u praktičnom kršćanskom životu rješava jedan od najvećih spekulativnih problema u teologiji. Nada rješava tajnu slobodne volje i milosti, preodređenja i suradnje s Bogom i uspješno povezuje oboje u ispravan međusobni odnos. Tko se ufa u Boga ne z n a da li je preodređen za nebo. Ali ako ustraje u svojoj nadi i neprestano čini voljna djela što ih nadahnjiva božanska milost, bit će među preodređenima: jer to je predmet njegove nade, a »nada ne vara« (**Rim**, 5, 5). Svaki je čin nade njegov slobodni čin, ali je i dar Božji. A prava je bit nade slobodno očekivati sve milosti potrebne za spasenje kao slobodne darove od Boga. Slobodna volja koja odlučuje ufati se u Njegove darove priznaje, tom pravom činjenicom, da je i njezin čin ufanja Njegov dar: i jednako uviđa da kada ne bi htjela da se ufa (nada), On je sam ne bi pokretao. Nada je vjenčanje dviju sloboda, ljudske i božanske, u primanju ljubavi koja je istovremeno obećanje i početak ispunjavanja.

11. — Vjera koja me uči da Bog hoće da se svi ljudi spase, mora biti dopunjena nadom da Bog hoće i mene spasiti, i ljubavlju koja odgovara Njegovoj želji i pečati moju nadu uvjerenjem. Takva nada pruža pojedinačnoj duši glavninu čitave teologije. Po nadi sve istine koje su dane cijelom svijetu apstraktno i neosobno postaju za mene stvar osob-

nog i prisnog uvjerenja. Ono što vjerujem po vjeri, što razumijem tumačenjem teologije, to posjedujem i prisvajam po nadi. Nada je ulaz u kontemplaciju, jer kontemplacija je neko iskustvo božanskih stvari, a možemo iskusiti samo ono što na neki način posjedujemo. Nadom dohvaćamo glavninu onoga što vjerujemo i nadom posjedujemo glavninu obećanja Božje ljubavi.

Isus je Očeva teologija (nauka o Bogu), objavljena u nama. Vjera mi govori da je ta teologija pristupačna svim ljudima. Nada mi govori da me On ljubi dovoljno da se dade meni. Ako se ne ufam u Njegovu ljubav prema meni, neću nikada stvarno upoznati Krista. Slušam o Njemu po vjeri. Ali neću postići vezu koja poznaje Njega, a po Njemu Oca, dok se moja vjera u Njega ne dopuni nadom i ljubavlju: nadom koja dohvaća Njegovu ljubav prema meni i ljubavlju koja Mu uzvraća dužnu ljubav (moju).

12. — Nada ne traži samo Boga u Sebi, niti samo sredstva da Ga postignemo, ona traži, konačno i iznad svega, Božju slavu koja se objavljuje u nama. To će biti konačno objavljivanje Njegova beskrajnog milosrđa, a to je ono što molimo kada govorimo: »Dođi kraljevstvo Tvoje.«

SAVJEST, SLOBODA I MOLITVA

1. — Promatrati osobe, događaje i situacije samo u tom svjetlu kako djeluju na mene, znači živjeti na pragu pakla. Sebičnost je osuđena na neuspjeh, ako je upravljena kao što jest na laž. Da živim isključivo samo za sebe, moram sve stvari pokoriti svojoj volji kao da sam bog. Ali to je nemoguće. Postoji li uvjerljiviji dokaz moje stvorene (ovisne) naravi nego što je nedostatnost moje volje? Jer ne mogu prisiliti svemir da mi se pokorava, niti sav svijet da se ravna po mojim mušicama i sanjama. Ne mogu prisiliti čak ni svoje vlastito tijelo da me sluša. Kada ga obasipam uživanjima, ono izjalovi moje očekivanje i prouzrokuje mi trpljenje. Kada si dopuštam ono što smatram slobodom, razočaram se i uviđam da sam zarobljenik svoje sljepoće, sebičnosti i nedostatnosti.

Istinito je da je sloboda moje volje velika stvar. Ali ta sloboda nije apsolutna samodostatnost. Kada bi bit slobode bio samo čin izbora, tada bi čista činjenica da izabiremo usavršavala našu slobodu. Ali tu postoje dvije poteškoće. Prije svega, naši izbori moraju stvarno biti slobodni — to će reći da nas moraju usavršavati u vlastitom biću i usavršavati nas u našim vezama sa drugim slobodnim bi-

ćima. Moramo izabirati ono što nas osposobljava da razvijemo najdublje sposobnosti našega stvarnog ja. Odatle proizlazi druga poteškoća: odviše lako pretpostavljamo da smo svoj stvaran ja i da su naša izabiranja, koja želimo učiniti, stvarna, a uistinu, naši su nam čini slobodnog izbora (iako, bez sumnje, moralno neuračunljivi) uvelike nametnuti psihološkim prisilama, koje izviru iz naših pretjeranih pojmova o našoj vlastitoj važnosti. Naša su izabiranja odviše često diktirana od našeg lažnog ja.

Zbog toga ne nalazim u sebi snage da budem sretan, ako radim samo ono što mi se sviđa. Naprotiv, ako budem radio samo ono što se dopada mojoj mašti bit ću gotovo stalno nesretan. To nikada ne bi bilo tako da moja volja nije bila stvorena da upotrijebi svoju slobodu da ljubi druge.

Moja će slobodna volja utvrditi i usavršiti svoju samostalnost, ako bude slobodno povezivala svoje djelovanje sa voljom drugoga. Ima nešto u pravoj naravi moje slobode što me naginje da ljubim, da činim dobro, da se posvetim drugima. Imam neki nagon koji mi javlja da sam manje slobodan kada živim samo za sebe. Razlog je tome što ne mogu biti potpuno neovisan. Budući da nisam sam sebi dostatan, ovisim o drugima u svom razvijanju. Moja sloboda nije potpuno slobodna ako je prepuštena samoj sebi. Ona to postaje tada kada uspostavi ispravnu vezu sa slobodom drugih.

Istovremeno, moj nagon da budem slobodan nije nipošto zao. Podlaganje tiraninu ne usavršava moje slobode. Podložnost nije neki cilj po sebi. Ispravno je da se moja narav buni protiv podlaganja. Zašto bi moja volja morala biti stvorena slobodna, kada se ne bih nikad služio svojom slobodom?

Ako je mojoj volji namijenjeno da usavršava svoju slobodu služeći drugoj volji, to ne znači da će ona naći svoju savršenost služeći svakoj volji. U stvari, postoji samo jedna volja u čijoj službi mogu naći savršenost i slobodu. Dati svoju slobodu slijepo nekomu jednakom ili nižem od sebe znači sniziti se i odbaciti svoju slobodu. Savršeno slobodan mogu postati jedino ako služim Božjoj volji. Ako, stvarno, slušam i služim drugim ljudima, ne činim to samo radi njih, nego zato što je njihova volja sakramenat Božje volje. Poslušnost čovjeku nema nikakva smisla, ako nije u prvom redu poslušnost Bogu. Iz toga proizlaze mnoge posljedice. Gdje nema nikakve vjere u Boga ondje ne može biti nikakva stvarna reda; zato, gdje nema nikakve vjere, poslušnost je bez ikakva smisla. Ona se može drugima nametnuti samo kao predmet sebičnosti. Ako nema nikakvog Boga, nijedna vlada nije logična osim tiranije. Suvremena je stvarnost da države koje odbacuju pojam o Bogu teže ili prema tiraniji ili prema otvorenom neredu. U oba slučaja svršava neredom, jer tiranija je sama po sebi nered.

Da nisam vjerovao u Boga, mislim da bih bio obvezan u savjesti da postanem anarhist. Pa ipak, da nisam vjerovao u Boga, pitam se da li bi me to moglo utješiti što sam u savjesti obvezan da činim nešto.

2. — Savjest je duša slobode, njezine oči, njezina energija, njezin život. Bez savjesti sloboda nikada ne zna što da radi sa sobom. A razumno biće koje ne zna što da radi sa sobom pronalazi da

je životna dosada nesnosna. Ono se doslovno dosađuje do smrti. Baš kao što se ne razvija ljubav ako slijepo ljubi, tako propada sloboda kada čisto »slobodno radi« bez ikakva cilja. Jednom djelu bez svrhe nedostaje nešto savršenstva slobode, jer sloboda je više nego tvar besciljnog izbora. Nije dosta da potvrdim svoju slobodu izabirući »nešto«. Moram upotrijebiti i razvijati svoju slobodu izabirući nešto d o b r o.

Ne mogu izabirati dobro ako ne razvijam zrelu i razboritu savjest koja mi daje točan račun mojih razloga, mojih nakana i mojih ćudorednih djela. Riječ koju treba ovdje naglasiti jest z r e l a. Dijete, koje još nema savjesti, vodi u njegovim »odlukama« vladanje drugih. Nezrela savjest temelji svoje sudove djelomično, ili čak potpuno, na običajima drugih ljudi za koje misli da su skloni njezinim odlukama. Dobro je ono čemu se dive ili prihvaćaju oni koji s njim žive. Zlo je ono što ih razdražuje i uznemiruje. Pa i onda kada nezrelom savješću ne vladaju potpuno ljudi izvan nje, ona ipak radi samo kao predstavnica neke druge savjesti. Nezrela savjest nije svoj gospodar. Ona je samo zastupnik savjesti neke osobe, skupine, partije, društvene klase, narodnosti, rase. Zato ona po sebi ne pravi stvarne moralne odluke, ona jednostavno ponavlja mehanički odluke drugih. Ona ne prosuđuje od sebe, ona se samo »usklađuje« smjeru stranke. Ona po sebi stvarno nema ni razloga ni nakana. Ako ih ima, ona ih lomi time što ih uvija i prilagođava tuđim nakanama. To nije moralna sloboda. To onemogućava pravu ljubav. Jer ako moram ljubiti istinito i slobodno, moram biti sposoban dati nešto drugomu što je uistinu moje. Ako moje srce

na prvom mjestu ne pripada meni, kako ga mogu dati drugomu? Nije moje da ga dadem!

3. — Slobodna nam volja nije dana samo kao vatromet koji se ispaljuje u zrak. Ima ljudi koji, kako se čini, misle da su njihovi čini to slobodniji što su više bez svrhe, kao da razumna svrha nameće neku vrstu ograničenja na nas. Kao kada bi se reklo da je netko bogatiji ako baca novac kroz prozor nego ako ga troši.

Budući da je novac ono što jest, ne niječem da možete biti vrijedni svake hvale ako njime palite svoje cigarete. To bi pokazalo da imate dubok, čist osjećaj o ontološkoj vrijednosti novca. Ipak, ako je to sve što mislite učiniti sa novcem, nećete dugo uživati koristi koje još on može postići.

Može biti istinito da si bogataš može bolje priuštiti da baca novac kroz prozor nego siromah: ali ni trošenje ni rasipanje novca ne čini čovjeka bogatim. On je bogat radi onoga što ima, i njegovo bogatstvo vrijedi mu toliko koliko može njime učiniti.

Slično vrijedi za slobodu, ona ne raste da se rasipa ili potroši, nego nam je dana kao talenat da trgujemo s njim dok ne dođe Krist. U toj trgovini trošimo što je naše samo da to ponovno dobijemo sa dobitkom. Mi to ne uništavamo niti odbacujemo. Posvećujemo to nekoj svrsi i ta nas posveta čini slobodnijima nego što smo bili prije. Budući da smo slobodniji, mi smo sretniji. Ne samo da imamo više nego što smo imali, nego mi postajemo više nego što smo bili. To imanje i postajanje dolazi nam produbljivanjem našeg sjedinjenja sa Božjom voljom. Naša volja jača kada sluša zahtjeve objek-

tivne stvarnosti. Naša se savjest rasvjetljava te istražuje silno proširen horizont. Sposobni smo vidjeti daleko plemenitije mogućnosti da vježbamo svoju slobodu, jer smo porasli u ljubavi, i jer smo se obogatili u božanskoj milosti i stoga nalazimo u sebi snagu da postignemo ciljeve koji su prije bili onkraj naših mogućnosti.

Svi su ti plodovi određeni da ih ubere naša sloboda, kada činimo Božju volju. Zato se smatramo sretni kada poznajemo i činimo Njegovu volju, i držimo da je najveća nesreća nemati nikakva smisla za Njegove nakane prema nama ili prema ostalom svijetu.

»Hodam na prostoru širokom, veli Psalmista, jer sam nastojao oko propisa tvojih« (**Ps.** 118, 45).

»Više se radujem življenju po naredbama tvojim, negoli bogatstvu mnogome« (118, 14). »... Kad zakon tvoj ne bi bio slast moja, davno bih poginuo u nevolji svojoj« (**Ib.** 92).

»Sretni smo, o Izraele, jer nam je poznato što se Bogu dopada« (**Baruh,** 4, 4).

4. — Naši slobodni čini ne samo da moraju imati neki cilj, nego moraju imati ispravan cilj. Moramo imati savjest koja nas uči kako izabrati ispravne ciljeve. Savjest je svjetlo kojim tumačimo Božju volju u svojim životima.

To je svjetlo dvostruko. Prvo postoji psihološka savjest (svijest), koju bolje nazivamo svjesnost. Ona nas izvještaja o djelima koja obavljamo. Ona je svjesna njih i po njima je svjesna sebe. Drugo, postoji naša moralna savjest, koja nam javlja ne samo d a radimo, i k a k o radimo, nego i k a k o

d o b r o radimo. Ona prosuđuje vrijednost naših čina. Obje su, psihološka i moralna savjest, sposobnosti uma. One su dvije vrste svjesnosti nas samih i javljaju nam što smo u stvari.

Čovjek se razlikuje od ostalih stvorova svojim razumom i svojom slobodom. On sazrijeva u svojoj muževnosti time što raste u mudrosti i što zadobiva razboritiju i uspješniju upravu nad svojim moralnim djelovanjem. Zato se značaj i zrelost mjere jasnoćom i promišljenošću naše moralne savjesti. Savjest je kratak sadržaj cijelog čovjeka, premda je čovjek mnogo više nego neka oživljena savjest. Savjest je znak sakrivenih stvari, nezamjetljivih čina i stvari koje su mnogo važnije nego ona sama. Ona je ogledalo čovjekove dubine. Stvarnost je osobe nešto duboko i sakriveno, pokopano ne samo u nevidljivo skrovište čovjekove metafizičke (nadosjetne) tajnosti, nego u tajnost samoga Boga.

Savjet je lice duše. Njezini promjenljivi izražaji točnije očituju moralno djelovanje duše nego čovjekovo ponašanje čuvstva koja su u njemu. Štaviše i vanjsko je čovjekovo lice samo odraz njegove savjesti. Istina, samo se veoma malo onoga što je u čovjekovoj duši odrazuje na njegovu licu: ali to malo je dovoljno da rječito govori o nutarnjoj savjesti.

5. — Jedna od najvažnijih službi molitvenog života jest produbiti, razviti i ojačati našu moralnu savjest. Porast naše psihičke svijesti, iako drugotni, ima također neku važnost. Psihička (duševna) svijest ima svoje mjesto u našoj molitvi, ali molitva nije mjesto za njezin pravi razvitak.

Kada pogledamo unutra i ispitujemo svoju psihičku svijest, naše gledanje završava u nama. Postajemo svjesni svojih osjećaja, svoje nutarnje aktivnosti, svojih misli, svojih sudova i svojih želja. Nije zdravo biti neprestano svjestan svega toga. Vječno samoispitivanje pobuđuje pretjeskobnu pažnju na pokrete koji bi morali ostati prirodni i nezapaženi. Kada odviše pazimo na sebe, naše djelovanje postaje skučeno i zapinje. Pletemo se toliko po svojem putu da ubrzo paraliziramo sami sebe potpuno i postajemo nesposobni da radimo kao normalna ljudska bića.

Zato je najbolje pustiti psihičku svijest na miru kada molimo. Što se manje s njom bavimo, to bolje. Razlog zašto mnogo pobožna svijeta vjeruje da ne može razmatrati jest što misle da se razmatranje sastoji u pobožnim čuvstvima, mislima i uzbuđenjima kojih smo neobično svjesni. Čim stanu razmatrati, počinju promatrati psihičku svijest da otkriju nisu li iskusili nešto vrijedna. Nađu malo ili ništa. Ili se naprežu da proizvedu neko nutarnje iskustvo, ili razočarani sve napuste.

6. — Psihička nam svijest mnogo više koristi kada joj dozvolimo da radi nagonski i sa manje hotimičnog razmišljanja sa naše strane. Morali bismo biti sposobni gledati *kroz* našu svjesnost, a da nju uopće ne vidimo. Kada svjesnost radi kako treba, veoma je korisna u molitvi, jer daje ton i vrijednost djelovanju moralne savjesti koja je upravo u molitvi središte.

Ponekad se psihička svijest brzo paralizira pod naporom isprazna samopromatranja. Ali ima druga duhovna aktivnost koja razvija i oslobađa svoje

sakrivene sile djelovanja: opažanje ljepote. Ne mislim time da moramo očekivati od naše svjesnosti da odgovori na ljepotu kao nešto nemoćno i tajno. Moramo biti dovoljno osjetljivi na stvarnost da vidimo ljepotu svuda oko nas. Ljepota je jednostavno sama stvarnost, zamijećena na poseban način koji joj daje blistavu vrijednost. Sve što postoji, lijepo je utoliko ukoliko je stvarno — premda asocijacije (uspomene) koje ljudi mogu steći o stvarima ne čine ih uvijek lijepima nama. Zmije su lijepe, ali ne za nas.

Jedan od najvažnijih — i najzanemarenijih — elemenata u počecima nutarnjega života jest sposobnost odgovoriti na stvarnost, vidjeti vrijednost i ljepotu u običnim stvarima, osjetiti krasotu koja je svuda oko nas u Božjim stvorovima. Ne vidimo te stvari, jer se povlačimo od njih. Na neki smo način to dužni. U modernom su životu naša sjetila neprestano bombardirana podražajima sa svih strana. Ako se ne umotamo u neku vrst zaštitne neosjetljivosti, izgubit ćemo glavu pokušavajući da odgovorimo svim obavještenjima u isto vrijeme!

Prvi korak u nutarnji život, u današnje vrijeme, nije, kako bi netko mogao zamišljati, u tom da nauči *ne* gledati, ne kušati, ne čuti i ne osjećati stvari. Naprotiv, moramo početi da se odučavamo svojih krivih načina gledanja, kušanja, osjećanja, itd., i steći ispravne.

Jer askeza nije samo u tom da se odrečemo televizije, cigareta i džina. Prije nego počinjemo biti pokornici, moramo najprije naučiti gledati život kao da je nešto više nego očaravajući televizijski prijenos. Moramo biti sposobni kušati nešto osim

duhana i alkohola: možda čak i ta uživanja kao da bi i ona bila dobra.

Kako nam može naša savjest kazati da li se odričemo stvari ili ne, ako nam prije svega ne kaže da znademo kako se zapravo njima služi? Odricanje nije, naime, cilj u sebi: ono nam pomaže da se bolje služimo stvarima. Ono nam pomaže da ih dajemo dalje. Ako nas stvarnost uznemiruje, ako se samo s odbojnošću od nje odvraćamo, komu ćemo je žrtvovati? Kako ćemo je posvetiti? Kako ćemo od nje učiniti dar Bogu i ljudima?

Kod nekog estetskog doživljaja, u prirodi ili u promatranju nekog umjetničkog djela, psihička je svijest kadra postići neke od svojih najviših i najsavršenijih dostignuća. Umjetnost nas osposobljava da u isto vrijeme nađemo i izgubimo sebe. Duša koja odgovara umnim i duhovnim vrijednostima koje leže sakrivene u pjesmi, slici ili muzičkom komadu, otkriva duhovnu životnost koja je izdiže iznad nje same, uzima izvan nje same i čini je prisutnom samoj sebi na razini koju je smatrala nedostižnom.

7. — Duša koja kopa i pretražuje po sebi u osamljenosti svoga ludog samoraščlanjivanja dolazi do samosvijesti koja muči i nagrđuje cijelu našu osobu. Ali duh koji nađe sebe iznad sebe u jakosti i čistoći svoje reakcije na umjetničko djelo »samosvjestan« je na način koji je produktivan i uzvišen. Takav pronalazi u sebi puninu novih sposobnosti da misli, gleda i ćudoredno djeluje. Bez samoraščlanjivanja otkrio je sebe kada je pronašao svoju sposobnost da odgovori vrijednosti koja ga diže iznad njegove normalne razine. Njegov pravi odgovor čini

ga boljim i drukčijim. Svjestan je novog života i novih sila i nije čudno ako pokušava da ih razvije.

Važno je, u životu molitve, biti sposoban odgovoriti takvim bljeskovima estetske intuicije. Crkva nije nikada smatrala da je umjetnost neprijateljica molitvi, i bila je stroga samo onda kada je uporno naglašavala bitnu razliku između umjetnosti i zabave. Strogost, ozbiljnost, trijeznost i snaga Gregorijanskog pjevanja, Cistercitskog graditeljstva iz 12. vijeka, Karolinških rukopisa, imaju mnogo reći o molitvenom životu, i mnogo su učinili, u prošlosti, oblikujući molitvu i vjersku svijest svetaca. Uvijek su radile tako da su oslobađale duše da ne misle samo na sebe i da ne promatraju samo tehničku vrijednost umjetnosti i askeze. Netko može biti u isto vrijeme tehnički stručnjak u pjevanju i čovjek molitve, ali se časovi molitve i tehničke kritike obično ne podudaraju.

Ako je Crkva isticala službu umjetnosti u svojoj javnoj molitvi, bilo je to zato što je znala da je pravo i valjano estetsko obrazovanje potrebno za cjelinu kršćanskog života i bogoštovlja. Liturgija, pjevanje i crkvena umjetnost imaju zadaću da oblikuju i produhove čovjekovu svijest, da mu dadu raspoloženje i zrelost, bez kojih njegova molitva ne može normalno biti jako duboka, ni široka, niti veoma čista.

Ima samo jedan razlog zašto je to potpuno istinito: umjetnost nije neki cilj u sebi. Ona uvodi dušu u neki viši duhovni red, koga izražava i na neki način razjašnjava. Glazba, umjetnost i pjesništvo usklađuju dušu s Bogom jer uvode neku vrst veze sa Stvoriteljem i Upraviteljem Svemira. Umjetnik pronalazi svoj put srodnošću stvaralačkog su-

4

osjećaja, do živog zakona koji ravna svemirom. Taj zakon nije ništa drugo nego tajna teža koja privlači sve stvari Bogu kao svojem središtu. Budući da svaka prava umjetnost otkriva djelovanje toga istog zakona u dubinama naše vlastite naravi, čini nas osjetljivima na strašnu tajnu postojanja, u kome mi, zajedno sa drugim živim stvarima, izlazimo iz Božjih dubina i opet se tamo vraćamo. Umjetnost koja ne proizvodi nešto takva nije vrijedna svoga imena.

8. — Prije nego prijeđemo sa psihičke svijesti na moralnu savjest, pogledajmo podsvijest. Odviše mnogo vjernika uopće nikako ne poznaje podsvijest. Oni ili veselo pretpostavljaju da to ne igra nikakvu ulogu u njihovom životu, ili predmnijevaju da je to jednostavno neko staro potkrovlje koje ne vrijedi posjećivati, puno otpadaka od kojih pravimo svoje sanje.

Bila bi velika zabluda okrenuti nutarnji život u psihološki pokus i učiniti iz naše molitve predmet psihoanalize. Ako je to prava i valjana molitva, nije joj potrebno takvo raščlanjivanje. Ali pripazite da sam rekao a k o : jer ako to nije prava molitva, analiza bi joj mogla veoma koristiti. Razorna premoć lažnog misticizma, umrtvujući zahvat kojim lažan asketizam katkada grabi pobožne duše, i obična zamjena istinitoga vjerskog osjećaja čuvstvenošću — sve to opravdava, čini se, malo pretraživanje podsvjesnog sloja koji se smatra »vjerskim«. Međutim, to nije nikako predmet ove knjige.

Ovdje je potrebno samo nekoliko izjava.

Podsvijest igra veoma važnu ulogu u nutarnjem životu, makar ostaje iza kulisa. Baš kao što dobar kazališni komad ovisi o pozornici, rasvjeti i o svemu ostalomu, tako i naš nutarnji život duguje mnogo svojih osobina ukrašivanju, rasvjeti, pozadini i atmosferi za koje se pobrinula, bez ikakve naše hotimične radnje, naša podsvijest.

Stvarno se ponekad događa da čitavo raspoloženje i atmosfera osobnog molitvenog života — izvjesno naglašavanje samoće, žrtve, pokore ili apostolskog zračenja — bude izvedeno elementima iz podsvijesti. Jer ta je podsvijest skladište slika i simbola, mogao bih gotovo reći, »iskustava« koja nas opskrbljavaju sa više od polovice materijala koji stvarno doživljujemo kao »život«. Gledamo stvarnost, a da to ne znamo, kroz naočale obojane podsvjesnim sjećanjem prethodnih iskustava.

Zato je važno da nas naša podsvijest osposobi da živimo kao svoj pravi ja. Uistinu, često se događa da je čovjekov pravi ja doslovno pokopan u podsvijest i da nikad nema prilike da se izrazi osim u simboličkom protestiranju protiv tiranije zlo oblikovane savjesti koja uporno želi ostati nezrela.

Ne velim da moramo pokušati, bez vježbe ili iskustva, istraživati svoje podsvjesne dubine. Ali barem moramo dopustiti da one postoje, da su važne i ponizno priznati da ne znamo sve o sebi, da nismo stručnjaci u vođenju svoga vlastitog života. Moramo prestati uzimati svoje svjesne planove i odluke sa tako beskrajnom ozbiljnošću. Može biti dobro što n i s m o ni mučenici, ni mistici, ni apostoli, ni vođe, ni ljubitelji Boga kao što si predstavljamo da jesmo. Neka nam naša podsvijest pokušava kazati to na mnogo načina — mi smo se izvježbali najizvrsnijim samopoštenjem da ostanemo gluhi.

9. — Psihološka je svijest drugotne važnosti u duhovnom životu. Premda može uhvatiti slučajni odsjev zadnje stvarnosti, psihička svijest ne može ostati dugo sjedinjena sa područjem koje je onkraj naše svjesnosti. Ali moralna svijest (savjest) može. Moralna svijest prevodi općenite zakone bitka u manje općeniti moralni zakon, i, što je najvažnije, ne samo da pokazuje kako ćemo moralni zakon prilagoditi našim životnim prilikama, nego zahvaća konkretno, svakog časa, a to je daleko više nego neko apstraktno pravilo ponašanja. Moralna savjest, time što nam pokazuje put da slušamo nadahnuća djelatne milosti, **hvata i posjeduje svaki tren životni zakon, a to je Božja volja i ljubav prema nama.**

Razlika između općenite apstraktne formulacije moralnog zakona, i živog, osobnog, konkretnog očitovanja Božje volje u našim životima je jedna od najosnovnijih istina kršćanstva, jer to je razlika između slova koje ubija i duha koji oživljava. Isus, koji je došao ne da uništi zakon nego da svaku jotu i zakon ispuni (**Mt.** 5, 17), također je učio da će se radi ispunjenja zakona učitelji zakona zasramiti.

Pravednost zakonoznanaca nije bila dovoljna da nekome pribavi ulaz u nebesko kraljevstvo. Bilo je potrebno da se zakon ispunjava u duhu i istini. Trebalo je da ljudi savršeno ispunjavaju zakon, ne vanjskim obdržavanjem zapovijedi nego nutarnjim preoblikovanjem čitavoga svojeg bića u Božje sinove. Tada bi bili djeca svoga nebeskog Oca, savršeni kao što je On savršen (**Mt.** 5, 45, 48). Oni ne drže više zakon formalističkom savršenošću koja osujećuje svu zakonsku namjeru, nego razumiju da je subota načinjena radi čovjeka, ne čovjek radi subote. Oni ne proglašavaju da Božji zakon ne važi zbog ljudskih predaja obredničara i zakonodavaca koji ne mogu razumjeti Isusa kada uči da se čovjek mora preporoditi u Duhu Svetomu da uđe u Božje kraljevstvo.

U Kristu umiremo slovu zakona tako da naša savjest ne može dulje gledati stvari u mrtvom svjetlu formalizma i vanjskog obdržavanja. Naša srca odbijaju suhe ljuske doslovne apstrakcije i gladuju za živim kruhom i vječnom vodom duha koja uvire u život vječni.

»Stoga ste i vi, braćo moja, umrli Zakonu, zahvaljujući Kristovu tijelu, ... Ali sada smo slobodni od Zakona, jer umrijesmo onomu, koji nas je držao u ropstvu, te možemo služiti u novom duhu, a ne u starom slovu« (**Rim.** 7, 6).

Životni zakon u Novom Zavjetu Kristove milosti nije samo neki napisani dokumenat. To je ispunjavanje, po ljubavi, Božjih namjera u savjesti onih koji odgovaraju poticajima Njegove milosti. Novi zakon nije samo neki vanjski pravilnik ponašanja, nego nutarnji život, život samoga Isusa, koji živi svojim duhom u onima koji ostaju s Njim sjedinjeni po ljubavi. Taj novi zakon nije izražen samo u zahtjevima koje traže od nas božanske i crkvene zapovijedi, nego iznad svega u traženjima Duha Svetoga, samoga, živoga i aktivnog u dubinama naših duša, koji nas neprestano sili da prepustimo svoju volju težišnoj privlačivosti ljubavi, koja nas vuče, po samozataji, na ispunjavanje Božje volje u svojim životima.

Sv. je Pavao znao da njegovo nadahnuto pisanje nije kao ništa ako se uporedi sa Kristovim »pisanjem« u srcima onih koji ga slušaju. »Očito

je, da ste vi pismo Kristovo, — javlja on Korinćanima — sastavljeno našom skrbi, napisano ne crnilom, nego Duhom živoga Boga... koji nas je osposobio, da budemo službenici Novoga Zavjeta; ne slova, nego Duha, jer slovo ubija, a Duh oživljuje« (**2 Kor.** 3, 3.6).

10. — Sva je služba molitvenog života u tom da rasvijetli i ojača našu savjest tako da ona ne samo da poznaje i razlikuje vanjske, napisane zapovijedi moralnog i božanskog zakona, nego iznad svega da živi Božjim zakonom u konkretnoj stvarnosti, savršeno se i neprestano sjedinjujući sa Njegovom voljom. Savjest sjedinjena po vjeri, ufanju i nesebičnoj ljubavi sa Svetim Duhom postaje ogledalo Božjeg nutarnjeg zakona, a to je Njegova djelotvorna ljubav. Ona postaje savršeno slobodna, i svoj zakon, jer je potpuno podložna Božjoj volji i Njegovu Duhu. U svojoj savršenoj poslušnosti ona »kuša i gleda kako je Gospodin sladak«, i razumije značenje Pavlove izjave da »zakon nije dan za pravednika« (**1 Tim**, 1, 9).

11. — Mi ne moramo stvarati savjest sebi. S njom se rađamo i makar je nikako ne priznavali, ne možemo ušutkati njezine uporne zahtjeve da činimo dobro a izbjegavamo zlo. Koliko god mnogo nijekali svoju slobodu i svoju moralnu odgovornost, naša razumna duša zaklinje za moralnost i duhovnu slobodu bez kojih ne zna i ne može biti sretna. Prva je dužnost svakoga čovjeka da traži svjetlo i stegu bez kojih njegova savjest ne može riješiti životne probleme. A jedna je od prvih dužnosti društva prema ljudima koji ga tvore da ih osposobi da prime duhovno oblikovanje koje im treba da žive u

svjetlu razborite i zrele savjesti. Velim »duhovno« ne jednostavno »vjersko«, jer vjersko obrazovanje katkada nije ništa više do vanjska formalnost, i zbog toga nije stvarno vjersko, niti je »oblikovanje« duše.

12. — Kakav je čovjek, tako moli. Mi sebe pravimo onim što jesmo načinom kojim se obraćamo Bogu. Čovjek koji nikada ne moli jest onaj koji je pokušao pobjeći od sebe, jer je pobjegao od Boga. Ali ma koliko bio on nestvaran, stvarniji je nego čovjek koji se moli Bogu lažnim i lažljivim srcem.

Grešnik koji se boji moliti Bogu, koji pokušava da Ga zaniječe u svom srcu, možda je bliže da Ga prizna, nego grešnik koji stoji pred Njim, ohol radi svoga grijeha koga smatra vrlinom. Prvi je časniji nego što misli jer priznaje istinu svoga stanja, ispovijeda da on i Bog nijesu u miru jedan s drugim. Drugi ne samo da laže sebi, nego pokušava učiniti i Boga lašcem time što Ga zove da potvrdi njegovu laž. Takav bijaše Farizej u prispodobi, sveti čovjek koji je izvršavao mnoge kreposti, ali koji je lagao pred Bogom, jer je mislio da ga njegova pobožnost čini boljim od drugih. Prezirao je grešnike i klanjao se lažnom bogu koji ih je prezirao jednako kao i on.

Bog nadahnjuje molitvu u dubini naše ništavosti. Ona je gibanje pouzdanja, zahvalnosti, klanjanja, ili žalosti koje nas stavlja pred Boga, promatrajući Njega i nas u svjetlu Njegove beskrajne istine, i potiče nas da Ga molimo za milosrđe, duhovnu jakost i materijalnu pomoć koja nam svima treba. Čovjek komu je molitva tako čista da nikada ne moli Boga ni za što, ne zna tko je Bog, i ne zna

tko je on sam: jer ne zna za svoju vlastitu potrebu za Bogom.

Svaka prava molitva na neki način ispovijeda našu potpunu ovisnost o Gospodaru života i smrti. Radi toga je ona duboka i životna veza s Njim koga poznajemo ne samo kao Gospodina nego i kao Oca. Zato je istinito da kada molimo stvarno j e s m o. Naše biće dospijeva do visoke savršenosti tom aktivnošću koja je jedna od najsavršenijih. Kada prestanemo moliti, padamo u ništavilo. U stvari se naš život nastavlja, ali budući da je glavni razlog našeg postojanja da upoznajemo i ljubimo Boga, kada se naša svjesna veza s Njim prekida, mi spavamo ili umiremo. Razumije se da ne možemo uvijek, ili čak ni često, ostati očito svjesni Njega. Duhovna budnost zahtijeva samo običajnu svjesnost Njega koja okružuje sve naše djelovanje duhovnom atmosferom a da ne pobuđuje našu pažnju formalno osim u nekim trenucima oštrijeg zapažanja. Ali ako nas Bog napusti tako potpuno da više nismo raspoloženi da mislimo na Njega sa ljubavlju, onda smo duhovno mrtvi.

Veći dio svijeta ili spava ili je mrtav. Pobožan svijet, većinom, spava. Nevjernici su mrtvi. Oni koji spavaju, dijele se na dvije vrste, kao djevice u prispodobi, koje čekaju zaručnika. Mudre imaju ulja u svojim svjetiljkama. To će reći da su se odrekle sebe i svjetskih briga, i da su pune dobrotvorne ljubavi. One uistinu čekaju zaručnika, i ne žele drugo osim njegov dolazak, iako mogu zaspati dok čekaju da se pojavi. Ali druge nisu samo zaspale: one su pune drugih sanja i drugih želja. Njihove su svjetiljke prazne, jer su ih izgorjele za tjelesnu mudrost i svoju taštinu. Kada On dođe, prekasno

im je kupovati ulje. Pale svoje svjetiljke, pošto je On već otišao. Tako ponovno zaspu, sa beskorisnim svjetiljkama, a kada se probude, još jednom pretresaju pitanja svijeta koji umire.

14. — Postoji višestruka pažnja u molitvi. Prva je čisto vanjska pažnja. Mi »molimo« svojim usnicama, ali naša srca ne slijede ono što govorimo, premda bismo to željeli. Ako ne odnjegujemo nešto bolje od toga, rijetko ćemo uistinu moliti. Ako se posve zadovoljimo molitvom, a da ne poklonimo pažnje svojoj molitvi niti Bogu, znači da nemamo pojma tko je Bog i da stvarno ne cijenimo milost i povlasticu što smo sposobni razgovarati s Njim u molitvi. Molitva je naime dar Božji, dar, koji se nipošto ne daje svim ljudima. Možda je zato dan tako malom broju, jer ih je malo koji ga žele, a od onih koji su ga primili ima ih tako malo koji su ga primili sa zahvalnošću.

Drugi puta u molitvi mislimo na Boga, ali naše misli nisu u vezi sa molitvom. To su misli o Njemu, ali ne uspostavljaju nikakve veze s Njim. Tako, dok molimo, razmišljamo o Bogu i duhovnom životu, ili sastavljamo propovijedi ili izrađujemo teološke dokaze. Te su misli sve ispravne na svojem mjestu, ali ako molitvu shvaćamo ozbiljno, nećemo ih nazvati molitvom. Jer takve misli ne mogu zadovoljiti dušu koja želi u molitvi naći Boga. Naprotiv, one je ostavljaju s osjećajem praznine i nezadovoljstva. U isto vrijeme, kada je netko stvarno čovjek molitve, razmišljanja o Bogu, za vrijeme studija ili umnog rada, mogu voditi u molitvu i načiniti joj mjesto, ali pod uvjetom da mu molitva bude više nego umovanje.

Zatim, u molitvi se rastresamo svojim običajnim poteškoćama, problemima svoga životnog položaja i dužnostima koje nam se nameću. Nije moguće da se uklonimo takvim rastresenostima svaki puta, ali ako znademo što znači molitva i tko je Bog, bit ćemo kadri okrenuti te misli u razloge za molitvu. Ali nećemo se zadovoljiti takvom molitvom. Doista je dobro okrenuti rastresenosti u materijal za molitvu, ali je bolje da nismo rastreseni, ili barem da nas naše rastresenosti ne odvuku od Boga.

Postoji molitva koju dobro obavljamo: riječi ili misli služe svojoj nakani i vode naše misli i srca Bogu. U toj molitvi primamo svjetlo da primijenimo te misli na svoje probleme i poteškoće, na one od naših prijatelja, ili na one od Crkve. Ali, ponekad ta molitva, koja je, dakako, valjana, ostavlja naša srca nezadovoljena, jer se više bavi našim problemima, našim prijateljima i nama, nego s Bogom. Ipak, ako smo ponizni, bit ćemo zahvalni i za najmanje svjetlo u svojoj molitvi i nećemo se odviše tužiti, jer je velika stvar primiti čak i malo svjetlo od tako velikoga Boga.

Ima i bolji način molitve, veliki Božji dar, u kojem prolazimo kroz svoju molitvu k Njemu i ljubimo Ga. Kušamo dobrotu njegova beskrajnog milosrđa. Znademo da smo uistinu Njegovi sinovi, iako znademo da nismo vrijedni da se zovemo Božji sinovi. Upoznajemo Njegovo beskrajno milosrđe u Isusu i znademo značenje činjenice da mi, koji smo grešnici, doista imademo Spasitelja. I učimo što to znači poznavati Oca u tom Spasitelju, Isusu, Njegovu Sinu. Ulazimo tako u veliku tajnu koju ne možemo razjasniti, nego samo doživjeti. Ali u

toj molitvi još ostajemo svjesni sebe, možemo razmišljati o sebi i shvatiti da smo nosioci toga velikoga doživljavanja ljubavi, kao i predmet Božje ljubavi.

U početku, to nas razmišljanje u našoj molitvi ne smeta. Ali kada sazrijemo u duhovnom životu, to postaje izvor nemira i nezadovoljstva. Stidimo se što toliko mislimo na sebe u svojoj molitvi. Želimo da nismo na tom putu. Želimo da našu ljubav prema Bogu ne kvari i ne zastire više nikakav povratak na sebe. Želimo da ne budemo više svjesni da uživamo u Njegovoj ljubavi, jer se bojimo da naše uživanje može svršiti u sebičnosti i samodopadnosti. I premda smo zahvalni za utjehu i svjetlo Njegove ljubavi, želimo da mi iščeznemo i da gledamo samo Isusa. Ta su dva trenutka molitve slična dvama razdobljima Apostolskog gledanja preobraženog Krista na brdu Tabor. Najprije su Petar, Jakov i Ivan uživali u gledanju Isusa, Mojsija i Ilije. Mislili su da bi to bilo izvrsno sagraditi tri sjenice i zauvijek ostati tu na gori. Ali ih zastro oblak, i prestrašio glas koji je dolazio iz njega, i kada su ponovno mogli gledati, vidjeli su samo Isusa.

Tako i u našoj molitvi postoji drugo razdoblje, kada mjesto utjehe dolazi strah. To je čas tame, tjeskobe i obraćenja: jer se u našem duhu događa velika promjena. Čini nam se da je sva naša ljubav prema Bogu puna nesavršenosti, kao što uistinu i jest. Počinjemo sumnjati da smo Ga ikada ljubili. Otkrivamo srameći se i žalosni da je naša ljubav bila puna dopadnosti, i, da, premda smo se smatrali skromnima, bili smo odviše umišljeni. Bili smo previše sigurni u sebe, nismo se bojali varke,

niti da nas drugi smatraju ljudima molitve. Sada vidimo stvari u drukčijem svjetlu, jer smo u oblaku i Očev glas ispunja naša srca nemirom i strahom, govoreći nam da ne smijemo više gledati sebe: a ipak, na naš užas, Isus nam se ne ukazuje i ono što gledamo jesmo — mi. Tada nam sve što pronalazimo u svojoj duši postaje strašno. Mjesto da se samodopadno nazivamo grešnici, potajno vjerujući da smo pravednici, počinjemo otkrivati da su grijesi našega prošlog života bili pravi grijesi, i pravi naši grijesi — a mi ih nismo okajavali! I da smo od tada, kada smo bili teški grešnici, još uvijek griješili, a da to nismo razumjeli, jer smo bili odviše sigurni da smo Božji prijatelji, i uzimali smo olako Njegove milosti, ili ih uzimali sebi, i okretali ih u svoju sebičnu korist, upotrebljavali ih za svoju taštinu, ili ih čak iskorištavali da se uzdignemo iznad drugih, tako da smo na različite načine prevrtali Božju ljubav u sebičnost, uživali u Njegovim darovima, a da Mu nismo zahvaljivali, ni upotrijebili na Njegovu slavu.

Tada smo počeli uviđati da je pravedno i ispravno da nas Bog ostavi i prepusti da se sukobljavamo s mnogim i velikim napastima. I ne tužimo se na te napasti, jer smo prisiljeni priznati da su one samo izraz sila koje su se uvijek krile iza fasade naših tobožnjih kreposti. Tamne stvari dolaze iz dubine naše duše i mi ih moramo promatrati i priznati da su naše i tada ih odbaciti, da nas ne zarobe za vječnost. Međutim, one se vraćaju i ne možemo im pobjeći. Gnjave nas u našim molitvama. I dok se s njima borimo, i ne možemo ih se riješiti, shvaćamo jasnije nego ikada prije kako nam je Bog potreban i kako smo silno dužni da Ga častimo. Pokušavamo moliti i čini se da ne možemo moliti. Tada počinje duhovno preocjenjivanje svega što je u nama. Počinjemo se pitati što jest a što nije stvarno u našim idealima!

Baš tada uistinu učimo ozbiljno moliti. Jer sada nismo više dovoljno oholi da očekujemo velika svjetla i utjehe u svojoj molitvi. Zadovoljavamo se najsušom korom nadnaravne hrane, veseli što uopće nešto dobivamo, iznenađeni što nam Bog poklanja čak i najmanju pažnju. I ako ne možemo moliti (a to je izvor zabrinutosti), ipak znademo više nego ikada prije kako mnogo želimo moliti. Kada bismo se uopće mogli utješiti, to bi bila jedina naša utjeha.

Čovjek koji se može suočiti sa takvom suhoćom i napuštanjem kroz dugo vrijeme, sa velikom strpljivosti i ne traži ništa drugo od Boga osim da čini Njegovu svetu volju i da Ga nikada ne vrijeđa, konačno ulazi u čistu molitvu. Ovdje duša ide Bogu u molitvi, a da ne pazi na sebe ni na molitvu. Ona Mu govori, a da ne zna što kaže, jer je sam Bog odijelio um od njegovih riječi i misli. On Ga dohvaća bez misli, jer, prije nego može misliti o Njemu, On je već prisutan u dubinama duha, i potiče ga da Ga ljubi na način koji ne može objasniti niti razumjeti. Vrijeme u takvoj molitvi ne znači više ništa, jer ona ima svoje trenutke, trenutke koji mogu trajati jednu sekundu ili jedan sat a da mi nismo sposobni razlikovati jedno od drugoga. Jer ta molitva pripada manje vremenu nego vječnosti.

Ta nam duboka nutarnja molitva dolazi od svoje volje, tj., tajnim gibanjem Božjega Duha, u svako vrijeme i na svakom mjestu, da li mi molili ili ne. Ona može doći na poslu, usred našega dnevnog za-

nimanja, kod jela, na tihom putu, ili na prometnom prolazu, kod Mise, ili u crkvi, ili kada molimo psalme u koru. Ta nas molitva naravno vuče u nutarnju pa čak i na vanjsku samoću. Ne ovisi o vanjskim uvjetima, ali uzrokuje takvu nutarnju odijeljenost i osamljenost u našoj duši da mi naravno tražimo tišinu i samoću jednako za svoje tijelo kao i za svoju dušu. Dobro je za dušu da bude velik dio vremena u samoći. Ali ako bi ona tražila samoću radi svoje udobnosti i utjehe, morala bi podnijeti veću tamu, veću tjeskobu i veće iskušenje. Čista se molitva jedino tada nastani u našim srcima kada više ne želimo nikakva posebna svjetla, ni milosti, ni utjehe za sebe i molimo bez ikakve misli na svoje osobno zadovoljstvo.

Konačno, najčišća je molitva nešto na što je nemoguće misliti dok nije prošla. A kada je milost otišla, ne tražimo više da mislimo na nju, jer shvaćamo da pripada drugom redu stvari i da bi joj u nekom smislu smanjili vrijednost kada bismo mislili na nju. Takva molitva ne želi nikakvo svjedočanstvo, čak ni svjedočanstvo naše vlastite duše. Ona traži da bude potpuno sakrivena u Bogu. Iskustvo ostaje u našem duhu kao rana, kao brazgotina koja neće zacijeliti. Ali mi ne mislimo na to. Ta živa rana može postati izvor znanja, ako moramo poučavati druge u putovima molitve; ili može postati smetnja i zapreka znanju, šutljivi pečat postavljen na dušu, koji zatvara put riječima i mislima, tako da drugima ne možemo ništa o tome reći. Put je otvoren samo Bogu. Sličan je vratima što ih spominje Ezekijel, koja moraju ostati zatvorena, jer je unutra na prijestolju Kralj.

ČISTA NAKANA

1. — Kada bi Bog bio neko nenužno biće kao ja, tada bi, činiti Njegovu volju, izgledalo upravo tako isprazno kao činiti svoju. Naša se sreća sastoji u ispunjavanju Božje volje. Ali bît te sreće ne leži u tom samo da su volje u skladu, ona je u sjedinjenju s Bogom. A sjedinjenje volja koje nas usrećuje u Bogu mora konačno biti nešto dublje nego obični sklad.

2. — Prije svega, ne budimo odviše brbljavi u svojim izjavama o Božjoj volji. Božja je volja duboka i sveta tajna, i činjenica da proživljavamo svoj svagdanji život uronjeni u tu tajnu ne smije nas dovesti do toga da potcjenjujemo njezinu svetost. U Božjoj volji boravimo kao u svetištu. Njegova je volja tamni oblak koji okružuje Njegovu neposrednu prisutnost. Ona je tajna u kojoj Njegov božanski život i naš stvoreni život postaju »jedan duh«, kao što kaže sv. Pavao: »Oni su, koji se združe s Gospodinom, jedan duh« (**1 Kor.** 6, 17).

Ima pobožnih ljudi koji su se tako sprijateljili sa pojmom Božje volje da je to prijateljstvo izrodilo prividan prezir i navelo ih da zaborave da je Božja volja više nego običan pojam. Ona je strašna

i nadosjetna stvarnost, tajna snaga koja nam se daje, od časa do časa, da bude život našega života i duša života naše duše. Ona je živi plamen vlastitog Božjeg Duha, u komu plamen naše duše može igrati, ako ona hoće, kao tajanstveni anđeo. Božja volja nije neka apstrakcija, ni stroj, ni neki tajan sistem. Ona je živa zbiljska stvarnost u ljudskim životima, i naše su duše stvorene da gore kao plamenovi usred Njezinog plamena. Gospodnja volja nije neko nepokretno središte koje slijepo privlači k sebi naše duše. Ona je stvaralačka snaga, koja svuda radi, dajući život, biće i smjer svemu, naročito oblikujući i stvarajući, usred starog stvorenja, posve novi svijet koji se zove Božje kraljevstvo. Ono što nazivamo »Božja volja« jest gibanje Njegove ljubavi i mudrosti, koje uređuje i upravlja sve slobodne i nužne činioce, koje giba pokretače i uzrokuje uzroke, vodi vodiče i upravlja vladare, tako da čak i oni koji Mu se opiru izvršavaju Njegovu volju a da ne znaju da tako rade. U svim svojim djelima Bog upravlja sve, bilo dobro bilo zlo, na dobro onima koji Ga poznaju i traže i koji nastoje podložiti svoju slobodu Njegovoj božanskoj nakani. Sve što čovjek učini u tajnosti po Božjoj volji učinio je na Njegovu slavu i na dobro onih koje je On izabrao da s Njim u njoj sudjeluju.

3. — Smijem li se zadovoljiti time da ispunjavam Božju volju na svoju korist?

Bolje je ispunjavati Njegovu volju sa slabim, ali svojevoljnim sudjelovanjem, nego je ispunjavati nesvjesno, nesvojevoljno i s protivljenjem. Ali ne smijem ograničiti svoj pojam o savršenosti na sebičnu poslušnost koja ispunjava Božju volju samo zbog

moje vlastite koristi. Prava se sreća ne nalazi ni u jednoj drugoj nagradi osim u toj da se sjedinimo s Bogom. Ako tražim neku drugu nagradu osim samoga Boga, mogu je dobiti, ali ne mogu biti sretan.

Tajnu čiste nakane ne smijemo tražiti u tom da se odreknemo baš svake koristi. Naša je nakana čista kada mi poistovjećujemo svoju korist sa Božjom slavom i smatramo da je naša sreća u tom da ispunjavamo Njegovu volju, jer je Njegova volja ispravna i dobra. Da uzmognemo pročistiti svoje nakane, ne smijemo zabaciti svaku misao da tražimo svoje dobro, tražimo ga jednostavno tamo gdje se ono stvarno može naći: u dobru koje je onkraj i iznad nas. Čista nakana poistovjećuje našu vlastitu sreću sa općim dobrom svih onih koje Bog ljubi. Ona traži svoje veselje u Božjoj volji da čini dobro svim ljudima da se On proslavi u njima.

Zbog toga je čista nakana stvarno najuspješniji put u traženju naše koristi i naše sreće.

4. — Nečista je nakana ona koja popušta Božjoj volji ali više cijeni svoju vlastitu. Ona rastavlja moju volju od Njegove volje. Ona mi daje da izabirem između dvije koristi: jednu dok ispunjavam Njegovu volju, drugu dok činim svoju. Nečista je nakana nerazborita, jer važe na vagi istinu protiv varke; izabire između stvarnog i prividnog dobra kao da su jednaki.

Čista nakana uviđa da je Božja volja uvijek dobra. Nečista nakana, u teoriji ne sumnja da Bog hoće što je općenito najbolje, u praksi sumnja da On može uvijek htjeti što je najbolje za mene dok hoće što je najbolje za sve. I tako je čovjek koji nema čiste nakane prisiljen svojom slabošću i ne-

razboritošću da osudi Božju volju prije nego je posluša. On nije slobodan da ispuni volju Božju savršenom plemenitošću. Umanjiva svoju ljubav i svoju poslušnost praveći nagodbu između Božje i svoje volje, i tako se događa da Božja volja ima za njega različite vrijednosti: veću kada mu se više sviđa, manju kada mu donosi manje neposrednog zadovoljstva, bez vrijednosti kada traži od njega žrtvu njegovih sebičnih interesa.

5. — Samo čista nakana može biti razborita i jasno gledati. Čovjek koji ima nečistu nakanu oklijeva i slijep je. Budući da je neprestano uklliješten dvjema suprotnim voljama, ne može jednostavno i jasno odlučivati. Mora dvostruko više razmišljati nego čovjek koji traži samo Božju volju, jer se mora istovremeno brinuti za svoju i Božju volju. Ne može biti stvarno sretan, jer je sreća nemoguća bez nutarnje slobode, a mi nemamo nutarnje slobode da činimo bez tjeskobe ono što nam se sviđa, osim ako uživamo samo u Božjoj volji.

6. — Čovjek nečistih nakana ne može jasno shvatiti da vara sam sebe. Zaslijepljen vlastitom sebičnošću ne može čak ni vidjeti da je zaslijepljen. Kolebanje koje ga dijeli između Božje i vlastite volje nije nipošto jasno. Ono ne uključuje praktičan izbor između dvije jasno upoznate mogućnosti, nego ga gura u zbrku sumnjivih izabiranja, u more vjerojatnosti. Kada bi on imao dovoljno nutarnjega mira da čuje svoju savjest, čuo bi kako mu govori da on stvarno ne zna što čini. Nejasno razumije da bi vjerojatno manje varao sebe, kada bi se bolje poznavao. Znade da slijepo slijedi svoje sebične želje, pokrivene razlozima za koje nije uzeo vremena da ih ispita. Ali on ih stvarno ne želi ispitati, jer da učini tako mogao bi pronaći da se njegova volja izravno protivi Božjoj volji. Mogao bi otkriti da tu nema nikakve alternative za njega osim da čini volju Božju, koju on stvarno ne želi činiti.

7. — Svetost se ne sastoji samo u tom da *činimo* Božju volju. Ona se sastoji u tom da *hoćemo* Božju volju. Svetost je sjedinjenje s Bogom, a nisu svi oni koji ispunjavaju Njegovu volju sjedinjeni s Njegovom voljom. Čak i oni koji počinjaju grijeh, pridonose učincima svoga grijeha, da se ispunja volja Božja. Ali jer griješe, oni izričito hoće ono što Bog neće. I čovjek može griješiti što neće ono što Bog hoće da on radi. U oba slučaja može činiti što Bog hoće dok on sam želi protivno.

Nije uvijek nužno ispitivati što Bog hoće da on radi. Čovjek može živjeti kao drvo ili neka životinja ,i ispunjavati božansku volju cijeli svoj život a da nikad ne zna ništa o njoj. Ali ako moramo htjeti što On hoće, moramo početi upoznavati nešto od onoga što On hoće.

Ako mi je Bog dao razum, dao ga je radi toga da upoznam neke Njegove namjere sa mnom, da mogu ući u Njegove planove slobodnom i pametnom suradnjom. I zbog toga ne mogu jednostavno zatvoriti oči i htjeti »štogod On hoće«, a da ne nastojim neprestano gledati što On radi.

Istina je da ne znamo uvijek što Bog stvarno hoće od nas. Možda to znamo često daleko manje nego si utvaramo. To ne znači da ne smijemo nastojati upoznati to. On hoće da slušamo u svemu što znademo da je On zapovjedio, da ne činimo ništa što je zabranio, da hoćemo sve što On želi da ho-

ćemo i da zabacimo sve što On želi da zabacimo. Iza toga moramo riješiti sve svoje sumnje ispitujući ih u svjetlu Njegove volje i čineći ono što je neizvjesno samo u svjetlu onoga što je sigurno Njegova volja.

8. — Kako mogu otkriti ono što Bog hoće od mene?

Prije nego Gospodin hoće da nešto radim, On hoće na prvom mjestu da budem. Što moram raditi ovisi o onom što jesam. Zato, samo moje biće sadrži u svojoj posebnoj naravi čitav zakonski kodeks, načine ponašanja što ih za mene želi Bog koji je htio da ja postojim.

Moja razumna priroda kao slobodno i umno biće zahtijeva da vodim svoja djela ne slijepim nagonom, nego razumom i slobodnim izborom. Ali ako je Bog htio da budem čovjek i ako je odgovor moga čovještva Njegovoj božanskoj zapovijedi voljni čin, moje je najglavnije iskazivanje poštovanja stvaralačkoj Božjoj volji to što hoću, sa svoje strane, da budem onaj čovjek koji On želi da ja budem.

Čovjek je samo tada savršen čovjek kada pristaje da živi kao Božji sin. Pristanak da živi kao sin uključuje u sebi svijest da smo Božji baštinici: »Ako smo sinovi, također smo i baštinici Božji, a subaštinici Kristovi« (**Rim**, 8, 17).

Volja je Božja da živimo ne samo kao razumna bića, nego kao »novi ljudi« obnovljeni Duhom Svetim u Kristu. Njegova je volja da postignemo svoju baštinu, da odgovorimo Njegovu pozivu da budemo Njegovi sinovi. Rođeni smo kao ljudi bez svojega pristanka, ali pristanak da budemo Božji sinovi mora izaći iz naše slobodne volje. Dužni smo naučiti od čega se sastoji taj pristanak, i otkrivamo da je on čin vjere u Krista, kojim primamo u svoja srca Božjega Duha. Duh je Sveti Onaj koji nas čini Božjim sinovima, opravdavajući našu dušu svojom prisutnošću i svojom ljubavlju, dajući nam snagu da živimo i radimo kao Božji sinovi. »Jer sam Duh daje svjedočanstvo našemu duhu da smo Božji sinovi (**Rim**, 8, 16).

Božanska baština koju nam Bog Otac daje u Duhu svoje ljubavi nije ništa drugo nego život Njegove utjelovljene Riječi u našim dušama. Da bismo živjeli kao Božji sinovi, moramo proživljavati i obnavljati u svom životu život i ljubav Njegova Jedinorođenca. Radi toga, moramo živjeti po zapovijedima i savjetima i Duhu Isusovu. A da to činimo, moramo čitati Sv. Pismo i otkrivati što je slično Isusu i što On zapovijeda.

Osim toga, moramo Ga tražiti gdje se nalazi živ među nama na zemlji: u kraljevstvu koje je On došao da uspostavi, a to je Njegova Crkva. Moramo se pokoravati Njegovu glasu ne samo u Sv. Pismu nego i kod vlasti koju je, po Sv. Pismu, On nad nama postavio da nas vodi, posvećuje i uči Njegovim svjetlom, Njegovom svetošću, Njegovom snagom. Baš Apostolima i njihovim nasljednicima Isus je rekao: »A Branitelj, Duh Sveti, koga će Otac poslati u moje ime, naučit će vas sve i sjetiti vas svega, što vam rekoh« (**Iv.** 14, 26).

Duha Svetoga primamo po Crkvi i njezinim sakramentima. Isusov Duh vodi i samu Crkvu, oživljava je i oblikuje. Ona oblikuje Krista u našim dušama i daje nam Njegov život, dok nam daje Duha Svetoga, da Ga možemo upoznati kao što Ga

ona poznaje i sjediniti se s Njim kao i ona, vezama savršene ljubavi i mudrošću kontemplacije.

Ako imamo Njegova Duha u svojim srcima, gonit će nas ljubav Kristova da živimo u dobrotvornoj ljubavi i samozataji kao Isus, koji je rekao: »Tko ne nosi svoj križ i ne ide za mnom ne može biti moj učenik« (**Lk.** 14, 26).

9. — Duh se Božji objavljuje sam u našim srcima i daje nam da upoznamo Božju ljubav prema nama u Njegovu Sinu Isusu Kristu i pokazuje nam kako da držimo Njegove zapovijedi. »U tome se očitovala ljubav Božja prema nama, što je Bog poslao na svijet svoga jedinorođenog Sina, da živimo po Njemu... Po tom se poznaje Duh Božji: Svaki duh koji priznaje da je Isus Krist došao u tijelu, od Boga je... Po tomu poznajemo duha istine i duha zablude... Tko ljubi, rođen je od Boga. Tko ne ljubi, ne poznaje Boga, jer Bog je ljubav« (**1 Iv** 4).

Iznad svega, Duh nas Sveti uči da živimo, ne po tijelu nego po božanskoj ljubavi. »Ako živite po tijelu, umrijet ćete, ali ako duhom mrtvite tjelesna djela, živjet ćete« (**Rim** 8, 13). — Poznata su tjelesna djela. To su: bludnost ,nečistoća, raspuštenost, idolopoklonstvo, vračanje, neprijateljstva, svađa, ljubomornost, srdžba, spletke, razdori, strančarenja, zavisti, pijanke razuzdane gozbe i ovima slična, s obzirom na koja vas unaprijed upozoravam — kako sam i prije upozorio —: Oni koji čine takva djela, neće baštini kraljevstva Božjega. — (**Gal** 5, 19—21).

Ako imamo Duha Božjega u svojim srcima, živjet ćemo po Njegovu zakonu ljubavi, uvijek skloniji miru nego razdoru, skloniji poniznosti nego

drskosti, poslušnosti nego buntovnosti, čistoći i umjerenosti, jednostavnosti, miru i tišini, jakosti, plemenitosti i mudrosti, razboritosti i sveobuhvatnoj pravednosti, i ljubit ćemo druge više nego sebe, jer to je zapovijed Isusova da moramo ljubiti jedan drugoga kao što je On ljubio nas.

Ništa se od toga ne može učiniti bez molitve, a prije svega moramo moliti, ne samo da otkrijemo Božju volju nego iznad svega da dobijemo milost da je izvršimo svom snagom svoje želje.

10. — **Volja Božja**, koju nas sam Duh Božji uči u tajnosti našega najunutarnjijeg bića, mora uvijek ostati toliko tajnovita koliko sam Bog. Naša želja da upoznamo Njegovu volju uključuje više želju da upoznamo izvjesne znakove tajnovitosti Njegove volje, nego da prodremo u samu tajnu. Ako zaboravimo tu razliku, ne poštujemo više svetost i tajnovitost Božje volje u njoj samoj. Prosuđujemo nevidljivu stvarnost Njegove volje po vidljivim i ponekad prezirljivim znakovima koji nam pokazuju gdje treba tražiti Njegovu volju.

Kada govorimo o Božjoj volji, obično govorimo samo o nekom spoznatljivom znaku Njegove volje. Putokaz koji pokazuje daleki grad nije sam grad, i često su znakovi koji pokazuju veliko mjesto po sebi neznatni i vrijedni prezira. Ali mi moramo slijediti pravac putokaza ako želimo postići cilj svoga putovanja.

Sve što postoji i sve što se događa odaje volju Božju. Jedno je vidjeti znak, a drugo tumačiti taj znak ispravno. Ipak, naša je prva dužnost priznati znakove onim što jesu. Ako ih čak ni ne gledamo kao pokazivače nečega onkraj njih, nećemo ni pokušati da ih tumačimo.

Od svih stvari i svih događaja koji naviještaju svijetu Božju volju, ima ih veoma malo koje ljudi mogu tumačiti. I od tih malo još ih je manje koje nalaze sposobnog tumača. Na taj način tajna Božje volje postaje dvostruko tajnovita po znakovima koji je kriju našim očima. Da uopće nešto doznamo o Božjoj volji, moramo na neki način sudjelovati u gledanju proroka: ljûdi koji su uvijek bili osjetljivi na božansko svjetlo koje se sakrivalo u neprozirnosti stvari i događaja, i koji su katkada gledali bljeskove toga svjetla ondje gdje ostali ljudi nisu vidjeli ništa do običnih zbivanja.

Ali ako odviše tjeskobno zadiremo u tajnu koja nas okružuje, izgubit ćemo proročko poštovanje i promijeniti ga u gatalačku drskost. Moramo šutjeti u prisutnosti znakova kojih nam je značenje sakriveno. Inače ćemo odmah početi stavljati svoja praznovjerna tumačenja na sve — na broj koraka do ulaza, na kartu izvučenu iz svežnja, na sjenu ljestava, na let ptica. Božja volja nije tako jeftina tajna da se može otključati nekim ključem tima sličnim.

Međutim, ima nekih znakova koje svatko mora poznavati. Moramo ih lako čitati i vidjeti. Oni su uistinu veoma jednostavni. Ali oni dolaze vrlo škrto i malobrojno. Pokazuju nam dovoljno jasan put naprijed, ali samo nekoliko koraka. Kada smo prošli tih nekoliko koraka, što će se dogoditi? Moramo naučiti biti siromašni u svojoj ovisnosti o tim jasnim znakovima, uzimati ih kako nadolaze, ne tražiti ih više nego nam treba, ne činiti više od njih nego što stvarno govore.

Ako sam dužan upoznati Božju volju, moram imati ispravan stav prema životu. Moram prije svega znati što je život i upoznati svrhu svoga postojanja.

Vrlo je dobro izjaviti da postojim zato da spasim svoju dušu i slavim Boga čineći tako. I dobro je reći da se radi toga pokoravam izvjesnim zapovijedima i držim neke savjete. Ipak premda znadem mnogo toga, i stvarno poznajem svu moralnu teologiju, etiku i kanonsko pravo, mogao bih proći kroz život pokoravajući se izvjesnim znakovima Božje volje, a da se nikada ne predam potpuno Bogu. Jer to je, na kraju krajeva, stvarno značenje Njegove volje. On ne treba naših žrtava, traži nas same. I ako On naređuje neke čine poslušnosti, nije to zato što bi poslušnost bila početak i svršetak svega. Ona je samo početak. Ljubav, božansko sjedinjenje; preoblikovanje u Krista: to je svršetak.

Tako mogu razumjeti da je prije svega ono što Bog traži od mene ja sam. To će reći da se Njegova volja za mene usredotočava na jedno: razumjeti, otkriti i usavršiti sebe, svoj pravi ja, u Kristu. I zato se Božja volja očituje tako često u zahtjevima da žrtvujem sama sebe. Zašto? Jer, da nađem svoj pravi ja u Kristu, moram poći onkraj granice svoje skučene sebičnosti. Da spasim svoj život, moram ga izgubiti. Jer moj život u Bogu jest i može biti samo život nesebične ljubavi.

Kada je Isus rekao »Tko hoće spasiti svoj život, izgubit će ga, i tko izgubi svoj život radi mene, naći će ga« učio nas je veliku istinu da Bog hoće od nas, prije svega, da nađemo sebe, da nađemo svoj pravi put, ili, kako Vulgatin tekst kaže, da nađemo svoju d u š u. Bog hoće od nas ne samo da budemo one osobe koje On želi da budemo, nego da sudjelujemo u Njegovu djelu stvaranja i p o m a-

ganja Njemu, da učini iz nas osobe koje On želi da budemo. Uvijek i u svim stvarima Bog hoće da ja oblikujem svoju sudbinu, radim na svom spasenju, oblikujem svoju vječnu sreću, na način koji je On za mene zamislio. A budući da nijedan čovjek nije otok, budući da svi ovisimo jedni o drugima, ne mogu izvršavati Božju volju u svom životu, ako također svjesno ne pomognem drugim ljudima da je ispunjavaju u svojim. On, dakle, želi, da se posvetimo, da se preoblikujemo u Krista, da se dublje i punije udružimo s drugim ljudima. To udruživanje ne upija niti uklanja našu osobnost, nego je utvrđuje i usavršava.

Sve je štogod Bog hoće u mojem životu upravljeno na ovaj dvostruki cilj: moju savršenost kao dio općenite cjeline, i moju savrešnost kao pojedinačne osobe, koja je stvorena na Božju sliku i priliku. Najvažniji je dio čovjekova odgoja oblikovanje savjesti da bude sposobna vidjeti Božju volju u tom ispravnom svjetlu i da odgovara svojom voljom jakim, mudrim i punim ljubavi odlukama. Takav je život prava mudrost.

Taj životni pogled kao rasti u Boga, kao preoblikovati se u Krista i nadnaravno se samoostvariti u mističnom Kristovom tijelu jest jedini koji nam pomaže da upoznamo i tumačimo Božju volju ispravno. Bez toga životnog pogleda nećemo čak biti sposobni vidjeti najočitije objave božanske volje — objave koje nam se očituju u običnim okolnostima svagdanjeg života. Jer tokom svakog dana dužnosti našega staleža, potražnja onih oko nas, zahtjevi na našu energiju, našu strpljivost i na naše vrijeme, sve nam objavljuje Božju volju i pokazuje nam način kako da se ostvarimo u Njemu dok se

gubimo u djelotvornoj ljubavi. Ali farizej, cjepidlaka, izmiče toj sreći da se žrtvuje, premda može raspravljati i dogmatizirati o Božjoj volji, i nikada potpuno ne izvršava tu volju, jer se nikada nije stvarno predao utjecaju božanske ljubavi.

O takvim ljudima Bog je govorio preko proroka Izaije: »Traže me dan na dan i rado bi htjeli doznati putove moje. Kao narod koji čini pravednost i ne odmiče se od pravde Boga svojega, tako oni traže od mene sudove pravedne: žele se približiti Bogu. Zašto postimo, a ti ne vidiš: ponizujemo svoje duše, a ti ne zapažaš? Eto u dan kada postite izvršavate svoju volju, i silom utjerujete dug od svih svojih dužnika« (**Iz.** 58, 2—3).

11. — Čim primimo neki znak Božje volje, moramo se prilagoditi onome što nam taj znak javlja. Moramo to učiniti čistom nakanom, pokoravajući se Božjoj volji jer je ona dobra u sebi i za nas. Da imamo takve čiste nakane, traži se mnogo više nego neki prigodni čin vjere. Traži se čitav život po vjeri i potpuno se posvetiti sakrivenim vrijednostima. Traži se ustrajna ćudoredna jakost i herojsko pouzdanje u pomoć božanske milosti. Ali iznad svega potrebna je poniznost i duhovno siromaštvo da hodamo u tami i neizvjesnosti, gdje tako često nemamo nikakva svjetla i ne vidimo uopće nikakva znaka.

12. — Ako se svetost sastoji u tom da hoćemo Božju volju i da je jednako izvršavamo, savršena se svetost sastoji u tom da hoćemo Božju volju savršeno. Ali potpuna savršenost nije moguća, u toj stvari, nijednom čovjeku na zemlji. Da bismo savršeno htjeli ono što Bog hoće, morali bismo

savršeno znati kao što On znade ono što hoće. Naša se savršena volja sastoji u tom da izričito hoćemo ono što izvjesno znademo da Bog hoće, a uključivo sve ono što ne znamo, i da sve to radimo iz najboljeg i najsavršenijeg razloga.

Nije dovoljno ispunjavati Božju volju zato jer je Njegova volja neizbježiva, niti je dovoljno htjeti ono što On hoće zato jer moramo. Moramo htjeti Njegovu volju, jer je ljubimo. Međutim, lažan bi pojam imala o savršenosti neka nesavršena osoba koja bi najedanput pokušala raditi sa savršenošću koje ne posjeduje. Nije volja Božja da Ga moramo slušati, dok Mu u isto vrijeme govorimo laži o našem nutarnjem raspoloženju. Ako je naše raspoloženje zlo, molimo Ga da ga učini boljim, ali nemojmo Mu reći da je ono stvarno veoma dobro. Još manje je dovoljno reći, »Budi volja Tvoja« a onda učiniti protivno. Bolje je biti sličan sinu u prispodobi, koji je rekao, »Neću« (**Mt** 21, 28), ali je poslije otišao da radi u vinogradu, nego onaj drugi koji je rekao, »Idem, gospodine«, a onda nije poslušao.

13. — Ako, nastojeći ispuniti Božju volju, uvijek tražimo najviši stupanj savršenosti, pokazujemo time da nam još mnogo treba naučiti o volji Božjoj. Jer Bog ne traži da svaki čovjek postigne ono što je teoretski najviše i najbolje. Bolje je biti dobar pometač ulica nego loš pisac, bolje je biti dobar gostioničar nego loš liječnik, i raskajani razbojnik koji je umro s Isusom na Kalvariji bio je daleko bolji nego sveci koji su Ga pribili na križ. A ipak, čisto pojmovno govoreći, što je svetije nego svećeništvo i manje sveto od zločinaštva? Umirući se razbojnik nije, možda, pokoravao Božjoj volji u mnogim stvarima: ali je u najvažnijem događaju svoga života poslušao i pokorio se. Farizeji su obdržavali zakon doslovce i utrošili svoje živote u to da su presavjesno slijedili savršenost. Ali oni su toliko bili zauzeti savršenošću kao nečim čisto pojmovnim da je, kada im je Bog objavio svoju volju i svoju savršenost na stvaran i određeni način, nisu odabrali nego odbacili.

14. — Želimo zato ispunjavati Božju volju jer je to Njegova volja. Ne tražimo da mjerimo Njegovu volju nekim zamišljenim pravilom savršenosti izvan Njega. Njegova se volja mjeri beskrajnom stvarnošću Njegove ljubavi i mudrosti, s kojima je ona istovjetna. Ne smijem pitati da li je Njegova volja mudra, kad već znadem da je Njegova.

Ako ispunjavam Njegovu volju slobodnim činom poštovanja i klanjanja mudrosti koju ne mogu vidjeti, sama Njegova volja postaje život, supstancija i stvarnost moga bogoštovlja. Ali ako ispunjavam Njegovu volju kao površno prilagođivanje svoje volje neizbježivom, moje je bogoštovlje šuplje i bez srca.

15. — Savršena ljubav prema Božjoj volji jest tako tijesno sjedinjenje da Bog sam i saopćava i izvršava Svoju volju u isti čas u dubinama moje duše. Čista je nakana, u tom najvišem smislu, tajna i duhovna riječ Boga koji ne zapovijeda samo mojoj volji da radi, ili traži moju suradnju, nego i ispunjava što On govori u meni. Ta je radnja u isto vrijeme savršeno moja i savršeno Njegova. Ali njezina bitnost dolazi potpuno od Njega. Ja je potpuno primam samo zato da je vratim natrag Njemu šutljivo slaveći Njegovu neizrecivu ljubav. Takve

riječi, takve »nakane«, koje istodobno traže i nalaze ono što traže i vraćaju Bogu, odzvanjaju snagom i ugledom u svim mojim moćima, tako da se cijelo moje biće preòbražava u izraz i ispunjenje onoga što kažu. Baš je to Isus mislio kada je rekao da je Njegovo »jelo« činiti volju Oca koji Ga je poslao. Božja volja, ispunjena kako je izrečena, koja nas istovremeno poistovjećuje s Onim koji govori i s onim što On kaže u nama, čini cijelo naše biće savršenim odsjevom Onoga koji želi vidjeti da smo Njegovu volju ispunili u svojim srcima. Nije važna stvar koju hoće, nego Onaj koji je hoće, jer On ne može ništa htjeti što je protiv Njegove volje, to će reći, protiv Njegove mudrosti i protiv Njegove savršenosti.

Čim smo čuli glas Svevišnjega koji ispunja svoju zapovijed govoreći u našim srcima, razumijemo da naša kontemplacija ne može nikad ponovno biti samo gledanje ili samo traženje: ona mora također biti i djelo i ispunjenje. Gladujemo za Božjim riječima koje nas preobražavaju, riječima koje su izgovorene u tajnosti i koje sadrže svu našu sudbinu u sebi. Živimo samo od toga glasa. Naša je kontemplacija ukorijenjena u tajni Božanske Providnosti, i u njezinoj zbiljnosti. Providnost ne može biti više za nas samo filozofska apstrakcija. Ona nije više nadnaravno poduzeće koje nas opskrbljava hranom i odjećom u pravo vrijeme. Providnost sama postaje naša hrana i naše odijelo. Božje tajanstvene odluke su same naš život.

16. — Ta činjenica nastoji riješiti suprotnost između djelovanja i kontemplacije. »Akcija — djelovanje« ne znači više da se tako predamo radu koji bi nas na izgled tuđio od Boga: jer nas sam Gospodin smješta točno tamo gdje On želi da budemo i On sam radi u nama. »Kontemplacija« nije više samo kratka, puna zadovoljstva nagradna igra koja naš rad ublažava sabranošću i mirom. Djelovanje i kontemplacija rastu sada zajedno u jedan život i jedno jedinstvo. Oni postaju dva vidika iste stvari. Djelovanje je djelotvorna ljubav koja gleda prema drugim ljudima, a kontemplacija je djelotvorna ljubav koja vuče unutra svom božanskom izvoru. Djelovanje je struja, a kontemplacija je izvor. Izvor ostaje važniji nego struja-rijeka, jer jedino što stvarno vrijedi jest da ljubav neiscrpivo izvire iz beskrajnog ponora Kristova i Božjega.

Moramo se brinuti da te žive vode uviru u naša srca. Bog će se sam brinuti da vodi naše djelovanje, ako živimo u Njemu i On će okrenuti struju u kanal koji bude htio. »Kao tijek vode srce je kraljevo u ruci Gospodnjoj; On ga vodi, kudagod hoće« (**Priče**, 21. 1).

17. — Kada djelovanje i kontemplacija stanuju zajedno, ispunjujući sav naš život, jer nas u svim stvarima pokreće Duh Sveti, tada smo duhovno zreli. Naše su nakane obično čiste. Ivan Tauler razlikuje negdje dva stupnja čiste nakane, jednoga zove i s p r a v n a nakana, a drugoga j e d n o s t a v n a nakana. One mogu poslužiti da nam razjasne jedinstvo djelovanja i kontemplacije u jednu skladnu cjelinu.

Kada imamo i s p r a v n u nakanu, naša je nakana čista. Želimo činiti Božju volju iz nadnaravnoga razloga. Nastojimo da Mu se svidimo. Ali dok tako radimo gledamo posao i sebe odijeljeno od Boga i izvan Njega. Naša je nakana uglavnom uprav-

ljena na djelo koje treba učiniti. Kada je posao gotov, počivamo u njegovu dovršenju i čekamo nagradu od Boga.

Ali kada imamo jednostavnu nakanu, manje smo zauzeti sa stvari koju treba učiniti. Činimo sve ono što činimo ne samo za Boga nego tako reći u Njemu. Svjesniji smo Njega koji radi u nama, nego sebe ili svojeg posla. Ipak to ne znači da nismo potpuno svjesni onoga što radimo, ili da stvarnost gubi svoju jasnoću u nekoj vrsti slatke metafizičke zamagljenosti. Može se dogoditi da netko tko radi s tom »jednostavnom« nakanom savršenije osjeća zahtjeve svoga posla i izvršava posao daleko bolje nego radnik »ispravne« nakane koji nema takva stanovišta. Čovjek ispravne nakane pravno prinosi svoj posao Bogu, a tada uroni u taj posao, nadajući se najboljemu. Uza svu svoju ispravnu nakanu on može postati potpuno nepromišljen u zbrci praktičnih pojedinosti. Ispravna nakana zahtijeva da radimo sa dovoljno odricanja i ostanemo iznad posla koji treba učiniti. Ali to nas uopće ne priječi da postepeno ne utonemo posve u nj. Kada se to dogodi, moramo se izvući van, pustiti posao po strani, i pokušati opet steći svoju ravnotežu i svoju pravu nakanu moleći neko vrijeme.

Čovjek jednostavne nakane, budući da je bitno kontemplativac, radi uvijek u molitvenoj atmosferi. Ne velim samo da radi u mirnoj atmosferi. Tkogod radi razumno u poslu koga voli može isto toliko učiniti. Ali čovjek jednostavne nakane radi u molitvenoj atmosferi: to će reći da je sabran. Njegove se duhovne rezerve nipošto ne rasipaju u njegov posao, nego su spremljene ondje gdje pripadaju, u

dubine njegova bića, s njegovim Bogom. On nije navezan ni na svoj posao ni na njegove plodove. Jedino čovjek koji radi samo za Boga može istodobno veoma dobro obavljati svoj posao i prepustiti plodove posla samo Bogu. Ako naša nakana nije tako jednostavna, možemo vrlo dobro obavljati posao, ali dok tako radimo nadamo se plodovima koji će zadovoljiti nas.

Ako naša nakana nije ispravna neće nam biti stalo ni do posla ni do njegovih plodova, jer se nismo trudili da se osobno zanimamo ni za jedno ni za drugo.

Jednostavna nakana počiva u Bogu dok ispunjava svoja djela. Brine se za pojedinačne ciljeve da ih dovrši za Njega: ali se ne zaustavlja u njima. Budući da jednostavna nakana nema potrebe da ostane u nekom pojedinačnom cilju, ona je već postigla cilj čim je djelo započeto. Jer cilj je jednostavne nakane raditi u Bogu i s Njim — pustiti duboko korijenje u tlo Njegove volje i rasti ondje, kakvo god vrijeme On dao.

Pravu nakanu možemo nazvati »prolaznom« nakanom: ona je svojstvena aktivnom životu koji neprestano prelazi s jednog djelovanja na drugo. Naša prava nakana prelazi s jednog pojedinačnoga cilja na drugi, od posla na posao, od dana na dan, od mogućnosti na mogućnost. Ona zadire u mnoge planove. Sva planirana i učinjena djela jesu na slavu Božju: ali ona stoje pred nama kao miljokaz uzduž ceste koja ima nevidljiv svršetak. I Bog je uvijek na koncu. On je uvijek »budući«, čak i onda kada je prisutan. Duhovni je život čovjeka prave nakane uvijek više ili manje privremen. On je više mogući-

nost nego zbiljnost, jer on neprestano tako živi kao da ima svršiti upravo još jedan posao prije nego bi se mogao odmoriti i malo se posvetiti kontemplaciji.

Međutim, čak i u kontemplativnim samostanima je »prava« nakana običajnija nego stvarno jednostavna nakana. Kontemplativci također mogu živjeti u nekom svijetu gdje ono što treba učiniti zamračiva pogled na Onoga za koga to treba učiniti. Ne nastaje nikakva razlika ako je to što treba učiniti unutar nas. Možda se zbrka samo otežava činjenicom što naša prava nakana nema ništa opipljivo da uhvati i cijeli dan traži zasluge, žrtve, kreposne i molitvene stupnjeve. U stvari, bez jednostavne nakane, molitveni život postaje ne samo težak nego i nerazumljiv. Jer svrha kontemplativnog života nije samo u tom da osposobi čovjeka moliti i žrtvovati se sa pravom nakanom: ona je naučiti ga da živi u Bogu.

18. — Jednostavna je nakana rijedak dar Božji. Rijedak jer je siromašan. Siro naštvo je dar koga malo pobožnih ljudi stvarno voli. Oni žele da ih njihova religija barem duhovno obogati, i ako se odriču svega na tom svijetu, žele prisvojiti ne samo vječni život, nego, iznad svega, ono »stostruko« što nam je obećano i prije nego umremo.

U zbilji, to se »stostruko« nalazi u blaženstvima,

Naša nakana ne može biti potpuno jednostavna, ako nije potpuno siromašna. Ona ne traži i ne želi ništa osim krajnje siromaštvo, da nema ništa osim Boga. Uistinu, svatko sa zrnom vjere razumije da imati Boga i ništa drugo izvan Njega, znači imati sve u Njemu. Ali između misli na takvo siromaštvo

i njegova ostvarenja u našim životima leži prazna pustinja koju moramo proći da nađemo Njega.

Sa pravom se nakanom mirno izvrgavate opasnosti da izgubite plod svojih poslova. Sa jednostavnom nakanom odričete se ploda prije nego ste i počeli. Čak ga i ne očekujete više. Samo uz tu cijenu može vaš posao postati molitvom.

19. — Jednostavna nakana je neprestana smrt u Kristu. Ona sakriva naš život s Kristom u Bogu. Ona traži svoje blago samo u nebu. Više voli ono što se ne može doticati, računati, vagati, kušati ili gledati. Ali ona rastvara, svaki čas, naše nutarnje biće, prema ponoru božanskoga mira u kojem naš život i djelovanje imaju svoje korijenje.

Prava nakana teži samo za ispravnim djelovanjem.

A jednostavna nakana, čak i usred djela, odriče se svega osim Boga, traži jedino Njega. Tajna je jednostavne nakane što je zadovoljna da traži Boga i nije uporna u tom da ga nađe odmah, jer znade da Ga je već našla time što Ga traži. Prava nakana također znade to, ali ne iskustvom, i zato nejasno osjeća da nije dovoljno tražiti Boga.

Jednostavna je nakana božanski lijek, balzam koji ublažava naše duševne sile izranjene neurednim samoisticanjem. Ona liječi potajnu bolest naših djela. Ona vuče našu snagu sakrivenom vrhu našega bića i kupa naš duh u beskrajnom Božjem milosrđu. Ranjava naše duše da ih ozdravi u Kristu, jer jednostavna nakana očituje prisutnost i djelovanje Kristovo u našim srcima. Čini od nas savršeno Njegovo oruđe, preobražava nas da budemo

slični Njemu, ispunja čitav naš život Njegovom plemenitosti, snagom, čistoćom, molitvom i šutnjom.

Štogod dademo Bogu pravom nakanom, On prima.

Štogod dademo Bogu jednostavnom nakanom, On ne samo da prima radi naše dobre volje, nego Mu se i sviđa u sebi. To je dobro i savršeno djelo, obavljeno potpuno iz ljubavi prema Njemu. Ono ima svoju savršenost ne samo od naših siromašnih napora, nego i od Njegova milosrđa koje ih je obogatilo. Kada dajem Gospodinu djela s pravom nakanom, mogu biti siguran da Mu ne dajem ništa loše. Ali kada Mu dajem djela jednostavnom nakanom, dajem Mu što je najbolje. A iznad svega što Mu dajem ili činim za Njega, počivam i radujem se u Njegovoj slavi.

GOVOR O KRIŽU

1. — Govor o Križu je ludost, govori sv. Pavao, za one koji propadaju (**1 Kor.** 1, 18). Ipak je među onima kojima je Križ bio ludost i sablazan bilo asketa i pobožnih ljudi koji su razvili filozofiju o trpljenju i koji su njegovali samozataju.

Ima dakle mnogo više u govoru o Križu nego što je prihvaćanje trpljenja ili prakticiranje samozataje. Križ je nešto pozitivno. On je više nego smrt. Govor o Križu je ludost onima koji propadaju — a onima koji se spasavaju »on je sila Božja« (**Kor.** 1, 18).

2. — Kršćanin ne smije samo primiti trpljenje: on ga mora posvetiti. Ništa tako lako ne postaje nesveto kao trpljenje.

Ako se samo zadovoljimo time da ga primimo, trpljenje ne koristi ništa našim dušama osim što ih, možda, otvrdne. Samo podnošenje nije nikakvo posvećenje. Prava askeza nije samo štovanje jakosti. Možemo se strogo odricati radi krivog razloga i svršiti tako da se silno sviđamo sami sebi zbog svojega samoodricanja.

Trpljenje se posvećuje Bogu vjerom — ne vjerom u trpljenje, nego vjerom u Boga. Prihvatiti

trpljenje hladno, primiti teret zlosretne, neizbježive i neshvatljive nužde i junački je nositi, nije nikakvo posvećenje.

Neki ljudi vjeruju u silu i vrijednost trpljenja. Ali njihova je vjera samo varka. Trpljenje nema nikakve snage ni vrijednosti samo po sebi.

Ono vrijedi samo kao kušnja vjere. Što ako naša vjera padne u kušnji? Da li je tada dobro trpjeti? Što ako ulazimo jakom vjerom u trpljenje, a tada otkrijemo da nas trpljenje uništava?

Vjerovati u trpljenje je oholost: ali trpjeti, vjerujući u Boga, jest poniznost. Jer oholost nam može reći da smo dovoljno jaki da trpimo, da je trpljenje dobro za nas, jer smo mi dobri. Poniznost nam kaže da je trpljenje neko zlo komu se uvijek moramo nadati u svom životu zbog zla koje je u nama. Ali i vjera znade da Božje milosrđe dobivaju oni koji Ga traže u trpljenju, i da Njegovom milošću možemo nadvladati zlo dobrim. Trpljenje, dakle, postaje djelomično dobro, po dobru koje nas osposobljava da obilnije primimo Božje milosrđe. Ono nas ne čini dobrima samo po sebi, nego nas osposobljava da postanemo bolji nego smo sada. Na taj način, ono što posvećujemo Bogu u trpljenju nije naše trpljenje nego mi s a m i.

3. — Samo Kristovo trpljenje ima vrijednost u Božjim očima, koji mrzi zlo ,i pred Njim ono vrijedi uglavnom kao znak. Isusova smrt na križu ima beskrajno značenje i vrijednost ne zato što je to smrt, nego zato što je to smrt Sina Božjega. Kristov križ ne veli ništa o snazi trpljenja ni o smrti. On govori samo o snazi Onoga koji je nadvladao oboje i trpljenje i smrt uskrsnuvši iz groba.

Rane što ih je zlo utisnulo u Kristovo tijelo treba štovati kao svete ne zato jer su rane, nego zato jer su N j e g o v e rane. I mi ih ne bismo štovali da je On samo umro od njih, da nije ponovno uskrsnuo. Jer Isus nije samo netko tko je jednom toliko ljubio ljude da je umro za njih. On je čovjek komu ljudska narav postoji u Bogu, tako da je On božanska osoba. Njegova je ljubav prema nama beskrajna Božja ljubav, koja je jača nego sve zlo i koju smrt ne može doseći. Zbog toga, samo onaj može posvetiti trpljenje Bogu koji vjeruje da Isus nije mrtav. I to je jedna od bitnih točaka kršćanstva podnositi trpljenje i smrt ne zato jer su dobri, ne zato jer imaju smisao, nego zato što ih je Isusovo Uskrsnuće lišilo njihovog smisla.

4. — Nije svetac onaj koji prihvaća trpljenje jer ga voli, i priznaje tu sklonost pred Bogom i ljudima da dobije veliku nagradu. Svetac je onaj koji može veoma mrziti trpljenje kao i bilo tko drugi, ali koji toliko ljubi Krista, koga ne vidi, da će dopustiti da se njegova ljubav iskuša nekim trpljenjem. On to ne čini zato što misli da je to nešto izvanredno, nego zato što Kristova ljubav u njegovu srcu zahtijeva da se to učini.

Svetac je tako usklađen Kristovu duhu i srcu da je prisiljen odgovoriti zahtjevima ljubavi ljubavlju koja se može porediti sa Kristovom. To je za njega tako duboka, tako osobna, tako stroga nužda da ona postaje sva njegova sudbina. I što više odgovara tajnom djelovanju Kristove ljubavi u svom srcu, to više upoznaje neumoljive zahtjeve te ljubavi.

Ali život kršćanske duše mora uvijek ostati cjelovit, jednostavan, potpun i nesaopćiv. Može se činiti da sveci žele trpjeti općenito i apstraktno. U zbilji, jedino trpljenje što ga netko može valjano željeti jesu one točno određene, pojedinačne kušnje koje traži od nas Božja Providnost u našem životu.

Neki su bili izabrani da dadu svjedočanstvo Kristovoj ljubavi životom koji je bio preplavljen trpljenjem. Ti su govorili da je trpljenje njihovo zvanje. Ali to nas ne smije navesti da vjerujemo da netko tko želi biti svet mora uložiti sve sile da trpi na isti način kao što ih zavodski atleta ulaže u nogomet. Niti dva čovjeka ne trpe točno iste kušnje na točno isti način. Nikada nitko nije pozvan da trpi samo radi trpljenja.

Što je, nakon svega, osobnije nego trpljenje? Strašna jalovost naših pokušaja da izrazimo stvarnost svojeg trpljenja drugima, i tragična nedostatnost ljudske simpatije, dokazuju kako je trpljenje stvarno nesaopćivo.

Kada čovjek trpi, onda je najosamljeniji. Zbog toga, trpljenje nas najviše iskušava kao osobe. Kako se možemo suočiti s tim strašnim nutarnjim ispitivanjem? Što ćemo odgovoriti, kada nas bude ispitivala bol? Bez Boga nismo više osobe. Gubimo svoje čovještvo i svoje dostojanstvo. U boli postajemo nijeme životinje, sretni ako se možemo vladati barem kao mirne životinje i umrijeti bez suviše velikog uzrujavanja.

5. — Kada trpljenje dolazi da nas pita: »Tko si?« moramo biti sposobni jasno odgovoriti i dati svoje ime. Time mislim da moramo izraziti prave dubine onoga što jesmo, što smo željeli biti i što

moramo postati. Sve te stvari bol dijeli od nas i one suviše često protuslove jedna drugoj. Ali ako budemo živjeli kao kršćani, naše će se ime, posao i osobnost prilagoditi liku utisnutom u našu dušu sakramentalnim karakterom što ga nosimo. Na krštenju primamo ime. Zbog toga su dubine naše duše označene, tim svetim sakramentom, nadnaravnom istovjetnošću koja će nam vječno govoriti tko moramo biti. Naše krštenje koje nas uranja u Kristovu smrt, sabire oko nas sva trpljenja našega života: njihova je zadaća da nam pomognu izraditi uzor naše istovjetnosti primljen u tom sakramentu.

Ako, dakle, želimo biti što moramo biti i ako postanemo što je bilo namijenjeno da postanemo, trpljenje će izazvati od nas i naše ime i ime Isusovo. I mi ćemo otkriti da smo počeli krojiti svoju sudbinu koja je i naša i Kristova.

6. — Trpljenje, i posvećenje što ga ono traži, ne može se savršeno razumjeti izvan krštenja. Jer krštenje, dok nam daje našu istovjetnost, daje nam božanski poziv da se otkrijemo u Kristu. Daje nam našu istovjetnost u Kristu. Ali milost i karakter krštenja daje našoj duši duhovnu sličnost Kristu u N j e g o v o m t r p l j e n j u. Jer krštenje je primjena Kristove Muke našoj duši.

Krštenje nas usađuje u mistični vinograd, a to je Kristovo tijelo, i daje nam živjeti Njegovim životom i dozrijevati kao grožđe na potpornju Njegova križa. Ono nas uvodi u zajednicu svetaca kojima život teče iz Muke Isusove. Ali svaki sakramenat sjedinjenja jest i sakramenat dijeljenja. Dok nas čini udovima jedne drugima, krštenje nas jasnije razlikuje, ne samo od onih koji ne žive u Kristu,

nego i štaviše posebno jednoga od drugoga. Jer ono nam daje naše osobno, nesaopćivo zvanje da obnovimo u svojem životu život, trpljenje i ljubav Kristovu na način nepoznat bilo kome tko je ikada živio pod suncem.

7. — Trpljenje se samo tada može savršeno posvetiti Bogu, ako se gleda kao plod krštenja. Ono ima smisla tek onda kada je uronjeno u vode toga sakramenta. Samo te vode daju mu snagu da pere i čisti. Samo krštenje jasno određuje one koje mora oblikovati i usavršiti nevolja.

Radi toga trpljenje mora za nas vrijediti ne kao nejasna sveopća potreba, nego kao nešto što od nas zahtijeva naša osobna sudbina. Kada promatram svoje kušnje ne kao sukob svoga života sa slijepom mašinom koja se zove usud, nego kao sakramentalni dar Kristove ljubavi, koje mi je dao Bog Otac zajedno sa mojom istovjetnošću i mojim pravim imenom, tada mogu posvetiti njih i sebe Bogu. Jer tada razumijem da moje trpljenje nije moje. Ono je trpljenje Kristovo koje pruža svoje mladice u moj život da nosi bogate grozdove grožđa, opajajući moju dušu vinom Kristove ljubavi i izlijeva to vino jako kao oganj na cijeli svijet.

8. — Beskorisno i mrsko u sebi, trpljenje bez vjere je prokletstvo.

Društvo kome je najviši cilj da ukloni trpljenje i pruži svim svojim članovima najveću udobnost i uživanje osuđeno je na propast. Ono ne razumije da nije potrebno izbjegavati svako zlo. A trpljenje nije jedino zlo, kao što naš svijet misli.

Ako mislimo da je trpljenje najveće zlo a uživanje najveće dobro, živjet ćemo neprestano uronjeni

u jedino veliko zlo koje moramo bezuvjetno izbjegavati: grijeh. Katkada je neophodno nužno podnositi trpljenje, a to je manje zlo, da izbjegnemo ili nadvladamo najveće zlo, grijeh.

Kakva je razlika između fizičkoga zla — trpljenja — i moralnoga zla — grijeha? Fizičko zlo nema nikakve snage da prodre ispod površine našega bića. Ono može dirnuti naše tijelo, naše srce, našu osjetljivost. Ne može naškoditi našem duhu bez sudjelovanja onog drugog zla, grijeha. Ako podnosimo hrabro, mirno, nesebično, pomirljivo, stvari koje lome naše vanjsko biće, iznutra nas usavršavaju, i čine iz nas, kako smo vidjeli, istinitiji ja, jer nas osposobljavaju da ispunimo svoju sudbinu u Kristu. One su radi toga poslane i kada dođu moramo ih primiti zahvalno i veselo.

Grijeh udara baš u dno naše osobnosti i razara jedinu stvarnost o kojoj ovisi naš pravi značaj, istovjetnost i sreća, a to je naša osnovna upravljenost prema Bogu. Stvoreni smo da hoćemo što Bog hoće, da znademo što On znade, da ljubimo što On ljubi. Grijeh je htjeti učiniti što Bog neće, znati što On ne zna i ljubiti što On ne ljubi. Radi toga svaki je grijeh grijeh protiv istine, grijeh protiv poslušnosti i protiv ljubavi. U svima tim trima stvarima grijeh sam dokazuje da je najveća nepravda ne samo protiv Boga nego, iznad svega, protiv nas samih.

Jer kakvo je dobro znati što Bog ne zna? Znati što On ne zna znači znati ono čega nema. I zašto ljubiti što On ne ljubi? Ima li neka svrha u tom što ljubimo ništa: jer On ljubi sve što jest. I nama je određeno da ljubimo sve što On ljubi, baš kao

što On to ljubi. Htjeti ljubiti ono što nije znači u isto vrijeme odbijati da ljubimo ono što jest. A zašto bismo razarali sebe htijući ono što Bog neće? Htjeti protiv Njegove volje znači okrenuti svoju volju protiv sebe. Naša najdublja duhovna potreba odnosi se na bilo koju stvar koju Bog hoće za nas. Htjeti nešto drugo znači lišiti se samoga života. Tako, kada griješimo, naša duša umire od gladi.

Fizičko zlo treba samo tada gledati kao stvarno zlo kada nastoji podjariti grijeh u našim dušama. Zato se kršćanin mora truditi na sve moguće načine da olakša drugima trpljenje i da poduzme neke potrebne korake da ublaži i vlastito trpljenje, jer je ono prigoda za grijeh. Istina je da možemo čak suosjećati s drugima samo zato jer je trpljenje neko zlo po sebi. I ta je supatnja dobra. Ali ono ne postaje u stvari djelotvorna ljubav, ako ne gleda Krista u onomu koji trpi i nema prema njemu Kristovo milosrđe. Isus se smilovao na mnoštvo, ne samo zato jer su bili ovce bez pastira, nego jednostavno i zato jer nisu imali kruha. Ipak ih On nije nahranio čudesnim kruhom i ribama, a da nije mislio na njihovo mjesto u kraljevstvu svoga Oca. Tjelesna djela milosrđa gledaju preko tijela i na dušu, i kada su ona doista kršćanska, ublažavaju ne samo trpljenje, nego donose milost: tj. udaraju na grijeh.

9. — Trpljenje je propalo, ako trpimo posve sami. Oni koji ne poznaju Krista, trpe sami. Njihovo trpljenje nije nikakva zajednica. Strašna osamljenost u trpljenju ne znači da netko traži zajednicu uzalud. Ali uskraćuje joj se svaka zajednica osim one koja sjedinjuje našu dušu s Bogom u Muci Isusa Krista.

Što nam može ljudska simpatija pružiti u smrtnoj osamljenosti? Cvijeće je nešto nedolično u smrti bez Boga. Ono služi jedino zato da pokrije tijelo. Ta stvar koja je umrla postala je stvar koju treba ukrasiti i odbaciti. Neka se njezina beznadna usamljenost zaboravi i neka nas ne sjeća naše!

Kako je nešto žalosno ljudska ljubav koja svršava smrću: još žalosnije kada jadno pokušava postići neku ispraznu vezu sa smrću. Siromašni mali rižini kolačići na poganskom grobu! Žalosna je i ljubav koja nema nikakve veze s onima koje ljubimo kada trpe. Kako je bijedno da moramo stajati u nijemoj žalosti, a da ništa ne kažemo onima koje ljubimo, kada jako trpe. To je strašno priznanje da naša ljubav nije dovoljno velika da nadvlada trpljenje. Zato smo očajno prisiljeni da odbijamo trpljenje kolikogod možemo, da ne dođe na put i ne zabrtvi našu ljubav zauvijek.

No ljubav koja svršava ili trpljenjem ili smrću nije vrijedna uznemirivanja koje nam zadaje. I ako se mora bojati smrti i svega trpljenja, donijet će nam neizbježivo malo radosti i veoma mnogo žalosti.

Isusovo Ime, Križ i Krv promijenili su sve to. U Njegovoj Muci, u sakramentima koji unose Njegovu Muku u naše živote, bespomoćnost ljudske ljubavi preoblikuje se u božansku snagu koja nas uzdiže iznad svakog zla. Ona je pobijedila sve. Takva ljubav ne zna ni za kakvo dijeljenje. Ona se trpljenja ne boji više nego mladi usjev proljetne kiše.

Ali jakost se takve ljubavi i takve zajednice ne nalazi samo u nauci. Kršćanin posjeduje daleko više nego neku filozofiju o trpljenju. Katkada, uisti-

nu, on nema uopće nikakve filozofije. Njegova vjera može biti toliko nerazgovijetna da izgleda besmislena. Ipak, on poznaje mir nekoga koji je pobijedio sve. Zašto je tako? Zato, jer je kršćanstvo Krist koji živi u nama, a Krist je pobijedio sve. Zatim, on nas je sjedinio jedne s drugima u Sebi. Svi mi zajedno živimo snagom Njegove smrti koja je nadvladala smrt. Niti mi trpimo sami ,niti pobjeđujemo sami, niti idemo u vječnost sami. U Njemu smo nerazdjeljivi: zato smo slobodni da budemo korisno sami gdjegod nam se sviđa, jer kuda god idemo, štogod trpimo i bilo što nam se dogodilo, sjedinjeni smo s onima koje ljubimo u Njemu, jer smo sjedinjeni s Njim.

Njegova je ljubav toliko jača od smrti da je kršćaninova smrt vrsta slavlja. I premda ispravno žalimo kada se osjetno dijelimo od onih koje ljubimo (jer smo također skloni da ljubimo njihovu ljudsku prisutnost), ipak se veselimo kod njihove smrti, jer to dokazuje jakost naše uzajamne ljubavi. Uvjerenje u našim srcima, nepokolebljiva nada da smo zajedno s našim mrtvima u Kristu, neprestano nam govori da oni žive, da On živi i da mi živimo. To je naša velika baština koju može uvećati samo trpljenje dobro podneseno: taj strašan zahvat božanskog života u naše duše, taj zahvat čiste ljubavi koji nas drži tako čvrsto da nas čuva vječno slobodne. Ta je ljubav, taj život, ta prisutnost, svjedočanstvo da Kristov duh živi u nama, i da mi pripadamo Njemu i da nas je Otac dao Njemu i da nas nitko ne može oteti iz Njegove ruke.

10. — Herojstvo je samo beskorisno, ako ne dolazi od Boga. Jakost koju nam daje Kristova ljubav

nije prepletena ohološću. Prije svega, božanska nam se snaga ne daje obično, dok nismo potpuno svjesni svoje slabosti i dok ne znamo da je snaga koju primamo doista primljena: i da je ona dar. Zato je jakost koja nam dolazi od Boga Njegova vlastita snaga, a ta je izvan svakog uspoređivanja. A oholost se rađa uspoređivanjem.

11. — Poznavati Križ ne znači poznavati samo svoje trpljenje, jer Križ je znak spasenja, a nitko se ne spasava svojim trpljenjem. Poznavati Križ znači znati da se spasavamo trpljenjem Kristovim; još više, znači poznavati ljubav Kristovu, koji je podnio trpljenje i smrt da nas spasi. To znači, dakle, poznavati Krista. Jer poznavati Njegovu ljubav ne znači poznavati samo povijest Njegove ljubavi, nego iskusiti u svojoj duši da nas On ljubi, i da u Njegovoj ljubavi Otac pokazuje svoju ljubav prema nama, koju po svojem Duhu izlijeva u naša srca. Znati sve to znači razumjeti nešto o Križu, tj. poznavati Krista. To razjašnjava vezu između trpljenja i kontemplacije. Jer kontemplacija je jednostavno prodiranje, pomoću božanske mudrosti, u tajnu Božje ljubavi, u Muku i Uskrsnuće Isusa Krista.

12. — Svetac nije svetac jer su ga odbacili ljudi, nego jer ga je primio Bog. Sveci nisu postali sveci jedino po trpljenju.

Gospodin nije stvorio trpljenje. Bol i smrt su došle na svijet padom čovjeka. Ali pošto je čovjek radije odabrao trpljenje nego radosti sjedinjenja s Bogom, Gospodin je okrenuo samo trpljenje u sredstvo kojim čovjek može doći do savršena poznavanja Boga.

13. — Plod našega trpljenja ovisi o onome što ljubimo.

Ako sebično ljubimo sebe, trpljenje je čisto odvratno. Treba mu izbjeći pod svaku cijenu. Ono iznosi sve zlo što je u nama, tako da čovjek koji ljubi samo sebe, počinja svaki grijeh i nanosi svako zlo drugima samo da sam utekne trpljenju.

Još gore, ako čovjek ljubi sebe i uči da je trpljenje neizbježivo, može čak nadoći na to da pokvareno uživa u samom trpljenju, pokazujući time da u isto vrijeme i ljubi i mrzi sebe.

U svakom slučaju, ako ljubimo sebe, trpljenje neumoljivo iznosi našu sebičnost, i tada, pošto je objavilo što smo, vuče nas da budemo gori nego što smo bili.

Ako ljubimo druge i trpimo za njih, čak i bez neke nadnaravne ljubavi prema njima, trpljenje nas može obdariti izvjesnom plemenitosti i dobrotom. Ono otkriva nešto krasno u ljudskoj naravi i slavi Boga koji je učinio čovjeka većim nego trpljenje. Ali na kraju naravna nesebičnost ne može spriječiti trpljenje da nas ne uništi zajedno s onima koje ljubimo.

Ako ljubimo Boga i druge u Njemu, veselo ćemo dopustiti trpljenju da uništi ono u nama što se Bogu sviđa da uništi, jer znademo da sve što ono uništava nije važno. Bit će nam draže da trpljenje uništi nevažne životne trice, da u svemu što radimo možemo čišće slaviti Njega.

Ako ljubimo Boga trpljenje ne znači ništa. Krist u nama, Njegova ljubav, Njegova Muka: to nas zanima. Bol ne prestaje biti bol, ali možemo biti veseli radi nje jer daje mogućnost Kristu da trpi u nama i da slavi svoga Oca time što postaje veći u našim srcima nego ikakvo trpljenje.

14. — Rekli smo da trpljenje ima vrijednost u našem životu jedino onda kada je posvećeno Bogu. Ali posvećenje je svećenički čin. Zato naše trpljenje mora biti posvećeno Bogu po Njegovoj Crkvi. Ona jedina ima moć da utopi našu tjeskobu u Kristovu Krv, jer ona jedina posjeduje beskrajno bogatstvo Njegove Muke i izabire ljude da izvršavaju Njegovu svećeničku moć. Ona jedina ima sedam sakramenata kojima se slabost i siromaštvo palog čovjeka preobražava u smrt i Uskrsnuće Isusovo.

Ne bi bilo dovoljno da nas Crkva tješi u našem trpljenju, i njezini sveti obredi nisu nikako određeni samo zato da nam donose utjehu.

Mudrost Crkve, doista, zadire u najudaljenije kutove naše ljudske osjetljivosti, jer je Crkva krajnje čovjekoljubiva. Ali ona je i božanska. Ona pomazuje duše ljudske Duhom Svetim, označuje ih sakramentalnim biljegom koji ih poistovjećuje s Raspetim Kristom, — tako da mogu i trpjeti sa Njegovom snagom i suosjećati trpljenje drugih po Njegovoj milosti.

Krštenje omogućuje svim ljudima da sudjeluju u Kristovu svećeništvu i označava ih znakom Njegove smrti, a ona je naš život. Ono im daje moć da prinesu svoje trpljenje, svoja dobra djela, svoje kreposne čine, svoju jaku vjeru, svoje djelotvorno milosrđe i sam svoj život Bogu, ne kao vlastite darove, nego kao Isusovo trpljenje, kreposti i zasluge.

Ali krštenje zahtijeva da se dopuni Euharistijom. Crkva je stavila tu najsavršeniju žrtvu u ruke

svojih pomazanih svećenika, u kojoj Krist sakuplja u svoje Srce trpljenja, žalosti, dobra djela i radosti ljudskog roda i prinosi ih sve Ocu u obnovljenoj žrtvi svoga tijela i krvi.

15. — Kada je trpljenje beskorisno? Kada nas okreće prema samima sebi, kada nas ražalošćuje radi nas samih, kada mijenja ljubav u mržnju, kada sve svodi na strah. Beskorisno trpljenje ne može se posvetiti Bogu, jer njegova neplodnost ima korijen u grijehu. Grijeh i beskorisno trpljenje rastu zajedno. Oni potpomažu međusobni razvoj, i koliko više trpljenje vodi grijehu, toliko više grijeh lišava trpljenje njegove sposobnosti da se plodonosno posveti.

Ali milost Kristova neprekidno čini čudesa i okreće iza svega beskorisno trpljenje u nešto plodno. Kako? Iznenadnim zaustavljanjem krvi iz grešnih rana. Čim naš život prestaje krvariti u grijehu, trpljenje zadobiva stvaralačke mogućnosti. Ali doklegod ne okrenemo svoju volju Bogu, trpljenje ne vodi nikamo osim u naše uništenje.

16. — Velika je dužnost pobožne duše da trpi šutljivo. Odviše mnogo ljudi misli da se mogu posvetiti govoreći o svojim kušnjama. Katkada se strašno uzrujavamo radi malih neizbježivih životnih nevolja, a to im otima njihovu plodonosnost, pruža priliku za samosažaljenje ili samoisticanje, i dosljedno čini ih beskorisnim.

Ne govorite o svojem trpljenju od straha da ne sagriješite. Jobovi su prijatelji sagriješili dok su pobožnim poučavanjem izlagali trpljenje. Sagriješili su davajući Jobu površno tumačenje. Ponekad nikakvo tumačenje nije dovoljno da razjasni trpljenje. Dolikuje jedino šutnja — i sakramenti. Crkva je vrlo ponizna i vrlo suzdržljiva u svom postupku sa trpljenjem. Nije nikada licemjerna, pokroviteljska, ni osjećajna. Ona znade što je trpljenje.

17. — Da se trpi smireno:

Treba trpjeti, a da se ne nameće drugima teorija o trpljenju, da se ne kuje nova životna filozofija od svoje materijalne boli, da se ne proglašava sebe mučenikom, da se ne ističe vrijednost svoje jakosti, da se odviše ne prezire niti traži simpatija prema njemu.

Moramo biti iskreni u svojem trpljenju kao i u svemu ostalom. Moramo priznati i svoju slabost i svoju bol, ali ih ne moramo razglašavati. Dobro je razumjeti da smo možda nesposobni trpjeti u velikom stilu, ali ipak moramo prihvatiti svoju slabost sa nekom vrstom herojstva. Uvijek je teško trpjeti korisno i dobro, a poteškoća je još veća kada nemamo nikakvih ljudskih sredstava da nam pomognu.

Zato je dobro da ne kušamo Boga u svojem trpljenju, da se oholo ne guramo na neko područje gdje ne možemo izdržati.

Moramo priznati da je mnogo teže podnositi dugu jednoličnost laganog trpljenja nego prolazan napadaj snažne boli. Ono što je teško u oba slučaja jest naše siromaštvo i pogled na naš ja koji se sve više i više svodi na ništa i gubi cijenu kod nas i kod naših prijatelja.

Moramo također rado prihvatiti gorku istinu da ćemo, na kraju, biti na teret onima koji nas ljube. Potrebno je da i to podnesemo. Potpuno pri-

hvaćanje naše bijede i beskorisnosti vrlina je koja može obogatiti nas i druge Božjom milošću. Treba herojske ljubavi i poniznosti da dopustimo drugima da nas uzdržavaju onda kada za to sami budemo potpuno nesposobni.

Ne možemo dobro trpjeti ako ne gledamo posvuda Krista — i u trpljenju i u ljubavi onih koji dolaze u pomoć našoj nevolji.

18. — Da slavimo Boga i da svladamo trpljenje Kristovom ljubavlju, treba:

Trpjeti bez prigovaranja, bez mržnje, trpjeti bez ikakve nade u osvetu ili naknadu, trpjeti a da ne očekujemo nestrpljivo svršetak trpljenja.

Nije važan ni početak ni svršetak trpljenja. Niti je važan izvor trpljenja niti njegovo razjašnjenje, ako je to volja Božja. Znademo da On neće beskorisno trpljenje, to reći bilo bi grešno. Zbog toga da Njemu dademo slavu, moramo biti mirni, ponizni i siromašni u svemu što trpimo, tako da ne dodajemo svojem trpljenju teret beskorisne i pretjerane osjetljivosti.

Da možemo trpjeti a da se ne zadržavamo u svom jadu, moramo misliti na veću nevolju i okrenuti se Kristu na križu.

Da trpimo bez mržnje, moramo istjerati gorčinu iz svoga srca ljubeći Isusa. Da trpimo bez nade u naknadu, moramo naći sav svoj mir u uvjerenju da smo sjedinjeni s Isusom. Te stvari nisu predmet asketske tehnike nego jednostavne vjere: one ne znače ništa bez molitve, bez želje, bez prihvaćanja Božje volje.

Na kraju, moramo više tražiti nego samo pasivno prihvaćanje svega onoga što nam dolazi od Njega, moramo željeti i tražiti u svemu pozitivno ispunjavanje Njegove volje. Moramo trpjeti zahvalno, veseli što imamo priliku činiti Njegovu volju. I moramo se u tom ispunjavanju sjediniti s Isusom koji je rekao: »Jako sam želio jesti ovu Pashu s vama prije nego trpim« (**Lk** 22, 15).

ASKEZA I ŽRTVA

1. — Ako moja duša ušutka tijelo silom, moje će se tijelo osvetiti duši, zarazivši je potajno osvetničkim duhom. Gorčina i zlovolja cvijeće su askeze koja je kažnjavala samo tijelo. Duh je iznad tijela, ali nije potpuno neovisan od tijela. On žanje u sebi što sije u svoje tijelo. Ako je duh slab sa tijelom, naći će u tijelu sliku i optužbu svoje slabosti. Ali ako je duh nasilan sa tijelom, trpjet će od tijela protuudarac svoga nasilja. Lažni asketa (pokornik) počinje time što je okrutan prema svakome, jer je okrutan prema sebi. Ali svršava time što je okrutan prema svima, samo ne prema sebi.

2. — Postoji samo jedna prava askeza: ona koju vodi, ne naš duh, nego Božji duh. Duh se čovjekov mora najprije sam podložiti milosti, a onda će moći podložiti tijelo i milosti i sebi. »Ako Duhom morite tjelesna djela, živjet ćete« (**Rim** 8, 13).

Ali milost je dobrohotna, milosrdna, ne traži svoju korist. Milost nas ne nadahnjuje nikakvom željom osim da izvršavamo Božju volju, bez obzira kakva ta volja bila, bez obzira da li se sviđala ili ne sviđala našoj prirodi.

Oni, dakle, koji unište svoje strasti ne otrovom svoga častohleplja nego čistom oštricom Božje volje, živjet će u tišini pravog nutarnjeg mira, jer je njihov život sakriven s Kristom u Bogu. Takvo je krotko »nasilje« onih koji jurišem osvajaju Nebo.

3. — Duhovni život nije čista negacija materije. Kada Novi Zavjet govori o »tijelu« kao našem neprijatelju, uzima tijelo u posebnom smislu. Kada Krist kaže: »Tijelo ne koristi ništa« (**Iv** 6, 64), On govori o tijelu bez duha, tijelu koje živi samo za svoje ciljeve, ne samo u sjetilnim nego i u duhovnim stvarima.

Jedno je živjeti **u tijelu**, a sasvim drugo živjeti **po** tijelu. U drugom slučaju, čovjek stiče onu »tjelesnu mudrost koja se protivi Bogu«, jer ona čini od tijela cilj u sebi. Ali tako dugo dok smo na toj zemlji, naše zvanje zahtijeva da živimo duhovno, iako smo još »u tijelu«.

Naše cijelo biće, i tijelo i duša, moraju se produhoviti i uzdići milošću. Riječ koja je postala tijelo i prebivala među nama, koja nam je dala svoje tijelo za duhovnu hranu, koja sjedi s desne Božje u proslavljenom tijelu i koja će jednoga dana uskrsnuti naša tjelesa od mrtvih, nije nam odredila da prezremo tijelo ili da ga olako shvatimo, kada nam je rekla da se odričemo sebe. Uistinu, moramo nadzirati tijelo, moramo ga »kažnjavati i dovoditi u pokornost«, ali to kažnjavanje mora koristiti jednako tijelu kao i duši. Jer tjelesno se dobro ne nalazi samo u tijelu nego u dobru cijele osobe.

4. — Duhovan čovjek, koji živi kao Božji sin, traži praizvor svoga života iznad tijela i iznad ljudske naravi. »Koji su Ga primili, dao im je vlast da postanu Božja djeca, onima koji vjeruju u Njegovo

ime. Koji nisu rođeni od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje čovječje, nego od Boga« (**Iv** 1, 12—13). Bog je sam, dakle, izvor duhovnog života. Ali On saopćava Svoj život i Svoga Duha ljudima koji su sastavljeni od duše i tijela. Nije Njegov plan da izvuče dušu iz tijela, nego da posveti oboje zajedno i da pobožanstveni čitava čovjeka tako da kršćanin može reći: »I ne živim više ja, nego Krist živi u meni. Ukoliko sada živim tjelesnim životom, živim vjerom u Sina Božjega, koji me je ljubio« (**Gal** 2, 20). »On osudi grijeh u (Isusovu) tijelu, da se u nama koji ne živimo po tijelu, već po duhu, ispuni sve što traži Zakon ... Ali vi ne živite po tijelu, već u duhu, ako zbilja Duh Božji stanuje u vama« (**Rim** 8, 4 i 9).

5. — Ne možemo postati sveti samo time što pokušavamo pobjeći od materijalnih stvari. Imati duhovni život znači imati život koji je duhovan u čitavoj svojoj cjelini — život u kojem je tjelesni rad svet zbog duše, a duša je sveta, jer Bog boravi i radi u njoj. Kada živimo takvim životom, djelovanje je našega tijela upravljeno prema Bogu po samom Bogu i slavi Ga, te istovremeno pomaže posvetiti dušu.

Radi toga, svetac se posvećuje ne samo postom kada mora postiti, nego i jelom kada mora jesti. On se ne posvećuje samo svojim molitvama u noćnoj tami, nego i snom kada spava iz poslušnosti Bogu, koji nas je učinio onim što jesmo. Ne pridonosi samo njegova samoća da se sjedini s Bogom, nego i njegova nadnaravna ljubav prema svojim prijateljima, rođacima i onima s kojima živi i radi.

Bog u istom beskrajnom voljnom činu hoće dobro svim bićima i dobro svakoj pojedinoj stvari: jer sva se manja dobra susreću u jednom savršenom dobru, a to je Njegova ljubav prema njima. Jasno je, prema tome, da će neki ljudi postati sveti kao neoženjeni, ali mnogo će ih više postati svetima koji su oženjeni, jer je potrebno da bude više oženjenih nego neoženjenih u svijetu. Kako dakle možemo zamišljati da je samostan jedino mjesto gdje ljudi mogu postati sveti? Čini se međutim da tjelesni život prima manje pažnje u samostanu nego u svjetovnom životu. Ali jasno je da bračni život, da uspije, pretpostavlja sposobnost za duboku ljudsku ljubav koja mora u isto vrijeme biti duhovna i fizička. Postojanje sakramenta ženidbe pokazuje da Crkva ne smatra tijelo zlim ni odvratnim, nego da to »tijelo« produhovljeno molitvom i Duhom Svetim, iako ostaje potpuno fizičko, može igrati važnu ulogu u našem posvećenju.

6. — Veliku slavu daje Bogu osoba koja živi na tom svijetu i služi se i cijeni životna dobra bez uznemiravanja, bez tjeskobe i bez nesređene strasti. Da upoznamo i ljubimo Boga po Njegovim darovima, moramo se njima služiti kao da se ne služimo (**1 Kor** 7, 31) — a ipak se moramo njima služiti. »Služiti se stvarima kao da se ne služimo njima« znači služiti se njima bez sebičnosti, bez straha, bez sakrivene misli, i sa savršenom zahvalnošću, povjerenjem i ljubavlju prema Bogu. Krist je pokudio svaku neurednu brigu za materijalnu životnu stranu, kada je rekao: »Tko od vas može brigama produžiti život svoj samo za jedan lakat« (**Mt** 6, 27)? No mi se ne možemo služiti stvorenim stvarima, ako se ne otkinemo od njih. Istovremeno

čim smo se njih odrekli, služimo se njima skromno — i bez tjeskobe.

Bojažljiva sitničavost onih koji su odani uživanjima koja vole i boje ih se, stješnjava njihove duše i onemogućava im da se oslobode svoga tijela. Pokušavali su postati duhovnima brinući se za tijelo, a onda ih je ono počelo uznemirivati. Svršili su u tijelu, jer su počeli u njemu, a plod je njihove tjeskobne askeze taj da se oni »ne služe stvarima«, nego čine tako kao da se služe njima. U svom se samoodricanju kaljaju onim što tobože izbjegavaju. Ne postizavaju uživanje koje traže, nego kušaju gorku malodušnost, osjećaj krivnje koji bi željeli izbjeći. To nije duhovni put. Kada je naša nakana upravljena Bogu, prava uporaba materijalnih stvari posvećuje i njih i nas, samo ako se njima služimo bez sebičnosti i drskosti, veseli što ih primamo od Onoga koji nas ljubi i kojega je ljubav sve što želimo.

7. — Naše je odricanje neplodno i besmisleno, ako ga obavljamo iz krivih razloga ili, još gore, bez valjana razloga uopće. Zato, premda je istina da se moramo odricati da dođemo do istinitoga znanja o Bogu, jednako moramo nešto znati o Bogu i o našoj vezi s Njim da se možemo odricati pametno.

Prije svega, da bude pametno, naše odricanje mora biti ponizno. Inače je protuslovlje u izrazima. Ako se odričemo zato da o sebi mislimo bolje nego o drugima, naše je samoodricanje samo udovoljavanje sebi.

Ali naše odricanje mora biti više nego pametno i ponizno. Mora biti i nadnaravno. Mora biti upravljeno ne samo na naše ćudoredno usavršavanje ili

na dobro društva u kojemu živimo, nego na Boga. Ništa ne dolazi k Bogu osim onoga što dolazi od Boga, i naše samoodricanje ne može biti nadnaravno, ako ga ne vodi milost Duha Svetoga. Svjetlost Njegove milosti uči nas razlikovati što je dobro i zlo u nama, što je od Boga i što je od nas, što Bog prihvaća, a što samo laska našoj samodopadnosti. Ali Duh Sveti nas uči i razlikovati između askeze i žrtve, i pokazuje nam da kršćaninu askeza nije dovoljna.

Askeza se zadovoljava da sistematski mrtvi i nadzire našu narav. Žrtva čini nešto više: prinosi našu narav i sve njezine sposobnosti Bogu. Samoodricanje koje je uistinu nadnaravno mora nastojati da prikaže Bogu sve čega smo se odrekli. Savršenost kršćanskog odricanja jest potpuno prikazanje nas samih Bogu zajedno sa Kristovom žrtvom.

Ta žrtva samoga sebe znači da predajemo vlasništvo svih svojih čina, svoga života, i svoje smrti u Božje ruke tako da sve radimo ne za sebe, ni po svojoj volji, ni po svojoj želji, nego za Boga, i po Njegovoj volji.

Duh je kršćanske žrtve dobro opisan u tim recima sv. Pavla: »Nijedan od vas ne živi samomu sebi i nijedan ne umire samom sebi, jer ako živimo, Gospodinu živimo, ako umiremo, Gospodinu umiremo. Dakle, bilo da živimo, bilo da umiremo, Gospodinu pripadamo, jer je zato Krist umro i oživio, da bude gospodarom i mrtvima i živima« (**Rim** 14, 7—9).

Da prikažemo tu žrtvu savršeno, moramo vršiti askezu bez koje ne možemo dovoljno nadzirati svoja srca i njihove strasti da stignemo na takav stupanj ravnodušnosti na život i smrt. Ali ovdje nas

opet uči Duh Sveti da nije dovoljno razlikovati to. Moramo doista postati ravnodušni prema stvarima kojih smo se odrekli: ali ta ravnodušnost mora biti učinak ljubavi prema Bogu, komu u čast ih se odričemo. Više nego neki učinak, to je stvarno samo jedan vidik te ljubavi.

Budući da ljubimo jedino Boga, onkraj i iznad svega, i jer nam naša ljubav pokazuje da On beskrajno nadilazi dobrotu sviju stvari, postajemo ravnodušni prema svemu što nije Bog. Ali u isto nas vrijeme naša ljubav osposobljava da nađemo, u Bogu samom, dobrotu i stvarnost sviju stvari kojih smo se odrekli radi Njega. Gledamo tada Njega koga ljubimo u pravim stvarima kojih smo se odrekli, a nalazimo ih opet u Njemu. Premda nas milost Svetoga Duha uči da se služimo stvorenim stvarima »kao da se ne služimo njima« — to će reći, s odricanjem i ravnodušnošću, ona nas ne čini ravnodušnima prema vrijednosti stvari u sebi. Naprotiv, baš tada kada smo se otkinuli od stvorenih stvari, možemo ih cijeniti kako stvarno moramo. Jedino onda kada smo »ravnodušni« prema njima, možemo ih stvarno početi ljubiti. Ta ravnodušnost, o kojoj govorim, mora zato biti ravnodušnost ne prema samim stvarima nego prema njihovim učincima u našem životu.

Čovjek koji ljubi sebe više nego Boga, ljubi stvari i osobe radi dobra što ga može izvući iz njih. Njegova sebična ljubav nastoji da ih uništi, da ih istroši, da ih upije u svoje biće. Njegova je ljubav prema njima samo jedna strana njegove sebičnosti. Ona je samo neka vrsta predrasude u njegovu korist. Takav čovjek nije nikako ravnodušan na utjecaj stvari, osoba i događaja na njegov život. U

stvari, on ne mari za dobro stvari i osoba, ali se brine za svoje. Obzirom na dobro što ga izvlači iz njih, on nije bezbrižan niti se odriče. Ali obzirom na njihovo vlastito dobro, on je potpuno ravnodušan.

Čovjek koji ljubi Boga više nego sebe, jednako je sposoban da ljubi osobe i stvari radi dobra koje posjeduju u Bogu. To je isto kao da kažemo da ljubi slavu koju one daju Bogu: jer ta je slava odraz Boga u dobroti koju je dao svojim stvorovima. Takav je čovjek ravnodušan prema utjecaju stvari na njegov život i promatra ih samo u odnosu prema Božjoj slavi i Božjoj volji. Što se tiče njegove vremenite koristi i zadovoljstva, on se odriče i ne zanima se. Ali on nije ništa ravnodušniji prema vrijednosti stvari nego prema Bogu. Ljubi ih istim činom kojim ljubi Boga. To znači: ljubi ih istim činom kojim ih se odriče. I u toj ljubavi dok ih se odriče, on ih stiče na višem stupnju.

8. — Reći da kršćansko odricanje mora biti upravljeno prema Bogu znači reći da ono mora donijeti rod u duboku molitvenu životu, a zatim u djelima aktivne dobrotvorne ljubavi. Kršćansko odricanje nije stvar tehničkog samoodricanja, koje počinje i svršava unutar uskih granica naše duše. To je prvi pokret slobode koja bježi iz međa svega onoga što je ograničeno, prirodno i nenužno i ulazi u ljubavnu vezu sa beskrajnom Božjom dobrotom, a onda polazi od Boga da dohvati sve što On ljubi.

Kršćanska je samozataja samo početak božanske punine. Neodjeljiva je od nutarnjeg okretanja cijeloga našeg bića prema Bogu. Ona je nijekanje

naše nepotpunosti, odricanje našega siromaštva, da budemo sposobni slobodno uroniti u puninu i bogatstvo Boga i Njegovih stvorova, a da se ne okrećemo na svoju ništavost.

Samonijekanje oslobađa nas od strasti i sebičnosti. Oslobađa nas od praznovjerne navezanosti na svoj ja kao da bi bio neki bog. Oslobađa nas od »tijela« u stručnom evanđeoskom smislu, ali nas ne oslobađa od tijela. Ne bježi od materije, niti od osjetila i nije za to ni određeno. Ono je prvi korak prema preobraženju čitavoga našeg bića u kojem će, prema Božjem planu, čak i naša tjelesa živjeti u svjetlu Njegove božanske slave i biti preoblikovana u Njega zajedno sa našim dušama.

9. — Ništa što smatramo kao zlo ne možemo prinijeti Bogu za žrtvu. Zato, odreći se života koji nam je odvratan, nije nikakva žrtva. Dajemo Mu najbolje što imamo da izjavimo da je On beskrajno bolji. Dajemo Mu sve što cijenimo, da Ga uvjerimo da nam je On više nego »sve« naše. Jedna je od glavnih zadaća kršćanske askeze da učini naš život i tijelo što vrednijim da se prinesu Bogu kao žrtva.

Od naše se askeze ne očekuje da nam učini dosadnim život koji je nizak. Od nje se ne očekuje da nam naša tjelesa, koja su dobra, prikaže kao zla. Od nje se ne očekuje da nas navede da mrzimo sami sebe. Askeza koja prikazuje sve užitke niskima i odbojnima i sve tjelesno djelovanje odvratnim, jest iskvarenost naravi koju je Bog učinio dobrom i koju čak ni grijeh nije uspio potpuno pokvariti.

Stvarna je svrha askeze da pokaže razliku između zle uporabe stvorenih stvari, a to je grijeh, i

njihove dobre uporabe, a to je krepost. Naše nas odricanje uistinu uči da je grijeh, koji izgleda kao dobro sa izvjesnog stanovišta, u stvari zlo. Ali samozataja ne smije nas navesti da zaboravimo bitnu razliku između grijeha, koji je negacija, i uživanja, a to je pozitivno dobro. U stvari, ona nas jasno upoznaje s tom razlikom. Prava nam askeza pokazuje da ne postoji nikakva nužna veza između grijeha i uživanja: da može biti grijeha koji ne traži nikakvo uživanje, i grijehâ koji ga ne nalaze.

Uživanje koje je dobro, ima više veze sa krepošću nego sa grijehom. Krepost koja je dovoljno odlučna da se odreče, možda će više uživati u stvarima kojih se odrekla nego bi ikada mogao uživati grešnik koji se tako očajno prilijepio uz te stvari kao da su njegov bog.

Moramo, zato, po askezi zavladati sobom, da budemo kadri dati se Bogu. Nikada nas neće Duh Božji nadahnuti da odbacimo tijelo kao zlo, niti da uništimo njegova svojstva kao da bi bila neumoljivi Božji neprijatelji koji se nikada ne mogu odgojiti da slušaju Njegovu milost. Onaj koji je učinio naše tijelo i dao ga našem duhu kao službenika i pratioca, ne može biti zadovoljan žrtvom u kojoj naš duh ubija tijelo i vraća ga Njemu kao razvalinu.

Ipak, netko će reći da su mnogi sveci išli u Božje nebo po ruševinama svoga tijela. Ako su oni učinili tako, i ako su stvarno sveti, nisu uništavali svoje tijelo po svojoj volji, nego radi Božje ljubavi, kojom su bili obuzeti i koja ih je vodila u situacije, gdje je bilo potrebno odricati se zdravlja ili i samoga života zbog nekog većeg dobra. Ta je žrtva bila opravdana i sveta. Oni nisu smatrali svoje

tijelo zlim i nisu ga uništavali što bi bilo takvo. Znali su da je ono dobro i da dolazi od Boga, ali su znali da je dobrotvorna ljubav veće dobro nego život i da čovjek nema veće ljubavi nego da položi svoj život za svoje prijatelje. Oni su dakle radi ljubavi, radi drugih ljudi, ili za Božju istinu, žrtvovali svoja tjelesa. Nitko, naime, ne može postati svet samo time da mrzi sebe. Svetost je prava suprotnost samoubojstvu.

10. — Nema ni govora o nekoj žrtvi sama sebe koja je čisto samouništenje. Žrtvujemo se Bogu produhovivši cijelo svoje biće poslušnošću Njegovoj milosti. Jedina žrtva koju On prima jest čistoća naše ljubavi. Svako odricanje koje nam pomaže da ljubimo Boga više, dobro je i korisno. Odricanje koje može biti plemenito u sebi, beskorisno je za nas, ako Bog neće da ga činimo.

Moramo biti smireni, ako želimo da produhovimo svoj život i da ga učinimo ugodnim Bogu. Mir duše koja je otkinuta od svega i od sebe same znak je da je naša žrtva uistinu ugodna Bogu.

Tjelesni nemir uznemiruje dušu. No ne možemo umiriti svoj duh namećući silom tijelu i pet osjetilima nepomičnost. Tijelom treba tako upravljati da radi smireno, tako da njegovo djelovanje ne uznemirava dušu.

Mir duše, radi toga, ne ovisi o fizičkoj neaktivnosti. Naprotiv, ima ljudi koji su savršeno sposobni da kušaju pravi duhovni mir u aktivnom životu, a koji bi poludjeli da moraju ostati mirni neko vrijeme u apsolutnoj samoći i tišini.

Svatko mora sam pronaći za sebe vrstu posla i okoline u kojoj može najbolje provoditi duhovni

život. Ako je moguće naći takve uvjete, i ako je on sposoban da se okoristi njima, mora učiniti tako. Ali kako bi duhovni život bio nešto beznadno kada bi se mogao proživljavati samo pod idealnim uvjetima! Većina ljudi takve uvjete nije nikada postigla, i nisu bili nikada manje pristupačni nego u našem modernom svijetu. Sve je u modernom gradu udešeno tako da čovjeka spriječi da uđe u sebe i da misli o duhovnim stvarima. I sa najboljim nakanama duhovan čovjek postane iscrpljen, otupio, pogažen neprestanom bukom mašina i zvučnika, teškim zrakom i blještavim svjetlom ureda i trgovina, neprestanim nametanjem oglasa i propagande.

Sav je mehanizam modernoga života udešen na bijeg od Boga i od duha u nervoznu divljinu. Čak ni naši samostani nisu slobodni od zadaha i buke našega svijeta.

Tjelesna je uznemirenost, dakle, neprijateljica duhu. Pod uznemirenošću ne mislim baš gibanje ili kretanje. Velika je razlika u svijetu između uznemirenosti i rada.

Rad upošljava tijelo i dušu i potreban je za duhovno zdravlje. Rad nam može pomoći da molimo i da budemo sabrani, ako radimo kako treba. Uznemirenost, međutim, razara duhovnu korist rada i štaviše teži da osujeti njegovu prirodnu i društvenu svrhu. Uznemirenost je beskorisno i zlo upravljeno tjelesno djelovanje, te izražava nutarnji duševni nered i nemir. Rad donosi mir duši da ima izgled reda i duhovno razumijevanje. Pomaže duši da se usredotoči na svoje duhovne ciljeve i da ih dovrši. A sav je razlog uznemirenosti da sakrije dušu pred njom samom, da sakrije njezine nutarnje

borbe i njihovu beskorisnost i da je navede na lažan osjećaj da »negdje dobivamo«. Uznemirenost — duševno stanje posve normalno u poslovnom svijetu — plod je napetosti duha koji se vrtoglavo okreće od jednoga podražaja drugome i pokušava da odgovori na petnaest različitih poziva u isto vrijeme. Ispod uznemirene površine, opskrbljujući je svojim nakaznim i neiscrpivim nagonom, nalazi se sila straha ili elementarna pohlepa za novcem, uživanjem ili vlašću. Što su zamršenije čovjekove strasti, to je zamršeniji njegov nemir. Sve je to smrt nutarnjem životu. Povremeno pohađanje crkve i moljenje brzih molitava nema nikakve snage da očisti tu gnojnu ranu.

Nije važno kakvi su naši ciljevi, nije važno koliko su duhovni, nije važno kako revno mislimo na Božju slavu i na Njegovo kraljevstvo, pohlepa i strast ulaze u naš posao i okreću ga u nemir, čim naša nakana prestaje biti čista. A tko se može zakleti da su njegove nakane čiste, čak dolje do podsvjesnih dubina njegove volje, gdje se stari sebični razlozi udobno kreću kao zaboravljene morske nemani u vodama gdje su uvijek nevidljive!

Da se obranimo protiv nemira, moramo se otkinuti ne samo od neposrednih uspjeha svoga rada — a to je otkidanje teško i rijetko — nego i od čitavog spleta ciljeva koji upravljaju našim zemaljskim životom. Moramo se otkinuti od zdravlja i sigurnosti, od uživanja i posjedovanja, od ljudi i mjesta, od okolnosti i stvari. Moramo biti ravnodušni prema samom životu, u evanđeoskom smislu, živeći poput poljskih ljiljana, tražeći najprije Nebesko kraljevstvo i uzdajući se da će sve naše materijalne potrebe biti zadovoljene povrh toga. Koliko

nas može reći, s nekom sigurnošću, da smo počeli tako živjeti?

Bez toga otkinuća podložni smo mnogobrojnim bojaznima koje odgovaraju našim mnogobrojnim tjeskobnim željama. Sve što ljubimo nesigurno je: kada to tražimo, bojimo se da ne dobijemo. Kada smo postigli, bojimo se još više da ne izgubimo. Svaka prijetnja našoj sigurnosti okreće naš rad u nemir. Čak riječ, ili misao pomišljena koju stavljamo u glavu bližnjega, nagađajući da sumnja u nas — dovoljne su da okrenu naš dan u vrtlog zbrke i tjeskobe, žurbe i tko zna u kakve još gore stvari!

Moramo prije svega steći nadnaravno stanovište, gledati sve u svjetlu vjere i tada započeti dugi, mučan napor da se oslobodimo svih naših nerazumnih bojazni i želja. Samo razmjerno duhovan čovjek sposoban je da započne to djelo sa dovoljno obzirnosti da izbjegne nemir u svojoj pravoj askezi!

11. — Upravo je tako lako postati navezan na neku asketsku tehniku kao na bilo što mu drago pod suncem. Ali to ne znači da se moramo odreći svake misli da budemo sistematski u svojoj samozataji. Samo nemojmo nikako zaboraviti da sistemi nisu ciljevi po sebi. Oni su samo sredstva nekom cilju. Njihova je najbliža svrha da smire i utišaju duh koji se odriče, da oslobode dušu njezinih strasti, tako da možemo spremnije odgovoriti razumu i božanskoj milosti. Konačni cilj sviju tehnika, upotrijebljenih u kršćanskom životu, jest dobrotvorna ljubav i sjedinjenje s Bogom.

Disciplina je uspješna samo ako je sistematska, jer nedostatak sistema obično izdaje da nedostaje odluka. Dobre se navike razvijaju samo čestim po-

navljanjem, i ne možemo se prisiliti da opet ponovno činimo isto u nekom razumnom stupnju, ako to ne činimo sustavno. Nužno je, iznad svega, u početku našega duhovnog života činiti neke stvari u određeno vrijeme: postiti u izvjesne dane, moliti i razmatrati u određene dnevne satove, redovito ispitivati savjest, redovno primati sakramente, sustavno se baviti svojim staleškim dužnostima, posebnu pažnju posvetiti krepostima koje su nam najpotrebnije.

Željeti duhovni život, znači željeti disciplinu, inače je naša želja varka. Istina je da disciplina ima zadaću da nas konačno dovede do duhovne slobode. Radi toga mora nas naša askeza učiniti duhovno gibljivima, ne ukočenima, jer se ukočenost i sloboda nikada ne slažu. Ali naša disciplina, ipak, mora imati izvjesni elemenat strogosti. Inače nas neće nikada osloboditi od strasti. Ako nismo strogi sa sobom, naše će nas tijelo brzo prevariti. Ako se ne budemo strogo prisilili da molimo i činimo pokoru u neko određeno vrijeme i poticali svoje srce da čuvamo svoje odluke usprkos znatnih neugodnosti i poteškoća, brzo će nas izigrati naše vlastite isprike i zavesti slabost i hirovi.

12. — Veoma je korisno imati duhovnog vođu koji će voditi naše napore u samodisciplini, i premda vodstvo nije apsolutno nužno, u teoriji, za zdravi duhovni život, ima ipak u praksi mnogo ljudi koji neće nikada ništa bez njega postići. Uz vrijednu pouku koju nam dobar vođa može dati, potrebno je da nas on potiče i ispravlja. Mnogo je lakše ustrajati u svojoj pokori, razmatranju i molitvi, ako imamo nekoga tko nas podsjeća naših odluka

koje smo počeli zaboravljati. Duhovno nas vodstvo štiti, u nekoj mjeri, protiv naše nestalnosti. Služba je vođe da upravlja našu disciplinu prema duhovnoj slobodi. Za to se traži dobar vođa, a dobri su vođe rijetki.

13. — Askeza je posve beskorisna, ako nas okreće u hirove. Kamen je ugaoni čitave askeze poniznost, a kršćanska je poniznost prije svega pitanje nadnaravnoga zdravog razuma. Ona nas uči da se smatramo onim što jesmo, mjesto da tvrdimo (kao što bi nas oholost htjela uvjeriti) da smo nešto bolje nego jesmo. Ako se stvarno poznajemo, prihvatimo mirno svoje pravo mjesto u redu koji je Bog označio. Na taj način nadnaravna poniznost dodaje mnogo našem ljudskom dostojanstvu uključujući nas u društvo drugih ljudi i stavljajući nas u ispravan odnos prema njima i Bogu. Oholost nas čini umjetnima, a poniznost stvarnima.

Sveti Pavao uči (**2 Sol** 3) da nam kršćanska poniznost i askeza moraju normalno pomoći da mirno provodimo redoviti život, da smireno zarađujemo svoj kruh i radimo od dana do dana u svijetu koji će proći. Posao i nadnaravno prihvaćanje običnoga života smatra Apostol zaštitom protiv grozničava nemira lažne mistike. Kršćanin je odbacio sve svjetske vrijednosti. On ne stavlja svoje srce u prolaznu sigurnost i sreću. Ali iz toga ne slijedi da on ne može živjeti u svijetu ili biti sretan u vremenu. On radi i živi jednostavno, veselije i sigurnije nego drugi ljudi, jer on ne traži neko posebno ostvarenje u svom životu. Izbjegava jalova uzbuđenja koja prate trčanje za čisto vremenitim ciljevima. Živi mirno usred taštine prolaznih stvari i ne prezire

njihovu ispraznost: jer iza sjene gleda srž, i stvorovi mu govore o radosti u njihovu Stvoritelju. Najveća je poniznost uvidjeti da običan život, prigrljen savršenom vjerom, može biti svetiji i nadnaravniji nego upadljiv pokornički život. Takva se poniznost usuđuje da bude obična, a to je nešto onkraj dohvata duhovne oholosti. Oholost uvijek teži da bude neobična. Poniznost nije takva. Poniznost nalazi sav svoj mir u nadi, znajući da Krist mora opet doći da uzdigne i preobrazi i ispuni svojom slavom obične stvari.

14. — Boga više slavi čovjek koji se služi dobrim stvarima ovoga života jednostavno i zahvalno nego netko sa nervoznom askezom (pokorom) koji se uznemiruje za svaku pojedinost svoje samozataje. Prvi se služi dobrim stvarima i misli na Boga. Drugi se boji dobrih stvari, i prema tome ne može se njima služiti čisto. On se plaši uživanja što ga je Bog stavio u stvari i u svom strahu misli samo na sebe. Zamišlja da je Bog sve dobre stvari ovoga svijeta stavio pred njega kao mamac u zamku. Uznemiruje se neprestano za svoju »savršenost«. Njegova borba za savršenost postaje vrsta umne bitke sa Stvoriteljem koji je učinio sve stvari dobrima. Prava dobrota stvorova ugrožava čistoću toga kreposnika koji bi se htio uzdržati od svega, a ne može. Ima ljudska svojstva, kao i drugi ljudi, i mora upotrebljavati kao i oni hranu, piće i san. Kao i oni mora gledati nebo, i ljubiti usprkos sebi, sunčano svjetlo! Svaki osjećaj ugodnosti ispunja ga dojmom krivnje. On je okaljao svoju obožavanu savršenost. Čudnovato je da takvi ljudi ulaze u samostane koji nemaju drugi razlog postojanja do Božje ljubavi.

15. — Čitava je priroda određena za to da nas podsjeća na Raj. Šume, polja, doline, brežuljci, rijeke i mora, ti oblaci što plove nebom, svjetlo i tama, sunce i zvijezde, sjećaju nas da je svijet najprije stvoren kao raj za prvog Adama, i da će, usprkos njegova i naših grijeha, opet jednom postati raj, kada svi uskrsnemo od mrtvih u drugom Adamu. Nebo se čak i sada zrcali u stvorenim stvarima. Sva nas Božja stvorenja zovu da zaboravimo svoje isprazne brige i da uđemo u svoje srce, koje je sam Bog učinio da bude Njegov i naš raj. Ako Bog boravi u nama, i naša je duša Njegov raj, tada i taj svijet oko nas može postati za nas ono što je bio određen da bude Adamu — njegov raj. Ali ako tražimo raj izvan sebe, ne možemo imati raj u svojim srcima. Ako nemamo mira u sebi, nemamo ga ni s onima koji su oko nas. Samo onaj čovjek koji je slobodan od navezanosti opaža da su sva bića postala njegovi prijatelji. Tako dugo dok je navezan na njih, ona mu govore samo o njegovim željama. Ili ga sjećaju njegovih grijeha. Kada je sebičan, služe njegovoj sebičnosti. Kada je čist, govore mu o Bogu.

16. — Ako nismo zahvalni Bogu, ne možemo osjetiti radost što Ga nalazimo u Njegovim stvorovima. Biti nezahvalan znači dopustiti da Ga ne poznamo i da ljubimo Njegove stvorove ne radi Njega nego radi sebe. Ako nismo zahvalni za svoju opstojnost, ne znamo tko smo, i još nismo otkrili što to stvarno znači biti i živjeti. Nije važno kako visoko cijenimo svoju dobrotu, ta je cijena odviše niska, ako ne razumijemo da nam sve što imamo dolazi od Boga.

Jedina je vrijednost našega života to što je dar Božji.

Zahvalnost pokazuje poštivanje Bogu na način kojim se služi Njegovim darovima.

BITI I RADITI

Grije nas vatra, ne dim od vatre. Preko mora nosi nas brod, ne brazda iza broda. Tako ono što jesmo treba tražiti u nevidljivim dubinama našega bića, ne u našem vanjskom odrazu u našim činima. Moramo naći svoj pravi ja, ne u pjeni uzavreloj utjecajem našega bića na bića oko nas, nego u svojoj duši koja je izvor svih naših djela.

Ali moja je duša sakrivena i nevidljiva. Ne mogu je vidjeti izravno, jer se sakriva i meni samom. Ne mogu vidjeti niti svoje oči. One su mi preblizu da ih vidim. Nije im dano da vide sebe. Znadem da imam oči kada gledam druge stvari njima.

Mogu vidjeti svoje oči u ogledalu. I moja se duša može odraziti u ogledalu svoga djelovanja. Ali ono što se vidi u zrcalu samo je odsjev onoga tko sam, ne moje pravo biće. Zrcalo riječi i djela samo djelomično očituje moje biće.

Riječi su i djela koja proizlaze od mene i zbivaju se izvan mene mrtve stvari upoređene skrivenom životu iz kojega izviru. Ta su djela prolazna i površna. Prohuje brzo, makar njihove posljedice traju koji trenutak. Ali duša ostaje. Mnogo ovisi o tom kako duša gleda sebe u zrcalu svoje aktivnosti.

2. — Duša se moja otkriva samo u svojim djelima. Mrtvilo i neaktivnost nose duhovnu smrt. Ali moja se duša ne smije baciti čitava u te vanjske učinke svoje aktivnosti. Nije nužno da vidim sebe, samo je potrebno da b u d e m ja. Moram misliti i raditi kao živo biće, ali ne smijem uroniti čitava sebe u ono što mislim i radim, niti neprestano tražiti da pronađem sebe u djelu koje sam učinio. Duša koja se posve baca u aktivnost, i traži sebe izvan sebe u radu koji je po njezinoj volji, slična je luđaku koji spava na pločniku ispred svoje kuće, mjesto da živi unutra gdje je tiho i toplo. Duša koja se baca napolje da se nađe u plodovima svoga rada slična je ognju koji ne želi gorjeti nego samo traži da ide u dim.

Razlog što ljudi tako lakomo žele da vide sebe, mjesto da budu zadovoljni što postoje baš oni, jest što stvarno ne vjeruju u svoju opstojnost. A ne vjeruju potpuno da postoje, jer ne vjeruju u Boga. To je jednako istinito o onima koji kažu da vjeruju u Boga (u zbilji ne prakticiraju svoje vjere) i o onima koji čak niti ne tvrde da imaju nekakvu vjeru.

U oba slučaja, gubitak vjere uključuje istovremeno potpuni gubitak svakog osjećaja za stvarnost. Biti ne znači ništa onima koji mrze i plaše se onoga što su sami. Oni se ne mogu smiriti u svojoj stvarnosti koja odrazuje Božju stvarnost. Moraju se boriti da uteknu svojem pravom biću i da ostvare lažnu opstojnost stalnim gledanjem onoga što sami rade. Moraju neprestano gledati u zrcalo da se ohrabre. Što očekuju da će vidjeti? Ne sami sebe! Nadaju se nekom znaku — da su postali onaj bog kojim žele postati pomoću svoje lude aktivnosti — neranjiv, svemogući, neizmjerno mudar, nesnosno lijep, nesposoban da umre!

Kada se čovjek stalno gleda i gleda u zrcalu svojih djela, njegovo ga duhovno dvostruko gledanje cijepa u dva čovjeka. I ako uporno napinje svoje oči, zaboravlja koji je stvaran. Uistinu, stvarnost se više ne nalazi ni u njemu ni u njegovoj sjeni. Bitnost je prešla u sjenu i on je postao dvije sjene mjesto jedne stvarne osobe.

Tada počinje borba. Prije je jedna sjena bila određena da hvali drugu, sada jedna optužuje drugu. Ta aktivnost koja je bila određena da uzvisuje čovjeka, kudi ga i osuđuje. Ona nije nikad dovoljno stvarna, nikada dovoljno aktivna. Što je on manje sposoban da b u d e, više ima r a d i t i. Postaje sam sebi gonič robova — sjena koja šiba sjenu do smrti, jer ne može proizvesti stvarnost, beskrajno bitnu stvarnost, izvan svoga nepostojanja.

Tada dolazi strah. Sjena se plaši sjene. Onaj koji »nije« užasava se na stvari koje ne može učiniti. Prije kratkog se vremena obmanjivao beskrajnom moći, čudesnom svetošću (koju je bio kadar nagađati u zrcalu svojih kreposnih djela), sada se sve promijenilo. Ogromni valovi nepostojanja, bespomoćnosti i beznađa dižu se u njemu štogod pokušava da radi.

Tada sjena sudi i mrzi sjenu koja nije bog, i koja ne može apsolutno ništa učiniti.

Samopromatranje vodi do najstrašnijega očaja: očaja boga koji smrtno mrzi sebe. To je konačna pokvarenost čovjeka koji je stvoren na sliku i priliku pravoga Boga, koji bijaše stvoren da vječno i savršeno ljubi beskrajno dobro — dobro (upamtiti

to naročito) koje je morao naći *kako stanuje u njemu!*

Da nađemo u sebi Boga, moramo prestati gledati na sebe, prestati kontrolirati i provjeravati sebe u ogledalu svoje ništavosti, i biti zadovoljni što *smo* u Njemu i činimo što On hoće, koliko možemo, sudeći svoje čine ne u svjetlu naših iluzija, nego u svjetlu Njegove stvarnosti koja je svuda oko nas u tim stvarima i ljudima s kojima živimo.

3. — Svaki čovjek, prije svega, traži da bude u miru sam sa sobom. To je potrebno, jer naravno ne nalazimo smirenja čak ni u svojem vlastitom biću. Moramo naučiti biti dobri sa sobom prije nego možemo biti u vezi s ostalim ljudima i s Bogom. Čovjek koji nije u miru sa sobom, nužno iznosi svoju nutarnju borbu u društvo onih s kojima živi i širi zarazu sukoba svuda oko sebe. Čak kada pokušava činiti dobro drugima, njegovi su napori beznadni, jer on ne zna učiniti dobro niti sebi. U časovima najdivljeg idealizma, on si može utuviti u glavu da usreći druge ljude: i dok čini tako, uništit će ih vlastitom nesrećom. Traži da nekako pronađe sebe u tom radu na usrećivanju drugih. Zato se baca na posao. Kao plod izvlači iz rada sve što je stavio u nj: svoje uništenje, svoje razjedinjenje i svoju nesreću.

Ne možemo biti u miru sa samim sobom, ako smo zadovoljni sa svim što smo učinili. Da se smirimo u dubini svoga bića, moramo se otkinuti od plodova svoje aktivnosti.

Moramo se povući donekle od plodova koji su onkraj našega nadzora i zadovoljiti se dobrom voljom i radom koji su smireni izraz našega nutarnjeg

života. Moramo se zadovoljiti da živimo, a da ne motrimo svoj život, da radimo a da ne očekujemo neposrednu nagradu, da ljubimo bez trenutačna zadovoljstva, da postojimo bez posebna priznanja.

Samo kada se odričemo sebe, možemo biti u miru sa sobom. Ne možemo naći sreću u svom radu, ako se neprestano guramo onkraj sebe i onkraj područja svoga rada da se nađemo veći nego jesmo.

Naša je kršćanska sudbina stvarno velika: ali ne možemo postići veličinu, ako ne izgubimo svaku težnju da budemo veliki. Jer naš je pojam o veličini nestvaran, i ako mu poklonimo suviše pažnje, odmamit će nas od mira i postojanosti bića koje nam je dao Bog, i tražit će da živimo u mitu što smo ga sami stvorili za sebe. Zato je velika stvar, biti malen, a to znači: biti ja. I kada smo mi uistinu mi, gubimo mnogo ništavne samosvijesti koja nas neprestano navodi da uspoređujemo sebe s drugima da vidimo kako smo veliki.

4. — Činjenica da naše biće nužno zahtijeva da se izrazi u djelovanju ne smije nas zavesti da vjerujemo da čim prestajemo raditi prestajemo postojati. Ne živimo samo zato da »nešto radimo« — nije važno što. Aktivnost je samo jedan od normalnih izražaja životnih i život je izražava to savršenije kada se uzdržava urednim upravljanjem djelovanja. Taj red traži mudro izmjenjivanje aktivnosti i mirovanja. Ne živimo punije samo time što više radimo, više gledamo, više kušamo i više doživljavamo nego ikada prije. Naprotiv, poneki od nas mora otkriti, da nećemo početi živjeti punije, dok se ne ohrabrimo da radimo, gledamo, uživamo i doživljujemo mnogo manje nego obično.

Turist može prolaziti kroz muzej, sa Vodičem u ruci, savjesno razgledavajući sve što je važno i izaći manje živahan nego kada je ušao. Gledao je svašta i nije vidio ništa. Mnogo je prošao i to ga je umorilo. Da se zaustavio trenutak da promatra jednu sliku koja mu se stvarno svidjela i da je zaboravio sve ostale, mogao bi se utješiti mišlju da nije potpuno izgubio svoje vrijeme. Bio bi otkrio nešto ne samo izvan sebe nego i u sebi. Postao bi svjestan novog stupnja bivovanja u sebi i njegov bi se život bio uvećao novom sposobnošću da bude i da radi.

Naše se biće ne smije obogaćivati samo aktivnošću ili doživljavanjem (iskustvom). Sve ovisi o kakvoći naših čina i naših iskustava. Množina zlo obavljenih poslova i samo poludoživljenih iskustava iscrpljava i ispražnjava naše biće. Kada zlo obavljamo stvari, umanjujemo svoju stvarnost. Ta rastuća nestvarnost ne može nam pomoći, već nas čini nesretne i puni osjećajem krivnje. Ali čistoća naše savjesti ima naravni razmjer sa dubinama našega bića i kakvoćom naših čina: i kada je naše djelovanje trajno poremećeno, naša zlo oblikovana savjest ne može smisliti ništa bolje da nam kaže nego da umnožimo količinu svojih djela, a da ne usavršimo njihovu kakvoću. I tako idemo od zla na gore, iscrpljujemo sebe, ispražnjavamo sav svoj život od svakog sadržaja i padamo u očaj.

Ima časova kada je potrebno da se uopće održimo u životu, da jednostavno sjednemo kroz neko vrijeme i ne radimo ništa. No čovjeku koji se dao potpuno zanijeti svojom aktivnošću, ništa nije teže nego mirno sjediti i počivati i uopće ništa ne raditi. Taj pravi čin počivanja najteži je i najhrabriji čin

koji on može obaviti: i često je posve onkraj njegovih sila.

Moramo u prvom redu zadobiti vlast nad svojim bićem prije nego možemo mudro raditi ili nešto doživjeti u njegovoj ljudskoj stvarnosti. Tako dugo dok ne posjedujemo sebe, sva je naša aktivnost ništavna. Ako pustimo sve svoje vino da isteče iz bačve na ulicu, kako ćemo ugasiti svoju žeđu?

5. — Vrijednost ove naše aktivnosti ovisi gotovo potpuno o poniznosti da prihvatimo sebe kakvi jesmo. Razlog zašto obavljamo poslove tako rđavo jest što nismo zadovoljni da radimo ono što možemo.

Uporno radimo ono što se ne traži od nas, jer želimo uživati uspjeh koji pripada nekomu drugomu.

Nikada ne otkrivamo kako se postizava uspjeh svojim radom, jer ne želimo poduzeti neki posao koji je čisto razmjeran našim silama.

Tko pristaje da se zadovolji nekim poslom koji pokazuje sva njegova ograničenja? On će primiti takav posao samo kao »sredstvo da preživi« dok čeka da otkrije svoje »pravo zvanje«. Svijet je pun neuspješnih poslenika koji potajno vjeruju da su zvani da budu umjetnici ili pisci ili filmski glumci.

6. — Plodnost našega života ovisi u velikoj mjeri o našoj sposobnosti da sumnjamo u svoje riječi i da ispitujemo vrijednost svoga rada. Čovjek koji se posve pouzdaje u svoje procjenjivanje sebe, osuđuje se na neplodnost. Sve što traži od nekog čina što ga obavlja jest da to bude njegov čin. Ako ga je on obavio, mora biti dobar. Sve riječi što ih je on izgovorio moraju biti nepogrešive. Taj auto koji

je upravo kupio, najbolji je za svoju cijenu, samo zato što ga je on kupio. On ne traži nikakva drugog ploda osim toga i zato ga općenito ni ne postizava.

Ako vjerujemo djelomično u sebe, možemo imati pravo. Ako smo potpuno zahvaćeni svojim pretvaranjem, bespomoćno imamo krivo.

7. — Vrijednost svoga bića ne smijemo tražiti u žestini svojih doživljaja. Duševni je metež znak duhovne slabosti. Kada se ushit vine iz naših dubina kao leopard, ne smijemo se ništa radi toga uzoholiti: život je naše duše u pogibli. Kada smo, naime, jaki uvijek smo mnogo veći nego stvari koje nam se događaju, i duša čovjeka koji je našao sebe sliči dubokom moru u kojem može biti mnogo riba: ali one nikada ne izlaze izvan mora, i nijedna od njih nije dosta velika da uznemiri njegovu mirnu površinu. Njegovo »biće« je daleko veće nego išta što on osjeća ili radi.

8. — Duboka je tajna mojega bića često sakrivena u meni po onom što mislim da jesam. Moj je pojam o tom što sam krivotvoren mojim divljenjem onomu što činim. A moje opsjene o meni izazvane su zarazom opsjena drugih ljudi. Svi želimo nasljedovati međusobnu umišljenu veličinu.

Ako ne znam tko sam, razlog je tome što mislim da sam takav kako svi oko mene žele da budem. Možda se nisam nikada ispitivao da li stvarno želim postati što inače svatko želi postati. Možda bih htio, ako sam jedini razumio da se ne divim čemu se svi, izgleda, dive, stvarno početi živjeti iza svega. Htio bih se osloboditi mučne dužnosti da ne govorim što stvarno ne mislim i da ne radim načinom koji izdaje Božju istinu i poštenje moje duše.

Zašto moramo utrošiti svoje živote u nastojanju da budemo nešto što nikada ne bismo željeli biti, kad bi samo znali što želimo? Zašto rasipamo svoje vrijeme čineći stvari koje su, da samo razmislimo o njima, upravo protivno onomu za što smo stvoreni?

Mi ne možemo biti mi, ako ne poznajemo sebe. Ali nemoguće je upoznati sebe dok lakomislena i automatska aktivnost smućuje naše duše. Da upoznamo sebe, nije potrebno prekinuti svaku aktivnost i tada da mislimo o sebi. To bi bilo beskorisno i vjerojatno bi mnogima veoma škodilo. Ali moramo toliko smanjiti svoju aktivnost da možemo mirno i razumno misliti o svojim djelima. Ne možemo početi upoznavati sebe dok ne možemo vidjeti stvarne razloge zašto radimo stvari koje radimo, i ne možemo mi biti mi, dok naša djela ne odgovaraju našim nakanama, a naše nakane nisu u skladu sa našim položajem. A to je dosta. Nije potrebno da uspijemo u svemu. Čovjek može biti savršen i ne žeti nikakav plod svoga rada, i može se dogoditi da čovjek koji je sposoban vrlo malo učiniti, mnogo je više sposoban nego drugi koji na izgled čini vrlo mnogo.

9. — Čovjek koji pada dobro, veći je nego onaj koji uspijeva na zli način.

Tko se zadovoljava s onim što ima, i prihvaća činjenicu da neminovno gubi veoma mnogo u životu, daleko je bolji od onoga koji ima mnogo više, ali se uznemiruje o svemu što bi mogao izgubiti. Ne možemo učiniti najbolje od onoga što jesmo, ako su naša srca neprestano podijeljena između onoga što jesmo i onoga što nismo.

Što se manje cijenimo i što manje očekujemo, imamo više povoljne prilike da iskoristimo ono što imamo. Ako ne znamo kako smo siromašni, nećemo nikada biti sposobni procijeniti što zbiljski imamo. Ali, iznad svega, moramo upoznati svoju slabost, da se potaknemo na nov red djelovanja i bivovanja — i doživimo kako Bog sam ispunjava u nama ono što je nama nemoguće.

Ne možemo biti sretni ako očekujemo da ćemo neprestano živjeti u najvećoj napetosti. Sreća nije pitanje napetosti, nego ravnoteže, reda, ritma i skladnosti.

Muzika je ugodna ne samo zbog zvukova nego i zbog šutnje koja je u njoj: bez izmjenjivanja zvukova i šutnje ne bi bilo nikakva ritma. Ako nastojimo biti sretni ispunjavajući svu životnu tišinu zvukovima, stvaralački time što okrećemo svaku životnu radost u posao, i stvarni time što okrećemo svoj biti u raditi, uspjet ćemo jedino da proizvedemo pakao na zemlji.

Ako nikada ne šutimo, Bog se ne čuje u našoj glazbi. Ako nikada ne počivamo, Bog ne blagoslivlje naš posao. Ako tako neskladno izvijamo svoj život da svaki njegov kutić ispunjamo radom i iskustvom, Bog će se tiho povući iz naših srdaca i ostaviti nas prazne.

Naučimo, zato prijeći s jedne nesavršene aktivnosti na drugu, a da se ne uznemirujemo odviše mnogo što gubimo. Istina je da činimo mnoge zablude. Ali najveća je među njima ta što nas one iznenađuju: kao da smo imali neku nadu ne učiniti nikada nijednu.

Zablude su dio našega života, i to ne najmanje važan dio. Ako smo ponizni i ako vjerujemo u Božju Providnost, vidjet ćemo da naše zablude nisu samo nužno zlo, nešto što moramo oplakivati i računati kao izgubljeno: one ulaze u pravi sastav našega postojanja. Dok činimo zablude stičemo iskustvo, ne samo za sebe nego i za druge. I premda naše iskustvo ne priječi nas niti druge da učinimo istu zabludu više puta, ponovljeno iskustvo još uvijek ima pozitivnu vrijednost.

10. — Gotovo neizbježivo gubimo jezgru u svemu što radimo. Ali što zato? Život nije posao da dobivamo od svega nešto. Sam život je nesavršen. Sva stvorena bića počinju umirati, čim su počela živjeti, i nitko ne očekuje ni od jednoga od njih da postane apsolutno savršeno, još manje da ostane na tom putu. Svaka pojedina stvar je samo skica posebne savršenosti predviđene za njezinu vrstu. Zašto bismo tražili da budemo nešto više?

Ako se suviše mučimo da nađemo potpunu savršenost u stvorenim stvarima, prestajemo je tražiti ondje gdje je jedino možemo naći: u Bogu. Tajna je nesavršenosti sviju stvari, njihove nepostojanosti, njihove krhkosti, njihovog propadanja u ništa, u tom što su one samo sjenasti izraz jedinoga Bića od koga primaju svoje biće. Da su one apsolutno savršene i nepromjenjive u sebi, promašile bi u svojem zvanju, a ono je da slave Boga svojom nenužnošću.

Želja »biti kao bogovi« — nepromjenjivo savršeni u svom biću — zavela je Adama i Evu da kušaju plod zabranjenog drveta. Što bi moglo biti dosadnije nego neki nepromjenljiv čovjek i neka

nepromjenjiva žena, vječno isti! Dok smo na zemlji, naše je zvanje točno u tom da smo nesavršeni, nepotpuni, nedostatni u sebi, promjenljivi, nesretni, zapušteni i slabi i žurimo se prema grobu. Ali Božja snaga, Njegova vječnost, Njegov mir, Njegova punina i Njegova slava moraju se nekako probiti u naš život, tajno, dok smo ovdje, da se možemo naći u Njemu vječno kako je On za nas odredio. A u Njemu, u našoj vječnosti, neće biti nikakve promjene u smislu kvarenja, ali će biti neprestana šarolikost, trajna životna novost, napredovanje u Njegove beskrajne dubine. Tamo se neće izmjenjivati počinak i posao, oni će biti jedno. Sve će biti u isti mah prazno i puno. Ali samo ako smo otkrili kako složiti prazninu i puninu, dobru volju i ravnodušne plodove, zablude i uspjehe, rad i mirovanje, trpljenje i radost, na takav način da sve radimo zajedno na naše dobro i na slavu Božju.

Primjerena savršenost koju moramo postići u tom životu pod uvjetom da živimo kao Božji sinovi, nije 24-satni na dan proizvod savršenih kreposnih djela, nego življenje u komu smo praktički uklonili i nadvladali sve zapreke Božjoj ljubavi.

Jedna je od najglavnijih zapreka toj savršenosti nesebične ljubavi, sebična želja da izvučemo iz svega najviše i da sjajno uspijemo u svojim očima i u očima drugih ljudi. Te se tjeskobne želje možemo osloboditi tako da budemo zadovoljni što gubimo nešto u gotovo svemu što radimo. Ne možemo sve savladati, sve kušati, sve razumjeti i iscrpsti svako iskustvo do krajnjega dna. Ali ako imamo hrabrosti da gotovo sve napustimo, vjerojatno ćemo biti sposobni da zadržimo ono jedino potrebno — bilo to što mu drago. Ako smo suviše pohlepni da sve imamo, izgubit ćemo gotovo sigurno čak i ono što nam je potrebno.

Sreća se sastoji u tom da nađemo točno ono »jedino potrebno«, u svom životu, i da radosno ostavimo sve ostalo. Tada ćemo, božanskim protuslovljem otkriti da nam je sve ostalo dano zajedno s onim jedinim potrebnim.

ZVANJE

1. — Svaki od nas ima neko zvanje. Bog nas sve zove da sudjelujemo u Njegovu životu i Kraljevstvu. Svakoga od nas zove na posebno mjesto u tom Kraljevstvu. Ako nađemo to mjesto, bit ćemo sretni, a ako ga ne nađemo, ne možemo nikada biti potpuno sretni. Jer svakomu od nas potrebno je samo jedno: ispuniti svoju sudbinu, prema Božjoj volji, biti ono što Bog želi da budemo.

Ne smijemo umišljati da jedino otkrivamo tu sudbinu igrajući se skrivača sa Božanskom Providnošću. Naše zvanje nije sfingina zagonetka, koju moramo riješiti u jednom pogađanju ili poginuti. Neki ljudi, napokon, pronađu da su mnogo puta krivo pogodili i da je njihovo protuslovno zvanje prolaziti kroz život i krivo pogađati. Treba im dugo vrijeme da pronađu da su taj put sretniji.

U svakom je slučaju naša sudbina posao dviju volja, ne jedne. Nema nekog nepromjenljivog udesa, koji bi nam nametnulo, bez ikakvog našeg izbora, neko božanstvo bez srca.

Naše zvanje nije neka nadnaravna lutrija nego sudjelovanje dviju sloboda, i, prema tome, dviju ljubavi. Beznadno je pokušati riješiti problem zvanja, a da ga ne povežemo s prijateljstvom i ljubavlju. Govorimo o Providnosti: to je filozofski naziv. Biblija govori o našem Ocu na Nebu. Providnost je prema tome više osoba nego neka ustanova. On je više naš Otac nego neki dobrohotni stranac. Čak je i naziv Otac odviše prostrana metafora (slika) da obuhvati sve dubine te tajne: jer On nas ljubi više nego mi sami, kao da smo mi On. On nas ljubi povrh toga našom voljom, našom odlukom. Kako možemo razumjeti tajnu našega sjedinjenja s Bogom koji nam je bliže nego mi sami? Baš ta Njegova velika blizina otešćava nam da mislimo o Njemu. On koji je beskrajno iznad nas, beskrajno različit od nas, beskrajno »drugi« nego mi, uza sve to boravi u našim dušama, bdije nad svakim pokretom našega života sa tako mnogo ljubavi kao da bismo mi bili Njegov ja. Njegova ljubav neprestano izvodi dobro iz svih naših zabluda, poraza, čak i naših grijeha.

Kada zasnivamo tok svoga života, moramo se sjetiti važnosti i dostojanstva svoje slobode. Čovjek koji se boji odrediti svoju budućnost dobrim djelom po svom slobodnom izboru, ne razumije Božju ljubav. Jer naša je sloboda Božji dar koji nam je Bog dao da bude sposoban ljubiti nas savršenije, i da za uzvrat mi ljubimo Njega savršenije.

2. — Ljubav je toliko savršena kolika je njezina sloboda. Ona je slobodna toliko koliko je čista. Najslobodnije radimo, kada radimo čisto iz ljubavi prema Bogu. Ali najčišća ljubav prema Bogu nije sluganska, ni slijepa niti ograničena strahom. Čista je ljubav potpuno svjesna snage svoje slobode. Sa-

vršeno uvjerena da je Bog ljubi, duša koja ljubi prosvijetljena dalekovidnom uviđavnošću. Obrazovana u slobodi, znade kako da izbjegne sebičnost koja osujećuje njezino djelovanje. Ona vidi zapreke, izbjegava ih i nadvladava. Oštro zapaža najmanje znakove Božje volje i zadovoljstva u svojim životnim okolnostima i njezina sloboda sluša što znade od njih. Radi toga, kada izabire što će se sviđati Bogu, pazi na najneznatnije znakove Njegove volje. Ali ako skupimo sve te znakove zajedno, rijetko će biti dovoljni da nas apsolutno uvjere da Bog hoće baš ovo te da isključuje sve ostalo. Onaj koji nas ljubi namjerava time da ostavi prostora našoj slobodi, da se usudimo sami izabrati, samo tom sigurnošću da se svidi Njegovoj ljubavi, jer želimo da Mu se svidi.

3. — Svaki čovjek ima zvanje da b u d e netko: ali mora jasno shvatiti da radi ispunjenja toga zvanja može biti samo jedna osoba: on sam.

Međutim, kazali smo da nam krštenje daje sakramentalni biljeg, koji određuje naše zvanje na posve poseban način, jer nam govori da mi moramo postati mi sami u Kristu. Moramo postići svoju istovjetnost u Njemu, s kim smo već sakramentalno istovjetni po vodi i Duhu Svetom.

Što to znači? Mi moramo biti mi postajući Krist. Za čovjeka, biti znači živjeti. Čovjek jedino tada živi kao čovjek, kada upoznaje istinu i ljubi što poznaje i radi u skladu s onim što ljubi. Tako mi »postajemo« Krist po znanju i ljubavi.

Prema tomu, čovjek ne može nikako ostvariti svoje pravo zvanje u naravnom redu. Čovjek je stvoren za više istine nego je može vidjeti svojim nepotpomognutim razumom, i za više ljubavi nego je njegova volja sama može postići, i za višu ćudorednu aktivnost nego je ikada bila zasnovana ljudskom razboritošću.

Tjelesna se mudrost protivi volji Božjoj. Ta tjelesna djela pokopat će nas u pakao. Ako poznajemo, ljubimo i radimo samo prema tijelu, to će reći, prema poticajima naše prirode, ono što radimo brzo će pokvariti i uništiti cijelo naše duhovno biće.

Da budemo ono što nam je određeno da budemo, moramo upoznati Krista, ljubiti Ga i činiti ono što je On činio. Naša je sudbina u našim rukama, jer ju je Bog tu stavio, i dao nam svoju milost da činimo nemoguće. Preostaje nam da se hrabro i bez oklijevanja prihvatimo posla koji nam je On dao, a to je zadaća da živimo svoj život kao što bi ga Krist živio u nama.

Traži se neustrašiva hrabrost živjeti prema istini, i ima nešto mučeništva u svakom pravom kršćanskom životu, ako mučeništvo uzmemo u njegovom originalnom značenju kao »svjedočanstvo« istini, zapečaćeno našim trpljenjem i našom krvlju.

4. — Biti i raditi postaje jedno u našem životu, kada je naš život i biće »svjedočanstvo« istini. Na taj se način poistovjećujemo s Kristom, koji je rekao: »Zato sam se rodio, i zato sam došao na svijet, da svjedočim za istinu« (**Iv** 18, 37). Naše je zvanje upravo to: svjedočiti za Kristovu istinu polažući svoj život na Njegovu zapovijed. Zato je do-

dao riječima koje smo upravo naveli: »Svatko tko je od istine, sluša moj glas.« A na drugom je mjestu rekao: »Poznajem svoje ovce, i moje ovce poznaju mene« (**Iv** 10, 14).

Nije nužno da to svjedočanstvo uzme poseban oblik političke i javne smrti u obranu kršćanske istine ili kreposti. Ali ne možemo izbjeći onu »smrt« svoje volje, svojih naravnih težnja, svojih neurednih tjelesnih strasti i svoga cijelog sebičnog »bića«, zato da se podvrgnemo onomu što nam naša savjest veli da je Božja istina i volja i nadahnuće Kristova Duha.

5. — Zbog toga askeza je u kršćanskom životu neizbježiva. Ne možemo izbjeći obavezi da se odričemo. Ta je obaveza postala neizbježiva zato što istina može živjeti u nama samo tada ako slobodno i svojevoljno priznamo i otjeramo grešnu lažnost iz svojih duša.

To je onaj jedini posao koji samo mi možemo učiniti, i moramo imati hrabrosti da ga učinimo, ako želimo živjeti kako nam je određeno da živimo i naći svoje pravo biće u Bogu. Nitko drugi ne može okrenuti naše pameti prema istini, odreći se zablude mjesto nas, okrenuti naše volje od sebičnosti prema ljubavi (dobrotvornoj) i od grijeha k Bogu. Primjer i molitve drugih mogu nam pomoći da nađemo svoj put u tom poslu. Ali učiniti ga možemo samo mi.

Istina je da Bog Jedini proizvodi u našim srcima i dobre želje i njihove učinke, »jer Bog proizvodi u vama i htijenje i radnju, da Mu se možete svidjeti ...« (**Filip** 2, 13). Ipak, ako mi slobodno ne želimo i muževno ne izvršavamo Njegovu volju,

Njegova će milost biti besplodna: jer baš taj plod milosti mora nas potaći da slobodno ispunjavamo Njegovu volju.

Prema tomu, Božja istina živi u našim dušama, više snagom višnje moralne jakosti nego svjetlom neke izvrsne pameti. I duhovna bistrina ovisi o jakosti i strpljivosti s kojima se žrtvujemo za istinu, kako nam je stvarno saopćena providnosnom Božjom voljom.

6. — Važnost se odvažne žrtve u ispunjavanju našega posla da nađemo i svjedočimo za istinu ne može dovoljno istaći. Ona je nadasve važna. Ne možemo potpuno posjedovati istinu, dok nije ušla u srž našega života dobrim navikama i izvjesnom savršenošću moralne aktivnosti. I ne možemo raditi tako bez strahovite borbe protiv napasti, borbe koja dijeli naše cijelo biće na dvije protivnosti. Najveće napasti nisu one koje nastoje predobiti naš pristanak na očit grijeh, nego one koje nam nude velika zla maskirana kao najveća dobra.

Ta prividna dobra moramo žrtvovati baš kao dobra prije nego možemo točno reći da li su dobra ili zla. Što je još više, te stvari koje treba da žrtvujemo, mogu uistinu biti savršeno dobre u sebi. To ne znači da ih žrtvujemo bezvrijedno, ili da ih možemo uzeti natrag, čim smo opazili da nisu zle. Ne: usavršavanje svakog pojedinog zvanja traži da se odrečemo ne samo onoga što je zlo u sebi, nego također upravo sviju onih dobara što ih Bog neće za nas.

Traži se posebna hrabrost i čestitost za takvu žrtvu. Možemo je učiniti samo ako stvarno želimo učiniti volju Božju radi Njega samoga. Čovjek koji

je zadovoljan što nije neposlušan Bogu i koji zadovoljava svoje želje gdjegod ga ništa ne priječi da čini tako, može uistinu voditi život koji nije zao: ali njegov će život ostati žalosna zbrka istine i laži i neće nikada imati duhovne pronicavosti da jasno razluči jednu od druge. Nikada neće potpuno živjeti prema svome zvanju.

7. — Naš je Otac nebeski pozvao svakoga od nas na mjesto, na kojem On može najbolje zadovoljiti svoju beskrajnu želju da nas učini dobrima. Njegov neistraživ izbor te službe ili toga životnog položaja ili posebne zadaće na koju nas zove, ne smijemo prosuđivati nutarnjom vrijednošću tih službi, nego samo po sakrivenoj Božjoj ljubavi. Ljubim svoje zvanje, ne zato što mislim da je najbolje u Crkvi, nego zato što je ono koje je Bog htio za mene. Kada bih nekako uvidio da je On htio nešto drugo za mene, okrenuo bih se isti tren prema tomu. Dotle, moje je zvanje odjednom moja i Njegova volja. Nisam ga izabrao slijepo. On ga je izabrao za mene kada je Njegovo neshvatljivo poznavanje moga izbora potaklo mene da ga izaberem. Znadem to prilično dovoljno kada se sjetim dana u koje nisam mogao učiniti nikakav izbor. Bio sam nesposoban da izaberem, dok nije došlo Njegovo vrijeme. Otkada je izbor bio učinjen, nije bio dan nikakav znak u korist promjene i pretpostavljam da neće biti nikakve promjene. To ne znači da n e m o ž e biti neke promjene.

8. — Ako smo pozvani na ono mjesto na kojem Bog hoće da činimo najveće dobro, to znači da smo pozvani onamo gdje možemo najbolje ostaviti sebe i naći Njega. Božje milosrđe traži da ga upoznamo,

priznamo, odijelimo od svega ostaloga, hvalimo ga i obožavamo u radosti. Radi toga je svako zvanje, u isto vrijeme, zvanje na žrtvu i veselje. Ono je poziv da upoznamo Boga, da priznamo Boga kao svoga Oca, da se veselimo što razumijemo Njegovo milosrđe. Naše pojedinačno zvanje je povoljna prilika da nađemo ono jedino mjesto gdje možemo savršeno primati dobročinstva božanskoga milosrđa, upoznati Božju ljubav prema nama i odgovoriti Njegovoj ljubavi čitavim svojim bićem.

To ne znači da naše pojedinačno zvanje odabire za nas situaciju u kojoj će Bog postati vidljiv očima naše ljudske naravi i pristupačan osjećajima našega tjelesnog srca. Naprotiv, ako smo pozvani tamo gdje ćemo naći Njega, moramo ići ondje gdje će Ga tijelo i krv izgubiti, jer tijelo i krv ne mogu posjedovati Kraljevstvo Božje (**1 Kor** 15, 5). Bog se katkada daje nama sam ondje gdje se čini da nam je oduzet.

9. — Ako sam pozvan na samotni život, to ne znači nužno da ću bolnije trpjeti u samoći nego negdje drugdje: nego da ću trpjeti korisnije. Osim toga, naći ću ondje veću radost, jer ću upoznati Boga u svojoj žrtvi. Da mogu to učiniti, neću odviše misliti na sebe ni na svoju žrtvu.

Tamo ću biti najviše slobodan da Ga hvalim, pa makar moja hvala bila niska, nerazgovijetna, nevrijedna i siromašna. Bit će daleko slobodnija, najviše moja, najviše Kristova. To će biti hvala koju On traži od mene.

Onaj koji nije pozvan u samoću, izgubit će gledanje Boga kada se osami, smutit će se, uvući u sebe tjeskobno i na kraju će postati zatvoren, ne-

sposoban da zahvali Bogu ili da Ga slavi ili da uopće nešto radi. On će morati da Ga potraži negdje drugdje.

Znademo kada slijedimo svoje zvanje, kada je naša duša slobodna od briga sa sobom i sposobna tražiti i čak naći Boga, pa makar se čini da Ga ne nalazi. Zahvalnost, povjerenje i sloboda od sebe: to su znakovi da smo našli svoje zvanje i da živimo prema njemu, makar se činilo da sve drugo ide naopako. Oni nam daju mir u bilo kojem trpljenju i uče nas da se smijemo na očaj. I mi to možemo postići.

10. — Ima nešto u dubinama našega bića što gladuje za cjelinom i svrhovitošću. Budući da smo stvoreni za vječni život, stvoreni smo za jedan čin koji sabire sve snage i sposobnosti našega bića i prinosi ih istovremeno i zauvijek Bogu. Slijepi duhovni nagon koji nam nejasno govori da naši životi imadu posebnu važnost i svrhu, i koji nas goni da pronađemo svoje zvanje, traži da čineći tako odlučimo neopozivo posvetiti svoje živote njihovoj pravoj svrsi. Čovjek koji je izgubio taj smisao svoje osobne sudbine i koji se odriče svake nade da ima neku vrstu zvanja u životu, ili je izgubio svaku nadu u sreću ili je ušao u neko tajanstveno zvanje koje samo Bog može razumjeti.

Većina ljudskih zvanja teži da odredi svoju svrhu ne samo stavljajući pojedinoga pozvanoga u određen odnos prema Bogu, nego i dajući mu određeno mjesto među njegovim sudrugovima. To je zvanje svakoga od nas određeno baš toliko nuždom kojom drugi trebaju nas, koliko našom nuždom kojom trebamo druge i Boga. Ipak kada ovdje govorim o nuždi ne mislim isključiti nevezano izvršivanje duhovne slobode. Ako sam pozvan u svećeništvo, može to biti zato što Crkva treba svećenika i, zato, što treba mene. A može se također dogoditi da moj vlastiti mir i duhovna ravnoteža i sreća cijeloga moga života može konačno ovisiti o mojem postajanju svećenikom. Ali Crkva nije primorana da me primi kao svećenika samo zato jer ona treba svećenika, niti sam ja prisiljen da postanem svećenik pritiskom svoga duhovnog stanja.

Sloboda koja se vrši u izabiranju svećeničkih zvanja tajna je sakrivena u Bogu, tajna koja izvire iz neprodornosti Božje Providnosti da odabere, ponekad, nemoguće ljude da budu »drugi Kristi«, a ponekad, da odbaci one koji su, u ljudskim očima, najprikladniji za takvo zvanje.

11. — Što je svećenikova služba na svijetu? Učiti druge ljude? Savjetovati ih? Tješiti ih? Moliti za njih? Te stvari ulaze u njihov život, ali ih može obavljati bilo tko. Svatko je na tom svijetu pozvan da uči, savjetuje, tješi drugoga, a svi smo obvezani da molimo jedni za druge da se možemo spasiti. Ta djela ne traže nikakvo posebno svećeništvo, osim našega krsnog sudjelovanja u Kristovu svećeništvu, a mogu se obavljati čak i bez toga. I svećeničko osebujno zvanje ne znači jednostavno da on mora biti čovjek Božji. Redovnik je čovjek Božji, a ne mora biti svećenik.

Svećenik je pozvan da bude drugi Krist u daleko zasebnijem i intimnijem smislu nego običan kršćanin ili redovnik. On mora na svijetu oživljavati sakramentalnu prisutnost i djelovanje Uskrsloga Spasitelja. On je vidljivo ljudsko sredstvo Krista

koji vlada u Nebu, koji uči, posvećuje i vodi Crkvu po svojim pomazanim svećenicima. Svećenikove riječi nisu samo njegove riječi ili njegova nauka. One moraju biti nauka Onoga koji ga je poslao. Svećenikov rad s dušama mora doći od nečega što je više nego njegova siromašna ljudska snaga da savjetuje i tješi. Ma kako bili njegovi ljudski čini siromašni i slabi u sebi, mora ih podržavati sakramentalno djelovanje Isusa Krista i oživljavati tajni rad Božanskoga Duha.

Svećenik se upravo toliko posvećuje radom što ga obavlja tokom svoje svete službe koliko i one duše za koje ga obavlja. Misa je, u stvari, redovito mnogo korisnija svećeniku koji je služi, nego bilo kome od onih koji joj prisustvuju. Uistinu, moglo bi se reći da svećenikova svetost mora biti tako velika kao sveukupna svetost sviju onih kojima on dijeli sakramente. U svakom je slučaju dužnost njegova zvanja da u svijetu oživljava svetost i posvetnu snagu Jedinoga Velikog Svećenika, Isusa Krista.

To ujedno objašnjava ljepotu i strah pred svećeničkim zvanjem. Čovjek, slab kao drugi ljudi, nesavršen kao i oni, možda manje nadaren nego mnogi od onih kojima je poslan, nalazi se uhvaćen, a da ne može uteći, između beskrajnog Kristova milosrđa i gotovo beskrajne strahote čovječjega grijeha. On mora osjećati u dubinama svoga srca nešto od Kristove samilosti za grešnike, nešto mržnje vječnoga Oca na grijeh, nešto neizrecive ljubavi koja tjera Božjega Duha da sažeže grijeh u žrtvenom ognju.

Istovremeno može u sebi osjećati sve sukobe ljudske slabosti ,neodlučnosti, plašljivosti, tjeskobu

neizvjesnosti, bespomoćnosti i straha, neizbježivu privlačivost strasti. Sve što mrzi u sebi postaje mu još mrskije, radi njegova tijesna jedinstva s Kristom. Ali i zbog samoga svoga zvanja prisiljen je da se odlučno opre grešnoj stvarnosti u sebi i u drugima. Vezan je svojim zvanjem da se bori protiv tog neprijatelja. On ne može izbjeći tu bitku. A ta je bitka takva da on sam ne može nikada pobijediti. Prisiljen je da dopusti samom Kristu da se bori protiv toga neprijatelja u njemu. Mora se boriti na tlu što ga je izabrao Krist, a ne on sam. To je zemljište Kalvarijski brežuljak i Križ. Jer, da govorimo otvoreno, svećenik nema uopće nikakva smisla na tom svijetu nego da ovjekovječuje na njemu žrtvu Križa, i da umre s Kristom na križu iz ljubavi prema onima koje Bog hoće da po njemu spasi.

12. — Postoji i samostansko zvanje.

Ako svećenik može u nekom smislu biti određen potrebom drugih ljudi da vrši svoj posvetni rad na svijetu, to nije tako jasna istina za redovnika. Jer iako je istina da prisutnost svakog svetog čovjeka na svijetu izvršava posvetni upliv, redovnik ne postoji baš zato da drugi mogu biti sveti.

Zato bi bila zabluda pretpostaviti da je bit samostanskoga života javna molitva. Monah, uistinu, moli za druge i za cijelu Crkvu. Ali to nije jedini ili čak glavni razlog njegova postojanja. Još manje opravdava redovnik svoje postojanje time da uči, da piše, da proučava Sv. Pismo ili Gregorijansko pjevanje, ili da se bavi poljoprivredom i uzgajanjem stoke. Ima mnogo krava na svijetu, a da ih redovnici ne uzgajaju.

Istina je da samostansko zvanje svjedoči o beskrajnoj Božjoj uzvišenosti (transcendence), jer ona proglasuje cijelom svijetu da Bog ima pravo zvati neke ljude posebno da mogu živjeti jedino za Njega. Ali dok ulazi u samostan, redovnik mora misliti na nešto više nego to. Doista, ne bi bilo dobro za njega da bude odviše svjestan činjenice da ta njegova žrtva može još nešto značiti drugim ljudima. Ako se odviše dugo zadržava na toj činjenici da se taj svijet sjeća njega, ta će njegova svijest uspostaviti veze koje je morao nepovratno presjeći. Jer bît je samostanskog zvanja upravo to napuštanje svijeta i svih njegovih želja, težnji i briga da živi ne samo za Boga, nego po Njemu i u Njemu, ne za nekoliko godina nego zauvijek.

Ono jedino što najistinitije čini redovnika onim što jest, jest taj neopoziv prekid sa svijetom i svim što je u njemu, da traži u samoći Boga.

Sam svijet čak brže shvaća tu činjenicu nego redovnik koji dopušta da čistoća njegova zvanja potamni ustupanjem svjetovnom duhu. Prvi koji osuđuju samostan da je postao zaražen svjetovnošću jesu oni koji su u svijetu najmanje redovnički, jer čak i oni koji su napustili svoju vjeru često zadržavaju visok i ispravan pojam o redovničkoj savršenosti. Sveti je Benedikt uvidio da je to stvar prvotne važnosti za redovnika »da bude tuđ svjetovnim djelima« — a saeculi actibus se facere alienum. Ali kada je postavljao to načelo, Otac Zapadnog Redovništva nije mislio samo na javnu duševnu korist. Mislio je na najhitniju potrebu redovnikove duše.

13. — Milost koja zove čovjeka u samostan traži više nego što je prirodna promjena okoline. Nema

pravoga samostanskog zvanja koje ne uključuje, istovremeno, potpuno nutarnje obraćenje. To se obraćenje ne može nikada postići samo promjenom odijela ili prihvaćanjem strožega životnog pravila.

Ni odijelo, niti običaji, ne čine redovnika. Bitna je značajka samostanskog zvanja da vuče redovnika u samoću, na život samoodricanja i molitve, da traži jedino Boga. Gdje se ta svojstva ne nalaze, zvanje može, stvarno, biti redovničko, ali ne u pravom smislu, samostansko. Žalosno je da samostani starih monaških redova ponekad pružaju svojim podanicima život u kojem su ti zahtjevi ostvareni samo u teoriji, a ne u stvarnosti.

Gdje se bitne stvari samostanskog života obdržavaju, ne smeta mnogo ako se dodaju neke sporedne promjene. Samostanska se zajednica može tjelesno i duhovno osamiti od svijeta, može pružiti svojim monasima pravi molitveni život, i može u isto vrijeme uzdržavati školu ili neku župu bez ozbiljne opasnosti po samostanski duh kako to tumače neke grane Benediktinske porodice. Na isti način, samostanski život ne mora uznemirivati mala i dobro vođena industrija koja služi redovnicima za vlastito uzdržavanje. Ali ako u samostanu nema duha samoće i molitve, i isključive ljubavi samo prema Bogu, nije važno kako je strogo pravilo, kako je nepovrediva klauzura, kako je gorljiva vanjska revnost u liturgijskoj službi: ljudi koji žive ondje stvarno nisu monasi. Nutarnja promjena, m e t a n o i a, ono okretanje Bogu što sačinjava pravu bît samostanskog poziva, nije zauzelo mjesto u njihovim dušama.

14. — Nutarnje obraćenje koje čini redovnika obično će se pokazati izvana na neki način: posluš-

nošću, poniznošću, šutljivošću, odricanjem i čednošću. Sve se to može sažeti u jednoj riječi: mir.

Samostan je kuća Božja: zato, svetište mira. Istina, taj je mir kupljen veoma skupo. On nije smirenost bogate seoske kuće. To je mir siromašnih ljudi koji su nadnaravno zadovoljni svojim siromaštvom, ne zato jer ih ono oslobađa svjetskih briga i odgovornosti, niti jer im pomaže voditi život koji je bitno zdraviji i uravnoteženiji od svjetskog života: nego jer im na nerazjašnjiv način daje Boga svakog mira.

Mir samostanskog života ne smije se razjašnjavati naravno i ljudski. Uđite u samostan i gledajte taj život izbliza. Naći ćete da je ono, što izgleda tako savršeno sa prozora gostinjske sobe, puno rubova i hrapavosti ljudske nesavršenosti. Tempo (vremenski tok) samostanskoga života nije nepromjenljivo vedar. Dnevni red može katkada postati neuravnotežen, preopterećen, jednako kadar da rastrese i iscrpi. Običaji se i navike ponekad izvrću u smiješne formalnosti. Ima časova u samostanu kada se čini da se sve urotilo da onemogući mir i molitvu. Te stvari neizbježivo burkaju životnu površinu u najboljim zajednicama. Njihova je služba da nas podsjete da mir redovnika ovisi, konačno, o nečemu što je duboko i sakriveno u njihovim dušama. Samostanska je točnost sigurno najvažnija u čuvanju mira. Ako se točnost trajno izgubi, mir ne može dugo trajati. Ali čak i tamo gdje se život odvija po pravilu, samo pravilo nije dovoljno da razjasni mir onih koji žive po njemu. Moramo zaviriti dublje u tu tajnu vjere, kojom, u tajnim zabitima svojih duša, redovnici posjeduju Boga, makar bilo što uznemirivalo površinu njihovih života.

Samostanski život gori pred nevidljivim Bogom kao svjetiljka pred svetohraništem. Stijenj svjetiljke je vjera, plamen je dobrotvorna ljubav, a ulje, kojim se plamen hrani, je samoodricanje.

15. — Samostanski Redovi, među svim ostalim Redovnicima, imaju najstariju i najvelebniju tradiciju. Biti pozvan u samostanski život znači biti pozvan na put svetosti koji ima korijen u mudrosti daleke prošlosti, a još je živa i mlada, i ima nešto naročito novo i originalno reći ljudima našega vremena. Nitko ne može postati samostanac u najpunijem smislu riječi, ako mu se duša ne uskladi sa plodovima samostanske tradicije koji preobražavaju i daju život. I ako je to istina posvuda, posebno je istina u Americi — zemlji u kojoj se ljudi ne služe starim tradicijama i često nisu spremni da ih razumiju.

Što je samostanska tradicija? To je sav samostanski način života koji su prakticirali i namrli od pokoljenja do pokoljenja, od vremena prvih monaha, Oci Egipatske pustinje, koji su sa svoje strane osjećali da su jednostavno proveli u život siromaštvo i dobrotvornu ljubav Apostola i prvih Kristovih učenika. Samostanska je tradicija, prema tome, skup običaja, navika i vjerovanja koji sadrže svu mudrost samostanskog načina života. Ona uči redovnika kako da bude redovnik na najjednostavniji i najuspješniji način — način na koji su redovnici uvijek bili redovnici. Ali ga u isto vrijeme uči kako da bude redovnik u posebnim okolnostima svoga vremena, mjesta i kulture.

Samostanska nam tradicija pokazuje na primjer koje mjesto ima u našem životu molitva, čitanje

i rad. Pokazuje nam da je gostoljubivost važno stanovište samostanskog zvanja. Uči nas da moramo biti ljudi pokore i samodiscipline, a u isto nas vrijeme uči kako moramo slijediti pravu mjeru i razboritost u svima tim stvarima. Jasno nam pokazuje razmjernu nevažnost vanjskoga obdržavanja kada se uporedi sa nutarnjim duhom i stvarnim bitnostima samostanskoga života. U jednu riječ, ona sve stavlja u red u samostanskom životu.

Gdje nema smisla za samostansku tradiciju, redovnici odmah počinju živjeti neuravnoteženim životom. Nisu sposobni da nauče pravu razboritost, niti mogu steći smisao mjere. Zaboravljaju što moraju biti. Nisu u stanju da se smjeste i da mirno žive u samostanu. Ne mogu se složiti sa svojim poglavarima niti sa svojom braćom. Zašto se to sve događa? Zato što samostanci nisu nikada naučili kako da budu pravi redovnici i tjeraju se do ludila pokušavajući živjeti samostanski život koji po duhu i načinu odgovara nekoj drugoj vrsti života. Samo pravi smisao za samostansku tradiciju može sačuvati zdravlje i mir u samostanima. Ali taj se smisao ne stiče automatski, osobito u samostanu koji ima malen ili nikakav smisao za tradiciju. Ona se mora naučiti. A ne može se naučiti bez izravne veze sa životnim kanalima po kojima ona dolazi. Zato je sv. Benedikt silio svoje redovnike da čitaju Kasijana, sv. Bazilija i Pustinjske Oce. Ali čitanje je starih monaških knjiga samo jedan od tih kanala i nikako najvažniji. Jedini način da netko postane redovnik jest živjeti među pravim redovnicima i učiti taj život na njihovim primjerima.

16. — U stvari samostanske tradicije moramo brižno razlikovati između tradicije i običaja (konvencije). U mnogim samostanima ima vrlo malo žive tradicije, a ipak redovnici misle da su tradicionalni. Zašto? Zato jer su se prilijepili uz neki pomno izrađen skup o b i č a j a. Običaj i tradicija mogu na površini izgledati da su isto. Ali ta površinska sličnost čini običajnost samo još škodljivijom. U zbilji, običaji su smrt svake prave tradicije kao i svakog pravog života. Oni su paraziti koji se nalijepe na živi organizam tradicije i proždiru svu njezinu stvarnost, i okreću je u šuplju formalnost.

Tradicija je živa i aktivna, a običaj je pasivan i mrtav. Tradicija nas ne oblikuje automatski: moramo raditi da je razumijemo. Običaj primamo pasivno, kao nešto rutinsko. Zato običaj lako postaje bijeg od stvarnosti. On nam pruža samo tobožnji način rješavanja životnih problema. Tradicija nas uči stvarno živjeti i pokazuje nam kako da snosimo punu odgovornost za svoje živote. Takva se tradicija često glatko protivi onomu što je obično, onomu što je samo navika (rutina).

Običaj koji je samo ponavljanje familijarnih navika slijedi liniju najmanjega otpora. Čini se neko djelo, a da se ne pokuša razumjeti značenje svega toga, samo zato jer i svi drugi čine isto. Tradicija, koja je uvijek stara, u isto je vrijeme uvijek nova, jer ona neprestano oživljava — preporađa se u svakom novom naraštaju, da bude živa i prikladna na nov i poseban način. Običaj je jednostavno okoštavanje društvenog vladanja. Aktivnost takvih ljudi samo je ispričavanje da ne rade na ljudskiji način. Tradicija hrani duhovni život, običaj samo prerušava svoje nutarnje raspadanje.

Napokon, tradicija je stvaralačka. Uvijek originalna, uvijek otvara nove vidike starom putovanju.

Običaj je, s druge strane, potpuno neoriginalan. On je ropsko nasljedovanje. Zatvara se sam u sebe i vodi potpunoj neplodnosti.

Tradicija nas uči kako da ljubimo, jer razvija i širi naše snage, i pokazuje nam kako da dademo sebe svijetu u kojem živimo, na uzvrat za sve ono što smo primili od njega. Običaj hrani samo tjeskobu i strah. On odsijeca od nas izvore svakog nadahnuća. Uništava našu plodnost. Zatvara nas u tamnicu naših promašenih napora. On je, napokon, samo maska jalovosti i očaja. Za redovnika ne može biti ništa bolje nego da živi i raste u svojoj samostanskoj tradiciji, a ništa ne može biti kobnije nego da troši svoj život koji se zapleo u mrežu samostanskih običaja (formalnosti).

Što smo ovdje rekli o samostanskim Redovima vrijedi još više za neke druge oblike redovničkog života u kojima je tradicija slabija i običaji mogu lakše zavladati.

17. — Bit ćemo bolje sposobni da razumijemo ljepotu redovničkog poziva, ako se sjetimo da je i ženidba također zvanje. Redovnički je život poseban put svetosti, sačuvan razmjerno za mali broj ljudi. Običan put prema svetosti i punini kršćanskog života je ženidba. Najviše će muškaraca i žena postati svetima u ženidbenom staležu. A ipak tako mnogo kršćana koji nisu pozvani u redovnički život niti u svećeništvo veli o sebi: »Nemam nikakva zvanja!« Kakve zablude! Imaju divno zvanje, tim divnije što ima svoju razmjernu slobodu i nije vezano formalnostima. Jer »društvo« — porodica živi lijepo po svojim dragovoljnim nutarnjim zakonima. Nije mu potrebno uzakonjeno pravilo ni običaj.

Njegovo je pravilo ljubav, a svi su njegovi običaji živi izražaj duboke i iskrene privrženosti. U izvjesnom je smislu ženidbeno zvanje poželjnije nego neko drugo, zbog činjenice da je ta dragovoljnost, taj duh slobode i sjedinjenje u ljubavi tako lako pristupačno običnom čovjeku u porodičnom životu. Formalnost i neprirodnost koje se lako uvlače u redovničke zajednice teško ulaze u obiteljski krug gdje se snažne ljudske vrijednosti moćno odupiru upadima lažnosti.

Oženjeni ljudi, prema tomu, mjesto da oplakuju tobožnje »neimanje zvanja«, moraju visoko cijeniti zvanje koje su stvarno primili. Moraju zahvaljivati Bogu radi toga što je to zvanje, sa svim svojim odgovornostima i teškoćama, zdrav i siguran put da postanu sveti, a da nisu zastranili ili se ukočili u pobožnim običajima. Oženjen muž i majka kršćanske porodice, ako su vjerni svojim dužnostima, ispunit će svoju zadaću koja je tako velika kao što je i utješna: donijet će na svijet i oblikovati mlade duše sposobne da budu sretne i da ljube, duše sposobne da se posvete i preoblikuju u Krista. Živeći u tijesnom jedinstvu s Bogom Stvoriteljem i Izvorom života, bolje će razumjeti nego drugi tajnu Njegove neizmjerne plodnosti u kojoj oni sudjeluju po svojoj posebnoj povlastici.

Odgajajući djecu u teškim društvenim okolnostima, ući će možda dublje u tajnu božanske Providnosti nego drugi koji, svojim zavjetom siromaštva, moraju u duhu biti izravnije ovisni o Bogu nego oni, ali koji u stvari nisu nikada osjetili tjeskobu nesigurnosti.

18. — Bog je htio da sva zvanja objavljuju Njegovu ljubav na svijetu. Za svaki poseban poziv daje

čovjeku neko posebno mjesto u Kristovoj Tajni, daje mu nešto da radi za spasenje čitave ljudske vrste. Razlika među svakakvim zvanjima leži u različitim načinima kojima svako pojedino osposobljava ljude da otkriju Božju ljubav, da je cijene, da joj odgovore i da je dijele s drugim ljudima. Svako zvanje ima kao svoj cilj širenje božanskoga života na svijetu.

U ženidbi se Božja ljubav upoznaje i dijeli pod sakramentaliziranim zastorom ljudske ljubavi. Zvanje za ženidbu je zvanje na nadnaravno sjedinjenje koje posvećuje i širi ljudski život i proširuje Božje Kraljevstvo u svijetu po djeci koja će biti udovi Mističnoga Krista. Sve što je najljudskije i najnagonskije, sve što je najbolje u ljudskoj naravnoj ljubavi, ovdje se posvećuje Bogu i postaje znak božanske ljubavi i prigoda za božansku milost.

U ženidbenom je životu božanska ljubav punije utjelovljena nego u drugim zvanjima. Radi toga se lakše shvaća i lakše cijeni. Ali njezina je širina, jer je manje duhovna, i manje prostrana. Područje u kojem djeluje očeva i majčina ljubav zahvaća samo njihovu djecu, njihove rođake i krug prijatelja.

Da se proširi uspješnost božanske dobrotvorne ljubavi, druga zvanja malo po malo produhovljavaju naše ljudske živote i djelovanja da ih rastegnu na sve prostranije područje. Tako se, u aktivnom redovničkom životu ili u svjetovnom svećeništvu, žrtvuje prirodan izražaj ljudske ljubavi, odriče se obiteljskoga života, i mogućnosti ljubavi tako oslobođene mogu se protegnuti na cijelu župu, bolnicu ili školu.

U aktivnom se životu nagonska ljudska čuvstva punije posvećuju Bogu nego u obiteljskom životu i na duhovniji način. Ali je uza sve to još lako vidjeti i cijeniti djelovanje Božje ljubavi u tjelesnim djelima milosrđa — brizi za bolesne i siromašne, za napuštenu djecu, starce, itd. I ovdje ti napori i poteškoće i životne žrtve donose sa sobom odgovarajuću zaštitu ljudskih vrijednosti u duši takvoga »pozvanoga«. U saobraćaju s drugima, čovjek zadržava osjećaj srodnosti i cjelovitosti.

U kontemplativnom su životu ti problemi i teškoće nutarnjije i prema tomu mnogo teže. Tu je Božja ljubav manje utjelovljena. Moramo to shvatiti i odgovoriti joj još na duhovniji način. Vjernost je mnogo teža. Ljudski osjećaji ne primaju mnogo svoga redovnog uživanja u samotnu i šutljivu životu. Gotovo potpuni nedostatak samoisticanja, česta nesposobnost »učiniti nešto« za druge na vidljiv i opipljiv način može katkada biti muka i voditi do velikog osjećaja promašenosti. Zbog toga čisto kontemplativno zvanje nije za nezrele. Onaj koji hoće živjeti u pustinji, mora biti vrlo jak i vrlo čvrst.

Na sreću, samostanski život nije u tolikoj mjeri kontemplativan da ne bi dopuštao neku mjeru aktivnosti i dao mogućnosti da osobnost dođe do izražaja. Živeći i radeći u samostanskoj zajednici, monasi redovito čuvaju svoj osjećaj bratstva i ne gube svoje čovjekoljubivosti. Naprotiv, ako su vjerni duhu svoga pravila, njihovi će ljudski osjećaji postati dublji i produhovljeni u dubokom jedinstvu dobrotvorne ljubavi koje ne ovisi o ličnoj samovolji i hirovima. I tada će oni shvatiti nešto od svoje zadaće da obuhvate cijeli svijet duhovnom

privrženošću koju ne ograničava ni vrijeme ni prostor.

19. — Što se više penjemo ljestvicom zvanja, to brižniji mora biti izbor kandidata. Normalno, u bračnom se životu izbor vrši sam po sebi: volja se Božja pokazuje u odluci temeljenoj na prirodnoj privlačivosti.

U aktivnom životu privlačivost i sposobnost normalno idu zajedno, i onaj koji je »pozvan« može biti primljen na temelju svoje sposobnosti da čini traženi posao u miru i sa duhovnom radošću.

Normalno, više od polovice kandidata koji traže da ih prime u kontemplativni samostan, nemaju nikakvo zvanje. »Privlačivost« je kontemplativnom životu mnogo manje ozbiljno mjerilo za zvanje nego privlačivost aktivnom životu. Što je stroži i samotniji kontemplativni Red, to će biti veći jaz između »privlačivosti« i »prikladnosti« (sposobnosti). To je posebno istinito u vrijeme slično našemu, u kojem ljudi ne mogu naći normalnu količinu šutnje i samoće što je ljudska narav zahtijeva da može zdravo raditi. Ima možda veoma mnogo sestara i braće u aktivnim Redovima koji imaju savršeno dobra aktivna zvanja, ali koji su toliko izmoreni radom i toliko gladuju za normalnim molitvenim životom da zamišljaju da moraju postati Trapisti ili Kartuzijanci. U nekim slučajevima rješenje može stvarno biti u tom da prijeđu u neki zatvoreni Red, ali mnogo češće je sve što se traži podesno prilagođivanje u svojoj vlastitoj redovničkoj ustanovi. Problem je takva prilagođivanja odviše velik da ga ovdje samo i spominjemo.

Što se čovjek više diže na ljestvici zvanja, to mora biti sposobniji da produhovi i proširi svoje osjećaje. Da živi sam s Bogom, mora biti stvarno sposoban da živi sam. Ne možete živjeti sam, ako ne možete podnijeti osamljenost. A ne možete podnijeti osamljenost, ako se vaša želja za »samoćom« gradi na spriječenoj potrebi za ljudskim osjećajima. Kazano jasnije, beznadno je pokušavati da proživite svoj život u samostanu ako izjedate svoje srce mišlju da vas nitko ne voli. Morate biti kadri prezreti čitavo to pitanje, i jednostavno ljubiti cijeli svijet u Bogu i obuhvatiti svu svoju braću u toj istoj čistoj ljubavi, a da ne tražite osjećajnih znakova od njih i da se ne brinete da li ćete ikada dobiti neki. Ako mislite da je to vrlo lako, uvjeravam vas da se varate.

20. — Reći da je zatvoren, kontemplativni život teži nego aktivan život ne znači reći da kontemplativci rade teže, ili da imaju veću odgovornost i obaveze. Kontemplativan je život u mnogim obzirima lakši nego aktivan život. Ali nije lakši da se proživi dobro.

Razmjerno je lako »preživjeti« u kontemplativnom samostanu, držati pravila, biti na pravom mjestu u pravo vrijeme i ispuniti sve što se traži. Kako se općenito tvrdi, redoviti je tok rada naporan i zamoran, ali se možete naviknuti na to. Ono što je teško nije dužnost napeti tjelesne snage, nego napor da se **stvarno provodi nutarnji molitveni život** ispod sve te vanjštine.

Čista činjenica da je u kontemplativnom samostanu sve određeno da se prilagodi molitvenom životu upravo je ono što otežava onima koji nemaju

pravoga zvanja, da korisno žive u samostanu. Nije im suviše teško provoditi molitveni život kada više rade nego mole u dnevnom nizu dužnosti. U životu gdje je sve molitva, oni koji nemaju posebno kontemplativno zvanje često svršavaju time da mole manje nego bi stvarno molili u aktivnom životu.

21. — Privlačivost izvjesnoj vrsti života i sposobnost živjeti tim životom nisu još dovoljne da utvrde da netko ima zvanje. Uistinu, elemenat privlačivosti, koji može biti važan u mnogo slučajeva, nije uvijek jasan. Čovjek može biti pozvan u svećeništvo i još imati osjetljivu odbojnost prema nekim stranama svoga zvanja. Trapističko zvanje ne isključuje nužno ustezanje pred strogostima trapističkoga života. Ono što stvarno odlučuje o zvanju jest **sposobnost učiniti čvrstu odluku** da se prihvati izvjesno životno stanje i **da se radi prema toj odluci.**

Ako se neka osoba ne može nikada odlučiti, nikada čvrsto riješiti da učini ono što se traži za zvanje, može se kazati posve vjerojatno da nema zvanja. To joj se zvanje može ponuditi: ali na to se nitko ne može odlučiti sa sigurnošću. Da li se on opire ili ne milosti, činjenica je, izgleda, da »nije pozvan«. Ali smirena i jasna odluka koja se ne plaši zapreka i ne lomi protivljenjem, dobar je znak da je Bog dao svoju milost da se odgovori Njegovu pozivu, i da mu je on odgovorio.

U odabiranju će zvanja svatko redovito pitati za savjet duhovnoga vođu. Njegova je služba da dade savjet, da ohrabri, uputi, pomogne. On može u pojedinim slučajevima zabraniti nekomu da postane svećenik ili redovnik. Ali ako sudi da neka osoba može razborito slijediti svoje zvanje, mora ta osoba sama učiniti konačnu odluku. Nitko, čak ni duh. vođa, ni ispovjednik, čak ni crkveni poglavar ne mogu odlučiti mjesto nje. Ona mora odlučiti sama, jer je njezina odluka znak njezinoga zvanja. Ako ona tada zamoli ulaz u sjemenište ili u samostan, i ako je njezina molba primljena, može reći da vjerojatno »ima zvanje«.

22. — Te su misli o zvanju očito nepotpune. Ali da izbjegnemo nejasnost, treba ispuniti jednu prazninu. Govorili smo o aktivnom i kontemplativnom životu, do sada, a da nismo spomenuli zvanje koje sv. Toma smatra višim nego koje drugo: apostolski život u kojem se plodovi kontemplacije dijele sa drugima.

Mjesto da govorimo o tom zvanju u teoriji, pogledajmo radije na njegovo savršeno utjelovljenje u jednom od njegovih najvećih svetaca: Franji Asiškom. Stigmatizacija (primanje rana) sv. Franje bila je božanski znak činjenice da je bio, među svim svetima, najsličniji Kristu. Uspio je bolje nego itko drugi da provede u djelo u svom životu jednostavnost, siromaštvo i ljubav prema Bogu i ljudima koje su označavale Isusov život. Još više, bio je Apostol koji je najsavršenije utjelovio sav evanđeoski duh i vijest. Dobro poznavati sv. Franju znači razumjeti Evanđelje, a slijediti ga u njegovom istinitom, cjelovitom duhu, znači proživljavati Evanđelje u svoj njegovoj punini. Veličina njegove svetosti učinila ga sposobnim da saopći svijetu Kristovo učenje, ne sa ovoga ili onoga stanovišta, ne u odlomcima rastegnuto mislima i raščlanjivanjem,

nego u čitavoj cjelovitosti njegove životne jednostavnosti. Sveti je Franjo bio, kao što svi sveti moraju nastojati biti, jednostavno »drugi Krist«.

Njegov život nije samo obnovio ovu ili onu tajnu Kristova života. On nije samo proživljavao ponizne kreposti božanskoga djetinjstva i skrivenoga života u Nazaretu. Nije bio samo kušan s Kristom u pustinji niti se umarao s Njim na Njegovim apostolskim putovanjima. Nije činio samo čudesa kao Isus, nije bio samo raspet s Njim. Sve su te tajne sjedinjene u Franjinu životu, i sve ih nalazimo u njemu, sada pojedinačno, a sada zajedno. Uskrsli je Krist ponovno savršeno oživio u tom svecu koji bijaše potpuno zaposjednut i preobražen Duhom božanske ljubavi.

Rečenicu sv. Tome contemplata aliis tradere — dijeliti s drugima plodove kontemplacije — ne možemo pravilno razumjeti, ako nemamo u pameti sliku sv. Franje kako hoda cestama srednjovjekovne Italije, preplavljen veseljem radi vijesti koju mu je mogao jedino saopćiti izravno Duh Božji. Mudrost i spasenje što ih je propovijedao sv. Franjo, bili su ne samo poplava najviše vrste kontemplativnoga života, nego su bili posve jednostavno izraz punine kršćanskoga Duha — tj. Svetoga Duha Božjega.

Nitko ne može biti Kristov apostol, ako nije pun Duha Svetoga. A nitko ne može biti pun Duha Svetoga, ako ne čini ono što se normalno očekuje od čovjeka koji slijedi Krista do kraja. On mora ostaviti sve, da ponovno nađe sve u Njemu.

Značajno je kod sv. Franje to da je u svojoj žrtvi svega također žrtvovao sva »zvanja« u ograničenom smislu riječi. Pošto su izgrađena vjekovima

po različitim granama Franjevačke redovničke obitelji (zvanja), iznenađeni otkrivamo da je sv. Franjo krenuo Umbrijskim cestama bez i najslabašnije ideje da ima »Franjevačko zvanje«. I u stvari ga nije imao. Bacio je sva zvanja u vjetar zajedno sa njihovim odijelima i drugim posjedima. Nije ni o sebi mislio kao apostolu, nego kao o skitnici. Sigurno nije gledao na sebe kao na monaha: da je želio biti monah, mogao je naći mnoštvo samostana da uđe. Očevidno nije bio svjestan činjenice da je »kontemplativac«. Niti se je uznemirivao uspoređivanjem aktivnoga i kontemplativnog života. Ipak je vodio oba u isto vrijeme i sa najvećom savršenosti. Nijedan dobar posao nije mu bio tuđ — sva djela milosrđa i duhovna i tjelesna, imala su mjesta u njegovom lijepom životu! Njegova je sloboda prigrlila sve.

Franjo je mogao biti zaređen za svećenika. Odbio je iz poniznosti (jer to bi također bilo »zvanje«, a on je bio onkraj zvanja). Ipak je u stvari imao savršenstvo i bît apostolskoga duha žrtve i dobrotvorne ljubavi koje su nužne u životu svakoga svećenika. Traži se trenutak razmišljanja da se pomirimo sa mišlju da sv. Franjo nije nikada misio — činjenica koju teško vjeruje onaj tko je prožet njegovim duhom.

Kad bi bilo koje poznato zvanje u njegovo vrijeme koje bi Franjo mogao spojiti sa svojim životom, bilo bi to zvanje pustinjaka. Pustinjaci su bili jedini članovi neke određene klase redovničkih osoba koje je on postojano nasljedovao. Često je odlazio u gore da moli i živi sam. Ali nikada nije mislio da ima »zvanje« da čini samo to. Ostajao je

sam tako dugo dok ga je Duh držao u samoći, a tada se dao odvesti natrag u gradove i sela istim Duhom.

Da je on mislio o tom, mogao je prepoznati da je njegovo zvanje u biti »proročko«. Bio je kao drugi Ilija ili Elizej, koga je Duh učio u pustinji, a Bog vodio u ljudska mjesta da im javi Njegovu poruku.

Sve nam strane Franjina života pokazuju da je on bio iznad razine običnog »životnog staleža«. Zato, kada god govorimo o »mješovitu životu« ili »Apostolskom zvanju«, dobro bismo učinili, kada bismo mislili o njima u Franjinu ili Ilijinu smislu. Taj se »mješoviti život« suviše lako svodi na svoj najmanji zajednički nazivnik, i na toj razini on nije ništa više nego oblik aktivnog života. Kao takav, dade se uspoređivati s kontemplativnim životom. Zašto? Jer dostojanstvo apostolskog života, po učenju sv. Tome, ne istječe samo iz djelovanja koje je u njemu nego i iz kontemplacije. Propovjednički je život bez kontemplacije samo neki »aktivni život«, i premda može biti veoma svet i zaslužan, ne može tražiti dostojanstvo, što ga sv. Toma pripisuje životu koji »dijeli s drugima plodove kontemplacije«.

No koliko se prosjački brat približava idealu svoga utemeljitelja, koliko on **proživljava** Franjino ili Dominikovo siromaštvo i dobrotvornu ljubav i uranja u znanje puno ljubavi prema Bogu koji se daje samo malenima, koliko se on predaje Duhu Svetomu, toliko će više nadmašiti kontemplativnu savršenost onih kojima je kontemplacija dana samo za njih same.

MJERA LJUBAVI (KARITAS)

1. — U ekonomiji (privredi) božanske dobrotvorne ljubavi imamo samo toliko koliko dajemo. Ali pozvani smo da dajemo toliko koliko imamo, i više: sve što jesmo. Tako je mjera naše ljubavi bez granice. Što više želimo sebe davati u dobrotvornoj ljubavi, to ćemo je više imati da dademo. I što ćemo više davati, postajat ćemo istinitiji. Jer Gospodin nas dariva bićem koje je razmjerno davanju za koje nas je odredio.

Dobrotvorna ljubav (caritas) je život i bogatstvo Njegova Kraljevstva, i oni su najveći u njemu koji su najmanji: to znači, koji nisu ništa sačuvali za sebe, ništa zadržali osim svoje želje da daju.

Tko pokušava zadržati što jest i što ima, i čuva za sebe, pokopava svoj talenat. Kada će Gospodin doći suditi, otkrit će se da taj sluga nema više nego je imao na početku. A oni koji su sebe učinili manjima, dijeleći što su imali, bit će prosuđeni da jesu i da imaju više nego što su imali. I onomu koji ima najviše, dat će se ono što je lijeni sluga čuvao za sebe.

Nato reče prisutnima: »Oduzmite mu minu i podajte je onomu koji ima deset mina! . . .« Oni mu

rekoše: »Gospodaru, on već ima deset mina...« »Kažem vam, da će se svakomu, tko ima, dati, a onomu, tko nema, oduzet će se i ono, što ima« (Mina = 100 zlat. fran.) — (**Lk** 19, 24—26).

2. — Ako ljubim svoga brata savršenom ljubavi, željet ću da bude slobodan od svake ljubavi osim Božje. Među svim ljubavima, jedino dobrotvorna ljubav — karitas nije posvojna (ne želi posjedovati), jer ona jedina ne želi da bude posjedovana. Dobrotvorna ljubav traži najveće dobro onoga koga ljubi, a nema većega dobra od dobrotvorne ljubavi koja ima sva druga dobra u sebi. Dobrotvorna je ljubav bez straha: dala je sve što ima i nema što izgubiti. Nosi pravi mir, jer se savršeno slaže sa svim što je dobro i ne boji se nikakva zla.

Dobrotvorna je ljubav jedina savršeno slobodna, jer radi ono što joj se sviđa: ne želi, naime, ništa osim da ljubi i ne može biti spriječena da ljubi. Bez ljubavi, znanje je besplodno. Ljubav nas jedina može naučiti da prodremo do sakrivene dobrote onih stvari koje poznajemo. Znanje bez ljubavi nikada ne ulazi u nutarnje tajne bića. Samo ljubav može upoznati Boga istinito kakav je, jer Bog je ljubav.

Ljubav još osjeća strah, ako nije savršena: boji se što još nije savršena. Nije savršeno slobodna, jer je nešto ostalo što ona ne može učiniti. Nije smirena, jer se još nije savršeno dala. Još je u tami: nije se potpuno predala Bogu, još Ga ne pozna. Tako je još nesigurna kada Ga traži u onomu što poznaje.

Nikakav napor samo s naše strane ne može usavršiti našu ljubav. Mir, sigurnost, sloboda i neustrašivost čiste ljubavi, jesu Božji darovi. Ljubav koja još nije savršena mora učiti savršenost čekajući Njegovu dobrohotnost, i snoseći svoju nesavršenost, dok ne sazrije vrijeme za potpuno samoodricanje. Ne možemo dati dok ne postoji netko tko će primiti ono što dajemo. Dar naše dobrotvorne ljubavi nije savršen, dok Bog nije spreman da ga primi. On daje da čekamo vrijeme svoga potpunog predanja, tako da dajući sebe mnogo puta i na mnogo načina, možemo više predati na kraju.

3. — Mi nastojimo da se poistovjetimo sa onima koje ljubimo. Pokušavamo ući u njihove duše i postati što su oni, misliti što oni misle, osjećati što oni osjećaju i doživjeti što oni doživljavaju.

Ali nema prave intimnosti među dušama koje ne znaju poštivati uzajamnu samoću. Ne mogu se sjediniti u ljubavi sa osobom kojoj pravu osobnost moja ljubav nastoji potamniti, upiti i uništiti. Niti mogu pobuditi pravu ljubav u osobe koju zovem svojom ljubavlju da se utopi u ljubavi dok njom utaplja mene.

Ako poznajemo Boga, naše poistovjetovanje s onima koje ljubimo ugledat će se na naše sjedinjenje s Bogom, i podložiti se njemu. Tako će naša ljubav početi sa upoznavanjem svojih granica i dizati se do svijesti svoje veličine. Jer po sebi ostat ćemo uvijek odijeljeni i udaljeni međusobno, ali u Bogu možemo biti jedno s onima koje ljubimo.

Ne možemo ih naći u Bogu, a da najprije ne nađemo savršeno sebe u Njemu. Zato moramo nastojati da se ne izgubimo dok tražimo njih izvan Njega. Jer ljubav se ne nalazi u praznini koja postoji između našega bića i bića onoga koga ljubimo. Postoji varljivo jedinstvo među nama kada nas naše misli, naše riječi, ili naši osjećaji izvuku iz nas i

objese nas zajedno kroz trenutak nad prazninom. Ali kada je taj trenutak svršio, moramo se vratiti u sebe ili pasti u tu prazninu, ponor. Ne postoji nikakva prava ljubav osim u Bogu koji je izvor i našega bića i bića onoga koga ljubimo.

4. — Dobrotvorna ljubav je ljubav koja ojačava one koje ljubimo u tajnosti njihova bića, njihove čestitosti, njihove kontemplacije Boga, njihove slobodne dobrotvorne ljubavi prema svima koji postoje u Njemu.

Takva ljubav vodi k Bogu, jer dolazi od Njega. Ona vodi duše do sjedinjenja koje je tako intimno kao njihovo sjedinjenje s Njim. Što smo bliže Bogu, bliže smo onima koji su blizu Njemu. Druge možemo razumjeti jedino tada kada ljubimo Onoga koji ih razumije u dubinama njihova bića. Inače ih poznajemo samo po nagađanju što se oblikovalo u ogledalu naše duše.

Ako se mi ljutimo, mislit ćemo da su oni uvijek ljuti. Ako se bojimo, mislit ćemo da su oni sada kukavice sada okrutni. Ako smo tjelesni, otkrivat ćemo svoju tjelesnost kako se podesno odrazuje u svakomu tko nas privlači. A istina je da taj nagon srodnosti može otkriti te stvari, dok ta druga osoba još nije shvatila da su one tamo. Tako možemo druge privući k sebi i izvući zlo iz njih snagom svojih strasti. Ali dok to činimo, mi ih ne upoznajemo kakvi su: samo ih nagrđujemo tako da ih možemo upoznati kakvi nisu. Dok činimo tako, još više nagrđujemo vlastite duše.

Bog nas poznaje iznutra, ne kao predmete, ne kao strance, ne kao intimne, nego kao nas same. Njegovo je poznavanje nas čista svjetlost kojoj je

naša samospoznaja samo taman odraz. On nas poznaje u Sebi, ne samo kao slike nečega izvan Njega, nego kao »ja-e« u kojima se izražava Njegov vlastiti Ja. On savršenije otkriva Sebe u nama nego se otkrivamo mi sami.

On jedini posjeduje tajnu dobrotvorne ljubavi kojom možemo ljubiti druge ne kao što ljubimo sebe, nego kao što ih On ljubi. Početak je te ljubavi volja da pustimo one koje ljubimo da budu savršeno oni sami, odluka da ih ne savijamo da se prilagode našoj slici. Ako, u toj ljubavi prema njima, ne ljubimo ono što oni jesu, nego samo njihovu moguću sličnost nama, onda ih ne ljubimo: ljubimo samo svoj odraz koji nalazimo u njima. Može li to biti dobrotvorna ljubav?

5. — Ne tražite me da ljubim svoga brata samo u ime neke apstrakcije — »društva«, »ljudske rase«, »općega dobra«. Ne recite mi da ga moram ljubiti jer smo obojica »društvene životinje«. Te su stvari tako mnogo manje nego dobro što je u nama da nisu vrijedne da ih navodimo kao razloge ljudske ljubavi. Možete jednako dobro od mene zahtijevati da ljubim svoju majku, jer govori engleski.

Potrebne su nam apstrakcije, možda, zato da *razumijemo* naše međusobne odnose. Ali ja mogu shvaćati etička načela i još mrziti druge ljude. Ako ne ljubim druge, neću nikada otkriti značenje »općega dobra«. Ljubav je, sama, opće dobro.

Ima mnogo ljudi koji će zaboraviti svoje interese za volju »društva«, ali ne mogu podnijeti nikoga tko s njima živi. Dotle dok gledamo druge ljude kao zapreke svojoj sreći neprijatelji smo društva,

te imamo malu sposobnost da sudjelujemo u općem dobru.

6. — Prisiljeni smo da ljubimo jedan drugoga. Nismo strogo vezani da »uživamo« jedan u drugomu. Ljubav ravna volja: »uživanje« je stvar osjeta i osjećajnosti. Ipak, ako stvarno ljubimo druge, neće nam biti suviše teško da im budemo skloni — da uživamo u njima.

Ako budemo neke čekali da nam postanu ugodni ili privlačivi prije nego ih počnemo ljubiti, nećemo početi nikada. Ako se budemo zadovoljili da im dademo hladnu, neosobnu »dobrotvornu ljubav« koja je samo stvar obaveze, nećemo se ni truditi da pokušamo razumjeti ih i suosjećati s njima. A u tom slučaju nećemo ih ljubiti stvarno, jer ljubav uključuje uspješnu volju ne samo da činimo dobro drugima na vanjski način, nego da i nađemo nešto dobra u njima komu možemo odgovoriti.

7. — Neki ljudi nikada ne otkrivaju ništa dobra koje se u njima krije, dok im ne damo nešto dobra, tj. nešto ljubavi koja je u nama.

Mi smo tako mnogo Božja djeca da ljubeći druge možemo ih učiniti dobrima i ljupkima, usprkos njima samima.

Dužni smo postati savršeni kao što je savršen naš nebeski Otac (**Mt** 5, 48). To znači da ne gledamo ono zlo u drugima, nego da im dademo nešto našega dobra da izvučemo ono dobro što je On pokopao u njima.

Kršćanin ne obuzdava svoju želju za osvetom samo zato da on bude dobar, nego da i njegov neprijatelj postane dobar. Dobrotvorna ljubav poznaje svoju sreću i želi da svi sudjeluju u njoj.

Dobrotvorna ljubav, da bude savršena, traži nekoga jednakog. Ne može biti zadovoljna da ljubi druge kao niže, nego ih diže na svoju razinu. Ako ne može sve dijeliti sa ljubljenim, dobrotvorna ljubav nije mirna. Isto tako ne može se zadovoljiti samo svojim savršenstvom. Ona zahtijeva da svi budu savršeni.

8. — Postoji razlika između ljubiti ljude u Bogu i ljubiti Boga u ljudima. Te su dvije ljubavi isto: one su dobrotvorna ljubav, koja ima Boga za svoj predmet i koja u oba čina izravno postizava Njega.

Ipak postoji značajna razlika u isticanju, razlika u »žarištu« koje daje tim dvama činima različit značaj.

Život u kojem ljubimo Boga u ljudima nužno je neki aktivni život. A kontemplativac ljubi ljude u Bogu.

Kada ljubimo Boga u ljudima, želimo da Ga otkrivamo ponovo u svakom pojedincu uzastopce. Kada ljubimo ljude u Bogu, mi ih ne tražimo. Nalazimo ih, a da ih ne tražimo, u Onomu koga smo našli. Prva vrsta ljubavi je aktivna i nemirna i pripada više vremenu i prostoru nego ona druga, koja već sada sudjeluje u nepromjenjivom miru vječnosti.

Svaka ljubav raste na isti način: porastom svoje snage. Ljubav prema Bogu u ljudima širi se u svim pravcima da nađe novo zemljište za svoje korijenje. Ljubav prema ljudima u Bogu raste samo u dubinu: uranja sve dublje u Boga, i baš tom činjenicom proširuje svoju sposobnost da ljubi ljude.

Kada ljubimo Boga u drugim ljudima, naša ljubav traži da omogući porast Njegova života u nji-

ma, i tjeskobno se brine za taj porast. Naša se ljubav razvija sve više u našoj duši dok bdijemo nad njezinim sazrijevanjem u dušama drugih.

Ali kada ljubimo ljude u Bogu, mi tražimo Boga i nalazimo Ga sa cijelim svojim bićem, i taj je porast naše ljubavi jednostavno neprestano obnavljanje toga nadnaravnog susreta — sve veća punina poznavnja i uronjavanja u Njega. Što smo više zaronili u Nj, bolje Ga možemo prepoznati gdjegod Ga moramo tražiti: i spremniji smo da Ga gledamo u drugim ljudima.

Reći da naša kontemplativna ljubav nalazi svoju braću u Bogu, radije nego da gleda Boga u našoj braći, znači reći da ne bdije tjeskobno nad Njegovim rastom u njihovim dušama i ne raste s njima: nego da ona raste sama u Njemu i, kao posljedicu, otkriva da i drugi rastu s njom.

Ako ljubim druge ljude u Bogu, mogu ih naći, a da se ne okrećem od Njega. Ako tražim Boga u drugim ljudima, nalazim Ga a da se ne okrećem od njih. U oba slučaja, kada je ljubav potpuno sazrela, brat koga ljubim ne rastresa me mnogo od Boga u komu svršava moja ljubav prema njemu.

9. — Isus nije došao tražiti Boga u ljudima. Povukao je ljude k Sebi umirući za njih na križu, da On može biti Bog u njima. Sva ljubav ima žarište u Kristu, jer dobrotvorna ljubav je Njegov život u nama. On nas privlači k Sebi, sjedinjava nas jedne s drugima u svojem Svetom Duhu, i diže nas sa Sobom do sjedinjenja s Ocem.

Filozofija, koja je apstraktna, govori o »društvu« i »općem dobru«. Teologija — Bogoslovija, koja je do kraja konkretna-stvarna, govori o tajin-

stvenom Tijelu Kristovu i o Svetomu Duhu. Velika je razlika da li promatrate život sa stajališta filozofije ili sa onoga teologije.

Opće dobro nikada ne protestira kada se vrijeđa. Ali Duh Sveti govori za Sebe, kori, protestira, goni i navaljuje. Opće dobro ne miče naše volje. Ali »ljubav se Kristova razlila u našim srcima Duhom Svetim koji nam je dan« (**Rim** 5, 5). Opće je dobro odviše nejasno i suviše slabo da ubije naše strasti u nama: ne može učiniti ništa da se obrani od njih! Ali Duh Sveti proglašava u našim srcima zakon ljubavi i samozataje koji ubijaju našu sebičnost i čine iz nas novoga čovjeka u Kristu: »Ako Duhom usmrtite tjelesna djela, živjet ćete« (**Rim** 8, 13).

Opće nam dobro ne daje nikakve snage, ne uči nas ništa o životu ni o Bogu. Ono pasivno čeka naše štovanje i ne mrmlja ako ga ne primi. Ali »Jednako i Duh pritiče u pomoć našoj slabosti, jer mi ne znamo moliti bilo što mu drago kako treba, nego sami Duh posreduje za nas uzdisajima bez riječi« (**Rim** 8, 26). I Otac nas jača Svojim Duhom »da se silno ojačate u vjeri posredovanjem njegova Duha za razvoj unutarnjega čovjeka; da Krist stanuje u vašim srcima posredstvom vjere; da budete u ljubavi uvriježeni i utemeljeni...« (**Ef** 3, 16).

Opće nam dobro ne može dati ništa osim vrstu sveopće nagodbe po kojoj će željeti da ostvare svoje interese bezbrojna ljudska bića kao mi. Opće dobro proširuje naše vidike, nema sumnje, ali samo zato da nam dade vrstu sibirskog krajolika da promatramo: to je golema, bezlična stepa bez nekakvih posebnih obrisa, ravna, niska, žalosna, pod hladnim sivim nebom, nije nikakvo čudo da je ljudima »opće dobro« tako nezanimljivo da žele zidati bilo

kakve sebične građevine koje služe zato da razbiju njegovu jednoličnost!

10. — Duh Sveti ne proširuje samo naše vidike, On nas diže u neki posve različiti svijet — nadnaravni red, gdje nas kao »Duh Obećanja« upoznaje sa stvarima što su sakrivene za nas u Bogu. »Mi nismo primili duha ovoga svijeta, nego Duha, koji dolazi od Boga... kao što je pisano: Oko nije vidjelo, niti uho čulo, niti je ušlo u srce ljudsko, što je Bog pripravio onima koji Ga ljube. A nama je Bog to objavio posredovanjem Duha, jer Duh ispituje sve, čak i dubine Božje« (**1 Kor** 9—12).

Ono što nam je objavio Duh Sveti jest pravo opće dobro: to je beskrajno dobro — Bog sam i dobro svih Njegovih stvorova u Njemu. Zato Duh Sveti nije samo onaj koji ravna pojedinačne koristi, sudac koji određuje neku veliku sveopću nagodbu. Bog je najviše dobro ne samo zajednice, nego također i još posebnije svake pojedine osobe u njoj. Zato u svetopisamskom jeziku postoji takva stalna poraba analogije (sličnosti) Oca i Sina. »Svi su oni, koje vodi Božji Duh, sinovi Božji« (**Rim** 8, 14). — »Pazite, koliku nam je veliku ljubav Otac iskazao, da se zovemo djeca Božja! A to i jesmo« (**I Iv** 3, 1). — Oni koji nastoje naglasiti kršćansku zajednicu toliko da čine iz nje vrstu totalitarne duhovne države, zasjenjuju veliku istinu kršćanske osobnosti koja je apsolutno bitna u našem pojmu Tajinstvenoga Tijela Kristova.

Ako je odnos naših duša s Bogom odnos sinova prema Ocu, izlazi iz toga sasvim jasno da nismo samo jedinice u zajednici — namještenici u tvornici, podložnici u državi, vojnici u nekoj armiji. Mi

smo sinovi sa svojim pravima, pravima koja su predmet najposebnije brige sa strane našega Oca. A najveće je od tih prava ono koje nas čini Njegovim sinovima, i daje nam pravo na pojedinačnu i posebnu ljubav kao sinova, kao pojedinaca, kao osoba.

Ali naše sinovstvo pred Bogom nije samo neka slika, ili neka zakonska izmišljotina. Ono je nadnaravna stvarnost. Ta je stvarnost djelo Duha Svetoga koji nam ne samo daje izvjesna prava u Božjim očima, nego čak uzdiže i usavršava našu osobnost dotle da nas poistovjetuje, svakoga pojedinačno, sa jedinorođenim Sinom Božjim, Kristom, Utjelovljenom Riječi. Prema tome svaki kršćanin nije samo osoba u svom pravu, nego se njegova osobnost uzdiže istovjetovanjem sa onom Osobom koja je predmet sve Očeve ljubavi: Božjom Riječi. Svaki od nas postaje potpuno on sam kada se u Duhu Božjem preobražava u Krista. »A mi se svi, koji otkrivena lica promatramo kao u ogledalu slavu Gospodnju, preobražavamo u tu istu sliku, svaki čas slavniju, dakako, djelatnošću Gospodina, koji je Duh (**2 Kor**. 3, 18).

11. — Ako velim da je Duh Sveti »opće dobro« Crkve, to je radi toga što je On i »opće dobro« Oca i Sina. On je veza među Njima i On nam je dan da možemo ljubiti Oca u Sinu i biti ljubljeni od Njega kao što On ljubi vlastitoga Sina.

Duh Sveti čini iz nas druge Kriste čineći u nama ono djelo koje čini u Kristovoj duši: Dolazi k nama kao Očeva i Sinova ljubav prema nama. Budi u nama ljubav prema Ocu u Sinu, time što nas privlači k Isusu. »Po ovome ćete poznati Duha Božje-

ga: svaki duh koji priznaje, da je Isus došao kao utjelovljeni Mesija, od Boga je« (**1 Iv** 4, 2).

Duh Sveti ima, radi toga, kao svoju glavnu zadaću da nas uranja u tajnu utjelovljenja i našega otkupljenja po Riječi koja je postala tijelo. On nam daje ne samo da razumijemo nešto Božje ljubavi kako nam se objavila u Kristu, nego nam daje da i živimo od te ljubavi i iskusimo njezino djelovanje u svojim srcima. Kada činimo tako, taj nas Duh upoznaje da je ovaj život i djelovanje Kristov život i djelovanje u nama. I tako ta ljubav koju je Duh Sveti izlio u naša srca vodi nas u intimnu i iskustvenu zajednicu s Kristom. Jedino po Duhu Svetom istinito upoznajemo i ljubimo Isusa, a po Njemu upoznajemo i ljubimo Oca.

Zato sv. Pavao naziva Duha Svetoga »Kristovim Duhom« i veli: »Ali vi ne živite u tijelu, već u duhu, ako zbilja Duh Božji stanuje u vama. Ako netko nema Kristova Duha, on ne pripada Kristu« (**Rim** 8, 9).

Duh Kristov, Duh Sveti, život je tajanstvena Tijela Kristova, Njegove Crkve. Baš kao što je duša životno počelo o kojem ovisi jedinstvo i djelovanje tjelesnoga organizma, tako je Duh Sveti životno počelo, jedinstvo i djelovanje koje vuče ljudske duše zajedno da žive kao jedno u »Čitavom Kristu«. Ali Duh Sveti ne djeluje neovisno od Isusove volje. Naprotiv: razliven na Krista bez mjere, Duh se Sveti daje svakomu od nas »po onoj mjeri po kojoj daje Krist« (**Ef** 4, 7). Svaki od nas ima u svom srcu onu ljubav koju mu daje Krist, prema svojim zaslugama, a Duh Sveti boravi u nama pokoravajući se volji Kristovoj, Glavi i Posvetitelju Tajanstvenoga Tijela.

Upravo po istom Duhu Svetomu ljubimo one koji su sjedinjeni s nama u Kristu. Što smo više primili Kristova Duha, savršenije smo sposobni da ih ljubimo: i što ih više ljubimo više primamo Duha. Jasno je, međutim, da otkada ih ljubimo po Duhu koji nam je dan po Isusu, sam je Isus Onaj koji ih ljubi u nama.

Mjera je dobrotvorne ljubavi, radi toga, u sebi beskrajna, jer je dobrotvorna ljubav dar Božanske i Neizmjerne Osobe. Ali sadašnja mjera te ljubavi u našim dušama je ona »mjera« koju smo primili od Krista.

Slijedeće pitanje na koje moramo odgovoriti, jest: Koliko možemo primiti?

12. — Prije svega, da uopće nešto primimo od Duha Svetoga i Njegove ljubavi, moramo najprije biti kršteni: to će reći da moramo ući ili sakramentalno ili po mučeništvu ili barem savršenom željom u Tajnu Kristove Muke i Uskrsnuća. Moramo prepustiti svoje duše djelovanju Njegove ljubavi, bez koje se ne možemo uzdići iznad naše naravne razine da sudjelujemo u Božjim stvarima.

Nikakvo čisto pokorničko umijeće, nikakva simbolika (znakovi) i čisto ljudski vjerski obred ne može nas uvesti u sakramentalni krug Kristove ljubavi. On Sam mora istjerati zloga duha iz naših duša »Božjim prstom«, a to je Duh Sveti. Sam Isus mora nas krstiti Duhom Svetim i ognjem da nas učini »novim stvorovima«. Sveti je Ivan Krstitelj rekao o Spasitelju: »Ja vas krstim vodom u znak obraćenja, ali onaj koji dolazi iza mene, jači je od mene. Ja mu nisam dostojan ni obuće ponijeti. On će vas krstiti Duhom Svetim i ognjem« (**Mt** 3, 11). I

sam je Isus razjasnio da to krštenje Duhom Svetim treba poistovjetiti sa sakramentalnim krštenjem što ga daje Njegova Crkva: jer je On taj koji radi u osobi svećenika koji krsti i djeluje nevidljivo u duši pripravnika za krst, perući ga Duhom Svetim u isto vrijeme dok svećenik obavlja sakramentalno pranje — vanjski znak nutarnje milosti koju duši daje sam Krist. »Odgovori mu Isus: — Zaista, zaista, kažem ti, tko se ne rodi od vode i Duha Svetoga, taj ne može ući u kraljevstvo nebesko« (**Iv** 3, 5).

Potrebno je da čovjek bude otkupljen i odijeljen od »svijeta« prije nego može primiti Duha Svetoga, jer »svijet« je u Novom Zavjetu zbirno ime svih onih koji žele vremenite i tjelesne stvari kao cilj u sebi. Svijetom u tom smislu upravlja sebičnost i obmana, a »knez toga svijeta« je također »otac laži«. A Tješitelj koga Isus dobiva od Oca za nas i šalje da boravi u našim srcima zauvijek »je Duh istine, koga svijet ne može primiti, jer ga ne vidi i ne poznaje. Vi ga poznajete, jer boravi s vama i jer je u vama« (**Iv** 14, 17).

13. — Čim imamo Duha u svojim srcima, Krist nam se daje u mjeri koja odgovara našim željama. Dok nas je učio o nastanjenju svoga Duha ljubavi, Isus nas neprestano opominje da molimo, da možemo primiti. Duh je Sveti najsavršeniji Očev dar ljudima, a ipak je On onaj dar koji Otac najlakše daje. Postoje mnogo manje stvari koje, ako ih zatražimo, mogu nam biti uskraćene. Ali Duha nam Svetoga neće nikada uskratiti. »Ako vi, premda ste zli, možete davati svojoj djeci dobre darove, koliko će više nebeski Otac dati Duha Svetoga onima, koji ga mole« (**Lk** 11, 13).

14. — Prvo što moramo činiti kada upoznamo da je Božja milost u našim srcima jest da želimo više dobrotvorne ljubavi. Ta želja ljubiti sama je po sebi početak ljubavi, i čim je poželimo više već je imamo više: i naša je želja jamstvo da će još više doći. Zato nas uspješna želja da ljubimo Boga odvraća od svega što se protivi Njegovoj volji.

Samo željom da rastemo u ljubavi primamo Duha Svetoga, a žeđa za većom ljubavlju učinak je toga obilnijega primanja.

Ta želja za dobrotvornom ljubavi znači više nego duševni slijepi glad (premda je u nekim okolnostima vrlo slijepa i više od glada). Ona je dalekovidna u tom smislu što razum rasvijetljen Duhom Svetim okreće Ocu i moli porast ljubavi u ime Sinovo. To znači da je želja za dobrotvornom ljubavi u zreloj kršćanskoj duši svijetlo, duboko, smireno, aktivno i beskrajno plodno poznavanje Presvetoga Trojstva.

Ta ljubav poznaje Sveto i Blagoslovljeno Trojstvo triju Osoba u jednom Bogu, ne nastojeći da gleda tri odijeljene »jedinice« odjednom, što bi bilo toliko teško koliko i lažno, nego tražeći Sina, sakrivena u Ocu, po ljubavi Svetoga Duha. Postoji samo jedna ljubav koja nas privlači samo jednom Bogu. Ali ta je ljubav, kao što i sam Bog, trojedna. Jer ona nas sjedinjava sa tri Božanske Osobe od kojih dolazi — Otac je njezin neiscrpiv izvor, Sin srce njezine blistave svjetlosti, a Duh Sveti jakost njezina vječnog jedinstva.

Sve nas je to Isus naučio u vrlo stvarnim izrazima. »... Jer ja idem k Ocu, i jer ću sve, što zatražite u moje ime, ispuniti, da se proslavi Otac u Sinu ... Ako me ljubite, vršit ćete moje zapovijedi.

I ja ću moliti Oca, i dat će vam drugog Branitelja, da ostane s vama zauvijek« (**Iv** 14, 13—16).

Taj posljednji tekst daje nam drugi način kojim raste mjera naše ljubavi: poslušnost. Ljubav ispunjava volju ljubljenoga. Kada slušamo Duha Svetoga, Njegova ljubav veoma jako raste u našim srcima. Jer ljubav je božanski život koji nas čini Božjim sinovima. Što se više pokoravamo Duhu, više nas On potiče da živimo kao Božji sinovi, i veća je naša sposobnost da budemo rasvijetljeni i ojačani Njegovim nadahnućima. »Jer kojigod su vođeni Duhom Božjim, oni su Sinovi Božji« (**Rim** 8, 14). Vulgata ima »aguntur« za »vođeni« u toj rečenici, podsjećajući da duša koja sluša nutarnji poticaj Duha Svetoga nagnana je i prisiljena ljubavlju da radi kao Sin Božji. »Ljubav nas Kristova nagoni«, kaže sv. Pavao na drugom mjestu (**2 Kor** 5, 14). Jer Duh Sveti govori jakim i gotovo nepodnosivim navaljivanjem u onim dušama koje hoće natjerati da uvećaju svoju ljubav.

To nam odaje tajnu mjere ljubavi. To nije samo naša želja nego Kristova želja u Njegovu Duhu koji nas sili da rastemo u ljubavi. Oni koji rijetko ili nikada ne osjećaju u svojim srcima želju da ljube Boga i druge ljude, i koji nikada ne žeđaju za čistim vodama želje što ih izlijeva u nas jaki i živi Bog, obično su oni koji su pili sa drugih rijeka ili su iskopali za sebe slabe cisterne.

Ne da Duh Sveti ne želi da ih gane svojom ljubavlju: nego oni nemaju nikakve sklonosti za nutarnji i duhovni poticaj čiste i nesebične dobrotvorne ljubavi. Svijet ne može primiti Duha Božjega, jer ga ne može upoznati, a ne može ga upoznati, jer ne

zna kako da kuša i gleda da je Gospodin pun slasti duši čovjeka koji Ga sluša.

Ako nemamo nikakva osjećaja za Božje stvari, možemo barem željeti da imamo taj osjećaj, i ako molimo za nj, dobit ćemo ga. Ali u isto vrijeme moramo se odreći osjećaja za drugo što ubija tu želju za Bogom.

I tako nas to dovodi opet do jednog elementa koji određuje mjeru naše ljubavi prema Bogu: samozataje. Primamo toliko Kristove ljubavi koliko smo voljni da se odrečemo svake druge ljubavi. Onaj koji ima najviše u duhovnom kraljevstvu jest onaj koji ljubi najmanje u tjelesnom području. Velim onaj koji ljubi najmanje, ne onaj koji jede najmanje ili pije najmanje ili spava najmanje: i dobar oženjen čovjek može imati više ljubavi prema Bogu nego drugorazredan redovnik. Ali pokus je, u svakom slučaju, otkinuće volje i želja da se potpuno odrečemo sebe da možemo slušati Boga. Ukratko, mjera je naše ljubavi mjera naše želje: koja se sa svoje strane mjeri Božjim željama, a mi Mu dopuštamo da ima Svoje želje u nama kada se odričemo svojih vlastitih.

15. — Premda je božanski život koji nam daje Krist, po Duhu Svetom, u biti isti život koji ćemo voditi u nebu, posjedovanje nam toga života ne može nikada dati savršeno smirenje na zemlji. Kršćanin je u biti prognanik na tom svijetu u kojem nema nikakva trajna boravišta. Baš ta prisutnost Duha Svetoga u njegovu srcu čini ga nezadovoljnim sa svjetskim i materijalnim vrijednostima. On se ne može pouzdavati u stvari toga života. Njegovo je blago negdje drugdje, a gdje je njegovo blago, ondje je i njegovo srce.

16. — Spasavamo se nadom u ono što ne vidimo i čekamo to strpljivo.

Duh je Sveti Onaj koji puni naša srca tom nadom i tom strpljivosti. Da nismo imali Njega koji je neprestano govorio u dubinama naše savjesti, ne bismo mogli povjerovati u ono što je svijet neprestano držao ludim. Kušnje koje su prividno prkosile našoj nadi i rušile same temelje svake strpljivosti, bile su određene Duhom Božjim, da sve više usavršavaju našu nadu, učvršćujući je posve u Bogu i uklanjajući svaku vidljivu potporu koja se može naći na tom svijetu. Jer nada koja počiva na vremenitoj jakosti ili sreći nije bogoslovna. Ona je čisto ljudska i nema nikakve nadnaravne snage da nam dade.

Ali kršćanska nada nije samo upravljena prema Nebu. Nebo je samo predigra konačnom svršetku što ga je Krist objavio. Nauka o općenitom uskrsnuću uči nas da slava Božje ljubavi mora u izvjesnom smislu biti opće dobro svih stvari, ne samo duša onih koji su se spasili u Kristu nego i njihovih tjelesa i čitavoga materijalnog svemira.

Sveti nam Pavao govori da taj cijeli svijet i svi stvorovi u njemu, pošto su pali sa čovjekom i pošto su postali, kao i čovjek, podložni ispraznosti i kvarenju, nesvjesno očekuju obnovu i usavršenje u slavi općenitog uskrsnuća. »Ta i samo stvorenje žudno čeka ovo objavljenje sinova Božjih . . ., jer će se i samo stvorenje osloboditi ropstva raspadljivosti, da učestvuje u slavnoj slobodi djece Božje« (**Rim** 8, 19—21).

To po sadržaju Pavlove bogoslovije znači samo jedno: da taj svijet i oni u njemu koje je Krist otkupio moraju sudjelovati u Isusovu Uskrsnuću

od mrtvih. Uskrsnuće je Kristovo, zato, srce kršćanske vjere. Bez njega, Isusova smrt na križu bila bi samo tragedija jednoga poštenog čovjeka — smrt židovskog Sokrata. Bez Uskrsnuća je Isusovo učenje jednostavna zbirka nepovezanih odlomaka sa nejasnim moralnim uputama: Evanđelja gube najveći dio svoga značenja.

Kristovo učenje i čudesa nisu bila određena samo zato da privuku pažnju ljudi na nauku i niz vježbi. Bila su određena da usmjere našu pažnju na samoga Boga koji se objavio u Osobi Isusa Krista. Još jednom, teologija je bitno konkretna, stvarna. Daleko od toga da bi bila skup pojmovnih istina, naša je teologija usmjerena na Osobu samoga Isusa, Božju riječ, Put, Istinu i Život. Da razumijemo tu teologiju, moramo primiti Duha Svetoga, koji nas sjeća svega što je Krist rekao i učinio, i koji nas uvodi u ponor »Božjih dubina«. Savršenstvo je te teologije vječni život, a on je »spoznati tebe, jedino pravog Boga, i onoga, koga si poslao, Isusa Krista« (**Iv.** 17, 3).

Bez Uskrsnuća nema nikakva sudjelovanja u božanskom životu. Isusova je smrt na križu okajala naše grijehe, ali tek pošto je uskrsnuo, dahne na svoje učenike, dajući im Duha Svetoga sa vlašću da opraštaju grijehe, da krste, da uče i propovijedaju svim narodima i da obnavljaju Njegovu životvornu žrtvu.

Ako Krist nije uskrsnuo od mrtvih ništavno je govoriti da živi u svojoj Crkvi i u dušama sviju kršćana. Kada, naime, velimo da Krist živi u nama, ne mislimo da je On prisutan u našem umu kao savršen uzor ili kao plemenita uspomena ili kao

sjajan primjer: mislimo da po svojem Duhu On sam postaje izvor novoga života i novoga djelovanja koje je uistinu i doslovno Njegov život i Njegovo djelovanje isto tako kao i naše. Nije nikakva metafora — preneseno značenje za kršćanina da kaže sa sv. Pavlom: »I ne živim više ja, nego Krist živi u meni« (**Gal** 2, 20).

Ali po nazoru sv. Pavla Kristovo Uskrsnuće zahtijeva i naše uskrsnuće i ta oba su tako neodjeljiva da »ako nema uskrsnuća od mrtvih, tada ni Krist nije uskrsnuo« (**1 Kor** 15, 30). — Jasno je dakle da je općenito uskrsnuće tako temeljna nauka u kršćanskoj vjeri da se nitko tko je ne prihvaća ne može nazivati pravim kršćaninom. Sv. Pavao dodaje: »A ako Krist nije uskrsnuo, onda je neosnovano naše propovijedanje ,neosnovana je i vjera vaša« (**1 Kor** 15, 14).

Ako sva naša vjera počiva na Isusovu Uskrsnuću, ako nam Duh Sveti dolazi samo od Uskrsloga Krista, i ako svi Božji stvorovi čekaju opće uskrsnuće u komu će sudjelovati na slavi Božjih sinova, tada je za kršćanina »opće dobro« stvarno usmjereno na Kristovo Uskrsnuće od mrtvih. Svatko tko želi prodrijeti u srce kršćanstva i tu crpsti izvore žive vode koje vesele Božji Grad, mora ući u tu tajnu. A tajna je Uskrsnuća jednostavno dopuna tajni Križa. Ne možemo ući u tu tajnu, ako nam ne pomogne Duh Sveti. Ali ako to učinimo, tada »Duh Onoga koji uskrisi Isusa od mrtvih, oživjet će i vaša smrtna tjelesa posredovanjem svoga Duha, koji stanuje u vama« (**Rim** 8, 11). »...Jer treba da se ovo raspadljivo tijelo obuče neraspadljivošću, i da se ovo smrtno tijelo obuče besmrtnošću. A kada se ovo raspadljivo tijelo obuče neraspadljivošću,

i ovo smrtno tijelo besmrtnošću, tada će se ispuniti pisana riječ: 'Pobjeda proguta smrt'« (**1 Kor** 15, 53—54).

17. — Ukratko, dakle, mjera je naše ljubavi teoretski-spoznajno beskrajna, jer ovisi o Božjoj ljubavi prema nama, a ta je beskrajna. U zbiljnoj je stvarnosti Bog pokazao svoju ljubav prema nama u Kristovoj Osobi. Živimo u Kristu po Njegovu Duhu, i napokon postajemo savršeni u ljubavi kada savršeno sudjelujemo u tajni Uskrsnuća u kojoj nam je Krist dao da smo dionici Njegova božanskog Sinovstva.

Savršeni ćemo kršćani biti kada budemo uskrsnuli od mrtvih.

ISKRENOST

1. — Mi se ostvarujemo kada govorimo istinu. Čovjek može teško zaboraviti da mora poznavati istinu, jer je nagon za znanjem odviše jak u nama da bi se mogao uništiti. Ali on može zaboraviti kako nužno treba govoriti istinu. Ne možemo poznavati istinu, ako joj se sami ne prilagodimo.

Moramo biti istiniti iznutra, istiniti sebi, prije nego možemo upoznati istinu koja je izvan nas. A istiniti postajemo iznutra tada kada iznosimo istinu kako je vidimo.

2. — Ako se ljudi još danas dive iskrenosti, dive joj se, možda, ne radi istine koju štiti, nego jednostavno zato što je privlačivo svojstvo osobe koja je ima. Vole biti iskreni ne zato jer ljube istinu, nego zato što će ih svijet voljeti, ako ih bude držao iskrenima. I možda dotjeraju tu iskrenost do nepravde — kada su odviše iskreni o drugima i o sebi, služeći se istinom da pobiju istinu, i okrećući je u smiješno sredstvo da druge manje ljubimo. »Istina« koja umanjuje drugog čovjeka, krije drugu istinu koju ne smijemo nikada zaboraviti i koja bi ga uvijek uzdržala vrijednim časti u našim očima. Razoriti istinu istinom pod izgovorom da smo iskreni vrlo je neiskren način da kažemo laž.

3. — Suviše smo mnogo slični Pilatu. Neprestano pitamo, »Što je istina?« i tada razapinjemo istinu koja stoji pred našim očima.

Ali budući da smo postavili pitanje, odgovorimo na nj.

Ako pitam: »Što je istina?« ili čekam odgovor, ili ne. Pilat nije čekao. Međutim njegovo uvjerenje da to pitanje ne traži odgovor bilo je samo njegov odgovor. Mislio je da se na to pitanje ne može odgovoriti. Drugim riječima, mislio je da je istina reći da to pitanje, »Što je istina?« nema takva odgovora koji bi zadovoljavao. Ako je, dok je to mislio, smatrao da nema nikakve istine, jasno je pobio svoju tvrdnju samom svojom misli o njoj. Tako je čak u svojem nijekanju Pilat priznao da mu treba istina. Svatko mora činiti isto na jedan ili drugi način, jer nam je istina neizbježivo potrebna.

Što je, dakle, istina?

Istina je, u stvarima, njihova stvarnost. U našem umu, ona je podudaranje našega znanja sa tim poznatim stvarima. U našim riječima, ona je suglasje naših riječi sa onim što mislimo. U našem vladanju, ona je sukladnost naših djela sa onim što je određeno da budemo.

4. — Čudno je da se sav naš svijet troši željom da upozna što su stvari, i stvarno iznalazi golem niz podataka o njihovom prirodnom sastavu, i provjerava svoje pronalaske — a još ne zna da li istina postoji ili ne!

Objektivna je istina stvarnost koja se nalazi i u nama i izvan nas, sa kojom se naš um može uskladiti. Moramo upoznati tu istinu, i moramo je očitovati svojim riječima i djelima.

Ne traži se od nas da otkrijemo sve što znademo, jer ima stvari koje smo dužni sakrivati pred ljudima. Ali ima drugih koje moramo obznaniti, makar ih drugi već znadu.

Stvarnosti oko nas dugujemo izvjesno poštovanje i obvezani smo, ponekad, reći što stvari jesu, nazvati ih njihovim pravim imenima i saopćiti svoje mišljenje o njima ljudima s kojima živimo.

Činjenica da ljudi stalno govore, pokazuje da im treba istina, i da ovise o svojim uzajamnim svjedočanstvima da se istina oblikuje i utvrdi u njihovim dušama.

Ali činjenica, da ljudi troše tako mnogo vremena govoreći ni o čemu ili iznoseći jedan drugomu laži koje su čuli međusobno ili rasipajući svoje vrijeme u skandalima, ocrnjivanjima, klevetanju, nepristojnosti i ruganju, pokazuje da su naši umovi unakaženi nekom vrsti prezira za stvarnost. Mjesto da se uskladimo s onim što postoji, mi sve izvrćemo u svojim riječima i mislima, da prilagodimo svojoj izobličenosti.

Sjedište je te iznakaženosti u našoj volji. Premda još možemo govoriti istinu, sve više i više gubimo želju da živimo prema istini. Naše volje nisu istinite, jer odbijaju da prime zakone našega bića: neće da rade prema smjeru što ga traži naša stvarnost. Naše su volje uronile u lažne vrijednosti i povlače sa sobom naše umove, a naši nemirni jezici postojano svjedoče da je u našoj duši nered i rasulo. »...Ali jezika nitko od ljudi ne može ukrotiti. On je zlo koje ne poznaje mira. Pun je smrtonosna otrova. Njim blagosivamo Gospodina i Oca, i njim proklinjemo ljude, koji su stvoreni na sliku Božju... Zar može izvor kroz isti otvor točiti slatko i gorko...« (**Jak** 3, 8—11).

5. — Istinitost, iskrenost i vjernost su tijesno povezane. Iskrenost je vjernost istini. Biti vjeran znači biti uspješno istinit u svojim obećanjima i odlukama. Jedna nepovrediva istinitost čini nas vjernima sebi, Bogu i stvarnosti oko nas: i zbog toga savršeno iskrenima.

Iskrenost u svom najpunijem značenju mora biti više nego naravno raspoloženje biti iskren. Ona je duhovna jednostavnost koju čuva volja da budemo istiniti. Ona uključuje obavezu da očituje istinu i da je brani. A to sa svoje strane dopušta da smo slobodni istinu poštivati ili ne, i da je istina donekle na našoj milosti. To je strašna odgovornost, jer kaljajući istinu kaljamo svoju dušu.

Istina je život našega razuma. Duh ne živi punim životom ako ne misli ispravno. I ako duh ne vidi što mora raditi, kako se volja može dobro služiti svojom slobodom? Ali jer je naša sloboda, u stvari, uronjena u nadnaravni red i teži prema nadnaravnom cilju koga čak ne može poznavati naravnim sredstvima, puni život duše mora biti svjetlo i snaga koje joj na nadnaravni način ulijeva Bog. To je život posvetne milosti, zajedno sa ulivenim krepostima vjere, ufanja, ljubavi i sviju ostalih.

Iskrenost je u najpunijem smislu božanski dar, bistrina duha koja dolazi samo po milosti. Ako ne postanemo »Novi ljudi«, stvoreni po Bogu »u istinskoj pravednosti i svetosti«, ne možemo izbjeći neke laži i dvoličnosti što su postale nagonske u našoj naravi, pokvarenoj, kako kaže sv. Pavao, »po zavodljivim požudama« (**Ef** 4, 23).

Jedna je od posljedica istočnoga grijeha nagonska predrasuda u korist naših sebičnih želja. Gledamo stvari kakve nisu, jer ih gledamo usmjerene na nas. Strah, tjeskoba, požuda, častohleplje i naša beznadna potreba za uživanjem izopačuju sliku stvarnosti koja se odrazuje u nama. Milost ne ispravlja potpuno i odmah tu iskrivljenost: nego nam daje sredstva da je prepoznamo i uzmemo u obzir, te nam govori da je moramo ispraviti. Iskrenost moramo kupiti za cijenu: poniznosti — da priznamo svoje bezbrojne zablude, i vjernosti, da ih neumorno ispravljamo.

Iskren je čovjek dakle onaj koji ima milost da znade kako nagonski može biti neiskren i da štaviše njegova naravna iskrenost može postati pretvaranje za neodgovornost i moralnu kukavštinu: kao da je dosta priznati istinu, a ništa se ne truditi oko nje!

6. — Kako to da je naše društvo željno udobnosti izgubilo svoj smisao za vrijednost istinoljubivosti? Život je postao tako lagan da mislimo kako možemo uspijevati a da ne govorimo istinu. Lažac ne mora više osjećati da ga njegove laži mogu dovesti u smrt od gladi. Da je život malo nesigurniji i da osoba, u koju se ne možemo uzdati, ima više teškoće u saobraćaju s drugim ljudima, ne bismo tako bezbrižno varali sebe i jedan drugoga.

Ali čitav je svijet naučio da ismijava istinoljubivost i da je ne priznaje. Polovica civiliziranog svijeta živi govoreći laži. Oglasi, propaganda, i svi drugi oblici objelodanjivanja koji su zauzeli mjesto istine, naučili su ljude da pretpostavljaju kako mogu reći drugima štogod im se sviđa, samo ako zvuči

uvjerljivo i izaziva neku vrstu plitkoga osjećajnog odgovora.

Iskrenost postaje nemoguća u svijetu kojim vlada lažno uvjerenje da je dovoljno vješt da bi se dao otkriti. Propaganda se neprestano održava prezirom, ali dok je preziremo, napokon je zavolimo. Na kraju nismo sposobni da živimo bez nje.

Ta je dvoličnost jedna od najvećih značajki grešnoga stanja, u kojem je pojedinac zarobljen ljubavlju prema onom što mora mrziti.

7. — Pojam koji imate o meni načinili ste od materijala koga ste unajmili od drugih i od sebe. Što mislite o meni, ovisi o tom što mislite o sebi. Možda stvarate svoj pojam o meni iz materijala koji bi željeli izbaciti iz svoga pojma o sebi. Možda je vaš pojam o meni odraz onoga što drugi misle o vama. Ili možda mislite o meni jednostavno ono što mislite da ja mislim o vama.

8. — Kako nam je teško biti iskren jedan s drugim, kada ne poznamo sebe niti jedan drugoga. Iskrenost je nemoguća bez poniznosti i nadnaravne ljubavi. Ne mogu biti otvoren s drugima, ako ne razumijem sebe i ako nisam pripravan da učinim sve moguće da ih razumijem.

Ali moje je razumijevanje njih uvijek zastrto mojim odrazom koga moram gledati na njima.

Traži se mnogo više hrabrosti nego zamišljamo da budemo savršeno jednostavni s drugima. Naša je iskrenost često pokvarena sakrivenim divljaštvom, rođena strahom.

Lažna iskrenost mora mnogo govoriti, jer se boji. Istinita otvorenost može si priuštiti da bude šutljiva. Ne mora se opirati unaprijed očekivanoj

navali. Sve što može imati da brani može se braniti savršeno jednostavno.

Dokazi su pobožnih ljudi tako često neiskreni, a njihova je neiskrenost jednaka njihovoj ljutini. Zašto se ljutimo na ono što vjerujemo? Zato jer to ne vjerujemo stvarno. Ili je ono što tobože branimo kao »istinu« stvarno naše samopoštovanje. Iskren čovjek više je zainteresiran da jasno razloži tu istinu nego da je brani, jer misli da se ona sama može vrlo dobro brinuti za sebe, ako bude jasno uočena.

9. — Strah je možda najveći neprijatelj otvorenosti. Koliki se boje slijediti svoju savjest jer više vole da se prilagode mišljenju drugih nego istini koju poznaju u svojim srcima! Kako mogu biti iskren, ako neprestano mijenjam svoj nazor prema sjeni koju, po mojem mišljenju, drugi očekuju od mene? Drugi nemaju pravo tražiti da budem nešto drugo, nego što moram biti u Božjim očima. Od ove se ne može nijedna veća stvar tražiti od čovjeka! To jedino opravdano očekivanje, što sam ga obvezan ispuniti, baš je ono što oni obično ne očekuju da ispunim. Oni žele da budem to što sam u njihovim očima: tj. proširenje njih samih. Ne razumiju da, ako ja budem puni ja, moj će život postati dopuna i ispunjenje njihova, a ako budem živio samo kao njihova sjena, služit ću samo tome da ih sjećam na njihovu nepotpunost.

Ali ako se izrodim u ono biće koje si zamišljaju drugi, Bog će mi morati reći: »Ne poznam te!«

10. — Osjetljiva milosna iskrenost nije nikad sigurna u duši koja je dana ljudskoj nasilnosti. Strast uvijek muti bistre dubine iskrenosti, kada

nije savršeno u redu. A strast nije gotovo nikada savršeno u redu, čak ni u dušama svetaca.

Ali čiste jezerske vode ne prlja vjetar koji mreška njihovu površinu. Iskrenost može podnijeti nešto nasilja strasti, a da joj ne škodi odviše, tako dugo dok se nasilje samo podnosi, a ne prihvaća. Nasilje je opasno po iskrenost kada dajemo svoj pristanak, i potpuno je kobno, kada se radije smirimo u strasti nego u miru i tišini.

Duhovno je nasilje najopasnije kada je najduhovnije — tj., kada se najmanje osjeća u čuvstvima. Ono grabi voljnu dubinu bez ikakvog površinskog preokreta i zarobljava cijelu dušu bez borbe. Čuvstva mogu ostati na miru, mogu čak osjećati neku slast u toj niskoj otmici. Ali duboki je mir duše uništen, jer je slika istine razbijena bunom. Takvo je nasilje, na primjer, oholost kojoj se ne opiremo.

Ima samo jedna vrsta nasilja koje otima nebesko kraljevstvo. To je prividno nasilje milosti, koje je stvarno red i mir. Ono uspostavlja mir u dubini duše čak i usred strasti. Naziva se »nasilnim« radi snage kojom se opire strasti i postavlja red u kući duše. To je nasilje glas i moć samoga Boga koji govori u našoj duši. To je ugled Boga mira koji govori u nama, u tom svetištu, na svom svetom mjestu.

Ljudsko nasilje nikada ne slavi Boga mira.

11. — Istina nas posvećuje, jer je Isus molio da možemo biti »posvećeni u istini«. Ali jednako čitamo da »znanje nadima« — scientia inflat.

Kako nas znanje čini oholima?

U oholosti nema nikakve istine. Ako je naše znanje istinito, tada nas mora učiniti poniznima. Ako je ponizno, svetima.

Čim je istina u razumu, um se njom »posvećuje«. Ali ako se mora posvetiti cijela duša, mora se očistiti volja tom istom istinom koja je u razumu. Premda naši umovi mogu vidjeti tu istinu, naše volje ostaju slobodne da »promijene Božju istinu u laž« (**Rim** 1, 25).

Ima način poznavanja istine koji nas čini istinitima sebi i Bogu, i, prema tomu, stvarnijima i svetijima. Ali postoji drugi način primanja istine koji nas čini neistinitima, nesvetima. Razlika među njima leži u djelovanju naše volje.

Ako moja volja radi kao sluškinja te istine, posvećujući čitavu moju dušu onomu što je razum vidio, tada će me istina posvetiti. Bit ću iskren. »Čitavo će moje tijelo biti svijetlo« (**Mt** 6, 22).

Ali ako moja volja prisvoji istinu kao njezin gospodar, kao da je ta istina moja sluškinja, kao da mi pripada pravom osvojenja, tada ću si utvarati da mogu činiti s njom što mi se sviđa. To je korijen svake lažnosti.

Svetac mora gledati istinu kao nešto čemu služi, ne kao nešto svoje i čime raspolaže kako mu je ugodno.

12. — Na kraju, problem je iskrenosti problem ljubavi. Iskren čovjek nije toliko onaj koji vidi istinu i iznosi je kako je vidi, nego onaj koji ljubi istinu čistom ljubavi. Ali istina je više nego pojmovnost. Ona živi i utjelovljava se u ljudima i stvarima koje su zbiljske. Tajna je iskrenosti, prema tome, u tom da se ne smije tražiti u filozofskoj ljubavi prema pojmovnoj istini, nego u ljubavi prema stvarnim ljudima i zbiljskim stvarima — ljubavi prema Bogu uočenom u stvarnosti oko nas.

Teško je izraziti riječima kako je važan taj pojam. Sav problem našega vremena nije nedostatak znanja nego nedostatak ljubavi. Kad bi ljudi samo ljubili jedni druge, ne bi im bilo teško da se uzdaju jedni u druge i da dijele istinu međusobno. Kada bismo svi imali dobrotvornu ljubav lako bismo našli Boga. »Jer ljubav je od Boga, i svatko tko ljubi, rođen je od Boga i poznaje Boga« (**1 Iv** 4, 7).

Ako ljudi ne ljube, to je radi toga što su naučili u svom najranijem djetinjstvu da ih nisu ljubili, a dvoličnost i bezobraznost našega vremena pripada pokoljenju koje si je svjesno od svoje kolijevke, da ga njegovi roditelji nisu željeli.

Crkva razumije ljudsku ljubav daleko bolje i dublje nego moderan čovjek koji misli da znade sve o njoj. Crkva dobro znade da spriječiti stvaralački cilj ljudskoga roda znači priznati ljubav koja je neiskrena. Neiskrena zato jer je manja od ljudske, manja od životinjske. Ljubav koja traži samo uživanje, ne stvaranje, nije čak ni sjena ljubavi. Nema nikakve snage. Duševna nemoć naše gnjevne generacije mora se pripisati golemoj optužbi neiskrenosti koju svaki čovjek i žena moraju uočiti u dubinama svoje duše, kada traže ljubav samo za svoje uživanje. Ljubav koja se boji imati djece bilo iz kojeg razloga jest ljubav koja se boji ljubavi. Razdijeljena je u sebi. Ona je laž i protuslovlje. Prava priroda ljubavi zahtijeva da se njezino stvaralačko ispunjenje mora tražiti **usprkos svake zapreke.** Ljubav, čak ljudska ljubav, jača je od smrti. Radi toga je čak i jasnije da je prava ljubav jača nego siromaštvo, glad ili strah. A ipak ljudi našega vremena ne ljube sa dovoljno hrabrosti da se prepuste i samo neudobnosti ili neprilici.

Zar iznenađuje što Crkva mora potpuno zanemariti sve ekonomske razloge onih koji misle da je novac i udobnost važniji od ljubavi? Život je Crkve sam najviši oblik ljubavi, i u toj najvišoj ljubavi božanska sankcija-odobrenje štiti i čuva sve manje ljubavi. Neizbježivo je da u dan kada su ljudi lišili ljudsku ljubav svake njezine snage i sadržaja, ta Crkva mora ostati njezin posljednji branitelj. Ali sigurno je ironija da čak tjelesno uživanje ljudske ljubavi mora biti uspješnije zaštićeno mudrom crkvenom naukom nego nadmudrivanjima onih kojima je jedini jasan cilj uživanje.

I ovdje Crkva znade o čemu govori kada nas sjeća da je čovjek učinjen od tijela i duše, i da to **tijelo ispunja svoju službu** valjano samo tada kada se potpuno pokorava duši i kada se duša pokorava milosti, tj. božanskoj ljubavi. U crkvenoj nauci, krepost umjerenosti nije određena da pogazi ili skrene drugamo nagon za uživanjem, nego da omogući kako bi razumno uživanje služilo svojem cilju: voditi čovjeka savršenstvu i sreći sjedinjujući ga s Bogom. I tako je Crkva obvezana svojom neslomivom razboritošću da ostavi čovjeku svu sređenu puninu slasti koje su potrebne za dobrobit pojedinca i zajednice. Ona nikada ne promatra uživanje samo kao »nužno zlo« koje moramo podnositi. Ono je dobro koje može pridonijeti čovjekovu posvećenju: ali to je dobro koje je palom čovjeku izvanredno teško da ga valjano upotrijebi. Odatle strogost njezinih zakona. Ali ne zaboravimo svrhu tih zakona, a ta je osigurati ne samo Božja prava nego i prava samoga čovjeka: štaviše i zakonita prava vlastitoga čovječjeg tijela.

Još jednom, nemojte me optužiti da pretjeravam što slijedim problem iskrenosti do njegova korijena u ljudskoj ljubavi. Sebičnost jednoga doba koje se posve odalo štovanju uživanja okaljala je svu ljudsku rasu zabludom koja čini iz sviju naših djela više ili manje laži protiv Boga. Jedan vijek poput našega ne može biti iskren.

13. — Naša je sposobnost da budemo iskreni sami sa sobom, s Bogom, i s drugim ljudima, u stvarnom razmjeru našoj moći da iskreno ljubimo. A iskrenost naše ljubavi ovisi u velikoj mjeri o našoj sposobnosti da vjerujemo da smo ljubljeni. Najveći dio ćudorednih, umnih i štaviše vjerskih kompleksa (duševnih zamršenosti) našega vremena potječe od našega očajnog straha da ni od koga nismo i nećemo biti nikada stvarno ljubljeni.

Kada razmišljamo da većina ljudi želi da ih se ljubi kao da su bogovi, jedva iznenađuje što moraju očajavati zbog primanja ljubavi koju su po svojem mišljenju zaslužili. Čak i najveći luđak mora biti nejasno svjestan da nije vrijedan klanjanja, i makar kako vjerovao da ima pravo da mu se klanjaju, neće dugo pronalaziti da ne može nikoga dovoljno zaluditi nikada da mu se klanja. A ipak je naš pojam o nama tako fantastično nestvaran, da se bunimo protiv toga »nedostatka ljubavi« kao da smo žrtve neke nepravde. Naš je čitav život sagrađen na temelju dvoličnosti. Pretpostavljamo da drugi primaju vrstu štovanja koju želimo za sebe i zaključujemo: budući da nas ne ljube kakvi smo, moraju nas ljubiti pod lažnim izgledom, kao da bismo bili bolji nego jesmo.

Stvaran razlog zašto tako malo ljudi vjeruje u Boga jest u tom što su prestali čak vjerovati da ih

Bog može ljubiti. Ali njihov je očaj možda više vrijedan štovanja nego neiskrenost onih koji misle da mogu Boga prevariti da ih ljubi kao nešto što oni nisu. Ta je vrsta dvoličnosti prilično općenita među takozvanim »vjernicima« koji se svjesno ufaju da će sam Bog, ublažen molitvom, podnositi njihovu neiskrenost, i pomoći im da dovrše svoje sebične ciljeve. Njihovo je bogoštovlje od male vrijednosti i ne časti Boga. Ne samo da Ga smatraju mogućim protivnikom (i zato se s Njim uspoređuju), nego misle da je dovoljno nizak da s njima dijeli, a to je velika pogrda.

14. — Ako želimo da ljubimo iskreno i jednostavno, moramo prije svega nadvladati strah da nismo ljubljeni. To se ne može učiniti tako da se prisilimo da vjerujemo u neku tlapnju, govoreći da smo ljubljeni, a nismo. Moramo se nekako otresti svojih najvećih opsjena o sebi, otvoreno priznati na kako mnogo načina nismo privlačni, sići u dubine svoga bića, dok ne dođemo do osnovne stvarnosti koja je u nama, i naučiti gledati da iza svega i usprkos svega možemo biti ljubljeni!

To je težak posao. Za vrijeme života može ga obaviti jedino nepatvorena poniznost. Ali prije ili kasnije moramo razlikovati između onoga što nijesmo i što jesmo. Moramo prihvatiti činjenicu da nismo ono što bismo voljeli biti. Moramo odbaciti svoj lažni, vanjski ja kao jeftino i upadno odijelo, a to on jest. Moramo pronaći svoj pravi ja, u svom njegovom izvornom siromaštvu, ali i u njegovom veoma velikom i veoma jednostavnom dostojanstvu: stvoren da bude Božje dijete i sposoban da ljubi sa nešto Božje iskrenosti i nesebičnosti.

I siromaštvo i plemenitost našega najunutarnjijega bića sastoji se u činjenici da je to sposobnost da ljubimo. Ono može biti ljubljeno od Boga, a kada je ljubljeno od Njega, može odgovoriti Njegovoj ljubavi nasljedujući je. Može se okrenuti prema Njemu zahvaljujući Mu, klanjati se i kada je u tuzi. Može se okrenuti prema svomu bližnjemu samilosno, milosrdno i plemenito.

Prvi je korak u toj iskrenosti spoznaja, da, iako vrijedimo malo ili ništa po sebi, postoji mogućnost da vrijedimo veoma mnogo, jer se možemo nadati da nas ljubi Bog. Ne ljubi nas On zato jer smo dobri, nego postajemo dobri kada i jer nas On ljubi. Ako primamo tu ljubav posve jednostavno, iskrenost naše ljubavi prema drugima doći će više ili manje sama po sebi. Kada bude sasvim upravljena na neizmjernu darežljivost što je doživljavamo u Božjoj ljubavi prema nama, nećemo se nikada bojati da bi nam Njegova ljubav mogla ponestati. Snažni u pouzdanju da nas On ljubi, nećemo se suviše mnogo uznemirivati zbog neizvjesnosti da li nas ljube drugi ljudi. Ne mislim time reći da ćemo biti ravnodušni na njihovu ljubav prema nama: jer mi želimo da ljube u nama Boga koji ljubi njih u nama. Ali nikada nećemo biti tjeskobni radi njihove ljubavi, koju ni u kojem slučaju ne očekujemo da je jasno vidimo u tom životu.

15. — Cijelo se to pitanje o iskrenosti temelji dakle na pitanju o ljubavi i strahu. Čovjek koji je sebičan, uskogrudan, koji ljubi malo a boji se mnogo da ga ne ljube, ne može nikada biti duboko iskren, makar ponekad imao značaj koji izgleda iskren na površini. U svojoj će dubini uvijek biti

dvoličan. Varat će sebe u svojim najboljim i najozbiljnijim nakanama. Ništa što govori ili osjeća o ljubavi, bilo ljudskoj bilo božanskoj, ne može se sigurno vjerovati, dok se njegova ljubav ne očisti barem od svojih najnižih i najnerazumnijih bojazni.

Ali čovjek koji se ne plaši dopustiti sve što vidi da je krivo u njemu, i ipak priznaje da može biti predmet Božje ljubavi baš zbog svojih nedostataka, počinje biti iskren. Njegova se iskrenost temelji na pouzdanju, ne u svoje iluzije o sebi, nego u beskrajno i nepogrešivo Božje milosrđe.

16. — Iskrenost je, možda, najvažnije životno svojstvo prave molitve. Ona je jedini valjani dokaz naše vjere, našega ufanja i naše ljubavi prema Bogu. Nije važno kako su duboka naša razmatranja, niti kako su stroge naše pokore, kako je veliko naše bogoslužje, kako čisto naše pjevanje, kako su plemenite naše misli o Božjim tajnama. Sve je to beskorisno, ako stvarno ne mislimo ono što govorimo, tj. ako smo neiskreni. Kakvo je dobro navaliti na sebe prokletstva što su ih izrekli stari proroci, a preuzeo ih i sam Isus: »Licemjeri! Lijepo je o vama prorokovao prorok Izaija: — Ovaj me narod štuje usnama, a srce mu je daleko od mene« (**Mt** 15, 7—8).

Budući da je redovnik čovjek molitve i čovjek Božji, najvažnija je njegova obaveza da bude iskren. Pravilo nas sv. Benedikta posvuda na to podsjeća. Oni koji nisu pravi redovnici »lažu Bogu svojim tonzurama« — ošišanom kosom —, veli on. Prva stvar koju treba tražiti u pripravniku za samostanski život jest da li iskreno traži Boga — si vere Deum quaerit. Jedno od dobrih djela, kojima se

redovnik posvećuje, jest da »govori istinu srcem i ustima«, a drugo je da ne smije željeti da ga zovu svetim, a on nije, nego da postane svet u punoj istini. Da ta istina njegove kreposti bude sigurnija, mora više željeti da je pokaže djelima nego riječima. Ali iznad svega u njegovoj molitvi njegove se misli moraju slagati s onim što pjeva. Poput samoga Isusa, sv. Benedikt više voli da molitva bude kratka i čista, nego da redovnik niže mnogobrojne prazne riječi ili besmislena razmatranja.

Najvažnije je kod molitve da se pred Bogom pokažemo onakvi kakvi jesmo. To se ne može učiniti, ako plemenito ne nastojimo da budemo sabrani i da se ispitujemo. Ako budemo iskreni, naša molitva neće nikada biti besplodna. Sama naša iskrenost uspostavlja odmah vezu s Bogom svake istine.

MILOSRĐE

1. — Kako nam je Bog blizu kada priznamo i prihvatimo svoju bijedu i bacimo svoju brigu posve na Njega! Protiv svakoga ljudskog očekivanja On nas podržava, kada nam je to potrebno i pomaže nam izvršiti ono što se čini da je nemoguće. Učimo se poznavati Ga, ne u »prisutnosti« koja postoji u pojmovnom promatranju — prisutnosti u kojoj Ga oblačimo u naša kićena odijela — nego u praznini bez nade koja se približava očaju. Jer savršena se nada postizava na rubu očaja kada, mjesto da upadnemo preko ivice u ponor, otkrivamo da hodamo po zraku. Nada je neprestano baš ondje gdje se može okrenuti u očaj, ali nikada ne učini tako, jer se u času najveće opasnosti Božja moć iznenada usavršava u našoj nemoći. Tako učimo očekivati Njegovo milosrđe sa najvećim mirom, kada je sve u najvećoj opasnosti, tražiti Ga smireno u pogibli, sigurni da nas On ne može napustiti, iako nas možda kore pravedni, a odbacuju oni koji tvrde da nadziru Njegovu ljubav.

2. — »Kada sam slab, onda sam jak« (**2 Kor**, 12, 10).

Naša nam je slabost otvorila Nebo, jer nam je donijela Božje milosrđe i osvojila Njegovu ljubav.

Naša je nesreća sjeme sve naše radosti. Čak je i grijeh igrao nehotičnu ulogu u spasavanju grešnika, jer se beskrajno Božje milosrđe nije moglo spriječiti a da ne izvuče najveće dobro iz najvećega zla. Grijeh je bio uništen usred grijeha onih koji su mislili da mogu uništiti Krista. Grijeh ne može nikada učiniti nešto dobra. On ne može čak uništiti ni sebe, što bi uistinu bilo veliko dobro. Ali je ljubav Kristova prema nama i Božje milosrđe uništilo grijeh uzimajući na sebe teret sviju naših grijeha i plaćajući dužnu cijenu. Tako Crkva pjeva da je Krist umro na drvetu križa, da život može proizaći od istoga stabla od kojega je najprije došla smrt: da se život rodi ondje gdje je nikla smrt.

Zbog toga je kršćanski pojam o milosrđu ključ preobrazbe cijeloga svemira u kojemu grijeh još prividno vlada. Jer kršćanin ne izbjegava zlu, niti je oslobođen od trpljenja, niti je očuvan od utjecaja i posljedica grijeha: niti je sam nepogrešiv. I on, na nesreću, može sagriješiti. Nije bio potpuno oslobođen od zla. Ipak je njegovo zvanje da oslobađa sav svijet od zla i da ga preobražava u Boga: molitvom, pokorom, dobrotvornom ljubavi, i, iznad svega, milosrđem. Bog, koji je Najsvetiji, nije bio samo milosrdan prema nama, nego je dao svoje milosrđe u ruke onih koji mogu sagriješiti, da oni mogu biti sposobni birati između dobra i zla, i da mogu nadvladati zlo dobrim, i da mogu zavrijediti Njegovo milosrđe za svoje duše pošto su bili milosrdni prema drugima.

Bog je ostavio grijeh na tom svijetu da se tu može opraštati: ne samo tajnim praštanjem kojim On Sam čisti naše duše, nego javnim opraštanjem kojim smo milosrdni jedni prema drugima i tako

odajemo činjenicu da On živi, Svojim milosrđem, u našim srcima.

3. — Blaženi oni koji su žalosni«. Može li to biti istina? Ima li veće bijede nego kušati talog svoje nedostatnosti, nevolje i beznadnosti, i znati da sigurno ne vrijedimo uopće ništa? Ipak smo blaženi što smo dovedeni do tih dubina, ako u njima možemo naći Boga. Dok nismo stigli do dna ponora, ima još nešto za nas da izaberemo između svega i ništa. Postoji još nešto između. Još možemo izbjeći odluci. Ali kada smo stigli do svoje zadnje krajnosti, nema više bijega. Izbor je strašan. On se pravi usred tame, ali sa pronicavošću koja je nesnosna radi svoje anđeoske jasnoće: kada mi koji smo bili uništeni i prividno u paklu, čudesno izabiremo Boga!

4. — Spasavaju se samo oni koji su izgubljeni. Opravdava se samo grešnik. Samo onaj tko je mrtav može ustati od mrtvih, a Isus je rekao: »Došao sam tražiti i spasiti što je bilo izgubljeno« (**Lk** 9, 10).

5. — Neki su ljudi taman toliko kreposni da zaborave da su grešnici, a nisu dovoljno jadni da se sjete kako im mnogo treba Božje milosrđe.

Moguće je da neki koji su provodili loš život na zemlji mogu biti viši u Nebu nego oni koji su bili prividno dobri u tom životu. Kakva je vrijednost kreposna života, ako je to život bez ljubavi i bez milosrđa? Ljubav je dar Božjega milosrđa ljudskoj žalosti, a ne nagrada ljudskoj uobraženosti. Velika žalost za veliko zlo je golem dar ljubavi i trga nas

izvan sebe u zanos radi Božjega milosrđa: »Jer je mnogo ljubila, mnogo joj se oprašta.«

Ipak je nešto najbolje od svega ljubav Djevice Majke Božje, koja Ga nije nikada uvrijedila, ali koja je primila od Njega najveće milosrđe od svih: da upozna svoju ništavost usred najveće savršenosti i da bude najsiromašnija od sviju svetaca, jer je bila najbogatija.

Njezina ljubav odgovara savršeno njezinoj poniznosti. Ona koja bijaše najniža u svojim očima gledala je bez drhtanja da je najviša u Božjim očima. Bila je vesela zbog toga, jer je On bio veseo zbog toga, a ne radi drugih razloga.

Tako, Ona koja bijaše najslabija postaje najmoćnija i poražava oholost sviju najjačih anđela koji su pali radi toga što su prisvajali svoju moć samo za sebe, kao da su je imali od sebe i nije pripadala nikomu drugom. Ona, s jedne strane, nije imala nikakve moći po sebi samoj, ali je primila najveće milosrđe, bila je najljubljenija i bila je, radi toga, najvrednija ljubavi i najsposobnija da ljubi Boga za uzvrat. Po moći koje ona nije imala, primila je moć nad svima nama i mi joj pripadamo pravom Božjega milosrđa: koga Ona neograničeno dijeli po svojim molitvama.

6. — U Božjoj se svetosti susreću sve krajnosti: beskrajno milosrđe i pravednost, neizmjerna ljubav i beskonačna mržnja na grijeh, beskrajna moć i neograničena milostivost prema slabosti svojih stvorova. Njegova svetost jest zbir svih ostalih Njegovih svojstava; to je Njegovo biće u svojoj beskrajnoj nadosjetnosti; Njegova »drukčijost« i krajnja razlika od svakoga drugog bića.

Ipak, najviša je objava Božje svetosti Isusova smrt na križu. I ovdje se sve krajnosti susreću. I ovdje se čovjek, koji je pobjegao od Boga i zakopao se u pokvarenost i u smrt da ne gleda svetost Njegova Lica, suočava, u samoj smrti, sa Otkupiteljem koji je njegov život.

Moramo obožavati i priznavati Božju svetost, želeći da nam On bude milosrdan, a to je početak svake pravednosti. Željeti da nam On bude milostiv znači priznati Ga Bogom. Tražiti Njegovo smilovanje, kada ne zaslužujemo nikakvo smilovanje, znači moliti Ga da bude pravedan pravednošću tako svetom da ne pozna nikakvo zlo i pokazuje milosrđe svakomu tko ne bježi od Njega u očaj.

Savršeno je ufanje u Božje milosrđe povlastica onih koji su se najviše približili Njegovoj svetosti. I jer su se oni najviše približili svetosti, čini im se da su najdalje od nje: jer opreka i suprotnost između svetosti i njih osjeća se nepodnosivo. Pod takvim okolnostima ufanje uopće izgleda kao preuzetnost, ipak je ono neophodna nužda u njihovim dušama, jer se u njima nastanila neumoljiva Božja svetost. Zato, dok gledaju da je prividno nemoguće da im se otpuste grijesi, uništava ih nezaslužena zbiljnost njihova oproštenja: Takvo opraštanje može doći samo od Boga.

7. — Snaga koja se očituje u našoj slabosti snaga je koja bijaše jakost Kristove slabosti — ljubav Oca koji Ga je uskrisio od mrtvih. Isus je utonuo u prašinu smrti, da se snaga Njegova Uskrsnuća može objaviti u našim životima. Ta se snaga vidi, ne u našim prirodnim darovima, niti u talentima ili ljudskoj mudrosti ili u čovječjoj jakosti. Očituje

se samo u borbi između onoga što se **pojavljuje** u nama — što je ljudsko i naše — i onoga što se ne pojavljuje: tajna snaga milosti.

8. — »Blaženi milosrdni, jer će postići milosrđe« (**Mt** 5, 7).

Možemo dobiti Božje milosrđe kadgod nam je potrebno, ako smo milosrdni prema drugima: jer to je Božje milosrđe koje djeluje na njih preko nas, kada nas On vodi da postupamo s njima kao što On postupa s nama. Njegovo milosrđe posvećuje naše siromaštvo samilošću koju osjećamo za njihovo siromaštvo, kao da bi bilo naše. Ona je stvoreni odsjev Njegove božanske samilosti u našim dušama. Zbog toga ona uništava naše grijehe, istim činom kojim zaboravljamo i praštamo grijehe drugih ljudi.

Takva se samilost ne uči bez trpljenja. Ne može se naći u samodopadnom životu, u kojem platonski opraštamo tuđe grijehe bez ikakva osjećaja da se i mi nalazimo u grešnom svijetu. Ako želimo upoznati Boga, moramo naučiti razumijevati slabosti i grijehe i nesavršenosti drugih ljudi kao da bi bile naše. Moramo osjetiti njihovo siromaštvo kao što je Krist iskusio naše.

9. — Nebo možemo postići jedino ako umremo za druge na križu. A nitko ne umire na križu samo svojim nepomognutim naporima. Treba mu pomoć nekog krvnika. Moramo umrijeti kao što je Krist umro, za one čiji su nam grijesi gorči nego smrt — gorči zato jer su upravo slični našima. Moramo umrijeti za one kojih nas grijesi ubijaju, i koji su ubijeni, usprkos naših dobrih nakana, mnogim našim grijesima.

Ako je moja samilost istinita, ako je ona duboka srdačna samilost, a nije zakonsko poslovanje, ni smilovanje naučeno u knjigama i provođeno na drugima kao pobožna vježba, tada je moja samilost prema drugima Božje milosrđe prema meni. Moja strpljivost s njima je Njegova strpljivost sa mnom. Moja ljubav prema njima je Njegova ljubav prema meni.

10. — Kada Gospodin sluša moju molitvu za milosrđe (molitva koja je i sama nadahnuta djelovanjem Njegova milosrđa), tada On čini svoje milosrđe prisutnim i vidljivim u meni time što me nuka da budem milosrdan s drugima kao što je On milosrdan sa mnom. To je način kojim Božje milosrđe potpunjava Njegovu božansku pravednost: nama se čini da se milosrđe i pravednost razlikuju, ali u Božjim su djelima oboje izražaj Njegove ljubavi.

Njegova je pravednost ljubav koja daje svakomu od Njegovih stvorova darove što ih je Njegovo milosrđe unaprijed odredilo. A Njegovo milosrđe je Njegova ljubav koja ispunja pravednost vlastitim zahtjevima, i obnavlja dar koji smo propustili primiti.

11. — Milosrđe Božje ne obustavlja zakone uzroka i posljedica (učinka). Kada mi Bog oprašta grijeh, uništava krivnju grijeha, ali posljedice i kazna grijeha ostaju. Međutim, baš u kažnjavanju grijeha Božje se milosrđe najočitije poistovjetuje sa Njegovom pravednošću. Svaki je grijeh povreda Božje ljubavi, a Božja pravednost onemogućava da se ta povreda savršeno popravi ičim drugim osim ljubavlju. A ljubav je sama najveći dar Božji ljudima.

Dobrotvorna je ljubav naša najveća savršenost i izvor svake naše radosti. Ta je dobrotvorna ljubav slobodan dar Njegova milosrđa. Puneći nas božanskom dobrotvornom ljubavi i zovući nas da Ga ljubimo kao što je On nas prvi ljubio i da ljubimo druge kao što je On ljubio sve nas, Božje nam milosrđe omogućava da dademo punu zadovoljštinu Njegovoj pravednosti. Božja pravednost može, radi toga, najbolje biti zadovoljena učincima Svoga milosrđa.

Oni koji odbijaju Njegovo milosrđe zadovoljavaju Njegovoj pravednosti na drugi način. Bez Njegova milosrđa ne mogu Ga ljubiti. Bez ljubavi prema Njemu ne mogu »se opravdati« ili »postati pravedni«. To će reći: ne mogu postati slični Njemu koji je ljubav. Koji nisu primili Njegovo milosrđe, pred Njim su u stanju nepravednosti. Njegova pravednost osuđuje njihovu nepravednost. A u čemu se sastoji njihova nepravednost? U odbijanju Njegova milosrđa. Dolazimo, dakle, na kraju, do toga osnovnog protuslovlja: da to dugujemo Bogu da primimo od Njega ono milosrđe što nam ga nudi u Kristu, i da odbiti to milosrđe znači vrhunac naše »nepravde«. Jasno je, dakle, da nas jedino Božje milosrđe može učiniti pravednima, u tom nadnaravnom smislu, jer Božja pravednost na prvom mjestu zahtijeva od nas da primimo Njegovo milosrđe.

12. — Želite li upoznati Boga? Tada naučite razumijevati slabosti i nesavršenosti drugih ljudi. Ali kako možete shvatiti slabosti drugih, ako ne shvaćate svoje? A kako možete vidjeti značenje svojih ograničenja, ako niste primili od Boga milost, kojom upoznajete sebe i Njega? Nije dovoljno dru-

gima opraštati: moramo im oprostiti ponizno i samilosno. Ako im opraštamo neponizno, naše je opraštanje ruganje: ono pretpostavlja da smo bolji nego oni. Isus je sišao u ponor naše sramote da nam oprosti, pošto je, u nekom smislu, postao niži od nas sviju. Zato ne smijemo drugima opraštati sa uzvišenih prijestolja, kao da smo bogovi koji gledaju s Neba dolje na njih. Moramo im oprostiti u plamenu njihova pakla, jer Krist, po našem praštanju, još jednom silazi da ugasi taj osvetni plamen. On to ne može učiniti, ako mi ne oprostimo drugima Njegovom samilošću. Krist ne može ljubiti bez osjećaja i srca. Njegova je ljubav jednako ljudska kao i božanska, i naša će ljubav biti karikatura Njegove, ako tvrdi da je samo božanska, a ne pristaje da bude ljudska.

Kada druge ljubimo Njegovom ljubavlju, ne poznamo više dobro i zlo (a to je zmija obećala) nego samo dobro. Nadvladavamo zlo u svijetu Božjom ljubavlju i samilošću, i dok činimo tako tjeramo sve zlo iz naših srdaca. To zlo u nama je više nego moralno. Postoji i psihološko zlo, iskrivljenje što ga je uzrokovala sebičnost i grijeh. Dobre moralne nakane dovoljne su da isprave što je formalno zlo u našim moralnim činima. Ali da naša ljubav može ozdraviti rane grijeha u čitavoj našoj duši, mora doprijeti u najdublje dubine naše čovječje naravi, da iščisti svu zarazu tjeskobe i lažne krivnje koja izlazi iz oholosti i straha, da oslobodi ono dobro što ga je zaustavljala sumnja, predrasuda i utvaranje.

Sve u našoj prirodi mora naći svoje pravo mjesto u životu dobrotvorne ljubavi, tako da se čitav

čovjek može dizati Bogu, da se ta cijela osoba može posvetiti, a ne samo nakane njegove volje.

13. — Bog koji je beskrajno bogat postao je čovjek da osjeti siromaštvo i bijedu paloga čovjeka, ne zato jer Mu je trebalo to iskustvo, nego jer je nama bio potreban Njegov primjer. Sada, kada smo vidjeli Njegovu ljubav, ljubimo jedan drugoga kao što je On ljubio nas. Tako će Njegova ljubav raditi u našim srcima i preobraziti ih u Njega.

SABRANOST

1. — Sabranost je promjena duhovnog središta i usklađivanje cijeloga našeg bića sa onim što je onkraj i iznad nas. To je »okretanje« ili »obrtanje« našega bića duhovnim stvarima i Bogu. A budući da su duhovne stvari jednostavne, i sabranost je u isto vrijeme pojednostavnjenje stanja naše duše i naše duhovne djelatnosti. To nam pojednostavnjenje daje vrst mira i gledanja o kojem Isus govori kada veli: »Ako je oko tvoje zdravo, čitavo će ti tijelo biti osvijetljeno« (**Mt** 6, 22). Budući da se taj tekst odnosi u prvom redu na čistoću nakane, sjeća nas da i sabranost to čini: čisti našu nakanu Ona sabire svu ljubav naše duše, diže je iznad stvorenih i vremenitih stvari i svu je upravlja na Boga i Njegovu volju.

2. — Sabranost se poznaje po svojim učincima: miru, nutarnjoj šutnji i smirenosti srca. Duh koji je sabran miran je i nenavezan, barem u svojoj dubini. On je nepomućen, jer su strasti privremeno na miru. U najboljem slučaju, dopušteno im je da uznemiruju samo površinu sabrane duše. Ali budući da se plodovi sabranosti rađaju uz poniznost, dobrotvornu ljubav i uz većinu drugih osnovnih

kršćanskih kreposti, jasno je da prava sabranost ne može postojati bez sudjelovanja tih kreposti koje joj daju podlogu i stvarnost.

3. — Koncentracija — usredotočenost nije sabranost. Obje mogu postojati zajedno, ali obično sabranost znači daleko više nego skupljanje misli na pojedinu jasnu točku koja teži da raširi misao pojednostavnjenjem dižući je tako iznad razine napetosti i usmjerivanja na sebe.

4. — Sabranost je više nego čisto ulaženje u sebe i ona ne znači nužno nijekanje ili isključivanje vanjskih stvari. Katkada smo sabraniji, mirniji, jednostavniji i čišći, kada gledamo *kroz* vanjske stvari i vidimo Boga u njima, nego kada se okrenemo od njih da ih isključimo iz svojih misli. Sabranost ne niječe osjetne stvari, ona ih stavlja u red. Ili su joj važne i ona uviđa njihovu važnost, ili nemaju nikakva posebna značenja, i njihova beznačajnost ostaje nevina i neutralna. Jer sabranost dovodi dušu u vezu s Bogom, i Njegova nevidljiva prisutnost je svjetlo koje istovremeno daje mir oku koje njim gleda i omogućava da sve stvari gleda u miru.

5. — Sabranost se ne smije gledati kao neka odsutnost, nego kao prisutnost. Ona nas čini, prije svega, prisutnima sebi. Čini nas prisutnima bilo kojoj stvarnosti koja je najvažnija u trenutku kada živimo. Čini nas prisutnima Bogu, prisutnima sebi u Njemu, prisutnima svemu drugom u Njemu. Iznad svega, doziva nam u svijest Njegovu prisutnost. A to daje smisao svim ostalim »prisutnostima« o kojima smo govorili.

6. — Prije svega moramo biti prisutni sami sebi. Životne brige i zaokupljenosti odvlače nas od nas samih. Dotle dok se dajemo tim stvarima, naše misli nisu kod kuće. One su izvučene iz svoje stvarnosti u opsjenu prema kojoj teže. Ostavljaju zbilju koju imaju i koja jesu, da slijede jato mogućnosti. Ali mogućnosti imaju krila i naše misli moraju letjeti za njima da ih slijede u nebo. Ako živimo sa mogućnostima, prognani smo iz sadašnjosti koju nam je dao Bog da bude naša, postajemo beskućnici i premješteni u budućnost ili u prošlost koje nisu naše, jer su stalno izvan našega dohvata. Sadašnjost je naše pravo mjesto i možemo uzeti štogod nam pruža. Sabranost je ono jedino što nam daje moć da učinimo tako. Ali prije nego to razjasnimo, vratimo se misli da nas sabranost čini prisutnima samima sebi.

Doklegod smo u tom životu, i jesmo i nismo. Neprestano se mijenjamo, a ipak je osoba koja se mijenja uvijek ista osoba. Čak i njezine promjene izražavaju njezinu osobnost, pomažu njezin razvoj i utvrđuju je u onom što ona jest.

Čovjek je slobodno biće koje se neprestano mijenja u sebi. To mijenjanje nije nikada posve ravnodušno. Neprestano postajemo bolji ili gori. Naš se razvitak mjeri po našim slobodno izabranim djelima i mi se prilagođujemo uzoru naših želja.

Ako naše želje posižu za onim za što smo stvoreni da imamo, činimo i postanemo, tada ćemo se razviti u ono što je određeno da uistinu budemo.

Ali ako naše želje sežu za onim što nema nikakva značenja za naš duhovni porast, ako se izgube u sanjarijama, strastima ili obmanama, bit ćemo neiskreni sebi, i naš će život na kraju proglasiti da

smo lagali sebi, drugim ljudima i Bogu. Osudit ćemo sebe kao tuđince i prognanike od sebe i od Boga.

U paklu nema nikakve sabranosti. Osuđeni su progonjeni ne samo od Boga i od drugih ljudi, nego čak i od samih sebe.

7. — Sabranost me čini prisutnim samom sebi sabirući dva stanovišta, ili djelatnosti moga bića kao da bi bile dvije leće u teleskopu. Jedna je leća osnovna podloga moga duhovnog bića: nutarnja duša, duboka volja, duhovni um. Druga je moja vanjska duša, praktični um, volja zauzeta životnim djelatnostima.

(To ne znači da postoje dvije duše i dvije vrsti sposobnosti, nego da duša djeluje na dva različita načina, kada se bavi vanjskim poslovima i nutarnjom kontemplacijom.)

Sv. Augustin, **O Trojstvu**, Knjiga XII

Kada je moj praktični i vanjski ja podložan i upravljen prema najdubljim potrebama što su usađene u moje nutarnje biće po naravi i milosti, tad je čitava moja duša u skladu sa sobom, sa stvarnostima oko sebe i s Bogom. Sposobna je da gleda stvari onakve kakve jesu i osposobljava me da budem svjestan Boga. To me čini »prisutnim« sebi. To će reći da se moj vanjski ja uživio u svoju pravu službu kao službenik Duha i milosti. Svjestan je gospodstva milosti, svjestan je nutarnjega ja, svjestan svoje podložnosti duhu i milosti, i svjestan svoje moći da radi među vanjskim stvarima, i da tim radom pomaže nutarnje preoblikovanje duha po milosti.

Ali kada vanjski ja poznaje samo sebe, onda je odsutan od mojega pravog ja. On ne poznaje svoj nutarnji duh. Nikada ne radi prema potrebi i mjeri prave osobnosti, koja postoji ondje gdje se moj duh vjenčava sa šutljivom prisutnošću Božjega Duha, i gdje moja duboka volja odgovara Njegovoj, teži prema tajni njegova Božanstva.

Kada nisam prisutan sebi, tada sam svjestan samo one svoje polovine, onog stava svoga bića koji se okreće van prema stvorenim stvarima. I tada je moguće da se izgubim među njima. Tada više ne osjećam duboko tajno potezanje ljubavne teže koja vuče moj nutarnji ja prema Bogu. Moja volja i moj razum gube svoju vlast nad drugim moćima. Moji osjeti, moja mašta, moja čuvstva, raspršavaju se da progone svoj različiti plijen preko čitave zemaljske površine. Sabranost ih vodi kući. Ona dovodi u vezu vanjski ja sa nutarnjim duhom i omogućava cijelom mojem biću da odgovori dubokoj privlačnosti ljubavi koja prodire u Božju tajnu.

8. — Sabranost me, dakle, čini prisutnim svemu što je stvarno značajno bilo koji trenutak moje opstojnosti. Dubine moje duše moraju neprestano biti sabrane u Bogu. Kada je tome tako, nije nužno da me priječe u obavljanju praktične, vanjske djelatnosti. Ima, stvarno, izvjesnih načina sjedinjenja s Bogom koji se kose s vanjskim djelovanjem. Ali sabranost kao takva može se složiti sa tjelesnom i duhovnom aktivnošću i sa svakom sređenom vrstom rada.

Da budem u radu sabran, ne smijem se izgubiti u radu. A da neprestano radim, ne smijem se izgubiti u sabranosti. Zato sabrana aktivnost, dok izvršavam Božju volju u dužnostima svoga životnog staleža, znači ravnotežu između nutarnje čistoće i vanjske pažnje. Potrebna je jedna i druga. Neugodna je stvar vidjeti redovnika (pobožnu osobu) kako nemarno radi svoj posao, jer nastoji da radi i moli u isto vrijeme, na takav način da zapravo ne radi niti moli.

Gubimo ravnotežu nutarnje čistoće i vanjske pažnje kada, na jedan ili drugi način, tražimo sebe mjesto Boga. Ako tražimo samo svoje interese u svom radu, nećemo biti sposobni da čuvamo svoja srca čista i sabrana kada molimo. Ako tražimo sebe u molitvi, nećemo pravo paziti na svoj rad.

Tajna je sabranog djelovanja, prije svega, da se otkinemo od sebe i od uspjeha bilo u svom poslu bilo u svojoj molitvi. Moramo se otkinuti od uspjeha u svom radu, da se oslobodimo od tjeskobe koja nas uranja u posao bez suzdržljivosti. Moramo se također odreći želje da se vidimo neprestano sabrani u Bogu i da osjećamo Njegovu prisutnost u svojim srcima. To će reći, moramo raditi za Boga, uzdajući se da, ako tražimo jedino Njegovu volju, On će se brinuti za našu nutarnju sabranost, i nadoknaditi rastresenosti i propuste koji se mogu uvući u našu djelatnost.

Ako počinjemo svoj posao mirno i sabrano, srcem upravljenim Bogu po molitvi i čistoj nakani, uklonit ćemo se mnogim pogubnim brigama i beskorisnim zaokupljenostima tokom svoga posla. Raspršene moći lako se umaraju. Duhovni umor proizlazi iz rasutog i zlo primijenjenog napora. Odvratnost koju ona rađa slabi sile naše duše, tako da trošimo još više napora i svršavamo sa većim umorom.

9. — Misao koja ne proizlazi iz sabranosti teži po samoj svojoj naravi da raspirši naše umne i voljne moći. Može se činiti da ona traži sabranost, ali si ne može pomoći onim što ne može nikada naći. I ako je ne ojača nutarnja sabranost, takva misao mora tražiti svoju snagu drugdje — u ispraznoj snazi uzbuđenosti i nutarnje napetosti. Ta je napetost oblik nesvjesnog idolopoklonstva, uperenog na varku fiksne ideje, u koju se pouzdajemo. Silom si namećemo tu ideju, upravljamo svoje misli na nju i privijamo je na svoje srce. Ta ideja može u sebi biti istinita, ali joj žestina naše volje daje nerazmjerno mjesto u našem nutarnjem životu. Tako ona postaje neki idol, koji privlači na sebe štovanje, pažnju i povjerenje što ih dugujemo samo Bogu.

10. — Tjeskoba je kobna za sabranost, jer sabranost konačno ovisi o vjeri, a tjeskoba podgriza srce vjere. Tjeskoba obično dolazi od napora, a napor ima svoj uzrok u prevelikoj ovisnosti o nama, o našim sredstvima, našim planovima, našem pojmu o onom što smo sposobni učiniti. Ako se oslonimo isključivo samo na svoje naprezanje da ostanemo sabrani u radu, naša će sabranost biti prisilna i umjetna, i neizbježivo će doći u sukob sa samim radom. Kada nam Gospodin daje nešto da radimo za Nj, ne zahtijeva da radimo kao anđeli, svojim mislima potpuno zaokupljeni Njim i istovremeno uspješno zauzeti naređenim djelom. Mnogo je jednostavnije služiti se malo zdravim razumom, latiti se rada iz ljubavi prema Bogu, neprestano se odricati tjeskoba i briga što ih uzrokuje sam posao i ne se odviše uznemirivati oko svoga duhovnoga

stanja dok radimo. Dovoljno je misliti na jednu stvar u to vrijeme i sjetiti se da duhovnom životu nikada ne pomaže neprestano i pretjerano razmišljanje o sebi.

U isto vrijeme nije teško raditi sabrano, ako se naša nakana stalno čisti vjerom u Boga za koga radimo, i pouzdanjem u Njegovu ljubav koja neprestano sjedinjava naše duše s njim, iako ne možemo biti stalno svjesni toga sjedinjenja. Moramo se sjetiti da je naš doživljaj sjedinjenja s Bogom i naš osjećaj Njegove prisutnosti i sporedan i drugotne važnosti. To je samo sporedan učinak Njegove sadašnje prisutnosti u našim dušama, i ne daje nikakav siguran znak te prisutnosti u svakom slučaju. Jer Bog je iznad svakoga shvaćanja, pojmova i osjećaja, ma kako duhovnih, koje može ikada doživjeti čovječji duh u tom životu.

11. — Sabranost nas čini prisutne Bogu i sebi u Njemu. Želja da sačuvamo najdublje pokrete svoje duše za samoga Boga, da ih okrenemo od sebe i od Njegovih stvorova, i da ih usmjerimo posve na izvršavanje Njegove volje, čini nas na poseban način prisutne Bogu. Uistinu, uvijek smo prisutni Onomu koji sve vidi i sve uzdržava onim istim činom kojim upoznaje Njihovu opstojnost. Ali prisutniji smo Njemu kada smo svjesni Njegove blizine nego kada ne znamo za nju. Jer tada je prisutnost svjesna i uzajamna: to je prisutnost osobe osobi. **I jedino kada smo tako** prisutni Njemu, istinski otkrivamo sebe kakvi smo stvarno. Kada smo u prisutnosti Božjoj, i gledamo Ga u Njegovu svjetlu, koje dolazi k nama u neprozirnosti vjere, tada vidimo, u tom istom svjetlu, da smo daleko drukčiji

od onoga što smo mislili da jesmo u svjetlu svoga častohleplja i samodopadnosti.

Ovdje se sabranost oboji skrušenošću i onim što su Oci nazivali »svetim strahom«. Strah je poznavanje sebe u prisutnosti Božje svetosti. To je poznavanje sebe u Njegovoj ljubavi i gledanje kako smo daleko od onoga što bi Njegova ljubav htjela da budemo. On (strah) znade tko je On i tko smo mi!

Ali strah koji je svet ne može se bojati ljubavi. On se boji nesklada između sebe i ljubavi, i bježi da se sakrije u ponor svjetla koji je Božja ljubav i Njegova savršenost.

Taj je strah katkada apsolutno potreban da sačuva našu sabranost kako se ne bi pokvarila lažnom slatkoćom i preuzetnim samopouzdanjem koje pretpostavlja Božju milost, koje se prestaje plašiti obmane, i koje uživa u misli na našu krepost i na naš uzvišen stupanj molitve.

Takva samodopadnost pada neprimjetno, poput neprozirna zastora, između nas i Boga. On odilazi od nas i ostavlja nas u strašnoj opsjeni.

Što je naša sabranost jača, napetija i dulja, veća je opasnost da upadnemo u tu opsjenu. Postaje dosta lako, iza nekog vremena, da se saberemo, a da uopće ne uđemo ni u kakvu stvarnu vezu s Bogom. Takva sabranost nije ništa drugo do psihološka (duševna) varka. Ona je čin uvlačenja u sebe koji se može naučiti sa malo napora. On otvara vrata tamnom, šutljivom, udobnom nutarnjem prostoru u kojem nema više neprilika, jer smo uspjeli pronaći skretnicu koja otkreće svu našu umnu aktivnost od njezinoga izvora. To nije molitva, i premda može biti puna mira i nama korisna za kratko vrijeme, ako se navežemo na nju i produljimo odviše daleko može nam jako naškoditi. Sabranost bez vjere zatvara duh u tamnicu bez svjetla i zraka. Nutarnja askeza ne smije svršiti time da nas zaključa u takvu tamnicu. Kada bismo tako radili to bi osujetilo sve nakane Božje milosti. Vjera nas stavlja u sabranost i ne nameće granice duševnoj aktivnosti, nego uklanja sva ograničenja našega naravnog razuma i volje, i oslobađa um od sumnje, a volju od oklijevanja, tako da je duh slobodan po Bogu i uranja u dubine Njegove nevidljive slobode.

12. — Sabranost je gotovo isto što i nutarnja samoća. Baš u sabranosti otkrivamo ograničenu samoću svoga srca, i neograničenu samoću Boga koji boravi u nama. Da se ti golemi vidokruzi nisu rastvorili u središtu naših života jedva bismo vidjeli stvari sa stvarnog stanovišta. Naši se sudovi ne slažu s onim što stvari jesu. Ali duhovan čovjek, veli sv. Pavao, sudi sve. Čini to zato jer je odijeljen od svega svojim odricanjem, svojom poniznosti, svojom ništavnosti. Zato vidi sve jedino u Bogu. Tako sve vidjeti znači sve prosuđivati kao što Sam Bog prosuđuje.

Sabranost nas, dakle, vodi nekoj nutarnjoj samoći koja je nešto više nego želja ili činjenica biti sam. Ne postajemo samotnici kada shvatimo kako smo sami, nego kada osjetimo nešto Božje samoće. Njegova nas samoća odjeljuje od svega oko nas, a ipak nas čini najistinitije braćom sviju stvari.

Ne možemo živjeti za druge, dok nismo ušli u tu samoću. Ako pokušamo živjeti za njih, a da nismo prije živjeli posve za Boga, izvrgavamo se opasnosti da se zajedno sa svima njima strovalimo u ponor.

13. — Ima ih mnogo koji žive u samoći i ne ljube je, jer njihova samoća nije sabrana! Ona je samo osamljenost. Ona im ništa ne pomaže da nađu sebe. Oni su sami, jer su u svojoj samoći odijeljeni od Boga i od drugih ljudi i čak od samih sebe. Oni su kao duše koje su odlutale iz pakla i nalazeći svoj put zabunom u Nebu, najednom otkriju da im je Nebo veći pakao nego sam pakao. Tako je sa onima koji su silom u nebu samoće i ne mogu kušati njezine radosti, jer ne poznaju nikakvu sabranost.

Čovjek koji se boji biti sam, uvijek će biti osamljenik, ma koliko se okružio ljudima. Ali čovjek koji uči, u samoći i sabranosti, da bude u miru sa svojom osamljenosti i više voli njihovu stvarnost nego varke posve naravnog društva, uspijeva upoznati nevidljivo Božje društvo. Takav je sam s Bogom posvuda, i sam uistinu uživa društvo drugih ljudi, jer ih ljubi u Bogu u komu njihova prisutnost ne zamara, i zbog koga se njegova ljubav prema njima ne može nikada zasititi.

14. — Lažna sabranost nastaje kada pokušavamo svojim naporima otkloniti sve materijalne stvari, osamiti se od svjetine i prirode golom silom, nadajući se da u našoj duši neće ostati ništa osim Bog. Kada to pokušavamo, obično dijelimo svoje biće protiv sebe, nazivamo jednu polovinu (koja nam se sviđa) Bog, a drugu naša »narav« ili naš »ja«. Kakva ludost, kakvo rasipanje sila, pokušavati ostati u jednoj polovici svojega bića, nazivajući ga »Bog« i izbaciti drugu kroz vrata! Naše se biće opire toj razdiobi i upušta se u ono što mi mislimo da je rat između svijeta i tame. Ali ta borba samo je bitka jedne opsjene protiv druge opsjene. Takve se bitke suviše često odvijaju u samostanima, gdje Bog zove ljude, ne da prihvate opsjenu nego da je napuste, da mogu otkriti što je stvarno.

Lažna je sabranost neizbježivo bez poniznosti, jer nas poniznost uči da sebe uzmemo kakvi jesmo, i sprečava našu oholost da nas ne sili biti ono što nijesmo. Bolje je biti zadovoljan s onim što je nisko i skromno u duhovnom životu, jer u tom je životu svako hotimično siromaštvo duhovno obogaćivanje.

Zadovoljiti se niskim stupnjem molitve znači obogatiti se u molitvi.

Takvo je zadovoljstvo bolje nego oholost koja se uporno bori za umnu čistoću anđela prije nego je naučila da bude zrelo ljudska.

»DUŠA SE MOJA SJEĆA GOSPODINA«

1. — »Sjećanje« na Boga, o kojem pjevamo u Psalmu, samo je ponovno otkriće, u dubokoj skrušenosti srca, da se Bog sjeća nas. U nekom se smislu čovjek ne može sjećati Boga. Može Ga samo otkriti.

[»Boga se ne može sjećati«. Ako se uzme potpuno doslovno, baš kako stoji, bez bližih oznaka, ta bi izjava bila lažna. O Bogu možemo imati valjano pojmovno znanje. To se znanje može spremiti u pamćenje i dozvati u razum. Ali ta misao izvodi svoju snagu iz činjenice da postoji drugo znanje o Bogu koje nadilazi pojmove, koje prolazi kroz pojmove da dosegne Njega u onoj tajanstvenoj zbiljnosti Njegove prisutnosti, uhvaćene na neki način, u nekom »iskustvu«. Čak i ta iskustva (doživljaji) Boga ostaju duboko urezana u pamćenju: ali kada ih se sjećamo, njihova zbiljnost nije više prisutna, nego prošla. Ta je zbiljnost Božje prisutnosti nešto što ne pripada ni prošlosti ni budućnosti nego samo sadašnjosti. Ona se ne može povratiti naporom pamćenja, ništa više nego izazvati radom mašte. Ona je »otkriće«, i svaki je puta to otkriće novo.]

Poznajemo Njega, jer On poznaje nas. Poznajemo Njega kada otkrivamo da On poznaje nas.

Naše znanje o Njemu učinak je Njegova znanja o nama. To iskustvo je neprestano jedno od novih čudesa da se On sjeća nas.

»Što je čovjek da ga se sjećaš?
Ili sin čovječji da ga pohađaš?«

(**Ps** 8, 5)

»U dan svoje muke tražio sam Boga, rukama svojim noću uzdignutim k Njemu, i nisam bio prevaren. (Sjećam se Boga.) Duša se moja sjeća Boga, i razveselio sam se, i mučio sam se, i moj je duh klonuo . . .« (**Ps** 76, 3, 4).

Ne bismo mogli tražiti Boga da On nije tražio nas. Možemo Ga početi tražiti kada smo osamljeni i ne osjećamo ništa osim Njegove odsutnosti. Ali sama činjenica da Ga tražimo dokazuje da smo Ga već našli. Jer ako nastavimo, u svojoj se molitvi »sjećamo« Njega, to će reći, ponovno postajemo svjesni Onoga koji stvarno jest. I uviđamo da je On našao nas. Kada je ta svjesnost djelo milosti, uvijek je svježa i nova. Ona je više nego otkriće prošloga iskustva. Ona je novo iskustvo i čini iz nas nove ljude.

Ta je novost »ushit« i »muka«, a oni su živi dokaz veze sa Gospodnjim Duhom. Ona prouzrokuje da »klonemo« u svom duhu dok prelazimo od smrti u život. Tako se otvaraju naše oči. Sve gledamo u novom svjetlu. I shvaćamo da je to nov početak, promjena koju može izvesti samo zahvaćanje Njegova Duha u našim životima — »promjena desnice Svevišnjega«.

2. — Gospodine moj, Ti si čuo viku moga srca, jer si to Ti bio koji si vikao u mojem srcu.

Oprosti mi što sam pokušao dozvati Tvoju prisutnost u svoju šutnju: Ti me moraš staviti u Svoju šutnju! Samo ta novost može me spasiti od idolopoklonstva!

Tebe nije moguće naći u hramu samo zato što su istjerani mjenjači novca.

Tebe ne nalazimo na gori svaki puta kada je ondje oblak. Zemlja je progutala one koji su prinijeli tamjan, a Ti ih nisi našao, pozvao, ni poznao.

3. — Ako Ga nađem odviše lako, možda nije moj Bog?

Ako se ne mogu nadati da ću Ga uopće naći, da li je On moj Bog?

Ako Ga nalazim gdjegod želim, da li sam našao Njega?

Ako On može naći mene gdjegod želi, i reći mi tko je On i tko sam ja, i ako tada upoznam da je Onaj koga nisam mogao naći našao mene: tada znadem da je On Gospodin, moj Bog: On me dotakao prstom koji me stvorio iz ništa.

4. — Struja beskorisne nutarnje aktivnosti neprestano okružuje i brani neku opsjenu.

Ne mogu naći Boga, ako se ne odrečem te beskorisne aktivnosti, a ne mogu se odreći te aktivnosti, ako ne napustim opsjenu koja je brani. A ne mogu se osloboditi opsjene ako je ne prepoznam kao opsjenu.

Nutarnja šutnja, zato, nije toliko nijekanje, neka odsutnost buke i gibanja, koliko pozitivno smirenje duha u istini.

Čovječji je razum, iako ga možemo zlorabiti, suviše oštar i suviše siguran da ostane dugo u zabludi. Može prihvatiti laž i prionuti uz nju tvrdoglavo, vjerujući da je istina, ali ne može naći pravi mir u neistini. Duh koji voli zabludu izgriza se od tjeskobe da se zabluda ne otkrije. Ali čovjek koji ljubi istinu, može naći mir čim prizna svoju zabludu, jer to je početak istine.

Prvi korak da nađem Boga, koji je istina, jest otkriti istinu o sebi: i ako sam bio u zabludi, taj prvi korak prema istini je otkrivanje svoje zablude. Lažno i prevarno »iskustvo« što izgleda kao Božji rad u duši, može donijeti sa sobom, kroz neko vrijeme, vrstu nutarnje šutnje: šutnju duše koja počiva u nekoj opsjeni. Ali ta se šutnja brzo naruši dubokom podzemnom strujom nemira i galame. Napetost je duše, koja nastoji da se uzdrži u šutnji, kada nema nikakve istine da je umiri višom šutnjom, glasnija nego buka velikih gradova i više uznemiruje nego pokret neke armije.

5. — Filozofski bog živi u razumu koji ga poznaje, prima život time što je poznat, živi tako dugo dok je poznat, a umire kada je zanijekan. Ali pravi Bog (koga filozofi mogu uistinu naći po svojim apstrakcijama, ako se dosjete da je njihovo zvanje da prelaze onkraj apstrakcija) daje život duši koju On poznaje. Taj Živi Bog, dodirom svoje milosti u dubinama duše, koju »poznaje« Njegova milost, budi poznavanje svoje prisutnosti u toj duši tako da Ga ona ne samo poznaje, nego Ga, istovremeno, i ljubi, videći da živi u Njemu.

Zato je Isus rekao: »Bog Abrahamov, Bog Izakov i Bog Jakovov nije Bog mrtvih nego Bog živih« (**Mt** 22, 32). Tako je i to istinito da je Gospodin »Živi Bog« koji želi da svi oni kojima je On Bog

žive zauvijek, jer im je On Bog. Takav bijaše dokaz koga je Isus dao Saducejima koji nisu vjerovali u uskrsnuće mrtvih. Ako je Bog »Bog Abrahamov«, tada Abraham mora uskrsnuti od mrtvih: nitko tko ima Živoga Boga za svoga Gospodina ne može ostati mrtav. On je naš Bog samo tada ako Mu posve pripadamo. Pripadati posve životu znači prijeći od smrti životu.

»Budući da je po jednom čovjeku došla smrt, po jednom čovjeku dolazi i uskrsnuće mrtvih. Kao što u Adamu svi umiru, tako će u Kristu svi oživjeti ... i mrtvi će uskrsnuti neraspadljivi, a mi ćemo se promijeniti ... i kada se ovo smrtno tijelo obuče besmrtnošću, tada će se ispuniti pisana riječ: 'Pobjeda proguta smrt'« (**1 Kor** 15, 21—2, 53, 54)!

Ne možemo pronaći Onoga koji je Svevišnji, ako se sasvim ne izvučemo iz svoje slabosti. Ali moramo najprije otkriti svoju ništavnost da onda možemo prijeći onkraj nje: a to je nemoguće tako dugo dok vjerujemo u opsjenu svoje vlastite moći.

6. — Samostan je Božja kuća i svi koji žive ondje blizu su Njemu. Ipak je moguće živjeti blizu Njega i u Njegovoj kući, a da nikada ne nađemo Njega. Zašto je to? Zato, jer stalno radije tražimo sebe nego Boga, živimo radije za sebe nego za Njega. Samostan postaje više naša kuća nego Njegova, a On se skriva pred nama. Stojeći na putu Njegovu svjetlu, gledamo zbunjeni na svoju sjenu. »Sigurno«, velimo, »to nema ništa Božjega u sebi, jer to je sjena.« Uistinu! A ipak ta je sjena bačena Njegovim svjetlom i neizravno dokazuje Njegovu prisutnost. Ona je tu da nas sjeti kako se možemo

okrenuti Njemu, čim prestanemo ljubiti više tamu nego svjetlo.

Ipak se ne okrećemo Njemu, jer zaboravljamo da On mora doći k nama kao Spasitelj bez koga smo bespomoćni. Tražimo Ga kao da On ne bi mogao biti bez naših žrtava, kao da Mu treba podrška naših osjećaja i laskanje naših pohvala.

Ne možemo Ga naći ako ne upoznamo da Ga trebamo. Zaboravljamo tu potrebu kada samodopadno uživamo u svojim dobrim djelima. Siromašan i bespomoćan prvi nalazi Onoga koji je došao da traži i spasi što je bilo izgubljeno.

7. — Gospodin je moja stijena i moja tvrđava i On boravi usred svoga naroda.

Dođite, uđimo u Kuću Svevišnjega i stojeći slavimo Ga.

Spavajmo kao orlovi na klisuri, počivajmo u jakosti Gospodina našega Boga!

Sakrijmo se u veliku goru Njegove moći, koji sakrit stanuje usred zaboravljena puka.

Čak i Njegov je grom utočište siromaha!

VJETAR DUVA GDJE MU SE SVIĐA

1. — Bog koji je posvuda ne ostavlja nas nikada. Ipak On je prividno katkada prisutan, katkada odsutan. Ako Ga ne poznajemo dobro, nećemo razumjeti da On može biti prisutniji nama kada je odsutan nego kada je prisutan.

Postoje dvije Božje odsutnosti. Jedna je odsutnost koja nas osuđuje, a druga nas posvećuje.

U odsutnosti koja osuđuje, Bog »nas ne poznaje«, jer smo stavili drugog boga na Njegovo mjesto i odbijamo da nas On poznaje. U odsutnosti koja posvećuje, Bog prazni dušu od svake slike koja bi mogla postati neki idol i od svakoga predmeta koji bi mogao stajati između našega lica i Njegova.

U prvoj odsutnosti, On je prisutan, ali Njegovu prisutnost niječe prisutnost nekog idola. Bog je prisutan neprijatelju koga smo stavili između sebe i njega u smrtnom grijehu.

U drugoj odsutnosti On je prisutan, i Njegovoj se prisutnosti klanja i potvrđuje ju odsutnost svega ostalog. On je bliže nama nego mi sami, premda Ga ne vidimo.

Tkogod želi da Ga uhvati i drži, gubi Ga. On je sličan vjetru koji duva gdje mu se sviđa. Vi koji

Ga ljubite morate Ga ljubiti kao Onoga koji dolazi odande odakle ne znate i koji ide onamo gdje vi ne znate. Vaš duh mora željeti biti tako čist i tako slobodan kao što je Njegov Duh, da Ga možete slijediti kamogod ide. Tko smo mi da se smatramo čisti ili slobodni, ako nas On ne učini takvima?

Kada bi nas On naučio kako da Ga slijedimo u prostranstvo Njegove slobode, ne bismo više znali gdje smo, jer smo s Onim koji je svagdje i nigdje u isto vrijeme.

Oni koji ljube samo prividnu Njegovu prisutnost ne mogu slijediti Gospodina kamogod ide. Ne ljube Ga savršeno, ako Mu ne dozvoljavaju da bude odsutan. Ne cijene Njegovu slobodu da radi kako Mu se sviđa. Misle da su ih njihove molitve osposobile da Mu zapovijedaju i da podvrgavaju Njegovu volju svojoj. Žive više na razini magije nego na razini religije.

Samo se oni ljudi nikada ne dijele od Gospodina koji nikada ne dvoje u Njegovo pravo da se odijeli od njih. Ne gube Ga nikada, jer uvijek shvaćaju da nikada nisu vrijedni da Ga nađu, i da su Ga usprkos svoje nevrijednosti već našli.

Jer On je prvi našao njih, i neće ih nikada napustiti.

2. — Bog se približava našim mislima kada se udaljuje od njih.

Ne možemo Ga nikada potpuno poznavati ako mislimo o Njemu kao o nekom uhvaćenom predmetu koji se može ograditi ogradom naših pojmova.

Bolje Ga poznajemo, ako Ga naše misli puste da ode.

Gospodin putuje odjednom svim pravcima.

Gdjegod jesmo, otkrivamo da je On upravo otputovao.

Kamogod idemo, otkrivamo da je On upravo stigao prije nas.

Naš počinak ne može biti niti na početku toga slijeđenja, ni u samom slijeđenju, niti u njegovu prividnom svršetku. Jer pravi svršetak, a to je Nebo, jest svršetak bez svršetka. To je sasvim nova dimenzija (protežnost), u koju dolazimo da počivamo u tajni da On mora stizati u tren svoga odlaska; On dolazi svaki trenutak, a Njegov odlazak nije vezan vremenom.

3. — Svaki čovjek postaje slika onoga Boga komu se klanja.

Onaj koji štuje mrtvu stvar, postaje mrtva stvar.

Onaj koji ljubi pokvarenost, trune.

Onaj koji ljubi sjenu, postaje, sam, sjena.

Onaj koji ljubi stvari koje moraju propasti, živi bojeći se njihove propasti.

I kontemplativac koji želi držati Boga zatvorena u svom srcu, postaje zatvorenik unutar tijesnih granica svoga srca, tako da mu Gospodin izmakne i ostavi ga u njegovoj tamnici, njegovu zatvoru, i njegovoj mrtvoj sabranosti.

Čovjek koji ostavlja Gospodinu Njegovu slobodu, klanja Mu se u Njegovoj slobodi i prima slobodu Božjih sinova.

Taj čovjek ljubi kao Bog i napreduje kao zarobljenik Gospodinove nevidljive slobode.

A bog što ostaje nepomičan u središtu moga viđenja jedva je i trag Pravoga Boga koji prolazi.

4. — Što znači poznavati Tebe, Bože moj?

Ima duša koje postaju bolesne i dršću na misao da Ti daju neko nedostatno ime!

Budim se u noći i znojim se od strave na misao što sam se usudio govoriti o Tebi kao »čistom Činu« (»čistom Biću«).

Kada je Mojsije vidio onaj grm u plamenu, kako gori u pustinji a ne sagorijeva, Ti nisi odgovorio na njegovo pitanje sa nekom definicijom. Ti si rekao: »Ja jesam.« (Ja sam Onaj koji jesam.) Kakav je mogao biti učinak takva odgovora? On je u trenu posvetio i samu prašinu one zemlje, tako da je Mojsije odbacio svoju obuću (simbol njegovih osjetila i njegova tijela) da ne ostane nikakva slika na putu između Tvoje svetosti i njegova klanjanja.

Ti si jaki Bog, Sveti, Pravedni, jak i oprezan u svom golemu milosrđu, sakriven pred nama u Svojoj slobodi, i daješ nam svoju ljubav bez pridržaja, da, primajući sve od Tebe, možemo upoznati da si Ti jedini svet.

Kako ćemo početi upoznavati Tebe koji jesi, ako ne počinjemo sami biti nešto od onoga što si Ti?

Kako možemo početi upoznavati Tebe koji si dobar, ako Ti ne dopustimo da nam činiš dobro?

Kako možemo izbjeći poznavanje Tebe koji si dobar, budući da Te nitko ne može zapriječiti da nam činiš dobro?

»Biti« i »biti dobar« jest nešto što nam je srodno. Stvoreni smo, naime, na Tvoju sliku, sa bićem koje je dobro, jer je Tvoj dar. Ali biće i dobrota što ih poznajemo tako su daleko od Tebe, da nas prevare ako ih primijenimo Tebi takve kakve ih poznajemo na sebi.

Zato nam oni ne javljaju, kako bi morali, da si Ti svet.

5. — Mudrac se je borio da Te pronađe u svojoj mudrosti, i promašio je. Pravednik je nastojao da Te uhvati u svojoj pravednosti, i zalutao je.

Ali grešnik, iznenada pogođen bljeskom milosrđa koje je moralo biti pravednost, pada ničice i klanja se Tvojoj svetosti: jer je vidio ono što su kraljevi željeli vidjeti i nisu nikada vidjeli, što su proroci prorekli, a nisu nikada gledali, za što su se ljudi starih vremena umorili od čekanja kada su umirali. On je vidio da je Tvoja ljubav tako beskrajno dobra da ne može biti predmet ljudskoga cjenkanja. Istina, postoje dva Zavjeta, dvije pogodbe. Ali oba su samo obećanja da bi nam Ti htio slobodno dati ono što ne možemo nikada zaslužiti: da nam Ti objaviš Svoju svetost pokazujući nam svoje milosrđe, Svoju darežljivost i Svoju beskrajnu slobodu. »Zar mi nije slobodno«, kaže Gospodin, »s mojim činiti što hoću« (**Mt** 20, 15)?

Vrhovna je značajka Njegove ljubavi njezina beskrajna sloboda. Ona se ne može prisiliti da se podloži zakonima neke želje, tj. neke nužnosti. Ona je bez ograničenja, jer je bez potrebe. Budući da je bez potrebe, Njegova ljubav traži one koji su u potrebi, ne da im dade malo nego da im dade sve.

Njegova se ljubav ne može smiriti u duši koja se zadovoljava s malim, jer zadovoljiti se s malo, znači htjeti ostati u potrebi.

Nije Božja volja da ostanemo u potrebi. On bi htio ispuniti sve naše potrebe tako da nas oslobodi od sviju posjedovanja i da nam dade Sebe u zamjenu.

Ako želimo pripadati Njegovoj ljubavi, moramo se neprestano prazniti od svega ostalog, ne zato da budemo u potrebi, nego baš zato jer nas posjedovanja čine potrebnima.

6. — Svako je pravo Božje dijete blago, poučljivo, ljubi samoću i teži za savršenošću. Njegova se svijest budi, u Gospodnjem Duhu, upravo tada kada osjeća da ga drži u postojanju čisti dar, čin ljubavi, božanska zapovijed. Sloboda Božjega životnog dara traži odgovor na naše slobode — čin poslušnosti, sakriven u tajnosti najvećih dubina našega bića. Potpuno smo živi u Njemu kada najdublji životni korijeni postanu svjesni da žive u Njemu. Iz toga pristanka da opstojimo u ovisnosti Njegova dara i Njegove slobode izvire nutarnji život.

7. — Neka se zapovijed Njegove ljubavi osjeti na korijenju moga postojanja.

Tada neka razumijem da ne pristajem zato da postojim, nego da postojim zato da pristajem.

To je živi izvor kreposnog djelovanja: jer sva su naša dobra djela pristajanja na znakove Njegova milosrđa i pokrete Njegove milosti.

Odatle možemo doći savršenosti: onoj ljubavi koja pristaje na sve, ne traži ništa osim da odgovori dobrotom Dobroti, ljubavlju Ljubavi. Takva ljubav podnosi sve i jednako je sretna kada radi i kada ne radi, kada živi i kada umire.

Ne zadovoljimo se samo time što postojimo, nego slušajmo u svojem postojanju.

Iz te osnovne poslušnosti, koja je temeljni dar, i prikladan uzvrat Njegova dara, svi ostali čini poslušnosti uviru u život vječni.

Puna plodonosnost duhovnog života počinje tada kada zahvaljujemo za život, kada pristajemo da živimo i kada smo još zahvalniji što tražimo da umremo i da budemo s Kristom.

NUTARNJA SAMOĆA

1. — Karitas (dobrotvorna ljubav) je ljubav prema Bogu koja poštiva potrebu što je drugi ljudi imaju za Njim. Radi toga, jedino dobrotvorna ljubav može nam dati snagu i obzirnost da ljubimo druge a da ne okaljamo njihovu osamu koja im treba i koja ih spasava.

2. — Ne naglašavajte suviše mnogo činjenicu da ljubav želi prodrijeti u intimne tajne ljubljenoga. Oni koji su odviše zaljubljeni u tu misao promašuju pravu ljubav, jer vrijeđaju samoću onih koje ljube, mjesto da je poštuju.

Prava ljubav zaviruje u tajne i samoću ljubljenoga tako da mu dopušta da drži svoje tajne za sebe i da ostane u svojoj samoći.

3. — Tajnovitost i samoća su vrijednosti koje pripadaju samoj biti osobnosti.

Osoba je osoba ukoliko ima tajnu i svoju samoću koja se nikomu ne može saopćiti. Ako ljubim osobu, ljubit ću ono što je najviše čini osobom: onu tajnovitost, skrivenost i samoću njezinoga pojedinačnog bitka, koji samo Bog može proniknuti i razumjeti.

Ljubav koja provaljuje u duhovnu povučenost nekoga da razotkrije sve njegove tajne i nezgodno opsijeda njegovu samoću ne ljubi ga: ona traži da uništi ono što je najbolje u njemu i što mu je najintimnije.

4. — Samilost nam i poštivanje daju da upoznamo samoću drugoga time što ga nalazimo u intimnosti svoje nutarnje samoće. Ona otkriva njegove tajne u našim tajnama. Ako poštujemo tajnovitost njegove nutarnje osamljenosti, mjesto da ga iscrpljujemo znatiželjom, i tako osujećujemo sve svoje želje da pokažemo svoju ljubav prema njemu, sjedinit ćemo se s njim u prijateljstvo koje će nam omogućiti da postanemo sličniji jedan drugomu i Bogu. Ako poštivam samoću svoga brata, upoznat ću njegovu samoću po odsjevu što je ona baca, preko dobrotvorne ljubavi, na samoću moje duše.

To poštivanje najdubljih vrijednosti sakrivenih u osobnosti drugoga znači više od same obaveze ljubiti. Ono je dug što ga dugujemo po pravednosti svakom biću, a osobito onima koji su, kao i mi, stvoreni na sliku Božju.

Naš propust da poštujemo intimnu duhovnu osamljenost druge osobe pokazuje tajan prezir samoga Boga. On izlazi iz grube oholosti palog čovjeka, koji se želi pokazati kao bog gurajući nos u ono što nije njegov posao. Spoznajno drvo dobra i zla dalo je našim prvim roditeljima sklonost da upoznaju stvari izvan Boga, na način kojim se ne upoznavaju istinito, mjesto da ih upoznavaju u Njemu, u komu smo jedino kadri da ih nađemo, upoznamo i ljubimo kakve jesu. Prvotna je pravednost davala našim dušama snagu da ljube dobro:

da uvećamo svoju životnu baštinu ljubeći druge za njihovo dobro. Prvi je grijeh dao našim dušama moć da ljubimo razorno: da uništavamo predmet svoje ljubavi trošeći ga, bez ikakve druge koristi za sebe osim porasta svoga nutarnjega glada.

Uništavamo druge, a ujedno i sebe ne time što ulazimo u svetište njihove nutarnjosti — jer nitko ne može ući tamo osim njihova Stvoritelja — nego izvlačeći ih van iz toga svetišta i učeći ih da žive kao što mi živimo: usmjereni sami na sebe.

5. — Ako čovjek ne poznaje vrijednost svoje osamljenosti, kako može poštivati tuđu samoću?

To je u isti mah i naša osamljenost i naše dostojanstvo što imamo nesaopćivu osobnost koja je naša, samo naša i ničija, i tako će biti zauvijek.

Kada ljudsko društvo ispunjava svoju pravu zadaću, svaka osoba koja ga oblikuje raste sve više u svojoj pojedinačnoj slobodi i osobnoj cjelovitosti. I što se više svaki pojedinac razvija i otkriva tajne izvore svoje nesaopćive osobnosti, više može pridonijeti životu i blagostanju cjeline. Samoća je tako potrebna društvu kao šutnja govoru, zrak plućima i hrana tijelu.

Zajednica koja želi provaliti u, ili razrušiti, tu duhovnu slobodu pojedinaca od kojih se sastoji, osuđuje samu sebe na smrt duhovnim ugušivanjem.

6. — Ako se ne mogu razlikovati od mase drugih ljudi, neću biti nikada sposoban da ljubim i poštujem druge kako bih morao. Ako se ne odijelim od njih dovoljno da znadem što je moje a što je njihovo, neću nikada otkriti što im imam dati, i nikada im pružiti priliku da mi oni dadu što moraju. Samo

o s o b a može platiti dugove i ispuniti obaveze, i ako nisam ni osoba neću nikada dati drugima ono što imaju pravo od mene očekivati. Ako su oni manje od osobe, neće nikada znati što da očekuju od mene. Neće nikada niti otkriti da imaju nešto dati. Moramo normalno odgajati jedni druge tako da ispunjavamo međusobne pravedne potrebe. Ali u društvu gdje je osoba zasjenjena i razbijena, ljudi nikada ne nauče da nađu sebe i, zbog toga, nikada ne nauče kako ljubiti druge.

7. — Samoća je tako potrebna i za društvo i za pojedinca da, kada društvo propusti brigu za dovoljnu samoću u kojoj bi se razvio nutarnji život onih osoba od kojih se ono sastoji, one se bune i traže lažnu samoću.

Lažna je samoća neka vrst prednostnog stajališta sa koga se neki pojedinac, komu je zanijekano pravo da postane osoba, osvećuje društvu time što okreće svoju pojedinačnost u razorno oružje. Prava se samoća nalazi u poniznosti koja je beskrajno bogata. Lažna je samoća utočište oholosti, a ona je beskrajno siromašna. To siromaštvo lažne samoće dolazi od jedne varke koja tvrdi, kiteći se stvarima kojih nikada ne može posjedovati, da razlikuje svaki pojedinačni ja od mase drugih ljudi. Prava je samoća nesebična. Zato je bogata šutnjom, dobrotvornom ljubavlju i mirom. Nalazi u sebi prividno neiscrpive izvore dobra da ga dijeli drugima. Lažna je samoća sebična, upravljena na sebe. I radi toga što ne nalazi ništa u svom središtu, želi da dovuče sve stvari u nj. Ali sve što dotakne zarazuje svojom ništavnosti, i propada. Prava samoća čisti dušu i otvara je svakoj plemenitosti. Lažna samoća zatvara

vrata svim ljudima i zadubljuje se u nagomilavanje bezvrijednosti.

Obje samoće žele odijeliti pojedinca od mase. Prava samoća uspijeva u tom, lažna ne. Prava samoća izdvaja pojedinog čovjeka od ostalih da može slobodno razviti ono dobro koje je njegovo, i tada ispuniti svoje određenje tako da se stavi u službu svima.

Lažna samoća odvaja čovjeka od njegove braće na takav način da im ne može više ništa uspješno dati, niti primiti od njih u svoj duh. Baca ga u bijedu, nevolju, sljepoću, muku i očaj. Bijesan zbog svoje nedostatnosti, oholica bestidno hvata zadovoljstva i posjede koji mu ne pripadaju, koji ga ne mogu nikada zadovoljiti, i koji mu nikada neće biti stvarno potrebni. Budući da nije nikada naučio razlikovati što je stvarno njegovo, očajnički želi da ima ono što mu ne može nikada pripadati.

U stvarnosti ohol čovjek nimalo ne poštuje sebe, jer nije nikada imao prilike da pronađe u sebi nešto što bi bilo vrijedno poštivanja. Uvjeren da je dostojan prezira, i nadajući se očajnički da će druge spriječiti kako ne bi to iznašli, hvata se svega što pripada njima i sakriva se iza toga.

Čista činjenica da neka stvar pripada drugomu, uzrok je, kako se čini, da je on želi. Ali jer potajno mrzi sve što je njegovo, čim nešto novo postaje njegovo, gubi svoju vrijednost i postaje mu odvratno. On mora ispunjavati svoju samoću sa sve više plijena i grabeža, grabeći stvari ne zato što su mu potrebne, nego zato što ne može gledati ono što je već zadobio.

To su oni koji su se osamili iz mnoštva drugih ljudi, jer nisu nikada naučili da ljube sebe i druge. Mrze druge, jer mrze sebe, i njihova je ljubav prema drugima samo izražaj te samotničke mržnje.

Osamljeni oholica nije nikada opasniji nego onda kada se pravi društvenim. Budući da nema prave samoće i, prema tome, nikakve svoje duhovne energije, on očajnički treba druge. A treba ih zato da ih istroši, kao da bi tim trošenjem mogao ispuniti prazninu u svom duhu i postati ona osoba kako osjeća da bi morao biti.

Kada Gospodin, u svojoj pravednosti, hoće da očituje i kazni grijehe nekoga društva koje ne priznaje prirodni zakon, dopušta da ono padne u ruke takvih ljudi. Oholi je samotnik idealan nasilnik, koji okreće cijeli svijet iz mira u rat, obavljajući svoje rušilačko djelo, razvaljujući grad za gradom, da oni mogu naviještati prazninu i poniženje ljudi koji su bez Boga.

Savršena je slika društva, koje je izgubilo svaki smisao za vrijednost osobne samoće, prisilno stanje da živi kao bjegunac u svojim ruševinama, kao svjetina bez krova, kao stado bez zaklona.

8. — Prava je samoća samoća dobrotvorne ljubavi koja »ne traži što je njezino«. Ona se stidi imati nešto što joj ne pripada. Traži siromaštvo i želi razdijeliti sve što joj nije potrebno. Prividno osjeća odbojnost prema stvorenim stvarima: ali ta se nesklonost ne odnosi na njih. Ona ih ne može mrziti, jer ne može mrziti niti sebe. Budući da ih ljubi, znade da ne mogu biti njezine, jer pripadaju Bogu. Dobrotvorna ljubav želi da ih On jedini posjeduje i prima od njih slavu koju Mu duguju.

Naša samoća uglavnom može biti istinita, ali još nesavršena. U tom je slučaju izmiješana sa ohološću. To je burna mješavina mržnje i ljubavi. Jedna je od tajni duhovne savršenosti razumjeti da imamo tu mješavinu u sebi, i da smo sposobni razlikovati jednu od druge. Jer to je napast onih koji teže za savršenošću da zabunom zamjenjuju mržnju sa ljubavlju i stavljaju svoju savršenost u samoću koja se udaljava od drugih mrzeći ih i koja u isto vrijeme ljubi i mrzi dobre stvari koje su njihove.

Pokora lažnog samotnika uvijek je dvolična. Ona tobože ljubi druge, a mrzi ih. Tvrdi da mrzi stvorene stvari, a ljubi ih. A kako ih ljubi na krivi način, uspijeva samo da ih mrzi.

Zato, tako dugo dok je naša samoća nesavršena, bit će zaražena gorčinom i odbojnošću, jer će nas iscrpljivati u neprestanoj borbi. Ta je odvratnost neizbježiva, i gorčina koja ne bi smjela biti, ipak je tu. Obje služe za naše čišćenje. Moraju nas naučiti da razlikujemo što je uistinu gorko, a što slatko, i ne dopustiti nam da nađemo otrovanu slatkoću u mržnji prema sebi i otrovanu gorčinu u ljubavi prema drugima.

Pravi samotnik mora priznati da je obvezan ljubiti druge ljude i sve što je Bog stvorio: da ta obaveza nije mučna i neugodna dužnost i da nije nikada bila određena da bude gorka. Mora prihvatiti slatkoću ljubavi bez žaljenja, i ne mrziti sebe, jer njegova ljubav može biti, na početku, malo nesređena. Mora trpjeti bez gorčine da nauči ljubiti kako treba. Ne smije se plašiti da će ljubav razoriti njegovu samoću. Ljubav j e s t njegova samoća.

9. — Naša će samoća biti nesavršena tako dugo dok je okaljana nemirom i lijenošću. Ta mana lijenosti uči nas mrziti ono što je dobro i bježati baš od onih kreposti koje nas mogu spasiti. Čista nutarnja samoća ne bježi pred dobrim životnim stvarima niti pred društvom drugih ljudi, jer ih ne želi više imati radi sebe. Više ih ne želi, niti se boji da ih ljubi. Slobodna od straha, oslobodila se i gorčine. Očišćena od gorčine, duša može bez opasnosti ostati sama.

Uistinu, ona duša koja ne traži da se natovari imanjem i da uživa u kupljenim ili ukradenim ugodnostima bit će često ostavljena potpuno sama od drugih ljudi. Pravi samotnik ne mora bježati od drugih: sami prestaju da ga zamjećuju, jer ne sudjeluje u njihovoj ljubavi prema opsjenama. Duša koja je uistinu samotna postaje savršeno bezbojna i prestaje nadraživati i ljubav i mržnju drugih zbog svoje samoće.

Pravog samotnika mogu ljudi, bez sumnje, i mrziti i goniti: ali ni zbog čega što je u njemu. Mrzit će ga jedino zato što ima ispuniti neku božansku zadaću na tom svijetu. Njegovo će ga, naime, djelo dovesti u sukob sa svijetom. Njegova samoća, sama po sebi, ne stvara takvih sukoba.

Samoća izaziva progonstvo samo tada kada uzima oblik »misije-zadaće«, a onda postoji u njoj nešto mnogo više nego samoća. Jer kada samotnik otkrije da je njegova samoća dobila značenje misije, uviđa da je postao sila koja djeluje na samo srce društva u komu živi, sila koja uznemirava, priječi i optužuje nasilje sebičnosti i oholosti, i podsjeća druge kako im treba samoća, dobrotvorna ljubav i mir s Bogom.

10. — Čista nutarnja samoća nalazi se u kreposti nade. Nada-ufanje nas posve izvlači iz toga svijeta, dok tjelesno boravimo usred njega. Naše misli zadržavaju svoj jasan pogled na ono što je dobro u stvorovima. Naša volja ostaje čista i samotna usred sve stvorene ljepote, ne ranjena u nekoj osami koja je tobože stidljiva i čedna, nego uzdignuta prema Nebu poniznošću koju je ufanje oslobodilo svake gorčine, svake utjehe i svakog straha.

Tako smo ujedno i u vremenu i izvan njega. Siromašni smo, a posjedujemo sve. Budući da nemamo ništa svoje da se na to oslonimo, nemamo ništa da izgubimo niti ništa da se bojimo. Sve smo uložili na sigurno mjesto, izvan svoga dohvata, u Nebo. Živimo tamo gdje naša duša želi da bude, a tijelo nam ne znači mnogo. Pokopani smo u Krista, naš je život sakriven s Kristom u Bogu i znademo što znači Njegova sloboda.

To je prava samoća, o kojoj nema raspravljanja ni pitanja. Duša koja je tako našla sebe, teži prema pustinji, ali ne odbija da ostane u gradu, jer ona je svuda sama.

ŠUTNJA

1. — Kiša prestaje, a jasan ptičji pjev iznenada najavljuje razliku između Neba i pakla.

2. — Bog, naš Stvoritelj i Spasitelj, dao nam je govor kojim možemo govoriti o Njemu, jer vjera dolazi po slušanju, a naši su jezici ključevi koji otvaraju Nebo drugima.

Ali kada Gospodin dolazi kao Zaručnik, ne preostaje ništa da se kaže osim da On dolazi i da moramo poći Njemu u susret. Evo Zaručnik dolazi! Iziđite Mu u susret!

Polazimo iza toga da Ga nađemo u samoći. Ondje smo s Njim samim, bez riječi, bez raščlanjujućih misli, u šutnji čitavoga svoga bića.

Kada je ono što kažemo namijenjeno samo Njemu, jedva to možemo izreći govorom. Što nije namijenjeno da se iznese, to nismo čak ni doživjeli na razini koja se može jasno raščlanjivati. Znademo da se o tom ne smije govoriti, jer se ne može.

Ali prije nego dođemo do onoga što je neizrecivo i nezamislivo, duh oklijeva na granici govora, pitajući se da li da ostane ili ne na svojoj strani granice da ima nešto donijeti drugim ljudima. To je kušnja onih koji žele prijeći granicu. Ako nisu spremni na-

pustiti svoje pojmove i svoje riječi, neće moći putovati dalje.

3. — Uglavnom ne želite da vas Bog miluje i tješi. Želite iznad svega ljubiti Njega.

Ne želite tjeskobno da drugi nađu utjehu u Bogu, nego im radije pomozite da ljube Boga.

Ne tražite utjehu u govoru o Bogu, nego govorite o Njemu zato da Ga mogu slaviti.

Ako Ga istinski ljubite može vas utješiti samo Njegova slava. I ako tražite Njegovu slavu prije svega ostalog, onda ćete biti dovoljno ponizni da primite utjehu iz Njegove ruke: primajući je uglavnom zato da Ga proslavimo u svojim dušama što nam iskazuje svoje milosrđe.

Ako tražite Njegovu slavu prije svega ostalog, znat ćete da je najbolji način tješiti drugoga tako da mu pokažete kako da ljubi Boga. Nema pravog mira ni u čemu drugom.

Ako želite da vaše riječi o Njemu nešto znače, moraju odisati revnošću za Njegovu slavu. Ako naime vaši slušatelji shvate da govorite samo zato da se dopadnete sebi, optužit će vašega Boga da nije ništa više od sjene. Ako ljubite Njegovu slavu, tražit ćete tu nadnaravnost — a ona se traži u šutnji.

Ne tražimo udobnost u osiguranju da smo dobri, nego jedino u izvjesnosti da je On jedini Svet, da je On jedini dobar.

Nije rijetkost da naša šutnja i naše molitve više pomažu ljudima da upoznaju Boga nego sve naše riječi o Njemu. Čista činjenica da želite slaviti Boga govoreći o Njemu nije nikakav dokaz da će Ga vaš govor proslaviti. Što ako On više voli da šutite? Zar niste nikada čuli da Ga šutnja slavi?

4. — Ako uđete u samoću šutljiva jezika, šutnja nijemih bića dijelit će s vama svoju tišinu (smirenost).

Ali ako uđete u samoću šutljiva srca, šutnja će stvorova govoriti glasnije nego ljudski ili anđeoski jezici.

5. — Šutnja jezika i mašte ruši zapreku između nas i mira stvari koji postoji samo za Boga, a ne za njih. Ali šutnja sviju neurednih želja ruši zapreku između nas i Boga. Tada počinjemo živjeti samo u Njemu.

Tada nam nijema bića ne govore više svojom šutnjom. Sam Gospodin nam govori daleko dubljom šutnjom, sakriven u nama.

6. — Oni koji ljube svoju vlastitu buku nestrpljivi su sa svim drugim. Neprestano kaljaju šutnju šuma, planina i mora. Svojim mašinama buše tihu prirodu u svim pravcima, jer se boje da bi ih tihi svijet mogao optužiti zbog njihove praznine. Hitnost njihovih brzih pokreta, koja tobože ima neki cilj, čini se da ne poznaje smirenost prirode. Izgleda da bučan avion, za trenutak, niječe stvarnost oblaka i neba, svojim pravcem, svojom bukom i svojom tobožnjom snagom. Tišina nebeska ostaje kada je avion odletio, a oblaci će biti mirni kada on padne. Samo svjetska šutnja je stvarna. Naša buka, naši poslovi, naše namjere, i sve naše glupe izjave o našim nakanama, našim poslovima i našoj buci: sve je obmana.

Bog je prisutan, i Njegova je misao živa i budna u punini, dubini i širini sviju svjetskih tišina. Gospodin bdije u bademovu drvetu da se ispune Njegove riječi **(Jer 1, 11)**.

Da li avion prošao večeras ili sutra, da li automobili bili ili ne na vijugavoj cesti, da li ljudi razgovarali na polju, da li u kući radio bio ili ne, to drvo cvate u tišini.

Da li kuća bila prazna ili puna djece, da li ljudi išli u grad ili radili traktorima u polju, da li brodovi ulazili u luku puni turista ili puni vojnika, taj badem donosi svoj plod u tišini.

7. — Ima nekih ljudi kojima drvo nije stvarno, dok ne pomisle da ga posijeku, kojima životinja nema nikakve vrijednosti dok ne uđe u klaonicu, ljudi koji nikada ne vide nešto, dok ne nakane to zloupotrijebiti i koji čak ne zapažaju ono što ne žele uništiti.

Ti ljudi jedva mogu upoznati šutnju ljubavi: za njih je ljubav upijanje tuđe šutnje u svoju buku. I jer oni ne poznaju šutnju ljubavi, ne mogu upoznati šutnju Boga, koji je dobrotvorna Ljubav, koji ne može uništiti ono što ljubi, koji je vezan, Svojim zakonom dobrotvorne Ljubavi, da daje život svima onima koje je povukao u Svoju šutnju.

8. — Šutnja ne postoji u našim životima samo radi sebe. Ona je određena za nešto drugo. Šutnja je majka govora. Životno je vrijeme šutnje određeno za posljednju izjavu, koja se može izraziti riječima, izjavu o svemu za što smo živjeli.

Život su nam i smrt, riječi i šutnja, dani radi Krista. U Kristu umiremo tijelu, a živimo duhu. U Njemu umiremo obmani, a živimo istini. Govorimo da priznamo Njega, a šutimo da razmišljamo o Njemu i uđemo dublje u Njegovu šutnju, a ta je istovremeno šutnja smrti i vječnoga života — šutnja noći Svetoga petka i mira Uskrsnoga jutra.

9. — Primamo Kristovu šutnju u svoja srca, kada prvi put iskreno izgovorimo vjersku riječ. Svoje spasenje izrađujemo u šutnji i u nadi. Šutnja je jakost našega nutarnjeg života. Šutnja ulazi u samu jezgru naše ćudorednosti, tako da ako nemamo nikakve šutnje, nemamo ni ćudoređa. Šutnja ulazi tajnovito u sastav sviju kreposti i šutnja nas čuva od kvarenja.

Pod kreposnom »šutnjom« mislim dobrotvornu ljubav koja mora davati svakoj kreposti nadnaravan život, a taj je »šutljiv« jer izvire iz Boga. Bez te šutnje naše su kreposti samo zvuk, samo vajska buka, objavljivanje ništavnosti: ono što krepost očituje je njezina nutarnja dobrotvorna ljubav, koja ima svoju »šutnju«. A u toj se šutnji krije Osoba: Krist, sam sakriven, kako je rekao, u Očevoj šutnji.

10. — Ako ispunjamo svoj život šutnjom, tada živimo u nadi, i Krist živi u nama i veoma potpomaže naše kreposti. Tada Ga, kada dođe to vrijeme, priznajemo otvoreno pred ljudima, i naše priznanje ima veliko značenje, jer ima svoje korijenje u dubokoj šutnji. Ono budi Kristovu šutnju u srcima onih koji nas slušaju, tako da i oni sami zašute, počinju se čuditi i slušati. Počeli su, naime, otkrivati svoj pravi ja.

Ako se naš život rasipa u beskorisnim riječima, nećemo nikada ništa čuti u dubini svoga srca, gdje Krist živi i govori u šutnji. Nećemo nikada biti nešto, i na kraju, kada dođe vrijeme da izjavimo tko i što smo, ostat ćemo bez riječi u taj čas odsudne odluke: jer smo bili sve rekli i istrošili se u govoru prije nego smo morali nešto kazati.

11. — Mora postojati vrijeme u danu kada čovjek koji pravi planove zaboravi na njih, i radi kao da uopće nije imao nikakvih planova.

Mora biti vrijeme u danu kada čovjek koji je govorio sasvim ušuti. A njegov razum ne pravi nikakve prijedloge, i pita se: Imaju li oni neko značenje?

Mora biti vrijeme kada čovjek molitve ide moliti kao da prvi puta moli u svom životu; kada čovjek odlukâ stavlja svoje odluke po strani kao da su se sve razbile, i uči različitu mudrost: da razlikuje sunce od mjeseca, zvijezde od tame, more od kopna, i noćno nebo od planinskog hrpta.

12. — U šutnji učimo razlikovati. Oni koji bježe od šutnje, bježe i od razlikovanja. Oni ne žele vidjeti odviše jasno. Više vole nejasnoću.

Čovjek koji ljubi Boga nužno ljubi i šutnju, jer se boji izgubiti svoj smisao za razlučivanje. Plaši se buke koja oduzima graničnu oštrinu svakom stvarnom doživljaju. Izbjegava neprestano gibanje koje smiješa sva bića zajedno u hrpu nerazlučivih stvari.

Svetac je ravnodušan u svojim željama, ali nikako nije ravnodušan u svom stavu prema različitim pogledima na stvarnost.

13. — Ovdje leži mrtvac koji je obožavao ravnodušnost.

Njegova molitva nije upalila, nego utrnula njegov plamen.

Njegova šutnja nije ništa slušala i, prema tome, nije ništa čula, i nije imala ništa reći.

Neka dođu lastavice i sagrade svoja gnijezda na njegovoj povijesti i uče svoje mlade da lete

okolo po pustinji koja je nastala iz njegove duše i tako neće zauvijek ostati beskoristan.

14. — Život se ne smije gledati kao neki neprekinuti tok riječi koji konačno ušuti smrću. Njegov se ritam razvija u šutnji, dolazi na površinu u časovima potrebnog izražavanja, vraća se u duboku šutnju, najviše se penje u konačnoj izjavi, a tada mirno ulazi u Nebesku šutnju koja odzvanja vječnim pohvalama.

Oni koji ne znaju da iza ovoga postoji drugi život, ili koji se ne mogu sklonuti da žive u vremenu kao oni koji su određeni da svoju vječnost provedu u Bogu, opiru se plodonosnoj šutnji svoga bića neprekidnom bukom. Pa i kada se njihovi jezici umire, njihove misli klopoću bez kraja i bez smisla, ili uranjaju u zaštitnu buku mašina, trgovine ili radija. Kada se njihovo bučenje iscrpi, počivaju u buci drugih ljudi.

Kako je jadno da oni koji nemaju ništa reći neprestano govore kao živčani topnici, koji ispaljuju salve i salve u tamu gdje nema nikakva neprijatelja. Razlog je njihova brbljanja smrt. Smrt je onaj neprijatelj koji im se prividno suprotstavlja svaki čas u dubokoj tami i šutnji njihova bića. Tako neprestano viču na smrt. Zamjenjuju svoje živote bukom. Zaglušuju svoje uši besmislenim riječima, i nikada ne otkrivaju da njihova srca imaju svoj korijen u šutnji koja nije smrt nego život. Brbljaju o smrti, bojeći se života kao da bi bio smrt.

15. — Naš bi cijeli život morao biti razmatranje o našoj zadnjoj i najvažnijoj odluci: izboru između života i smrti.

Svi moramo umrijeti. Ali raspoloženje kojim susrećemo smrt čini od naše smrti izbor ili smrti ili života.

Ako smo za vrijeme svoga života izabrali život, tada na samrti prelazimo od smrti na život. Život je duhovna stvar, a duhovne su stvari šutljive. Ako taj duh koji čuva plamen tjelesnog života što gori u našim tjelesima nastoji da hrani i sebe uljem koje se nalazi samo u šutnji Božje ljubavi, tada, kada tijelo umre, taj će duh gorjeti istim uljem, svojim plamenom. Ali ako je taj duh sav izgarao niskim uljem strasti, sebičnosti ili oholosti, onda će, kada dođe smrt, taj duhovni plamen ugasiti sa tjelesnim svjetlom, jer nema više u svjetiljci ulja.

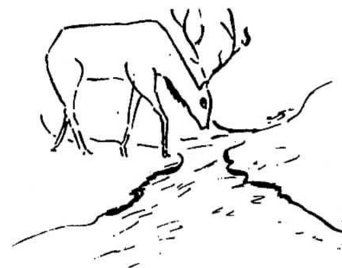
Moramo naučiti za vrijeme svoga života opremiti svoje svjetiljke i napuniti ih dobrotvornom ljubavi u šutnji, katkada govoreći i ispovijedajući Božju slavu, da uvećamo svoju dobrotvornu ljubav uvećavanjem te ljubavi kod drugih i učiti ih putove mira i šutnje.

16. — Ako, u času naše smrti, smrt nam dođe kao nepoželjan stranac, bit će to zato što nam je i Krist uvijek bio nepoželjan stranac. Jer kada dolazi smrt, dolazi i Krist, noseći vječni život što ga je kupio svojom smrću. Oni koji ljube pravi Život, radi toga, često misle o svojoj smrti. Njihov je život pun šutnje, a ona je unaprijed zadobivena pobjeda nad smrću. Šutnja, uistinu, čini smrt našom sluškinjom, čak i prijateljicom. Misli i molitve koje izviru iz šutljiva razmišljanja o smrti slične su drveću koje nadvladavaju strah pred nesrećom, jer su pobijedile strast i želju. Okreću lice naše duše, po trajnoj želji, prema Kristovu licu.

17. — Ako velim da je sav šutljivi život upravljen na konačnu izjavu, ne mislim da svi moramo uspjeti umrijeti sa pobožnim riječima na svojim usnicama. Nije nužno da naše zadnje riječi imaju neko posebno ili dramatsko značenje vrijedno da se zapiše. Svaka dobra smrt koja nas vodi preko neizvjesnosti toga svijeta nepogrešivu miru, i šutnji Kristove ljubavi, sama je po sebi neka izjava i zaključak. A on kaže, ili riječima ili bez njih, da je dobro za život da dođe svom svršetku, tijelo da se vrati u prah, a duh da pođe Ocu, po milosrđu našega G. Isusa Krista.

Šutljiva smrt može govoriti rječitijim mirom nego smrt isprekidana živahnim riječima. Osamljena smrt, tragična smrt, ipak nam može više reći o Kristovu miru i milosrđu nego mnoga druga udobna smrt.

Rječitost je, naime, smrti rječitost ljudskog siromaštva koje se susreće sa bogatstvom božanskoga milosrđa. Što smo svjesniji da je naše siromaštvo krajnje veliko, veće će biti značenje naše smrti: i veće njezino siromaštvo. Sveci su, naime, oni koji žele da budu najsiromašniji u životu, i koji se, iznad svega, vesele kada umiru u krajnjem siromaštvu.

TAJANSTVENI IZVORI LJUBAVI

Snagom svoga duha — teološko-filozofskog djela **Thomas Merton** stoji pred nama kao Pavao iz Tarza, koji bijaše odgojen u školi glasovitog Gamaliela, poučen u otačkim predajama, sposoban da se vatrenom žestinom obori na mlado kršćanstvo. I hvata i zatvara u tamnice sve one koji slijede Krista, razapeta na Kalvariji... Djela Apostolska navode da je »pustošio Crkvu; idući iz kuće u kuću izvlačio je iz njih ljude i žene te ih predavao u tamnice...«.[1] I »disao je prijetnjama ubojstva protiv učenika Gospodnjih«.[2]

Ali na putu za Damask, kamo je išao s namjerom da i tamo pohvata kršćane i da ih svezane dovede u Jeuzalem, obori ga silna svjetlost, kao munja, i on začuje glas: — Savle, Savle, zašto me progoniš?

— Tko si ti, Gospodine?

— Ja sam Isus koga ti progoniš...[3]

I Pavao odlazi u pustinju, da u molitvi, postu, pokori i bdjenju sazrije za veliko apostolsko djelo; da se suobliči s Raspetim Kristom.

I **Merton** prije svoga obraćanja bijaše poput Savla, dok ga nije zahvatila i potresla Milost... »Što da činim«? Znade da vjera u Krista zahtijeva posvemašnju promjenu života, potpuno obraćenje. I on odlazi u pustinju — u Cistercitsku samoću, da se pripravi za veliko djelo, namijenjeno mu od Providnosti.

Ona ista ideja koja je tako jasno izražena kod Pavla: **o mističnom Tijelu Kristovu** — da su kršća-

1 Dj 8,3.
2 Ib. 9,1.
3 Ib. 9, 4—5.

ni i Krist jedno (jer Pavao je progonio kršćane, a Krist mu je odgovorio da on to njega progoni, jer se s njima poistovjetio) — izražena je i u ovoj Mertonovoj knjizi **»Nitko nije otok.** Da, nitko nije izoliran, svi smo Tijelo Kristovo, dio Cjeline. Svi živimo od iste Ljubavi. Ta nas Ljubav povezuje, međusobno sjedinjuje i Bogu približuje. Svi smo dio Njegov i svi smo u Njemu dužni ljubiti jedni druge.

Ljubav prema bližnjemu proizlazi iz obaveze ljubavi prema Bogu. Moramo ljubiti bližnjega jer ga i Bog ljubi, jer je i on dio Kristova otajstvenoga Tijela. Po toj ljubavi mi vršimo volju Božju, u čemu se i sastoji svetost.

»A budući da nijedan čovjek nije otok, budući da svi ovisimo jedni o drugima, ne mogu izvršavati Božju volju u svom životu, ako također svjesno ne pomognem drugim ljudima da je ispunjavaju u svojem«[4]

Samo po toj ljubavi možemo uranjati u Božje Biće, upoznati dubinu, širinu i visinu Njegove ljubavi i mudrosti.

A ta ljubav počiva na Križu ... Po suobličenju s Kristom patnikom, suukopani u Njegovu smrt — kako će isticati i Pavao i Merton — možemo doživjeti svoje uskrsnuće. Jer tada trpljenje ima božansku snagu, koja nas preobražava.

»Poznavati k r i ž znači da se spasavamo trpljenjem Kristovim; još više, znači poznavati ljubav Kristovu, koji je podnio trpljenje i smrt da nas spasi«.[5]

»Povukao je ljude k Sebi, umirući za njih na križu«.[6]

4 THOMAS MERTON, **Nitko nije otok,** »Čista nakana«, 10.
5 Ibidem, »Govor o križu«, 10.
6 Ib., 9.

Samo nam ta otkupiteljska ljubav dariva božanski život ljubavi; ljubavi koja je vrhunaravni život, život Božanskih Osoba.

Samo na tim izvorima možemo razvijati **duhovni život,** koji je sudjelovanje u božanskome životu; postići svoje jedinstvo s Bogom.

Taj milosni, vrhunaravni život, kojemu je princip Duh Božji, tako nam je potreban, jer daje svu vrijednost našemu životu po svojoj božanskoj dimenziji. Samo taj Život pobjeđuje u nama Smrt, oslobađa naše biće od utjecaja Zla, osposobljava nas za dobrotu, za međusobnu ljubav. A ljubav je ona koja obnavlja lice Zemlje ... Po tome životu, po toj ljubavi, duša postizava sličnost sa svojim Stvoriteljem i Ocem, participira sve više na savršenosti Njegova Bića, jasnije odazuje u sebi Božju Sliku, biva sposobnija za kontemplaciju, promatranje Božjega Lica, Sjaja vječnog Jeruzalema.

Duhovni život ne znači izolaciju, opredjeljenje samo za neku vrst duhovne aktivnosti, nego produhovljenje cijeloga našega bića: »Imati duhovni život znači imati život koji je duhovan u čitavoj svojoj cjelini, život u kojem je tjelesni rad svet zbog duše, a duša je sveta, jer Bog boravi i radi u njoj«.[7]

Merton postavlja točnu distinkciju između tjelesnoga čovjeka i tijela. I on, kao sv. **Ivan od Križa,** zbori o tome da se tijelo ima podložiti duhu, a ovaj milosti — Bogu.

»Postoji samo jedna prava askeza: ona koju vodi ne naš duh, nego Božji duh. Duh se čovjekov mora najprije sam podložiti milosti, a onda će moći podložiti tijelo i milosti i sebi«.[8]

7 Ib., »Askeza i žrtva«, 5.
8 Ib., 2.

Ne smijemo prezirati darove Božje, kao manihejci, nego odstranjivati ono što je zlo, oplemenjivati snagom duha cijelo biće:

»Naše cijelo biće, i tijelo i duša, moraju se produhoviti i uzdići milošću. Riječ koja je postala tijelo i prebivala među nama, nije nam odredila da prezremo tijelo«,[9] nego da »posveti oboje zajedno«.[10]

Jer po Utjelovljenju sav je Svemir postao dionik Logosove Osobe, hipostatski sjedinjenje s našom ljudskom naravi, i sva je naša ljudska narav primljena u Logosovu božansku dimenziju, i time nosi na sebi kristični realitet (posvetna je milost nešto drugo). U svakom je čovjeku — po **Karlu Rahneru** — taj vrhunaravni egzistencijal.

Jer »sve je po Njemu i za Njega stvoreno«, kako kliče Pavao.[11] Na svemu je pečat preegzistentnoga Sina Božjega, utjelovljene Riječi. Sve odrazuje prisutnost Vječnoga, prisutnost Ljubavi.

Ili kao što je zborio starac **Zosima:** »... Jer Riječ je za sve, sve stvoreno; svako biće, svaki listak teži k Riječi, pjeva slavopoje Bogu, vapije Kristu, izvršujući to sasvim besvijesno tajnom svog bezgrešnog života«.[12]

Njegovo Božansko Srce zrači na sav Svemir, na sva stvorenja. Kao iz žarišta, iz Njegova Srca slijeva se sva ljubav i vraća se ponovno — kroz srce stvorenja — svome Bogu.

Pod tim vidom, sva ljudska aktivnost, svako zvanje služi da objavi Božju ljubav, kao što kaže i Merton:

9 Ib., 3.
10 Ib., 4.
11 Kol 1,16.
12 DOSTOJEVSKI, **Braća Karamazovi.**

»Bog je htio da sva zvanja objavljuju Njegovu ljubav na svijetu... Svako zvanje ima kao cilj širenje božanskoga života...«.[13]

A to je ono bitno: da u svemu bude LJUBAV; da onim istim životom ljubavi, koji je između Božanskih Osoba, bude zahvaćen i čovjek; da bude jedinstveni život ljubavi na nebu i na zemlji — u Ljubavi, koja obuhvaća sav Svemir!

Tada će čovjek u sve svoje aktivnosti unositi Duh, Milost.

Pa kada Merton zbori o duhovnome životu i o svim stvarnostima koja su uključena u taj život, on ukazuje na ono **bitno — duhovno,** što nosi u sebi koncentrirani bitak, da čovjek bude JEDAN, tj. u jedinstvu s Bogom, koji sve ispunja, a ne rascjepkan na krhotine, ili kako je naše vrijeme nazvao **Paul Tillich** — da je »zemlja razbijenih simbola«; da nađe ono **jedno potrebno** — svoga Boga, u kojemu ima svoj bitak, koji je beskrajna savršenost i apsolutno nepromjenljivo Biće, a bit mu je — ljubav.

Za taj duhovni život, za sudjelovanje u božanskome životu, treba se trajno boriti protiv svega onoga što ometa taj život, tj. protiv trostruke požude: protiv »tijela«, tj. tjelesnoga čovjeka, »svijeta« i Sotone; protiv grijeha koji je najveće zlo, jer dušu odvlači od njenoga Počela, onemogućujući njenu upravljenost prema Bogu, za kojega je stvorena, protiv zlih strasti (jer postoje i dobre strasti), a »strast — po Mertonu — uvijek muti bistre dubine iskrenosti kada nije savršeno u redu. A strast nije gotovo nikada savršeno u redu, čak ni u dušama svetaca«.[14]

13 THOMAS MERTON, **Nitko nije otok,** »Zvanje«, 18.
14 Ib., »Iskrenost«, 10.

Duša treba da prođe kroz svoje očišćenje, da bude sposobna za božanske stvarnosti; da trajno crpi život iz svoga Izvora, da uzraste do »mjere punine dobi Kristove«, da bude suobličena s Njime.

Dok Ivan od Križa spominje aktivnu i pasivnu noć osjetila i duha, kroz koju duša mora proći da dođe do sjedinjenja s Bogom, Merton zbori o dvije Božje odsutnosti — koja osuđuje i odsutnosti koja posvećuje:

»U odsutnosti koja osuđuje, Bog »nas ne poznaje«, jer smo stavili drugog boga na Njegovo mjesto i odbijamo da nas On poznaje.

U odsutnosti koja posvećuje, Bog prazni dušu od svake slike koja bi mogla postati neki idol i od svakoga predmeta koji bi mogao stajati između našega lica i Njegova«.[15]

Mučan je put kršćanske askeze, hrvanje sa samim sobom. Ali je i velika nagrada za one koji pobijede u borbi: čeka ih »kruna Života«, ljubav Božjega Srca.

—o—

Vodeći tajanstveno dušu svijetlom stazom, Merton je upravlja dubokoj, **unutarnjoj, esencijalnoj — onitičkoj transformaciji u Kristu** — da u Njemu nađe svoj život i tim životom druge obogaćuje.

A o toj duhovnoj dimenziji, asimilaciji s Kristom, suobličenju s Njim ovisi sva naša vrijednost; na tom moralnom, asketskom području čovjek zapravo očituje svoju pravu veličinu i zrelost; sposobnost da ljubi.

U tome sjedinjenju duše s Bogom ne gubi se naša individualnost, nego se ona rascvjetava; povećava se snaga duhovnih moći — razuma i volje, i sve se aktivnosti stavljaju u službu Dobra. Duša po Bogu ostvaruje svoje naravno usmjerenje prema neizmjernosti, osobito na razini slobode; povećava joj se njezina unutarnja sloboda, jer pravu slobodu može dati samo Onaj koji je apsolutno slobodan, a to je samo Bog, Njegov beskrajni DUH. U toj slobodi duša obuhvaća svoga Boga — po milosti, po ljubavi, koja je dar Njegov. I u Bogu nalazi smirenje, u Onome koji je sam i sav bitak.

»Savršeno slobodan mogu postati jedino ako služim Božjoj volji«.[16]

I tako prelazimo na put **iskustvene spoznaje** Boga, kada je duša obogaćena posebnim darovima Duha Svetoga i ulivenim krepostima, i kada svojim duhovnim osjetilima osjeća i dodiruje Boga u svemu. Ta pak duhovna osjetila počinju tek tada djelovati, kada se duša oslobodi svake strasti, svake neuredne privezanosti na stvorenja. I Merton naglašuje: »Primamo toliko Kristove ljubavi, koliko smo voljni da se odrečemo svake druge ljubavi«.[17]

Po **sv. Bonaventuri** ta je iskustvena — **mistična spoznaja** tajanstvena sposobnost i doživljaj, darovan od Boga onome koji Ga žarko ljubi.

»Kad su obnovljena unutarnja osjetila za osjećanje najljepšega, za slušanje najskladnijega, za mirisanje najmirisnijega, za kušanje najukusnijega, za primanje najugodnijega, duša se na tom stupnju raspoložuje za duhovne zanose . . .«

Kao Zaručnica iz Pjesme nad pjesmama . . .[18]

15 Ib., »Vjetar duva gdje mu se sviđa«, 1.

16 Ib., »Savjest, sloboda i molitva«, 1.
17 Ib., »Mjera ljubavi«, 14.
18 SVETI BONAVENTURA, **Put duha k Bogu**, 4, 3.

Ovaj zanos, prijelaz u ekstazu zahtijeva čišćenje duha i srca: »Da bi ovaj prijelaz bio savršen, treba napustiti svako djelovanje uma, a vrhunac čuvstva treba potpuno prenijeti i preoblikovati u Bogu. Ovo je mistično i tajanstveno stanje koje ne pozna nitko komu nije dano, a to dobiva samo onaj koji to želi, a neće željeti onaj koga oganj Duha Svetoga, što ga je Krist posao na zemlju, iznutra ne ražari. Zato je rekao Apostol da je ovu mističnu mudrost objavio Duh Sveti«.[19]

U toj spoznaji i doživljaju možemo trajno napredovati, jer Božje Biće nikada se ne može iscrpsti; nikada se dovoljno ne može participirati na Njegovoj savršenosti, koja je apsolutna i beskrajna.

Možemo trajno uranjati u Ljubav, u dubine Otajstva i Tajanstva.

Tim dubinama vodi nas Merton: da ne živimo na površini, već da otkrijemo tajanstvene izvore ljubavi u nama samima — Boga, čija je ljubav neiscrpiva. Za Njim, za tom Ljubavi žeđamo od svoga postanka.

Zato Merton naglašava **šutnju, unutarnju sabranost,** kako bi duša mogla osluhnuti Božji glas, naći put do Njega, da se u Njegovoj ljubavi smiri.

Posebno to preporučuje redovnicima, koji su pozvani na savršenu ljubav, koji moraju jasnije odraziti Sliku Božju u svome životu, oslonjeni na čvrste temelje samostanske tradicije.

I tako očišćena i preobražena, duša već uživa na zemlji predokus Raja, slaveći gozbu ljubavi. U šutnji čitavog svoga bića uronjena je u Ljubav.

—o—

19 Ibidem, 7, 4.

Možda ni sam Merton nije bio svjestan svojih riječi, koje zvuče proročki, a njima završava ova knjiga:

»Ali kada Gospodin dolazi kao Zaručnik, ne preostaje ništa da se kaže osim da On dolazi i da moramo poći Njemu u susret.« Evo Zaručnik dolazi, iziđite Mu u susret! »Polazimo iza toga da Ga nađemo u samoći. Ondje smo s Njim samim, bez riječi, bez raščlanjujućih misli, u šutnji čitavog svoga bića«.[20]

I Merton Mu je pošao u susret. Pošao je u samoću prašumskih krajolika Indije (a imao je namjeru da proučava indijsku duhovnost), i tu je, zaogrnut u šutnju, ronio u dubine Tajanstvenoga i Vječnoga. A o Njemu su zborile i VEDE — **Upanišade** — o susretu s Božanstvom. Ili **Âranyake** — šumske knjige, najstariji i najvažniji dijelovi Upanišada, a namijenjene pustinjacima, koji su sve ostavili, i oslobođeni obrednih spona ronili u svoje dubine — da nađu Njega.[21] (Iako je između mistikâ kršćanstva i drugih religija **bitna** razlika. Jer kod drugih religija je sve **usmjereno** prema Kristu, a u kršćanstvu se **sve odvija u Kristu.)** I On ga je upravo tu čekao ... Intuitivno je ćutio Njegov zov ... I trebao je veličanstveni mir i duboka šutnja, da se pripremi za ovaj veliki i konačni susret. Smrt ga je naglo zadesila preko slabe izolacije jednog ventilatora. Snažan udar ognja kao da mu je upravo pristajao. Kao onaj udar munje Savlu na putu u Damask ... Zar slučajno? Zar naglo? Ta on se unaprijed pripremao.

20 TH. MERTON, **Nitko nije otok,** »Šutnja«, 2.
21 R. KATIČIĆ, **Stara indijska književnost,** MH, Zgb. 1973.

Znao je da će doći . . . I nije bio prevaren.

A suprotno će izreći **Rabindranath Tagore:**

»Cijeli mi život prođe spremajući Mu mjesto u domu gdje da sjedne,

ali svjetlo mi nije zapaljeno,
i ne mogu Ga pozvati da uđe.
Ja živim u nadi da ću Ga sresti,
ali ovog susreta još ne bi.«

Ali će kasnije isti Tagore izreći:

»Ja samo na Ljubav čekam,
pa da se konačno predam
u ruke Njegove«.[22]

I baš zato što se Merton sasvim predao, mogao je dočekati ovaj udar Ognja . . . Biti uznesen, poput Ilije, na ognjenim kolima — u Žarište, u Krasotu,

— koja ispunjava sav S v e m i r.
O Sunce, tvoj me, evo, ubi dah . . . !

—o—

Merton nas zadivljuje dubinom duhovnih sadržaja, intenzitetom doživljaja, ekspresivnošću svoga stila i svojom bogatom emotivnošću.

Racionalno — refleksivno je zaokupljen tajnom Bitka — Života.

Meditativan je i kreativan, dinamičan, sa snažnim unutarnjim ritmom.

Iako originalan u svome djelu, on je izvrstan prenosilac starih kontemplativaca. Kao da je sačuvao sve blago tradicije, da nam ga — obogaćeno i uljepšano vlastitim duhom — preda na suvremen način, kroz moderan izraz. I mi smo preliveni bogatstvom duha jednog mistika, dubokog filozofa i teologa, pjesnika — umjetnika.

22 R. Tagore: »Ja čekam samo na ljubav«

Stil mu je metaforičan, jedar, snažan, zreo, sadržajan.

Zahvalni smo prevodiocu — ocu Mihaelu što nam je i u našoj hrvatskoj riječi približio ovaj Izvor žive vode . . .

— Onoga kojemu je Krist bio život, a smrt dobitak, koji se svim žarom duše svoje i srca svoga predao svome pozivu, vjeran svome Idealu, svojoj Ljubavi, i svojoj misiji — zvanjem apostola, proroka, evangelizatora (baš zato što bijaše kontemplativac), odrazujući svojom bogatom dušom dubine ljubavi i krasotu Božjega Srca.

s. Marija od Presv. Srca,
u r e d n i k

SYMPOSION

Biblioteka asketskomističnih djela:
Uređnik: S. Marija od Presv. Srca

1) Margarita: PORUKA MILOSRDNE LJUBAVI — 1., 2. i 3. izd.
2) S. Marija od Presv. Srca: BOG JE LJUBAV — 1. i 2. izd.
3) Sv. Ivan od Križa: TAMNA NOĆ — 1. i 2. izd.
4) Sv. Ivan od Križa: ŽIVI PLAMEN LJUBAVI
5) Sv. Ivan od Križa: DUHOVNI SPJEV
6) Sv. Ivan od Križa: KRAĆI SPISI
7) Sv. Ivan od Križa: USPON NA GORU KARMEL
8) Thomas Merton: NOVE SJEMENKE KONTEMPLACIJE — 1., 2. i 3. izd.
9) Thomas Merton: NITKO NIJE OTOK — 1. i 2. izd.
10) Toma Celanski: ŽIVOTOPIS SV. KLARE i njezini spisi — 1. i 2. izd.
11) S. Marija od Presv. Srca: MAGNIFICAT
12) Sv. Ljudevit Marija Grignion Montfortski: SABRANA DJELA
13) Sv. Bonaventura. PISMO SESTRAMA O SAVRŠENOM ŽIVOTU
14) S. M. Anđela Sorazu: ČAROBNOST MISTIČNOG ŽIVOTA
15) ŽIVOTVORNI DRAGULJ duhovnog života (O otajstvu Euharistije)
16) Sv. Toma Akvinski: STOŽERI KRŠĆANSKE VJERE
17) S. Marija od Presv. Srca: ALVERNIJA
18) Bl. Anđela Folinjska: KNJIGA ISKUSTVA PRAVIH VJERNIKA
19) Sv. Grgur iz Nise: SPIS O DJEVIČANSTVU
20) S. Marija od Presv. Srca: FRANJINA LJUBAV NA KRIŽU (MISTIČNI SJAJ SVJETLA) — 1. i 2. izdanje
21) S. Marija od Presv. Srca: MORE SJAJA
22) Jeronim Jaegen: MISTIČNI ŽIVOT MILOSTI

23) Sv. Bernard: O MARIJI
24) Dr. Gerda Walther: FENOMENOLOGIJA MISTIKE
25) S. Marija od Presv. Srca: DAR ŽIVOTA
26) Dr. Klara Fietz: DUHOVNI DNEVNIK
27) S. Marija od Anđela Sorazu: DUHOVNI ŽIVOT
28) Origen: POČELA
29) Sv. Bonavenura: TRI PUTA
30) GLE OVO SRCE
31) Ch. de Foucauld: PISMA I ZAPISI
32) S. Marija od Presv. Srca: AVE MARIA
33) S. Marija od Presv. Srca: TORNJU BJELOKOSNI
34) S. Marija od Presv. Srca: MARIJA MAJKA LJUBAVI
35) Sv. Katarina Sijenska: DIJALOG BOŽANSKE PROVIDNOSTI
36) S. Marija od Presv. Srca: U SVETIŠTU DUŠE
37) O. Lorenzo Sales: VELIKA LJUBAV BOGU POSVEĆENIH DUŠA
38) SPISI SV. FRANJE I SV. KLARE, Asižana 1. i 2. izd.
39) S. Marija od Presv. Srca: O OTKUPLJENJU I BOŽANSKOM ŽIVOTU
40) Renić Laurentin: S MARIJOM U DOŠAŠĆU PREMA TREĆEM TISUĆLJEĆU
41) Sv. Margareta M. Alacoque: AUTOBIOGRAFIJA
42) Jaroslav Nemec: SV. JANJA PRAŠKA
43) Sv. Teodor Studit: PISMA MONAHINJAMA
44) Piero Bargellini: CVJETIĆI SV. KLARE
45) Sv. FRANJO SVOJIM KĆERIMA (Oporuka)
46) Bl. Rajmund iz Kapue: ŽIVOT SV. KATARINE SIJENSKE
47) S. Marija od Presv. Srca: PUT LJUBAVI (Križni put)
48) S. Marija od Presv. Srca: MOLITVE SRCA
49) S. Marija od Presv. Srca: LJUBAV ZBOG LJUBAVI
50) S. Marija od Presv. Srca: ODSJAJ VJEČNE LJUBAVI
51) S. Marija od Presv. Srca: OVDJE JE SVA POVIJEST MOJA
52) S. Marija od Presv. Srca: DOSEGNUH SVOJ SJAJ
53) ŽEĐ ZA RASPETIM Pismo pape Ivana Pavla II. Klarisama
54) Sv. Bonaventura: STABLO ŽIVOTA
55) S. Marija od Presv. Srca: MISTIČNA ZARUČNICA UTJELOVLJENE LJUBAVI
56) S. Marija od Presv. Srca: KROZ SMRTNU MUKU (Getsemanska ura)
57) O. Marijan Kovač: U OZRAČJU SVETE KLARE
58) Edoardo Luini: Sv. ANTUN PADOVANSKI
59) Marijan Dominik Kovač: SV. ANTUN PADOVANSKI
60) Margarita: PORUKA MILOSRDNE LJUBAVI 3. prošireno izd.
61) Prof. Ivo Grgurev: SVEMIRSKI MIRISI
62) Bl. Baptista Varano: DUHOVNI ŽIVOT
63) Marijan Dominik Kovač: TRI SLAVNE KLARISE
64) Sv. Toma More: KRISTOVA ŽALOST
65) Sv. Katarina Sienska: PISMA
66) S. Marija od Presv. Srca: U SJAJU DUHA
67) S. Agneza od Presv. Euharistije: BOŽANSKA LJUBAVA
68) Divo Barsotti, svećanik: OVO JE MOJA OPORUKA

POSEBNA IZDANJA

S. Marija od Presv. Srca: SAMOSTAN SVETE KLARE monografija
S. Marija: APOKALIPSA poema
S. Marija: OTKUPITELJEVA LJUBAV
S. Marija od Presv. Srca: MOJ VJEČNI IZVOR

SADRŽAJ

Prema rješenju Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu broj 4557/1 - 1978. od 28. 6. 1978, čl. 36, 1, 7, — na ovu se knjigu ne plaća porez na promet.

Tisak: "Papir-Grafika" Zagreb

Snagom svoga duha — teološko-filozofskog djela *Thomas Merton* stoji pred nama kao Pavao iz Tarza...

Ona ista ideja koja je tako jasno izražena kod Pavla: *o mističnom Tijelu Kristovu* — da su kršćani i Krist jedno — izražena je i u ovoj Mertonovoj knjizi *Nitko nije otok*. Da, nitko nije osamljen, svi smo Tijelo Kristovo, dio Cjeline. Svi živimo od iste Ljubavi.

Ta nas Ljubav povezuje, međusobno sjedinjuje i Bogu približuje.

Merton zadivljuje dubinom duhovnih sadržaja, jačinom doživljaja, izražajnošću svoga stila i svojom bogatom osjećajnošću.

On je zaokupljen tajnom Bitka — Života.

Meditativan je i stvaralački dinamičan, sa snažnim unutarnjim ritmom.

Iako izvoran u svome djelu, on je i izvrstan prenosilac starih kontemplativaca. Kao da je sačuvao sve blago tradicije, da nam ga — obogaćeno i uljepšano vlastitim duhom — preda na suvremen način; kroz suvremen izraz. I mi smo preliveni bogatstvom duha mistika, dubokog filozofa i teologa, pjesnika — umjetnika.

Stil mu je metaforičan, snažan, zreo, sadržajan.

Vodeći tajanstveno dušu svijetlom stazom, Merton je upravlja dubokoj, unutarnjoj, esencijalno-ontičkoj preobrazbi u Kristu — da u Njemu nađe svoj život i tim Životom druge obogaćuje.